

Республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық-танымдық, қоғамдық-ақпараттық журнал

АБАЙ

ҚАҢТАР-2025

ТАҒЫЛЫМЫ №1(19)

«АБАЙ ТАҒЫЛЫМЫ»

Республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық-танымдық,
қоғамдық-ақпараттық журнал

2023 жылдан бастап шығады.

Шығу жиілігі-айына бір рет.

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму
министрлігінің мерзімді баспасөз басылымын, ақпарат агенттігін
және желілік басылымды есепке қою туралы №KZ88VPY00079149
куәлігімен тіркелген

БАС РЕДАКТОР:

**Нұрманбекова Раушан
Қабжанқызы**

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

Еспенбетов А.С.,
профессор, филология
ғылымдарының докторы
Shakarim university

Кәрімов М.Қ.,
профессор, тарих ғылымдарының
кандидаты
Shakarim university

Ахметқалиев Н.Н.,
Абай облысы білім
басқармасының
басшысы

Исаева А.С.
Абай облысы білім басқармасы
«Облыстық инновациялық-
әдістемелік орталық» КММ
жетекшісі

Аубакирова М.С.,
дизайнер,
Бексултанова Т. С.
корректор

«АБАЙ ТАҒЫЛЫМЫ»
Республикалық ғылыми-
әдістемелік, педагогикалық-
танымдық, қоғамдық-ақпараттық
журнал. Редакция келіп түскен
материалдар, қолжазбалар
қайтарылмайды. Редакция
жолданған материалдың
мазмұнына, сапасына жауап
бермейді. Басылған материал
бойынша жауапкершілік әр
автордың өзінде болады.
Материалдарды журналдың
рұқсатынсыз көшіріп басуға
болмайды.

Журнал мұқабасындағы Абай суреті:
<https://florcvet.ru/abay-nanbaev-biografiya/>
А. Боколев.

«Абай тағылымы» журналының
тиражы 5700 дана
«АБАҢ ТАҒЫЛЫМЫ»
баспа компаниясы, 2025 жыл
Абай облысы, Семей қаласы

МАЗМҰНЫ

<i>Редактордың алғы сөзі.....</i>	<i>3</i>
<i>Абай Құнанбайұлы .....</i>	<i>4</i>
<i>Ректор Думан Орынбеков: Shakarim university парасаттылық пен терең білімнің ордасы.....</i>	<i>5</i>
<i>«Шалқар» радиосының директоры Болатбек Көрнебайұлы Төлепберген.....</i>	<i>9</i>
<i>Султанова Нургүль Камилевна.....</i>	<i>12</i>
<i>Абай облысы ішкі саясат басқармасының басшысы Садырбаев Айдар Серікқазыұлы.....</i>	<i>15</i>
<i>Айтбаева Қарлығаш Бейсембаевна.....</i>	<i>19</i>
<i>Алдабергенова Динара Рахымбековна.....</i>	<i>23</i>
<i>Сакашева Канат Қауашевна.....</i>	<i>25</i>
<i>Хасенова Қарлығаш Бекеновна.....</i>	<i>27</i>
<i>Слямова Сая Аманжоловна.....</i>	<i>29</i>
<i>Шорина Лариса Петровна.....</i>	<i>33</i>
<i>Турапова Эльмира Қанатқызы.....</i>	<i>35</i>
<i>Ботағоз Бауржановна Кайрханова.....</i>	<i>39</i>
<i>Кусайнов Саят Турарбекович.....</i>	<i>41</i>
<i>Джакаева Гүлмира Махмудовна.....</i>	<i>43</i>
<i>Нурталиева Райгул Мадениятовна.....</i>	<i>45</i>
<i>Садыкова Валентина Кайсарбековна.....</i>	<i>47</i>
<i>Конакпаева Жанар Аманбаевна.....</i>	<i>49</i>
<i>Мусралимова Зарина Рысбековна.....</i>	<i>51</i>
<i>Хакимова Нургүль Серикказықызы.....</i>	<i>55</i>
<i>Темерканова Раушан Еселжановна.....</i>	<i>57</i>
<i>Тубекбаева Арай Турсынғалиевна.....</i>	<i>59</i>
<i>Койшыманова Гүлмира Калибековна.....</i>	<i>61</i>
<i>Слямбекова Каламкас Слямбековна.....</i>	<i>63</i>
<i>Жолбарысов Нұрлан Мұстафаұлы.....</i>	<i>67</i>
<i>Сатбекова Балжан Айбекқызы.....</i>	<i>69</i>
<i>Дайырбекова Улжан Тохтарбекқызы.....</i>	<i>71</i>
<i>Жаманбаева Шынар Максұтхановна.....</i>	<i>71</i>
<i>Джамбаева Ардақ Закеновна.....</i>	<i>73</i>
<i>Джакупова Маржан Саркытовна.....</i>	<i>73</i>
<i>Аксартова Жұлдыз Сериковна.....</i>	<i>75</i>
<i>Найманкулова Гүлжан Саркытовна.....</i>	<i>75</i>
<i>Түйебаева Сая Қайратқызы.....</i>	<i>77</i>

<i>Черемисина Татьяна Владиславовна.....</i>	<i>79</i>
<i>Кенжеханова Куралай Айтказиновна.....</i>	<i>82</i>
<i>Бексолтанова Жаннұр Жұмабекқызы.....</i>	<i>82</i>
<i>Жалғасбаева Жанар Турарбековна.....</i>	<i>84</i>
<i>Осанова Кенжегуль Кушембаевна.....</i>	<i>86</i>
<i>Алмабекова Маржанкуль Абиловна.....</i>	<i>88</i>
<i>Табыс Саяқат.....</i>	<i>90</i>
<i>Сыйырбаева Гаухар Болатхановна.....</i>	<i>92</i>
<i>Бекмухаметова Айдана Айдыновна.....</i>	<i>94</i>
<i>Ракишева Айгуль Каримовна.....</i>	<i>96</i>
<i>Камза Жания Слямжанқызы.....</i>	<i>98</i>
<i>Тұрарова Мәдина.....</i>	<i>101</i>
<i>Арипбаева Гульнур Карабаевна.....</i>	<i>103</i>
<i>Имаханова Назгүл Нұрланқызы.....</i>	<i>106</i>
<i>Аскарбаева Меруерт Ахметкалиевна.....</i>	<i>108</i>
<i>Жумабаева Меруерт Айтказиновна.....</i>	<i>111</i>
<i>Айкубаева Эльмира Уалихановна.....</i>	<i>112</i>
<i>Звягина Лилия Сергеевна.....</i>	<i>115</i>
<i>Рахимова Гаухар Аримбековна.....</i>	<i>118</i>
<i>Малышкина Ольга Борисовна.....</i>	<i>120</i>
<i>Мүшелбайқызы Ботагөз.....</i>	<i>123</i>
<i>Абдрахманова Гульшат Давлетбаевна.....</i>	<i>126</i>
<i>Телібаева Айжан Серікбайқызы.....</i>	<i>128</i>
<i>Толенбекова Фариза Даниялқызы.....</i>	<i>130</i>
<i>Аманжолова Карлығаш Кураловна.....</i>	<i>132</i>
<i>Муханбеталина Гульмира Кайроллиновна .....</i>	<i>136</i>
<i>Асанова Зауре Марденовна.....</i>	<i>139</i>
<i>Крахмаль Ольга Николаевна.....</i>	<i>142</i>
<i>Рыжова Ирина Александровна.....</i>	<i>146</i>
<i>Журавкина Олеся Борисовна.....</i>	<i>150</i>
<i>Иманбаева Кенжегуль Аубакировна.....</i>	<i>152</i>
<i>Муканов Саят Дулатович.....</i>	<i>154</i>
<i>Тезекова Гульнур Саулехановна.....</i>	<i>156</i>
<i>Зайкенов Төлеген Муратович.....</i>	<i>158</i>
<i>Абдраслов Ерлан Жастылекович.....</i>	<i>160</i>
<i>Сахаева Аңар Кадрешовна.....</i>	<i>162</i>
<i>Дюсенова Жұлдыз Оразамбаевна.....</i>	<i>164</i>
<i>Мәскенова Айнұр Амангелдіқызы.....</i>	<i>166</i>
<i>Түлеуова Жанна Женысовна.....</i>	<i>168</i>
<i>Какибаева Индира Аскаровна.....</i>	<i>170</i>
<i>Сериккулова Гулнар Сериккулқызы.....</i>	<i>172</i>
<i>Кабдолданова Айнұр Тұрсынбековна.....</i>	<i>174</i>
<i>Оразбекова Гульдана Жиенишеевна.....</i>	<i>176</i>
<i>Абайдың қара сөздері.....</i>	<i>178</i>

*Ұстаздық қылған жалықпас,
Үйретуден балаға
Ақырын жүріп, анық бас,
Еңбегің кетпес далаға.
Абай*

Ұлы Абайдың жазу үстелі қасында

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАН!

Ел Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың ұсынысымен Семейге тарихи қала мәртебесі берілді. Бұл ұсыныс жалпы халықтың қолдауына ие болды. Бұдан соң Президент тағы бір маңызды шешім жасап, Абай облысын құрды. Семей қаласын облыс орталығы етіп бекітті. Бұл Жаңа Қазақстанның жаңаша әділетті жолының айқын көрінісі еді. Абай даналығы Қазақ елін асқақтатпаса төмендетпейтіні хақ! Ел Президенті соған ерекше мән беріп отыр. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Абай облысы ашылғаннан кейін ең алғаш рет «Ұстаздар күнінде» Семейге арнайы келіп, халықпен кездесу өткізді.

Облыс мәртебесіне ие болған кезде қарапайым халықтың қуанышында шек болмады. Әсіресе, бір кездері бұрынғы Семей облысының ірге тасы қалануына тер төгіп, үлкен еңбек сіңірген ардагер-ақсақалдарымыз тіпті көздеріне жас ала қуанды. Кейіннен, облыс әкімі ақсақалдармен кездесу өткізді, ел ағалары жігерлі басшыға ақ батасын берді. Осы жақсы жаңалықтар халықты қанаттандырды, бәріміз серпіліп қалдық. Біз де Абай облыстық білім басқармасының қолдауымен «Абай тағылымы» журналын шығаруды қолға алдық. «Абай тағылымы» журналы ғылыми-педагогикалық ортаға арналған. Дегенмен, қазіргі таңда тек республиканың бүкіл халқы үлкен де, кіші де журналымызға қызу түрде атсалысуда.

Қазіргі заманда ауылда болсын, қалада болсын, білім нәрін себуші ұстаздар қауымы екені рас. «Артық ғылым кітапта» деп ғұлама Абай айтқандай, журналдың басты мақсаты-жаңалықтың жаршысы болу, білім мен тәрбиенің дәнін егу. «Білім – шамшырақ», біз осы жолды ұстандық. Сол себептен журналға Абайдың «Ұстаздық қылған жалықпас, үйретуден балаға, ақырын жүріп, анық бас, еңбегің кетпес далаға» деген өлең жолдарын эпиграф етіп алдық. «Абай тағылымы» – республикалық ғылыми-әдістемелік, педагогикалық-танымдық және ел өміріне де арналған қоғамдық-ақпараттық журнал болмақ. Журналға университет, колледж, мектеп мұғалімдерімен қатар, барлық мамандық иелері, жастар мен оқушылар, дана қарияларымыз да атсалыса алады.

Құрметпен, Раушан Нұғманбекова

«Абай тағылымы» журналының Бас редакторы

АБАЙ ӨЛЕҢДЕРІН ОҚИ ОТЫРЫҢЫЗДАР...

Көңілім қайтты достан да, дұшпаннан да

Абай Құнанбайұлы

Көңілім қайтты достан да, дұшпаннан да,
Алдамаған кім қалды тірі жанда?
Алыс-жақын қазақтың бәрін көрдім,
Жалғыз-жарым болмаса анда-санда.
Пайда үшін біреу жолдас бүгін таңда,
Ол тұрмас бастан жыға қисайғанда.
Мұнан менің қай жерім аяулы деп,
Бірге тұрып қалады кім майданда?
Ендігі жұрттың сөзі — ұрлық-қарлық,
Саналы жан көрмедім сөзді ұғарлық.
Осы күнде осы елде дәнеме жоқ
Мейір қанып, мәз болып қуанарлық.
Байлар да мал қызығын біле алмай жүр,
Жаз жіберіп, күз атын міне алмай жүр.
Сабылтып, күнде ұрлатып, із жоғалтып,
Саудагер тыныштық сауда қыла алмай жүр,

Қолдан беріп, қор болып, ала алмай жүр.
Ел аулақта күш айтқан, топта танған,
Арсыз жұрттан көңілі тына алмай жүр.
Естілер де ісіне қуанбай жүр,
Ел азды деп надандар мұңаймай жүр.
Ала жылан, аш бақа күпілдектер,
Кісі екен деп ұлықтан ұялмай жүр.
Бектікте біреу бекіп тұра алмай жүр,
О дағы ұры-қарды тыя алмай жүр.
Қарсылық күнде қылған телі-тентек,
Жаза тартып ешбірі сұралмай жүр.
Қарындас қара жерге тыға алмай жүр,
Бірінің бірі сөзін құп алмай жүр.
Құда-тамыр, дос-жаран, қатын-балаң —
Олар да бір қалыпты бола алмай жүр.
Бір күшті көп тентекті жыға алмай жүр,
Іште жалын дерт болып, шыға алмай жүр.
Арақ ішкен, мас болған жұрттың бәрі,
Не пайда, не залалды біле алмай жүр.
Жетілтіп жаз жайлауға қона алмай жүр,
Күз күзеу де жанжалсыз бола алмай жүр.
Қыс қыстауың — қып-қызыл ол бір пәле,
Оралып ешбір шаруа оңалмай жүр.
Жасы кіші үлкеннен ұялмай жүр,
Сұрамсақтар нәпсісін тыя алмай жүр.
Сәлем — борыш, сөз — қулық болғаннан соң,
Қандай жан сырттан сөз боп, сыналмай жүр?

**РЕКТОР ДУМАН ОРЫНБЕКОВ:
SHAKARIM UNIVERSITY ПАРАСАТТЫЛЫҚ
ПЕН ТЕРЕҢ БІЛІМНІҢ ОРДАСЫ**

Биыл Shakarim University 90 жылдығын атап өтті. Қазақ халқының ұлы ойшылы, философ, кемеңгер ақын Шәкәрім Құдайбердіұлының есімімен аталған университет Қазақстанның жоғары білім беру саласының ажырамас бөлігіне айналды, ол еліміздегі ғылым мен білім, мәдениет пен қоғамның дамуына елеулі үлес қосып, қазіргі таңда халықымызға танымал небір тұлғаларды даярлап шығарды. Елдің зияткерлік мұрасы ретінде жас ғалымдардың дамуына ерекше жол ашты. Классикалық дәстүрлерді оқу технологияларымен ұштастыра отырып, мамандарды даярлау, инновациялық тәсілдерді білім беру процесіне біріктіру - бұл ең алдымен университет үшін қажетті стратегиялық маңызды бағыт болып қалыптасты.

Аталмыш оқу орнының ректоры Думан Орынбеков осы университеттің түлегі. Ұзақ жылғы еңбек жолдарынан кейін 2023 жылы ректор ретінде Alma mater қабырғасына оралды. Қазақта мақал бар: «Елу жылда ел жаңа, жүз жылда қазан» деген, бір ғасырға жуық уақыт ішіндегі атқарылған іс-шараларды қорытындылаған білім ордасының басшысы біздің оқырмандарымыздың сұрауы бойынша өздерін қызықтырған сұрақтарға жауап берді:

- Құрметті Думан Рымғалиұлы, Shakarim University-дің сіз үшін қымбат орны ерекше екенін білеміз, сіз Абай Құнанбайұлы мен Шәкәрім Құдайбердіұлылардың есімі қаншалықты қымбат? Осы орайда, Университеттің академиялық қызметіндегі қандай оң үрдістерді атап өтер едіңіз?

- Shakarim University 1934 жылы құрылған Семей педагогикалық институтынан бастауынан бастау алады. Классикалық көпсалалы университет өз тарихында көптеген өзгерістерді сақтады, заман ағымына орай небір өзгерістерді бастан кешірді. 19935 жылдан бастап ол Шәкәрім есімімен аталады. Маңызды күн - 90 жылдыққа орай байланысты биылғы жыл іс-шараларға толы болды. Ал, ұзық жылдардың бері тарихи кезеңімізде еліміздегі мәдени мұрасының және зиялы қауымның қалыптасуына айтарлықтай әсер еткен біздің философ – Шәкәрім Құдайбердіұлының есімі университетке ерекше әсер етті дей аламыз. Еліміздің ең көне жоғары оқу орнының бірінің мұрасы зерттеуші ғалымдардың, оқытушылардың, түлектердің және студенттердің кәсіби қызметі арқасында қалыптасты. Университет пен оның колледж деңгейінде 107 білім беру бағдарламасы бойынша 8 мыңнан астам білім алушы оқиды. Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың тапсырмасы бойынша 2023 жылы Shakarim High School ашылды, онда 145 оқушы білім алады.

Айта кету керек, 2022 жылы 2023 жылмен салыстырғанда көптеген мақсаттарымыздың орындалуы көптеген факторларға байланысты болды. Осының ішінде ең маңыздысы білім беру бағдарламаларын кеңейту болып табылады, бұл өз кезегінде университетті студенттердің өздері үшін тартымды етті. Мысалы, Машина жасаудағы цифрлық технологиялар, Тамақ инженериясы, Green fields технологиялары сынды жаға білім беру бағдарламалары ашылды. Сондай-ақ, ақпараттың тез жаңаруы, жасанды интеллекттің кірігуі, тез арада нарық сұранысына ие мамандар даярлау талабын күшейтуде, сол себепті 4 жыл білім алудан, 3 жылға көшудің де жолдары қарастырылды. Өңірлік жоғары оқу орындарының арасында алғашқылардың бірі болып біз Smart-жүйелер және бағдарламалау, бухгалтерлік есеп және қаржы, экономика және менеджмент, геодезия және картография (3,5 жыл оқу) бойынша үш жылдық білім беру бағдарламаларын енгіздік.

Өздеріңіз байқағандай, қазіргі уақытта интернационализацияға аса екпін қойылуда. Осы тарапта, Shakarim University-де академиялық ұтқырлық, шетелдік оқытушылар мен ғалымдарды тарту және қосдипломды білім беру бағдарламаларды жүзеге асыру бойынша

бірқатар жұмыстар жүргізілуде. Бүгінде университетте 340 оқытушы жұмыс істейді, оның ішінде ғалым-зерттеушілер, «Болашақ»бағдарламасының стипендиаттары да бар. Жалпы жоғары дәрежелі деңгей 52% құрайды. Хирш индексі бар ғалымдардың үлесінің артуы – 56% - дан 69% - ға дейін, бұл дегеніміз зерттеу жұмысына, академиялық саланың дамуына кәсіби көзқарас бар екенін баса көрсетеді. Елдің өңірлік жоғары оқу орындарымен салыстырғанда жеткілікті академиялық дайындық туралы айтады. Осы тарапта биылғы оқу жылы 5 жас ғалым, әлемнің беделді оқу орындарының түлектері университетке Science Professor лауазымына тартылғаның да сөзге тиек еткім келеді. Себебі өңірлік университетке орталықтан жаңа ойдағы мамандар тарту – өңірдің ғылыми әлеуетінің артуының бір шарты деп білемін.

Сол сияқты 82 оқытушы-практиктерді тарта отырып, өндірістік тәжірибе де білім беру процесіне белсенді интеграциялануда, бұл түлектердің табысты жұмысқа орналасу мүмкіндігін арттырады. Осы жылдар ішінде кәсібилігінің арқасында мықты маман болып қалған, университет тарихында шешуші рөл атқарған тәжірибелі тәлімгерлердің еңбегін атап өтуге болмайды. Құрылған орта бұндай жандарды аймақтың академиялық артықшылығының қайнар көзіне айналдырды. Shakarim University ректоры ретінде әріптестерімнің, тәлімгерлердің академиялық қоғамдастыққа, аймақтың дамуына қосқан үлесін мақтан тұтамын. Сонымен қатар, мамандардың жаңа буынын даярлау біздің басты мақсаттарымыздың бірі болып табылады.

- Президенттік жастар кадр резервінің жақында өткен форумында өңірлік жастар кадр резервіне іріктеу туралы ұсыныс айтылды. Университетте бұл бағытта қандай жұмыстар атқарылды.

- Университеттер үшін бұл мәселе әсіресе терең және көп қырлы мағынаға ие. Оқу орындарына білім беру сапасы мен білікті, әлеуметтік белсенді және инновациялық бағытта ойлайтын түлектерді даярлау үшін екі есе жауапкершілік жүктеледі. Университет қабырғасында әрбір білім алушының көшбасшылық қасиеттерін қалыптастыру жолға қойылуы үшін жаңа буын мамандарының тұрақты ағыны қажет. Оларды қайдан алуға болады деген сұраққа бір ғана жауап бар: біз оларды өз қабырғаларымызда өсіруіміз керек, ал резервшілердің тізімін ең алдымен университет қабырғасында жұмыс істейтін жас оқытушылар, ғалымдар толықтырады деп үміттенеміз. Неліктен бұл маңызды? Жаңа буын цифрлық дәуірде өсіп келеді, білім беру процесінде заманауи технологиялар мен инновациялық құралдарды қолдануға құзыретті (бұл форумда айтылған). Университетте жұмыс істейтін жас педагогтар, ғалымдар білім беру жүйесінен өтіп үлгерді, бұл оларға тәлімгер болуға, өз үлгісімен шабыттандыруға мүмкіндік береді. Резервшілерге қатысу олардың кәсіби өсуіне және мансаптық өсуіне ықпал етеді, бұл өз кезегінде Университеттің жұмыс және оқу орны ретіндегі беделін арттырады.

Бүгінгі таңда Shakarim University жас оқытушыларының үлесі 2022 жылы 8%-дан 2023 жылы 20%-ға дейін өсті, олардың ішінде – мемлекеттік ғылыми стипендия иегерлері. Бұл әлі де шағын көрсеткіш болар, бірақ бұл біз үшін үлкен маңызға ие, бұл стратегиялық жоспарларды жаңартудағы маңызды қадам. Өз университетінің түлектері ретінде, процестегі кемшіліктер мен олқылықтарды ескере отырып, олар білім беру бағдарламаларын, оқыту әдістерін күшейту бойынша белсенді ұсыныстар жасайды. Осылайша дамудың үздіксіз циклы құрылады: шақырылған талантты жастарға өсу мүмкіндіктері беріледі және олар университеттің және жалпы қоғамның дамуына өз үлестерін қосады. Өткен жылдың қорытындысы бойынша бакалаврлар арасында жұмысқа орналастырылған түлектер саны шамамен 70%, магистрлер мен докторлар (PhD) – 100% құрады. Нақты көрсеткіш университеттің мамандарды даярлау сапасын көрсетеді. PhD дәрежесін қорғаушылар, әдетте, alma mater қабырғасында оқытушылық қызметте қалады. Кадрларды даярлауда маңызды аспект стейкхолдерлермен тығыз ынтымақтастық болып табылады. Мәселен, бүгінгі таңда біз шамамен 1 000 серіктес-жұмыс берушілермен жұмыс істейміз. Табиғи ресурстарға бай өңірде тау-кен кәсіпорындары, көмір, бағалы металдар және мыс кендерін өндіру жөніндегі кәсіпорындар бар, елдің оңтүстік және орталық бағыттарында автомобиль және теміржол қатынастары желісі дамыған. Өңірдің 2023-2027 жылдарға арналған әлеуметтік-экономикалық дамуының кешенді жоспары 14 мың жаңа жұмыс орнын құруды көздейді, бұл білікті кадрларды даярлау саласындағы нақты міндеттерді айқындайды.

Өңірдің әртүрлі қызмет салаларындағы кәсіби кадрларға деген өсіп келе жатқан қажеттіліктеріне бейімделу қажеттілігін түсіне отырып, университет өзінің оқу қызметін қайта форматтау жөнінде елеулі қадамдар жасады. Жаңа оқу жылынан қарсаңында болашақ студенттеріміздің, іскер серіктестеріміздің алдында білім берудің кеңейтілген мүмкіндіктері пайда болмақ. Бірнеше ондаған жылдар бойы қалыптасқан бес дәстүрлі факультеттің орнына біз үш зерттеу орталығы және сегіз алты жоғары мектептен тұратын инновациялық жүйені енгіздік. Бұл өзгеріс тереңірек мамандандыруға және оқытудың практикалық бағытына бағытталған. Зерттеу мектептері тамақ инженериясы, ветеринария және ауыл шаруашылығы, физика және химия ғылымдары сияқты бағыттарды қамтиды. Олар дәстүрлі және инновациялық технологияларды терең түсінуді қамтамасыз ете отырып, маңызды ғылыми бағыттардың дамуына ықпал ететін болады. Жоғары мектептерге келетін болсақ, онда білім беру, цифрлық технологиялар және машина жасау, бизнес, жаратылыстану ғылымдары, физика-математика ғылымдары, филология мектебі. сондай-ақ Шәкәрім жоғары колледжі бар. Университет түлектеріне арналған мемлекеттік қызмет академиясының Абай филиалымен бірлесіп, мемлекеттік құрылымдарда қажетті мамандандырылған білім алуға, университеттің мемлекеттік органдармен байланысын нығайтуға мүмкіндік беретін «Жас мемлекеттік қызметшілер мектебі» жобасы іске асырылуда.

Инновациялар мен зерттеулерге назар аудару мақсатында оқытушылар мен студенттердің ғылыми-зерттеу қызметін ынталандыру әдістері енгізілді, әсіресе стратегиялық маңызды бағыттарда: жаңартылатын энергия, тұрақты даму, агротехнология, цифрландыру салалары басты назарда. Университет инновациялық білім беру бағдарламаларын әзірлеу және қолданыстағыларын ребрендингтеу арқылы заманауи технологияларды оқу процесіне біріктіреді.

2019 жылы Семей ядролық полигонының жабылуының 30 жылдығына орай Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев экология мәселелерін түбегейлі мәселелерге жатқызды. 2023 жылы «Семей жері ядролық қауіпсіздік аймағы» туралы заң шықты, оны іске асыру арқылы ауыл шаруашылығы айналымына енгізуге болатын радиоактивті ластанған және ластанбаған жерлерді (шамамен бір миллион гектар) зерттеу қажет. Сондықтан болашақта осы бірқатар бағыттар бойынша тиімді жұмыс істей алатын осындай мамандарды даярлауға баса назар аудару қажет. Радиациялық қауіпсіздік, экологиялық оңалту, агроэкология, радиоактивті қалдықтарды басқару саласындағы білім беру бағдарламалары практикалық дағдыларды дамытуға бағдарланатын болады. Қазақстан Республикасының Ұлттық Ядролық Орталығымен, ядролық технологиялар паркімен Интеграция және одан әрі ынтымақтастық

оқу процесіне озық технологиялар мен ғылыми жетістіктерді енгізуге мүмкіндік береді, студенттер үшін тағылымдамалар мен тәжірибелерді практикаларды ұйымдастырудың тиімділігін күшейтеді.

- Естуімізше жақын арада университет жаңынан Шәкәрім музейі ашылды. Ол бірінші музей деп білеміз. Оған не түрткі болды? Мамандар даярлау жолында қандай рөл атқарады?

Біріншіден, біздің университет Шәкәрім атында. Сондықтан ақын, ойшыл Шәкәрімнің өмірі мен мұрасын насихаттау, зерттеу біздің тікелей міндетіміз екені анық. Сондай-ақ, басты мақсат - университет жанынан Шәкәрімнің өмірі мен шығармашылығын толық қамтитын ғылыми музей ашу болатын.

Шәкәрім музейі университетіміздің 90 жылдық мерейтойына ерекше сый болды деп айта аламын. Шәкәрім музейінің негізгі тірегі ғылыми бағыт. Мәселен, музейде жүйелі орналасқан жиырмадан астам экспозиция шәкәрімтану саласындағы өзекті ғылыми мәселелерді ашып көрсеткен. Басқаша айтқанда, әрқайсысы болашақта шәкәрімтану саласында жүзеге асатын дипломдық, магистрлік, докторлық жұмыстарға бағыт-бағдар десек те болады. Әр экспозиция витриналарында бүгінге дейін қорғалған жұмыстардың авторефераттары, ғылыми монографиялар мен зерттеулер қойылған. Шәкәрімтану саласына сай материалдарды әр бағыт бойынша жинақтау, оның электрондық қорын байыту да жолға қойылған. Жинақтап айтсақ, бұл музей, шәкәрімтану саласындағы аналогы жоқ ғылыми-зерттеу орталығы. Шәкәрім музейі ғылыми концепция дайындап, осы бағытта жұмыстарын бастап кетті. Соның алғашқысы, Мәскеуден жарық көрген «Родник по имени Шакарим» жинағы.

-Думан Рымғалиұлы, Shakarim University ғалымдары ірі жобалардың басағасында жүреді. Көпсалалы жоғары оқу орны болғансоң ауылшарушылығы, тамақ қауіпсіздігі, педагогикалық бағыттардағы өзекті мәселелердің шешемін іздеудегі бастамаларын көріп отырмыз. Дегенмен, бізді елең еткізген зерттеу – Шәкәрімнің саятқорасының тарихи және этно-археологиялық зерттеуі. Осы зерттеудің мақсатына тоқтала кетсеңіз.

- Шәкәрім қажы өмірінің соңғы кезеңі, әсіресе, кеңестік жүйе орнағаннан кейінгі бөлігі әлі де ғылыми саралауды қажет етеді. Университет ғалымдарының зерттеу жұмысының негізгі өзегі ретінде алынып отырған «Саятқора феномені», яғни Шәкәрім қажының өмірінің соңғы кезеңінің куәсі болған Саятқора мекенін кешенді зерттеу отандық тарих ғылымы үшін тың мағлұматтар беретіні анық. Нақтырақ айтқанда, Саятқора кезеңі арқылы қажы өмірінің соңғы күндерінен ақпар беретін ауызша естеліктер мен этнографиялық мәліметтер, сондай-ақ отандық және арнайы архив қорларындағы Шыңғыстау көтерілісі мен 1920-30 жылдары қалыптасқан саяси үдерістерге қатысты құжаттарды зерделеу аталған жоба жұмысының негізгі өзегі ретінде қарастырылады. Бұл ғылыми жоба және мақсаты - Шәкәрім өмірінің соңғы кезеңін тарихи және этно-археологиялық тұрғыда зерттеу, жоба аясында жинақталған ғылыми айналымға енгізілмеген ауызша деректер мен құжаттарды, материалдарды жаңа методологиялық ұстанымдар негізінде талдау. Зерттеу аясында Шәкәрім өмірінің соңғы тұрақтарға археологиялық қазба жұмыстарын, этнографиялық зерттеулерді жүргізу, ел арасындағы естеліктерді, архив қорларындағы деректерді жинау, оларды жүйелеуді және сараптауды іске асыру нақты нәтижелерге қол жеткізуі үшін аса тиімді болмақ.

Бұл бағытта жаңалықтарымызбен әлі де арнайы бөлісетін боламыз.

- Әңгімеңізге рахмет!

Сұхбаттасқан Раушан Нұғманбекова

ЖУРНАЛИСТ-ЖАЗУШЫ, ҒАЛЫМ БОЛАТБЕК КӨРПЕБАЙҰЛЫ ТӨЛЕПБЕРГЕН КІТАПТАРЫНЫҢ ТҰСАУКЕСЕРІ ӨТТІ

ҚР Ұлттық кітапханасының Н. Дәулетова атындағы залында ҚР Президентінің БАҚ саласындағы сыйлығының лауреаты, Мемлекеттік «Дарын» жастар сыйлығы мен Қазақстан Жастар Одағы сыйлығының иегері, ҚР Мәдениет қайраткері, философия ғылымдарының кандидаты, «Шалқар» радиосының Бас редакторы Болатбек Төлепбергеннің кітаптары таныстырылды.

Автордың биылғы жылы жарық көрген «Алаң жұрт» кітабының, «Ұлттық идея – ұлттық медиа тұғыры» монографиясының, «Тұрақты даму мақсаттары аясындағы журналистика және баспа ісі: дәстүр және жаңашылдық» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары және «Ұлттық медиа – ұлттық қауіпсіздік» публицистикалық кітабы мен «Болатбек Төлепберген:

Библиографиялық көрсеткішінің» тұсаукесері оқырмандарының қолдауымен жоғары деңгейде өтті.

«Атамұра» баспасынан жарық көрген «Алаң жұрт» еңбегінде автор өзінің зерттеп жүрген тарихи ақтаңдақтар мәселесін көркем тілде зерделеуге тырысқан. «Алаң жұрт» деректі хикаяты жетпісінші жылдары диссиденттік әрекетімен кеңестік жүйенің көзіне түсіп, жазықсыз күйіп кеткен жас – Азамат Жәкібаев туралы жазылған.

«Ұлттық идея – ұлттық медиа тұғыры» монографиялық еңбегінде қазақтың ұлттық идеясының қалыптасуы мен дамуы еліміздегі ұлттық медиа тұғыры әрі алғышарттарының бірі ретінде қарастырылады.

«Тұрақты даму мақсаттары аясындағы журналистика және баспа ісі: дәстүр мен жаңашылдық» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары» автордың мерейлі 50 жасқа толған мерейтойына орай жазылған мақалалар топтастырылған.

«Ұлттық медиа – Ұлттық қауіпсіздік» кітабында Алаш қозғалысы һәм алашшыл басылымдардан бастап, бүгінге дейінгі ел ақпарат құралдарының жай-күйі, тыныс-тіршілігі сөз болды. Қазақ баспасөзінің тарихына барлау жасай отырып, Тәуелсіздік алған жылдардан бергі уақыттағы қоғамдық-саяси құбылыстардың масс-медиамызға әсерін публицистік тілмен саралайды.

Ал ҚР Ұлттық Академиялық кітапханасының құрастыруымен жарық көрген «Болатбек Төлепберген: Библиографиялық көрсеткіш» жинағына автордың бүгінгі күнге дейінгі жарық көрген шығармаларының библиографиялық мәліметтері хронологиялық тәртіппен жүйеленген. Ғалымның 50 жасқа толған мерейтойына орай арнайы құрастырылған жинақтың алғы сөзін жазған – ҚР Ұлттық Ғылым Академиясының Академигі, Қазақстан тарихшылар қауымдастығының төрағасы, Тарих ғылымдарының докторы, профессор Мәмбет Қойгелдиев.

Автордың жарық көрген бес кітабы да жалпы оқырман қауымға арналған.

Айта кетейік, Болатбек Көрпембайұлы Төлепберген 1974 жылы Жамбыл облысы Сарысу ауданы «Жайылма» ауылында дүниеге келген.

1991 жылы ауылдағы орта мектепті күміс медальға бітіріп, 1991-1996 жылдары Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің журналистика факультетінде оқыған.

Еңбек жолын 1992-1994 жылдары «Өркен» және «Жас алаш» газеттерінің тілшісі болып бастаған. Бұдан соң ретімен «Қазақ әдебиеті» газетінің бөлім меңгерушісі, «Зерде» журналы бас редакторының орынбасары, «Жалын» журналы бас редакторының орынбасары, Президент Телерадио-кешенінің редакторы, «Асар» жастар газетін ұйымдастырушы, бас редакторы, «Журналист» газетінің редакторы, одан кейін Қазақ радиосы директорының орынбасары – Шалқар радиосының директоры қызметтерін атқарды. 2019 жылдан қазірге дейін Шалқар радиосының директоры қызметінде.

Болатбек Көрпембайұлы 2010 жылы Ұлттық Ғылым Академиясы Философия және саясаттану институтында философия ғылымдарының кандидаты ғылыми дәрежесін қорғағаннан кейін 2014 - 2018 жылдары Л.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық Университеті Журналистика және саясаттану факультетінде аға оқытушы ретінде дәріс оқып, 2021 жылдың қыркүйегінен Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің Журналистика факультеті Баспагерлік-редакторлық және дизайнерлік өнер кафедрасында аға оқытушы ретінде де жұмыс істеуде. Ұлттық мәселелер, тарихи ақтаңдақтар және демократия принциптері турасында өз авторлығымен және құрастыруымен жиырма кітапты жарыққа шығарған.

2008 жылы «Сүйікті менің Отаным» және 2009 жылы «Тәуелсіздік бесігін тербеткен» атты деректі фильмдері көрерменге жол тартты. Ол барлық туындыларында ұлттық құндылықтар мен қазақ мәселесіне қалам тербеп келеді. Ағарту бағытында республикалық БАҚ-да мақалалар жазып, теледидар мен радиода ұлттық бағыттағы насихат жұмыстарын жүргізіп келеді. Ұлт мәдениеті мен тарихына қатысты бірнеше халықаралық, республикалық ғылыми-теориялық конференциялар мен дөңгелек столдарды ұйымдастырушы. Оның ішінде Алашқа қатысты конференциялар, Дәстүрлі музыка орындаушыларының республикалық І-ші құрылтайы, репрессия, желтоқсан және оралмандар мәселелеріне орайғы дөңгелек столдар бар. Болатбек Төлепберген - Қазақстан Жазушылар Одағы мен «Атамұра» корпорациясының жазушы Оралхан Бөкей атындағы стипендиясының тұңғыш иегері (1993), «Сорос-Қазақстан» жас жазушылар бәйгесінің жүлдегері (1996), Қазақстан Жастар Одағы сыйлығының лауреаты (2003), «Астананың 10 жылдығы» мерекелік медалінің иегері (2008), Мемлекеттік «Дарын» жастар сыйлығының лауреаты (2008), ҚР Мәдениет қайраткері (2009), ҚР Президентінің БАҚ саласы бойынша сыйлығының лауреаты (2011) және «ҚР

Тәуелсіздігінің 25 жылдығы» мерекелік медалінің иегері (2016), Қазақстан халқы Ассамблеясының «Мейірім» төс белгісі иегері (2020), Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Алғысы» мен «Барыс» төсбелгісінің иегері (2024), Халықаралық ТҮРКСОЙ ұйымының «Түркі дүниесі мәдениеті мен өнеріне қосқан үлесі үшін» медалінің иегері (2024), Халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығының лауреаты (2024), Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық

университетінің «Ерен еңбегі үшін» медалінің иегері (2024), Жамбыл облысына сіңірген «Еңбегі үшін» медалінің иегері (2024), Жамбыл облысы, Сарысу ауданына сіңірген «Еңбегі үшін» медалінің иегері (2024), «Қонаев университетіне 30 жыл» мерейтойлық медалінің, Ықылас Дүкенұлы мерейтойлық медалінің және Халықаралық Махамбет қоры медалінің және Ахмет Байтұрсынұлы медалінің иегері (2024), Қазақстан Жазушылар Одағы мен Журналистер Одағының мүшесі.

Сөз соңында кітапханалардан іздеп тауып оқимын деген оқырмандар үшін талантты жазушы-журналист Болатбек Төлепбергеннің кітаптарының тізімін ұсынамыз:

2004 жылы «Көшкен күннің бояуы» публицистикалық кітабы,

2006 жылы «Біз білмейтін желтоқсан» кітабы, 2006 жылы «Желтоқсан-86» он томдық естеліктер, құжаттар, мақалалар жинағы, (құрастырушы авторы)

2007 жылы «1937-2007: Тауқымет пен тағзым» жинағы.

2008 жылы «Мәңгі жас Алаш идеясы» кітабы,

2009 жылы «Ұлтым деп соққан жүректер» жинағы, 2010 жылы «Желтоқсан қарлығаштары» кітабы,

2011 жылы «Ұлттық идея – тәуелсіздік тұғыры» кітабы,

2012 жылы «Қасиеттім-Желтоқсан!»,

2015 жылы «Біз осы не бітіріп жүрміз?»,

2017 жылы «Алаш жолы»,

2022 жылы «Азаттық аңсаған»,

2024 жылы «Атамұра» баспасынан «Алаң жұрт» кітабы жарық көрді. Еңбекке автордың деректі хикаяттары, әңгімелері және әдеби сын мақалалары енген.

2024 жылы «Ұлттық идея-ұлттық медиа тұғыры» монографиясы,

2024 жылы «Ұлттық идея - ұлттық қауіпсіздік» кітабы,

2024 жылы «Тұрақты даму мақсаттары аясындағы журналистика және баспа ісі: дәстүр және жаңашылдық» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары,

2024 жылы «Болатбек Төлепберген: Библиографиялық көрсеткіш» жинағы жарық көрген.

2008 жылы «Сүйікті менің отаным» және 2009 жылы «Тәуелсіздік бесігін тербеткен» атты деректі фильмдері көрерменге жол тартты. Ағарту бағытында республикалық БАҚ-да мақалалар жазып, теледидар мен радиода ұлттық бағыттағы насихат жұмыстарын жүргізіп келеді.

ӨМІРІ ҮЛГІ БОЛҒАН ЕҢБЕГІМЕН

Парасатты да саналы азамат болу үшін бүгінгі таңдағы жас ұрпақтың білімі терең әрі жан-жақты болуы қажет. Олай болса, мен бүгін әкеміз жайлы, еңбек жолы туралы айтқым келеді. Кайкен Жабайхан Баймұхаметұлы – 1940 жылдың тамыз айының 11 жұлдызында Семей қаласы Жаңа-Семей қаласында дүниеге келген.

Әкесі Баймұхамет Кайкенов жетім өсіп, Ертіс пароходствосында кочегар, матрос болып, кейінен өз бетімен хат танып, шаруашылық мектебін бітіріп қызметке орналасқан, Ұлы Отан соғысы жылдарында арнаулы жолдамамен шет елдерден фронтқа азық даярлатқан, Аягөз ауданының шаруашылықтарын басқарған, халықтық бақылау тобының төрағасы болған, ал шешесі Кәмила Қосанқызы үй шаруашылығымен айналысып, бала тәрбиесімен

шұғылданған.

Әкем – деп атаудың себебін айтып кетейін, қарындасы менің анам - Кайкенова Сағайда Баймұхаметқызы 16.06.1943 жылы туған, сонда нағашы аға ғой, бірақта біз Жабайхан Баймұхаметұлын барлық отбасымыздағы бауыр-сіңілдерімізбен осы күнге дейін «ӘКЕ» деп айтамыз, өйткені өзіміздің әкеміз Кәміл Күзембайұлын көзі тірісінде оны - папа деп, ал нағашы ағамыздың балаларымен бірге өскендіктен, ӘКЕ деп бала кезден атап кеттік, ал папам Қанапьянов Камиль Кузембаевич математика мұғалімі еді, одан Нарын совхозы, Шыңқожа ауылының председатели, кейінен ауылдың тұңғыш әкімі қызметін атқарып, 1994 жылы кенеттен өмірден өтті, ерте айрылып қалдық, ал анам Кайкенова Сағила Баймұхаметқызы (ПМНО) педагог қызмет атқарған, жалғыз өзі 5 баламен қалған болатын, мен бар жоғы үйдің тұңғыш қызы – 25 жаста ғана едім. Міне бізге Жабайхан Баймұхаметұлы әкеміз - ақылшымыз, қамқоршымыз болды, оның істеген істерін пір тұтамыз, мақтан етеміз. Сол себепті де ол кісі біз үшін ӘКЕ болып қала бермек. Жабайхан Баймұхаметұлының жанұясында төрт баласы, тоғыз немересі, шөберелері бар, барлығы да жоғары білімді қызметкерлер.

Әкеміз Жабайхан Баймұхаметұлы - 1957-1962 жылдарда Семейдің зоотехникалық-малдәрігерлік институтында оқып, ғалым-зоотехник мамандығын алған, ал 1962-1966 жылдар аралығында бұрынғы Семей облысының Аягөз ауданының шаруашылықтарында зоотехник, бас зоотехник, совхоз директорының өндіріс жөніндегі орынбасары болып қызмет жасаған. 1966-1969 жылдарда Алматының зоотехникалық-малдәрігерлік институтында ауылшаруашылығының өнідірісін ұйымдастыру және экономика кафедрасындағы Қазақстанның ғылымға еңбек сіңірген қайраткері, профессор Матвей Васильевич Чебышевтің аспирантурасында оқыған. 1969 жылы ССРО-ның ауылшаруашылығы министрлігінің (Мәскеу қаласы) жолдамасымен Семейдің зоотехникалық-малдәрігерлік институтында мұғалімдік жұмысқа келіп, 46 жыл үздіксіз еңбек етіп келеді. Осы мерзім ішінде кіші ұстаздықтан бастап, доцент, профессор, кафедра меңгерушісі, институттың директорының орынбасарлығына дейінгі жұмыстар атқарған. Семейдің зоотехникалық-малдәрігерлік институтында, кейінен Шәкәрім атындағы

мемлекеттік университетінің экономика саласына он бес мыңнан астам мамандар даярлауға ат салысқан. Бұрынғы Семей облысы, Павлодар, Қарағанды облыстарының шаруашылықтарының, аудан, облыс басшыларының 80-90% профессор Жабайхан Баймұхаметұлының шәкірттері. Солардың арасында Қостанай облысының бұрынғы әкімі Укин Кенжебек, Парламент мәжілісінің депутаттары Т. Сыздықов, А.Мюлитин және т.б. Сонымен қоса әкемнің жетекшілігімен экономика ғылымдарының кандидаттарын Бурдинов В., Прошаков Ю., Ахметниязов М. диссертацияларын қорғаған. Осы жылдар аралағында 80-ге тарта ғылыми жұмыстарының және қазақ тілінде экономика мен ауылшаруашылығы саласында оқулықтардың авторы болды, соның ішінде: «Баға және оның жасалуы», «Экономиканы мемлекеттік реттеу», «Ауылшаруашылық өнімдерін өндіруді жоспарлау», «Жылқы шаруашылығының экономикасы» (монография), «Кәсіпорын экономикасы», «Әлеуметтік-экономикалық бағдарлау», «Бағаның буындары», «Агробизнесті ұйымдастыру», «Менеджмент», «Адам экономикасы» т.б. аталған ғылыми еңбектері Республика көлеміндегі және қаламыздағы университеттердің студенттері пайдалануда. Бұрынғы Семей облысының шаруашылықтары мен аудандарында облыстық партия комитетінің, «Білім» қоғамның лекторы ретінде ұзақ дәрістер оқып, білімін таратқаны үшін ССРО «Білім қоғамның» үздік белгісімен, «Еңбек ардагері», «Тың жерлерді игергені үшін» медалдармен марапатталған. Құрметті зейнеткерге шыққан соң да тың жұмыстар атқарды, оған себепкер болған Қазақ инновациялық гуманитарлық-заң университетінің ректоры, с.ғ.д., профессор Ш.А. Құрманбаева еді. Әкем үнемі Ш.А. Құрманбаеваны мақтанышпен айтатын, өте құрметті, биязы, білімді, адамгершілігі мол жан, қаламыздағы университетті 30 жыл басқарып келеді дейтін. «Мені жұмысқа шақырып, аға әрі қарай қызмет жасай беріңіз, оқулықтарыңыз мағаналы жас ұрпаққа керек» - деген еді деп әкем Кайкен Жабайхан Баймұхаметұлы, эконимка ғылымдарының кандидаты, Alikhan Bokeikhan university профессоры ретінде өмірінің соңына дейін адал қызмет атқарып кетті.

Сөзімнің соңын мына өлең жолдарымен аяқтағым келеді:

Үш жұрттың ұлығы деп, ұлысы деп,
Сөзінің бұрынғының дұрысы көп.
Мен Сізді жақсы көрем, нағашыжан,
Ардақты анашымның туысы деп.

Аяулы ағасы деп ақ мамамның,
Сырымды саған ғана ақтарамын.
Кейде бір келіп қайтсаң, жолың түсіп,
Марқайып, мақтанамын, шаттанамын.

Мақтанышым, мақтаулысың нағашым,
Асылымсың, ақылымсың, дара шың.
Жиенінің қамын ойлап жүгірген,
Қиындықта қамқор болған панамсың.

Жиенім деп еркелете қарадың,
Азаматқа мені ерекше баладың!
Жақын тартып өз балаңдай санадың.
Нағашыдан артық жұртым жоқ шығар,
Олар болса көңілім де тоқ тұрар.
Қайғы-мұңды бір-ақ сәтте жоқ қылар.
Сағынышпен еске алушы жиенің Нургуль Камильевна

Әзірлеген: Султанова Нургуль Камильевна
Alikhan Bokeikhan University
педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент

СУЛТАНОВА НУРГУЛЬ КАМИЛЕВНА

«ALIKHAN BOKEIKHAN UNIVERSITY»

«Педагогика және психология» кафедрасының меңгерушісі, педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент, Қазақстанның педагогикалық ғылымдар академиясының академигі.

1969 жылдың 12 тамызында қазіргі Абай облысы, Семей қаласында дүниеге келген.

Педагогикалық еңбек жолын 1988-2002 жж аралығында Шығыс Қазақстан облысы, Аягөз ауданы, Шынқожа атындағы орта мектебінде мамандық бойынша қызмет атқарған. 2002 жылдан бастап Семей қаласының Шәкәрім атындағы мемлекеттік университетінің «Музыкалық білім» кафедрасында ұстаздық еңбегін жалғастырған.

2007 жылы 02 маусымда Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университетінің педагогика ғылымдарының докторы ғылыми дәрежесін беру жөніндегі БД 15.50.05. біріккен диссертациялық Кеңесінің мәжілісінде 13.00.01. – Жалпы педагогика, педагогика және білім тарихы, этнопедагогика мамандығы бойынша кандидаттық диссертацияны табысты қорғап, **педагогика ғылымдарының кандидаты** ғылыми дәрежесіне ие болған.

2011 жылы 27 желтоқсанда Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігінің Білім және ғылым саласындағы бақылау комитетінің шешімімен педагогика мамандығы бойынша **доцент (қауымдастырылған профессор)** ғылыми атағына ие болған.

2007-2011 жж; 2015-2020жж. Шәкәрім атындағы мемлекеттік университетінің «Музыкалық білім беру» кафедрасының меңгерушісі қызметін атқарған.

2020 жылдан бастап «ALIKHAN BOKEIKHAN UNIVERSITY» «Педагогика және психология» кафедрасының меңгерушісі қызметін атқарады

250 аса ғылыми еңбектердің авторы. Соның ішінде 2 монографияның және 12 оқу құралының авторы. Шетелдік журналдар да, ғылыми метрикалық базаларда Scopus және Web of Science индекстелетін 6 және (ККСОН)-20, РИНЦ-30.

ALIKHAN BOKEIKHAN UNIVERSITY» университетінде қызмет атқара отырып Педагогика және психология кафедраның ғылыми-зерттеу жұмыстары мен кәсіби бағыттылығына үлкен үлес қосты.

Қазіргі таңда «ALIKHAN BOKEIKHAN UNIVERSITY» ББМ, Гуманитарлық факультеттің «Педагогика және психология» кафедрасының меңгерушісі, п.ғ.к., доцент, Жас мамандарға тәлімгер болып, үнемі біліктілігін арттырып отырады. Ол ұжымда алдында адамгершілігі мол, лайықты құрмет пен беделге ие. Нургуль Камилевнаның заман талабына сай білімді де білікті көшбасшы, ұстаз екеніне сенімдіміз.

«ZIAT» Ғылыми-әдістемелік орталықтың ұйымдастырылуымен «Ең үздік ғылыми жоба» Республикалық ғылымдар сайысының байқауында 3 курс студенті Сағидолла Алтынбек п.ғ.к., доцент Н.К.Султанованың жетекшілігімен ІІ дәрежелі дипломмен марапатталған. Астана қаласы, 17.11.2015 ж.

2023 жылы Астана қаласында Қазақстан Республикасы Ғылым және Жоғары білім министрінің ҚҰРМЕТ ГРАМАТОСЫМЕН марапатталды.

2019 жылы 27 сәуірде Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының академик мүшесі болып сайланған.

ЕЛГЕ ҚЫЗМЕТ ЕТУ-БАСТЫ ПАРЫЗЫМЫЗ

Абай облысы ішкі саясат басқармасының басшысы Садырбаев Айдар Серікқазыұлы қоғам дамуына зор үлес қосып, мемлекеттік қызметте әділ еңбек келе жатқан білікті мамандардың бірі. Еңбек жолын 2009 жылы Шығыс Қазақстан облысы Бородулиха ауданына қарасты Переменовка ауылының орта мектебінде мұғалімдік қызметтен бастаған.

Әр жылдары Бородулиха ауданы мен Семей қаласының ішкі саясат бөлімдерінде нұсқаушы, жетекші және бас маман, басшының орынбасары, басшы, Шығыс Қазақстан облыстық ішкі саясат басқармасы басшысының орынбасары қызметтерінде болып еліне еңбек сіңірген жан. Іскерлігі мен біліктілігінің арқасында Семей қаласы әкімінің орынбасары қызметін де атқарды. Бүгінгі таңда Абай облысының ішкі саясат басқармасының тізгінін қолға алған Айдар Серікқазыұлына халық дән

риза. Сәті түскен кезде біз де сұхбаттасып қалған едік. Сұхбатымызды назарларыңызға ұсынамыз.

- Құрметті Айдар Серікқазыұлы, Президент Жарлығымен облыс ұлы тұлға Абай Құнанбайұлының есімін алды. Биыл Абай Құнанбайұлының туғанына 180 жыл. Әлем таныған Абай сіз үшін кім? Абайды сіз өзіңіз қалай танысыз?

- Заңғар жазушы Мұхтар Омарханұлы Әуезовтың «Абай мұхит, мен одан қасықтап қана алдым» деген сөзі бар. Ұлы ақынымыз Абай Құнанбайұлы туған жерде дүниеге келгенімді әрине, мақтан тұтамын. Абай атамыз туралы елімізде ғана емес, шетелдерде де үнемі еске алынады, мұралары насихатталуда. Ақынның шығармаларын оқып отырсаңыз алғашқы сөздерінен-ақ ой тереңдігі байқалады, әр сөзді өзінен-өзі өткеріп жазғаны бекер емес. Абай өте мейірімді, халқының мұңына тамырлас адам. Абай бірнеше ұрпаққа поэзияның жоғары деңгейі қалай болу керектігін үйретті. Ең қызығы, оның барлық шығармасы, өлеңдері мен қара сөздеріндегі барлық ойы қазіргі заманда өзекті, сұранысқа ие. Данышпан өз заманына ғана емес, біздің ұрпаққа да ой бөліседі, жол сілтейді. Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың өзінің «Абай және ХХІ ғасырдағы Қазақстан» мақаласында Абай бізге жол көрсететін шамшырақ деп айтқан болатын. Өлеңдері, қара сөздері бір ғасырдан астам уақыт бұрын жазылған сияқты. Бірақ олар заманауи адамға өз бойында ең жақсы қасиеттерді тәрбиелеуге деген ықыласын білдіреді. Және ол өз құндылықтарыңызды сақтауды, әрқашан өзіңізді жоғалтып алмай, өзіңізді өзіңіз іздеуде болу керектігін үйретеді. Абай хәкім соңынан шыққан Шәкәрім Құдайбердіұлы, Мұхтар Әуезовтер де Семей жерінің қасиетті топырағынан жаралған. Тіпті Алаш қайраткерлерінің де Абайды идеологиялық ойдың, қазақтың біртұтастығының бұлақ көзі деп танығаны бекерден бекер емес. Абай мен үшін қымбатты рухани қазына, елдігіміздің қасиетті бұлағы, тарихтың көне көзі.

-Рахмет, ал енді тағы бір сұрағымыз, Абай облысы ішкі саясат басқармасының 2024 жылы атқарылған жұмыстарының қорытындысына тоқтала кетсеңіз және 2025 жылға арналған негізгі жоспарларымен бөлісе отырсаңыз.

- Өңірімізде қоғамдық-саяси тұрақтылықты сақтау, этносаралық келісімді нығайту, жастарды қолдау бағытында бірқатар шаралар атқарылды. Аталған маңызды мәселелер бойынша БАҚ саласына үнемі ақпараттар ұсынып, болашақ жоспарларымызбен де бөлістік. Үкіметтік емес сектор саласына келейік, Абай облысында 665 қоғамдық бірлестік тіркелген,

оның ішінде: 7 саяси партияның 16 филиалы, 49 кәсіподақ ұйымы, 184 діни бірлестік, 49 этномәдени бірлестік, 225 қоғамдық бірлестік, оның ішінде 21-і жастардыкі, сондай-ақ 142 қоғамдық қор, ағымдағы жылы 36 ҰЕҰ тіркелді.

Облыс әкімдігі жанынан үкіметтік емес ұйымдармен өзара іс-қимыл және ынтымақтастық жөніндегі кеңес құрылды. Кеңес құрамына 15 адам кірді. 2024 жыл ішінде азаматтық қоғам институттарымен бірлесіп 500-ден астам іс-шара өткізілді.

Абай облысында 13 Қоғамдық кеңес жұмыс істейді, 1 облыстық, 2 қалалық және 10 аудандық деңгейде.

Анықтама: Облыстық кеңес - 32 адам, Семей қаласы – 17 адам, Курчатов қаласы - 10 адам, Ақсуат ауданы - 11 адам, Абай ауданы - 7 адам, Аягөз ауданы - 12 адам, Бесқарағай ауданы - 11 адам, Бородулиха ауданы - 11 адам, Жарма ауданы- 9 адам, Көкпекті ауданы – 10 адам, Үржар ауданы-13 адам, Жаңа Семей-13 адам тіркелген.

Қоғамдық кеңестің құрамында барлығы 171 адам бар. Қоғамдық кеңестің сайланған құрамының өкілеттіктер мерзімі үш жылды құрайды. Өкілеттік мерзімі аяқталған қоғамдық кеңес мүшелерінің орындарына жаңа мүшелер сайланады.

2025 жылы Абай облысы бойынша 11 қоғамдық кеңестің құрамының өкілеттіктері тоқтатылып, конкурстық негізде жаңа мүшелер сайланатын болады. Сондай-ақ, 2025 жылы қоғамдық кеңестердегі жастар квотасын 14%-ға дейін ұлғайту міндеті қойылды. Бұл Қазақстан Республикасының мемлекеттік жастар саясатының 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасы аясында қолға алынып отыр. Жастарды қоғамдық өмірге және шешімдер қабылдау процесіне кеңінен тартуға маңызды басымдық беріліп отыр.

- Қазақстан халқы ассамблеясы бұл күндері достық пен ынтымақтың ордасына айналған айтулы ассамблея болып отыр. Семейде де 100 -ден астам ұлт өкілі тұрады. Облыста осы бағытта қандай шаруалар атқарылып жатыр?

- Бүгінде облыста 5 Достық үйі Семей, Курчатов қалалары, Бесқарағай, Бородулиха, Жарма аудандары бойынша 49 этномәдени бірлестік жұмыс істейді. Этносаралық саладағы мемлекеттік саясатты жүзеге асыру мақсатында 1000-нан астам түрлі форматтағы іс-шара өткізілді. Олардың ішінде «ETNO-FEST» және «ЭтноХАЛЫҚ» жастар фестивальдары, «Ақ бата – асыл мұра» атты ақсақалдар арасында облыстық бата сайысы және тағы басқа шаралар ерекше атап өтуге тұрарлық. Бүгінгі күні ең басты оқиға ретінде — облысымызда дәстүрлі түрде өткен «ДОСТЫҚ-2024» байқауы. Бұл байқау облыс әкімінің тікелей қатысуымен өтіп, этномәдени бірлестіктер арасында жеңімпаздар анықталды.

- Айдар Серікқазыұлы, тамаша ойларыңызбен бөлісіп, аз уақыт ішінде атқарылған жұмыстарды талдап айтып беріп жатырсыз. Ал, енді жастар саясаты жайлы не айтасыз?

- Мемлекеттік жастар саясаты саласына тоқталсам, Абай облысында 14 пен 35 жас аралығында 152 091 жас тіркелген, ол облыс халқының 25% құрайды. «Абай жастары» тұрғын-үй бағдарламасы аясында 21 жас отбасы және «Қозы көрпеш – Баян сұлу» бағдарламасы бойынша 9 жас баспаналы болды. Былтыр «Абай жастары» тұрғын үй бағдарламасы арқылы 41 жас отбасы тұрғын үймен қамтылды. Жыл басынан бері 5 336 жас жұмысқа орналастырылды. 2024 жылдың 3 тоқсанының қорытындысы бойынша «NEET» санатындағы жастардың саны 7 207 немесе 5,1% құрайды. Республика бойынша көрсеткіш – 6,4 %. «Жасыл ел» жобасы аясында маусымдық жұмыспен 1004 жас қамтылды.

«ZHAS PROJECT» жобасы аясында 8 үздік жобалар 1 млн.теңге көлемінде қаржыландырылды.

	Аты-жөні	Жоба атауы
	Өрлеубек Ертай	«SAPA» studio
	Қайратова Гүлнұр	Семей қаласында ашытқысыз нан өндіру арқылы әлеуеттік осал топқа жататын әйелдердің мүмкіндіктерін кеңейту
	Бердібек Аида	Сырға семей (магазин полезных товаров, бижутерий, и разные товары)
	Советханов Адлет	«Табиғи шырын» жобасы
	Болатқызы Айдана	«ATD Creative» креативті жарнама түсіру орталығы
	Қыдырмоллаева Жұлдыз	«ЭКО ЖӨРГЕК» жобасы
	Советов Мадияр	Жеті ата шежіресін жасау
	Серікбек Дарын	Құс шаруашылығы. Инкубатор

Сондай-ақ, облыс бойынша 141 бос жұмыс орындары жәрмеңкесі өтті.

Биыл өңірлік деңгейде алғаш рет жастардың бастамаларын мемлекеттік қолдау мақсатында «Ғылым», «Мәдениет», «Ақпараттық технологиялар», «Бизнес», «Медиа» бағыттары бойынша «Тәуелсіздік ұрпақтары» гранты тағайындалды. Байқауға қатысуға 131 өтініш келіп түсті. Конкурстық комиссия шешімімен 5 жеңімпаз анықталды.

Анықтама: «Ғылым» бағытында – Чурина Юлия Алексеевна, «Мәдениет» бағытында – Тортаев Аслан Алдоңғарұлы, «Ақпараттық технологиялар» бағытында – Маратов Нұрлыхан Сымбатұлы, «Бизнес» бағытында – Ерболсын Бақдәулет Ерғалиұлы, «Медиа» бағытында – Мурсалимова Замира Асқарқызы үздіктер қатарынан табылды.

- **Жыл сайын дәстүрлі түрде «Мерейлі отбасы» ұлттық конкурсы өткізіледі. Жалпы, отбасы және гендерлік саясат жөнінде не айтар едіңіз?**

Облыста халық санының 51%-ын немесе 309,6 мыңын әйелдер құрайды (607, 5 жалпы саны). Мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс аясында облыста жалпы құны 13,3 млн теңгені құрайтын 4 жоба жүзеге асырылуда. Бұлар қандай десек, жаһандану мен заманауи тәуекелдерді ескере отырып, әйелдер көшбасшылығын дамыту, тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу және болдырмау, 2030 жылға дейін ҚР Отбасылық және гендерлік саясат тұжырымдамасын іске асыру шеңберінде отбасының азаматтық өзін-өзі тануы мен жауапкершілігін күшейту, отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылық және отбасылық құндылықтарды нығайту мәселелерін шешудегі заманауи мүмкіндіктердің барлығы да назарда. Ия, расында да жыл сайын дәстүрлі түрде отбасы институтының беделін арттыратын «Мерейлі отбасы» ұлттық конкурсы өткізіледі.

Анықтама: Конкурстың облыстық кезеңінде жеңімпаз атанған отбасы республикалық кезеңде лауреат болып танылады. 2022 жылы Абай ауданынан Зәмзебай әуелті, 2023 жылы Аягөз ауданынан Досымбаевтар жанұясы лауреат атанса, Бесқарағай ауданынан Орман шаруашылығында қызмет ететін Смағұловтар отбасы биылғы жылдың жеңімпазы болып танылды.

Алматы қаласында өткен «Абысын – ажын» республикалық байқауында Бесқарағайдан Асылғожиндер әулетінің келіндері қатысып, 2 орынды иеленді. Өткен жылы Маңғыстау жерінде өткен дәл осы байқауда Семей қаласынан Жәки ата әулетінің келіндері облыс намысын қорғап, «Зиялы абысын» номинциясын иеленді. Жалпы, отбасылық-гендерлік саясатты іске асыруда 200-ге жуық іс-шара өткізілді. Аймақта 10 консультативтік-кеңесші орган қызмет етеді. Жергілікті бюджет қаражаты есебінен қиын жағдайға тап болған

балалары бар отбасыларды қолдау мақсатында мектепке дейінгі жастағы 4 463 балаға ай сайынғы 1,5 АЕК (5 538 теңге) мөлшерінде қосымша төлемдер тағайындалды.

-Биыл көптеген атаулы даталар бар, соның бірі Абай Құнанбайұлының 180 жылдық мерейтойы. Атаулы тарихи күндер қалай мерекеленеді, осы шараларды да айтып өтсеңіз.

- 2025 жыл еліміз үшін атаулы күндер мен даталарға толы жыл. Биыл біз Абай Құнанбайұлының 180 жылдығы, Жеңістің 80 жылдығы, Қазақстан Халқы Ассамблеясы және Қазақстан Конституциясының 30 жылдығы, Жұмысшы мамандықтар жылын атап өтеміз. Аталған атаулы күндерге байланысты іс-шаралар жоспары бекітілді.

Атап айтсақ, ҚХА-ның 30 жылдығын ұйымдастыру және өткізу жөніндегі іс-шаралар жоспары аясында 40-тан аса ауқымды іс-шара, мысалы мерекелік іс-шаралар, Абай облысы ҚХА ІІІ-сессиясы, республикалық жобалар және акциялар, қайырымдылық іс-шаралар, семинар-тренингтер, дәрістер, диалогтық алаңдар, көрмелер және т. б., өткізілетін болады.

Оның ішінде, Абай Құнанбайұлының туғанына 180 жыл толуына орай «Ассамблея жастары» республикалық Абай оқулары жобасын және ҚХА-ның 30 жылдық мерейтойына арналған «30 игі іс» жобасы іске асырылады.

Абай облысы бойынша Жеңістің 80 жылдығы күні қарсаңында 200-ге жуық іс-шара, мерекелік іс-шаралар, спорттық ойындар, естелік орындарға гүл шоқтарын қою, патриоттық челленджерлер мен акциялар, диалогтық алаңдар, дөңгелек үстелдер, көрме, әдеби-тарихи сағаттар және т. б., жоспарланған.

Облысқа қарасты Бесқарағай ауданының Жетіжар ауылында ҰОС ардагері Махмет Кайырбаевқа арналған мұражайдың ашылуын өткізу жоспарланған. Бұл шамамен шілде айына жоспарланған. Ұлы Отан соғысында қаза тапқан жауынгерлер туралы жаңа деректерді жинақтау мақсатында 2025 жылғы

1 сәуірге дейін интернет желісінде «Боздақтар» туралы сайт ашу жұмыстары басталды.

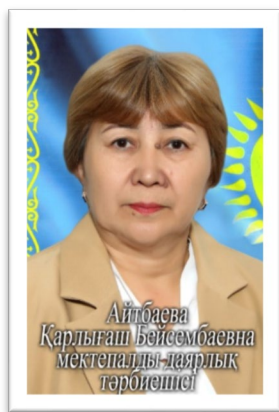
Анықтама үшін: аталған сайт ашылғаннан кейін облысқа қарасты қала/аудандарда сайт жұмысында жауапты тұлғалар бекітіліп, жалпы бақылау облыс әкімі жанындағы саяси қуғын-сүргін құрбандарын ақтау жөніндегі комиссияның жұмыс топтарына тапсырылады.

Бұған дейін, 1995-2000 жылдар аралығында Алматы қаласының «Қазақ энциклопедиясы» Бас редакциясында «Боздақтар» туралы 4 томдық кітап жарық көрген болатын. Жалпы, атқарылған жұмыстардың нәтижесінде Ұлы Отан соғысы жылдарында қаза тапқан, хабарсыз кеткен жауынгерлердің 7812 есімі анықталды. Оның ішінде 46 жерленген орындар, 25 шақты елді мекен және көше атауы берілген есімдері бар ардагерлер, соғыс ардагерлеріне қойылған 46 ескерткіш, ардагерлерге қойылған мемориалдық тақталар, бюсттер, ардагерлер есімі берілген атындағы мектептер – 20 шақты.

Сонымен қатар, мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс аясында ҰОС 80 жылдығына арналған «Ерлік даңқы» атты конференциясы өткізілетін болады. 2025 жылы Ерлік даңқы жобасына 7,6 млн. теңге қаражат жоспарланған. Абай облысы бойынша Жұмысшы мамандықтар жылы аясында 300-ге жуық іс-шара, яғни халықаралық форум, ашық есіктер күні, бос орындар жәрмеңкесі, тақырып аясында өтетін республикалық, облыстық байқаулар, дөңгелек үстелдер және т. б., жоспарланған. Сонымен қоса, мемлекеттік әлеуметтік тапсырыс аясында қыркүйек айы «Еңбекші жастар» форумы өткізілетін болады.

-Әңгімеңізге көп рахмет!

Сұхбаттасқан Раушан Нұғманбекова.

Педагогикалық қызметкердің аты-жөні	Айтбаева Қарлығаш Бейсембаевна Мектепалды даярлық сынып тәрбиешісі
Өтілетін күні	10.12.24 ж
Жұмыс орны (мектепке дейінгі білім беру мекемесінің атауы)	Абай облысы білім басқармасы Курчатов қаласы білім бөлімі «№4 жалпы білім беретін орта мектебі» КММ Айтбаева Қарлығаш Бейсембаевна:
Жас тобы:	5 жастан 6 жасқа дейінгі жалпы дамытушылық бағыттағы сынып
Тақырып:	Тақырыбы: Украин халық ертегісі «Қолғап» Қазақ тілімен таныстыру және сөйлеуді дамыту.
Мақсаты	Ертегіні сахналау, диалогке қатысуға үйрету
Білімділік міндеті	Сөз тіркестерін, сөйлемдер құрауға, сұрақтарға толық жауап беруге үйрету, ертегі кейіпкерлерінің сөздерін мәнерлеп, дауыс ырғағын келтіріп айтуды үйрету.
АКТ құралдары	Ертегі кейіпкерлерін көрсету үшін мультимедиялық приставканы пайдалануға болады
Бағдарламалық жасақтама мазмұны:	Тапсырмалар: Тәрбиелік. Ауыстыру әрекетін меңгеру: берілген критерий (өлшем) бойынша орынбасарларды таңдау. Орынбасарларға сүйене отырып, ертегіні қайталау қабілетін дамыту. Балаларды таныс көркем шығармаларды тануға және атауға үйрету. Дамытушылық. Ертегі сюжетін модельдеу қабілетін дамыту. Шығармашылық қиялын, есте сақтау қабілетін, ойлау қабілетін, қиялын, көркемдік қабілетін дамыту. Ауызша қарым-қатынас элементтерін (мимика, жест-ишара, интонация, дауыс модуляциясы) меңгеруге ықпал ету. Тәрбиелік. Ертегіні қайталау барысында белсенді өзара әрекеттесуге, үйлесімді әрекет ете білуге ынталандыру. Халық ертегілеріне деген қызығушылықты арттыру. Сөйлеу. Диалогтық сөйлеуді жетілдіру: әңгімеге қатысу; сөйлеудің интонациялық мәнерлілігін дамыту. Қарым-қатынас құралы ретінде сөйлеуді меңгеру қабілетін бекіту. <i>Сөздікті белсендіру:</i> тышқан-күзен, қабан – азу, аю – әке, қулық-сұмдық, жағымпаздық, қызығушылық.
Жабдық:	Дидактикалық материалдар: ☐ "Қолғап" ертегісінің мәтіні; ☐ Үлкен фланелеграф; ☐ Қағаздан қиылған үлкен қолғап; ☐ Кейіпкерлердің қима суреттері ☐ Барлық кейіпкерлер бейнеленген "Қолғап" ертегісінен иллюстрация: тышқан, бақа, қоян, түлкі, шың, қабан, аю, ит. ☐ Бояулар, суреттер, қолғап шаблондары. Оқытудың техникалық құралдары: магнитофон музыка жазбасымен.
Алдын ала жұмыс:	Украин халқының "Қолғап" ертегісімен танысу Дидактикалық ойындар "Не болып жатыр?", "Сөздер – достар" Ойындар -жануарлардың реинкарнациясы. жануарлардың суретін салу. Жануарлар туралы өлеңдерді жаттау. Жануарлар туралы тақпақтары мен жұмбақтар.

Сабақтың құрылымы:	I бөлім. Кіріспе – 3 минут (қыздыру, проблемалық жағдай) II бөлім. Негізгі – 20 минут III бөлім. Қорытынды – 2 минут	
<i>Қызмет түрі</i> Мотивациялық-қозғаушылық 3 мин Танымдық – зерттеушілік Коммуникативті	I бөлім. Кіріспе. Балалармен амандасу, балалардың көңіл күйлерін сұрау. Шаттық шеңбер: Қуан шаттан алақай, Қуанатын күн келді. Қуанатын күн бүгін, Сәлеметсіздер ме апайлар! -Балалар бізге келіп отырған қонақ апайлар бізге қорап ала келіпті. Бұл қорап жай қорап емес – сиқырлы қорап. Қараңдаршы қандай әдемі қорап. Қораптың ішінде не бар екен? Балалар сиқырлы қорап ашылмайды. Мүмкін ішінде ертегі бар шығар. Жұмбақтарға тығылып қалыпты. -Қане, енді жұмбақтарды шешіп көрейік. Егер жұмбақтардың шешулерін дұрыс тапсақ ертегі бізге келеді. Жұмбақтар: 1. Қыс бойы жатады Тәтті ұйқыға батады. (Аю) 2. Қалқиған ұзын құлағы Елеңдеп қорқып тұрады. (Қоян) 3. Өзі бір қу Жүрген жері шу. (Түлкі) 4. Күші десең күші бар Тісі десең тісі бар. (Қасқыр) 5. Таңдайлары тақылдап Шулайтын кім шалшықта Бірін- бірі мақылдап. (Бақа) 6. Жер қопарған тісімен Сескенесің түсінен (Қабан) 7. Үй- ішін аралап Түнде көп жортады. Қаптарды жыртады Мысықтан қорқады. (Тышқан) -Жарайсыңдар! Балалар барлық жұмбақтардың шешулерін дұрыс таптыңдар. Міне сиқырлы қорап бізге қаншама суреттер сыйлады. Балалар мына суреттерден не көріп отырсыңдар? «Қолғап» ойыны. Слайд, суреттер -Балалар біз жана суреттен не көрдіңдер? -Енді осы қолғап ертегісін мына келген қонақтарға сахналап көрсетейік. Ертегіні сахналау.	Балалар
	II бөлім. Негізгі. (20 минут) Ертегіні сахналау. -Ерте, ерте ертеде орманда тышқан, бақа, қоян, түлкі, қабан, қасқыр, аю өмір сүріпті. Бір күні аңшы орманда келе жатып өзінің жаңа, жұмсақ, жылы қолғабын түсіріп алады. Тышқан Өзім егін екпеймін Егістен ұзап кетпеймін Мысық қуса жетпеймін Мен қап тесер тышқанмын. -Мен суықта тонып жүрсем, қандай әдемі жаңа қолғап. Мен	

	енді осында тұрамын. Бақа: Мен бақамын бақ-бақ Басым менің жалпақ Су түбінде көп жүріп Басым содан жалпақ. -Қолғапта кім тұрады? Тышқан: -Қап тесер тышқан тұрады. Ал сен кімсің? Бақа:Мен секек бақамын. Қолғапқа мені де кіргізші. Тышқан: Мұнда орын жетеді. Қоян Мен ақ қоян, ақ қоян Қалқиған ұзын құлағым Құлағымды жел үніне Тігіп жатар сақ қоян. -Қолғапта кім тұрады? Тышқан: Қап тесер тышқан тұрады. Бақа: Секек бақа тұрады. Ал сен кімсің? Қоян: мен зымырауық қоянмын. Мен де қолғапқа кіргізіндерші. Мен суықта әбден тоңдым. Маған көмектесіңізші. Бақа: бізде орын жетеді. Кір қоян. Түлкі Ананы да алдаған Мынаны да алдаған Жүрген жері шу Мен түлкімен қу. -Қолғапта кім тұрады? Тышқан: Қап тесер тышқан тұрады. Бақа: Секек бақа тұрады. Ал сен кімсің? Түлкі: Мен түлкі бикеш. Мен де қолғапқа кіргізіндерші. Мен суықта әбден тоңдым. Маған көмектесіңізші. Қоян: бізде орын жетеді. Кір кел Түлкі. Қасқыр Мен қасқырмын қасқырмын Қозы ұрлайтын өрістен Ұйқым келмейді егерде Қозы етін жемесем. -Қолғапта ім тұрады? Тышқан: Қап тесер тышқан тұрады. Бақа: Секек бақа тұрады. Қоян : Зымырауық қоян тұрады. Түлкі: Түлкі бикеш тұрады. Ал сен кімсің? Қасқыр: мен қасқырмын. Мені де кіргізіндерші. Қабан Шалшық суда Балшық суда жүретін Мен сояу тісті қабанмын. -Қолғапты кім тұрады? Тышқан:мен қаптесер тышқанмын Бақа: Секек бақа тұрады. Қоян : Зымырауық қоян тұрады. Түлкі: Түлкі бикеш тұрады. Қасқыр: Қасқыр тұрады. Ал сен кімсің? Қабан: мен сояу тісті қабанмын. Маған орын бар ма? Қабан қолғапқа кіреді. Аю Кезген ішін орманның Мен аюмын қорбаңмын Қалың нудан балтаңдап Жүремін мен балпаңдап.	

Көркемдік және шығармашылық	-Қолғапта кім тұрады? Тышқан:мен қаптесер тышқанмын Қоян : Зымырауық қоян тұрады. Түлкі: Түлкі бикеш тұрады. Қасқыр: Қасқыр тұрады. Қабан: Сою тісті қабанмын.Ал сен кімсің? Аю: Мен аю аталарыңмын. Мені де кіргізіндерші. Жануарлар: Иа кір кел. Сол кезде аңшы итімен келіп қолғабын сұрайды. -Ал жануарлар біз аңшының қолғабын босатып берейік. -Сендердің қолғап үйлеріңді аңшы алып кетті. Қазір күн суық енді бізге басқа баспана керек. Ендеше өз еңбегімізбен үйімізді құрастырайық. 3.Педагог суреттің көмегімен «Қолғап» ертегісін балаларға айтып береді. Ертегі ұнады ма? Қай мезгілде болды? (Қыс) Неге қыс деп ойлайсындар,үйткені қолғапты қыста киеміз. — Ертегіде кімдер бар? — Мынау не?(қолғап) — Тышқан қандай? — Бақа не деді? — Бақа не істейді? — Тышқан не деді? — Барлығы неше болды? (6) — Аю қандай? — Аю үлкен. — Аю қалай жүреді? Сергіту сәті Боран соғар оң жақтан, Боран соғар сол жақтан. Қар лақтырып ойнасақ, Су өтер мына қолғаптан. Жұмыс дәптер.Ертегідегі кейіпкерлерді бояу және жапысыру. Ойын «Жануарларды ретімен орналастыру». 4. Қолғаптардың сыңарын тап ойыны - Балалар, демек, жануарлар үйсіз қалды ма? Не істеу керек? - Біз оларға көмектесейік және оларға қолғап үйлерін жасайық. Менде осындай қолғаптар бар, бірақ олар ақ түсті, әдемі емес. Жануарлар оларды ұнатпайды. Біз қолғаптарды әр түрлі өрнектермен безендіре аламыз. Ал біз жануарларға әдемі қолғап жасап берейік. - Қандай әдемі қолғаптарың бар! Енді кейіпкерлеріміздің тұратын жері бар.	
Танымдық – зерттеушілік Коммуникативті	III бөлім. Қорытынды. -2 минут Біз бүгін "Қолғап" ертегісінің кейіпкерлеріне көмектестік Бүгін не естеріңде қалды және бәрінен бұрын не ұнады? Ең қиыны не болды? - Келесі жолы қандай ертегі ойнағың келеді? Рефлексия Бағалау Кигіз үй арқылы балалар өздерін бағалайды. Балалар, сабақ сендерге ұнады ма? Қалай ойлайсындар, аңдарға қолғапта тұрған ыңғайлы ма? Жок. Ендеше, балалар аңдарға басқа баспана салып берейік. Егер сабақ сендерге түсінікті болып, ұнаса аңдарды жасыл киіз үйге орналастырындар. Егер түсінбесендар қызыл киіз үйге орналастырындар.	

МУЗЫКА САБАҒЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕР АРҚЫЛЫ ОЙЛАУ ҚАБІЛЕТІН ДАМУ

Алдабергенова Динара Рахымбековна
Шығыс Қазақстан облысы, Өскемен қаласы
Оралхан Бөкей атындағы № 44 лицей
музыка пәні мұғалімі-педагог модератор

Бүгінгі таңда қоғамымыздың жаңа қарқынмен дамуы, ғылыми-техникалық прогрестердің жетістіктері, еліміздің өркениетті елдер қатарынан көрінуі білім беру жүйесіне де ықпал етпей қойған жоқ. Оқу жұмысын ұйымдастырудың негізгі түрі – сыныптық сабақ жүйесі екені бәрімізге мәлім. Осыған орай біздің тәжірибемізде сабақтың қалыптасқан

дәстүрлі түрінен басқа, дәстүрлі емес сабақтар түрлері де пайда болуда. Олар көбінесе оқытудың жаңаша әдістеріне негізделіп құрылуда. Ондағы мақсатымыз - әрбір сабақтың оқу - тәрбиелік мүмкіншіліктерін ескере отырып, оны жаңа сапалық сатыға көтеру. Бүгінде оқыту жұмысын осылай ұйымдастыру мен әдістің жаңалығы басқа ұстаздардың жаңа жағдайға байланысты оқу-тәрбие процесін шығармашылықпен пайдаланудың негізгі өлшеміне айналууда.

Логика адам ойлауын өзінің нысанасы ретінде қарастыратын ғылым болғандықтан оны философия, психология, педагогика, әлеуметтану, жоғары жүйке қызметінің физиологиясы және басқа ғылымдардың зерттеу пәні. Ал, педагогика ғылымы оқыту мен тәрбиені ерекше бірлік пен бүтіндік деп танып, өсіп келе жатқан ұрпақты қоғам өміріне үйрету мақсатына бағытталған қызметі ретінде зерттейді [1].

Сондықтан айтуға болады – қаншама музыкалық дарынды адамдар, жай ғана музыканы сүйетін адамдар болса, соншама музыкалық қабілетінің құрылымы болады. Олай болса, зерттеуіміздің төңірегіндегі музыкалық қабілеттің 4 түрінің мүмкіншілігін төмендегі кесте арқылы көрсетейік:

Кесте – 2. Музыкалық қабілет құрылымының 4 түрі бар (дамуы мен адамның қабылдау мүмкіншілігі):

Музыкалық қабілеттің дамуы мен адамның қабылдау мүмкіншілігі				
білім мен икемділік арқылы қалыптасуы (үлгі – парактан нотаны оқуының дамуы, осы кезде білімділік пен икемділік жаңа психологиялық механизмді құрайды);	жекеменшік стилі мен әрекетінің тәсілі (баяу оқушы өзінің екпіні арқылы еңбегінің жоғары деңгейінде ұтады;	өтімінің қабылдаушылығы арқылы мүмкін (қабылдауының жылдамдығынан зейінін реттеуі);	музыкалық қабілетінің жеке компонентінің қатысы арқылы болуы мүмкін (бір музыкантта гармониялық есту сезімі фактура - гармониялық жағынан, ал басқа музыкантта - әуенділік не сазгармоникалық).	

Сондықтан инновациялық әдіс-тәсілдерді оқу процесіне енгізу барысы, белгілі деңгейде белсенділігін педагогикалық шарттарын төмендегі суреттен көруге болады:

Сурет 1. Оқу-тәрбие процесінде оқытудың инновациялық әдіс – тәсілдерін пайдаланудың педагогикалық шарттарының өзара жүйелік бірлігінің моделі

Инновациялық процестің осы кезеңдеріне байланысты инновациялық іс - әрекеттің үш кезеңін атап көрсетуге болады.

Бірінші кезеңде мұғалім жаңалықтың қажеттілігін дәлелдеу арқылы жаңалық туралы ақпарат жинайды, одан кейін әртүрлі жаңалықтың ішінен қажетті жаңалықты таңдап алып, оны қолдану туралы шешім қабылдайды. Содан кейін, мұғалім инновациялық іс-әрекеттің **екінші кезеңіне** көшеді, яғни іске асыру кезеңдерін зерттеп, енгізу жоспарын құрып, жаңалықты қолданады. Бұл кезеңде мұғалім оқу-тәрбие процесіне, жаңалықты енгізуіне кедергі жасап отырған факторларды ескере отырып, өзгерістер енгізеді, жаңалықты уақыты мерзіміне байланысты жұмыстарды өткізеді. Жаңалықты енгізу уақыты аяқталғаннан кейін инновациялық іс-әрекет **үшінші кезеңіне** өтеді. Бұл кезеңде мұғалім жаңашыл тұрғыда ұйымдастырылған оқу-тәрбие жұмысының нәтижесін көтеруге жасаған ықпалын анықтайды, жаңалықтың оқу – тәрбие жұмысына нәтижелі енгізу шарттарын белгілеп, оны таратуға ұсынады [4].

Оқушы тұлғасының дамуына, қабілетінің артуына инновациялық жаңа технологиялар айтарлықтай ықпал жасайтыны сөзсіз және бұл қазіргі таңдағы білім беру жүйесінің дамуындағы елеулі бағыт. Мұғалімдердің алдына қойылып отырған басты міндеттердің бірі–оқытудың әдіс-тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және жаңа педагогикалық технологияны меңгеру. Бұл жөнінде Қазақстан Республикасы «Білім туралы» Заңының 8-бабында «Білім беру жүйесінің басым міндеттерінің бірі – оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық ғаламдық коммуникациялық желілерге шығу» деп көрсетілген.

Сондықтан әрбір әдіс-тәсілдің ұстаздар үшін маңызы зор. Жаңа білім парадигмасы бірінші орынға баланың білім білік дағдыларын емес,оның тұлға ретінде дамуын қояды. Бүгінгі таңда ұстаздардан талап етіліп отырған үрдіс ол жаңа оқыту технологиялары негізінде инновациялық іс-әрекет атқара отырып ойлау қабілетін дамыту болып саналады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Кукушкин В.С. Современные педагогические технологии в начальной школе. – Ростов н/Д: «Феникс», 2003. – 448с.
2. Жүсімалиева д.М. Теоретическая основы формирования информационной культуры студентов в условиях дистанционного обучения. Автореф...докт.пед.наук. Алматы, 1997. 49с.
3. Кариева Қ.Ө. Оқу үрдісін жобалауда педагогикалық технологияны іске асырудың дидактикалық шарттары. Пед.ғыл.канд....автореф.: 02.07.04. – Алматы: Абай атындағы ҚҰПУ, 2004. – 30б.
4. Ахметова Д., преподаватель вуза и инновационные технологии //Высшее образование а России. -2001. №4. – С. 138-144.

ЖАҒАНДАНУ ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІ

Сакашева Канат Кауашевна
бастауыш сынып мұғалімі
педагог-модератор
№9 орта мектеп

ШҚО, Алтай ауданы, Алтай қаласы

Қазақстан Республикасында жоғары білімді және ғылымды дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасында «2029 жылға дейін жоғары білім беруді дамыту саясатын іске асыру заңнамалық негізді, ЖЖОКБҰ-ның дербестігін, университеттер мен ғылыми институттарға таланттарды тартуды, білім мен құзыреттілік деңгейін арттыруды, жаһандық құзыреттерді

ескере отырып, дамушы технологиялар мен экономикасына негізделген ЖЖОКБҰ-ның заманауи білім беру бағдарламаларын қамтамасыз етуге бағытталған», – деп көрсетілген [1].

Олай болса, біз, жаһандану жағдайында мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін дамыту мақсатына қол жеткізу үшін мамандарды қажетті біліммен, дағдылармен қамтамасыздандыру, қазіргі заман талабына сәйкес құзыреттерге ие болуын және қазақстандық еңбек нарығында ғана емес, шетелде де сұранысқа ие болу мүмкіндігін қамтамасыз ету қажет деп санаймыз. Осы мақсатқа қол жеткізу үшін біз мұғалімдердің кәсіби құзыреттілігін қарастырмас бұрын, мұндағы «жаһандану», «жаһандық білім беру» ұғымдарына талдау жасап, мәнін айқындауды жөн көрдік. «Жаһандану» термині алғаш рет 1980 жылдары Гарвард бизнес мектебінде трансұлттық корпорациялардың жаһандық қызметіне байланысты пайда болды. Экономиканы жаһандандыру мәселелерін зерттеудегі «ізашар» және «жаһандану» терминін енгізуші ретінде американдық ғалым Т. Левитті атап өту қажет [2].

Ғалым И.Ф. Кефели жаһандануды көп қырлы ұғым ретінде анықтай отырып, оны мәдени-тарихи тұрғыда ұлттық мәдениеттің барлық түрін қамтитын жалпы адамзаттық мәдениет ретінде сипаттайды [3].

Жаһандану мәселесінің түрлі аспектілері ресейлік ғалымдардың да еңбектерінде көрініс тапқан. Мысалы, Ю.В. Федорованың анықтамасы бойынша жаһандану, көбінесе, білім берудің сапалы жаңа жағдайларымен байланысты. Жаһанданудың қазіргі кезеңі көбінесе экономикалық, ақпараттық және басқа да қызмет түрлерінің дамып келе жатқан трансұлттануының өзара тәуелділігін сипаттайды [4].

Отандық зерттеушілер арасында Д.А. Пардабеков пен Б.Б. Мейрбаевтың жаһанданудың теориялық-әдістемелік аспектісіне арналған жұмыстарын атап өткен жөн. Авторлар жаһандануды мәдени және өркениеттік факторлардың күрделі өзара әрекеттесуімен, олардың қоғамдық өмірдің барлық салаларында қарама-қайшы және көпқырлы әрекеттерімен ерекшеленетін құбылыс екенін алға тартады [5].

Құзіреттілік – қызмет атқарушының жеке мүмкіншілігі оның квалификациясы (білімі мен тәжірибесі), шешім қабылдай алуы немесе белгілі бір білім мен дағдыларына сәйкес шешім қабылдауы. Құзіреттілік - жеке тұлғаның теориялық білімі мен практикалық тәжірибесін белгілі бір міндеттерді орындауға даярлығы мен қабілеті. Құзіреттілік бірінші орынға білімгердің ақпаратты сауаттылығын емес, оның мәселені дұрыс шеше білу қасиетін қояды. Егер мұғалімдердің құзыреттілігінің қалыптасуын орта кәсіби білім беру жүйесінің аумағында қарастырсақ, онда білім, білік, дағды мүмкіншілігі, яғни, бір сөзбен педагогикалық қызметке маманның қаншалықты дайын екендігі туралы айтуға болады. Кәсіби құзіреттілік - деп педагогтың жеке бас сапалары мен оның психологиялық-педагогикалық және теориялық білімінің, кәсіби біліктілігі мен дағдысының, тәжірибесінің бір арнада тоғысуы деуге болады. Бүгінгі маман өз ісінің шебері, жақсы мұғалім болу үшін

мамандығына қажетті қабілеттерді және жалпы әлемдік мәдениетті, өз елінің мәдениетін, қарым-қатынас мәдениетін, тіл мәдениетін игеріп, интеграциялық үрдістерді меңгеріп, әлемдік білім кеңістігінің өресінен шыға алуға талпынуы керек. Кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру жеке шығармашылық қабілетті дамытуды, педагогикалық инновацияларды дұрыс қабылдауы, күнделікті өзгеріп жататын педагогикалық ортаға тез бейімделуді қажет етеді. **Кәсіби құзыреттіліктердің мәні** – бұл жеке тұлғаның кәсіби қызметін тиімді атқару үшін қажетті білім, дағдылар мен мінез-құлық қасиеттерінің жиынтығы. Жаһандану жағдайында кәсіби құзыреттіліктердің мәні мынадай аспектілермен анықталады:

1. **Әлеуметтік талаптарға жауап беру:** Заманауи қоғамда мұғалімдер білім берудің жаңа формаларын, технологияларын меңгеруі тиіс. Бұл оларға оқу процесінде жаңа әдістер мен тәсілдерді енгізуге мүмкіндік береді.
2. **Көпмәдениетті ортада жұмыс істей білу:** Жаһандану барысында мәдениеттердің өзара ықпалдасуы артады. Мұғалімдер мәдениетаралық коммуникация дағдыларын игеруі қажет.
3. **Инновациялық ойлау:** мұғалімдердің шығармашылық және инновациялық ойлау қабілеттері жоғары болуы тиіс. Олар оқу бағдарламаларын жаңарту, жаңа технологияларды қолдану және оқу процесін тиімді ұйымдастыруға қабілетті болуы керек.

Кәсіби құзыреттіліктердің мазмұны - мұғалімдердің кәсіби құзыреттіліктері бірнеше бағытқа бөлінеді:

1. **Білім беру құзыреттілігі:** Мұғалімдер оқушылардың білім алу процесін ұйымдастыра білуі, оқу бағдарламаларын меңгеру және оларды тиімді пайдалануды үйренуі тиіс.
2. **Коммуникациялық құзыреттілік:** Оқушылармен, ата-аналармен және әріптестерімен тиімді қарым-қатынас орнату, мәдениетаралық диалог жүргізу дағдыларын қамтиды.
3. **Ақпараттық құзыреттілік:** Заманауи ақпараттық технологияларды пайдалану, электронды ресурстарды қолдану, цифрлық сауаттылықты дамыту.
4. **Тұлғалық құзыреттілік:** Мұғалімнің тұлғалық дамуы, эмоционалдық интеллекті, стресске төзімділігі және кәсіби этикасы.
5. **Зерттеу құзыреттілігі:** Педагогикалық зерттеулер жүргізу, тәжірибені талдау және инновациялық шешімдерді енгізу қабілеті.

Қорытындылай келе айтарымыз, жаһандану жағдайындағы мұғалімдердің кәсіби құзыреттіліктері – білім беру жүйесінің сапасын арттыру мен оқушылардың дамуына бағытталған маңызды құрал. Мұғалімдер тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар оқушылардың тұлғалық және әлеуметтік дамуына ықпал ететін тұлғалар. Сондықтан, кәсіби құзыреттіліктерді дамыту – бүгінгі күннің талабы. Мұғалімдер осы құзыреттіліктерді игеру арқылы әлемдік білім беру кеңістігінде белсенді рөл атқаруға мүмкіндік алады деген ойдамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан Республикасы Үкіметінің Қаулысы. Қазақстан Республикасында жоғары білімді және ғылымды дамытудың 2023–2029 жылдарға арналған тұжырымдамасын бекіту туралы: 2023 жылдың 28 наурызда, №248 бекітілген // <https://online.zakon.kz/Document/?>. 17.04.2023.
2. Levitt T. The globalization of markets. – The McKinney Quarterly, 1983. https://edisciplinas.usp.br/pluginfile.php/4180851/mod_resource/content. 25.03.2023.
3. Кефели И.Ф., Мозелов А.П. Идея глобализма и идея коммунизма: за и против // Управленческое консультирование. – 2006. – №2. – С. 74-80.
4. Федорова Ю.В. Глобализация: экономический аспект // Вестник экономической науки Украины. – 2015. – №2(29). – С. 108-113
5. Пардабеков Д.А., Мейрбаев Б.Б. Теоретико-методологические аспекты глобализации // Вестник КазНУ. – 2018. – Т. 62, №4. – С. 188-200.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ПЕДАГОГИКА САЛАСЫ БОЙЫНША ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕРДІҢ БІЛІМІН ИННОВАЦИЯЛЫҚ БАҒЫТТА ЖЕТІЛДІРУ

Хасенова Карлыгаш Бекеновна
Мектепке дейінгі педагогика
КМҚК «Тополек» балабақшасының тәрбиешісі
Абай облысы, Бородулиха ауданы, Жезкент кенті

Мектепке дейінгі педагогика саласы бойынша тәрбиеленушілердің білімін инновациялық бағытта жетілдіру – бүгінгі күннің өзекті мәселесі. Бұл бағыттағы жұмыстар баланың жеке тұлғалық қасиеттерін ашуға, шығармашылық қабілеттерін дамытуға және заманауи әлемге бейімделуіне бағытталуы тиіс.

Инновациялық тәсілдерді қолдану арқылы оқыту процесін қызықты әрі тиімді етуге болады. Ойын технологиялары, интерактивті әдістер, жобалық қызмет және STEM білім беру элементтері тәрбиеленушілердің білімге деген құштарлығын арттырып, өз бетінше ізденуге ынталандырады. Педагогтардың инновациялық әдістерді меңгеруі де маңызды. Олар үздіксіз білімін жетілдіріп, жаңа технологияларды үйренуі қажет. Бұл оларға тәрбиеленушілермен тиімді жұмыс істеуге және олардың әлеуетін толық ашуға мүмкіндік береді. Осылайша, мектепке дейінгі педагогика саласындағы инновациялар тәрбиеленушілердің білімін жетілдірудің негізгі құралы болып табылады. Бұл балалардың ерте жастан бастап заманауи қоғамға бейімделуіне және өз мүмкіндіктерін жүзеге асыруына

жол ашады. Мектепке дейінгі білім беру мекемелерінің материалдық-техникалық базасын жаңарту да инновациялық дамудың ажырамас бөлігі. Заманауи құралдармен жабдықталған оқу ортасы балалардың қызығушылығын оятып, білім алу процесін тартымды етеді. Интерактивті тақталар және роботтехникалық жинақтар және әртүрлі дидактикалық материалдар тәрбиеленушілердің шығармашылық қабілеттерін дамытуға және практикалық дағдыларын жетілдіруге

көмектеседі. Ата-аналармен тығыз байланыс орнату да маңызды. Оларды оқу-тәрбие процесіне белсенді қатыстыру арқылы баланың дамуына оң әсер етуге болады. Ата-аналарға арналған семинарлар, тренингтер және консультациялар ұйымдастыру арқылы олардың педагогикалық сауаттылығын арттыруға болады[1].

Мектепке дейінгі педагогика саласындағы инновацияларды енгізу – ұзақ мерзімді және үздіксіз процесс. Бұл бағыттағы жұмыстарды жүйелі түрде жүргізу және оның нәтижелерін бағалау қажет. Тек сонда ғана біз балаларымыздың жарқын болашағын қамтамасыз ете аламыз.

Мектепке дейінгі білім беру ұйымдарының педагогтарының біліктілігін арттыру – инновациялық өзгерістердің тағы бір маңызды факторы. Заманауи әдістемелерді меңгерген, балалар психологиясын терең түсінетін педагогтар ғана сапалы білім мен тәрбие бере алады. Оқытушылардың үздіксіз кәсіби дамуына жағдай жасау, олардың тәжірибе алмасуына мүмкіндік беру – білім беру процесін жетілдірудің кепілі[2].

Инновациялық тәжірибелерді енгізуде жергілікті жағдайларды ескеру қажет. Әрбір аймақтың өзіндік ерекшеліктері мен қажеттіліктері бар. Сондықтан, әрбір мектепке дейінгі

ұйым өз жұмысында жергілікті мәдениетті, тілді және дәстүрлерді ескеруі тиіс. Бұл балалардың рухани байлығын арттыруға және олардың ұлттық құндылықтарды қадірлеуіне ықпал етеді.

Мемлекеттік қолдау мен инвестициялар мектепке дейінгі білім берудің инновациялық дамуын қамтамасыз етуде шешуші рөл атқарады. Қаржыландырудың арқасында заманауи құралдарды сатып алуға, педагогтардың біліктілігін арттыруға және жаңа бағдарламаларды әзірлеуге мүмкіндік туады. Мектепке дейінгі білім беруге салынған инвестиция – елдің болашағына салынған инвестиция.

Сонымен қатар, ата-аналармен тығыз байланыс орнату инновациялық өзгерістердің табысты болуының маңызды шарты болып табылады. Ата-аналар – білім беру процесінің толыққанды қатысушылары. Олардың пікірлері мен ұсыныстары мектепке дейінгі ұйымдардың жұмысын жақсартуға көмектеседі. Ата-аналармен бірлескен іс-шаралар ұйымдастыру, семинарлар өткізу және ашық есік күндерін өткізу арқылы өзара түсіністік пен ынтымақтастықты нығайтуға болады[3].

Мектепке дейінгі білім берудің инновациялық дамуында ақпараттық технологиялардың рөлі зор. Заманауи технологияларды пайдалану оқу процесін қызықты әрі тиімді етеді. Интерактивті тақталар, мультимедиялық құралдар және білім беру ойындары балалардың қызығушылығын арттырып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Жаңашылдықтарды енгізу барысында тәуекелдерді басқаруды ескеру қажет. Кез келген өзгеріс белгілі бір қиындықтармен қатар жүреді. Сондықтан, инновациялық жобаларды жүзеге асыру кезінде мүмкін болатын тәуекелдерді анықтап, оларды азайту жолдарын қарастыру маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың жалпығаміндетті стандарты, 2015 ж.
2. Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың үлгілік оқу бағдарламасы, 2016 ж.
3. Ильясова А.Н. Становление и развитие педагогической Казахстана (1900-1960 гг.), Алматы, 1997 г.

ҰСТАЗДАРҒА АРНАЛҒАН ШЕБЕР СЫНЫП ЖОСПАРЛАРЫ

Слямова Сая Аманжоловна
математика пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
«Бөкенші жалпы орта білім беретін мектебі» КММ
Жаңасемей ауданының білім бөлімі
Абай облысы білім басқармасы

Ұстаздардың кәсіби қажеттілігін дамыту-оның тәжірибе арқылы үздіксіз өз білімін жетілдіріп, шыңдауға әкелетін тың жаңалықтарды меңгеру мен қабылдаудың қарқынды үдерісі. Ұстаздардың шығармашылық ізденісі-жаңалығы бар тәжірибе іспеттес. Сондықтан тәжірибе алмасу сатысында өткізілетін шебер сыныптардың маңызы зор. Шебер сыныптар өткізу-әркімге кәсіби шеберлігін шыңдауға, таратуға мүмкіндік береді.

Тақырыбы:	«Жаратылыстану пәндері бойынша білім мен дағдыларды қалыптастырудың заманауи білім беру технологиялары» семинар-тренинг	
Мақсаты:	Мұғалімдерге заманауи білім берудің әдіс-тәсілдері туралы мәліметтер алуға жағдай жасау. Мұғалімдердің көңіл – күйіне, сабақтағы іс — әрекетке, өз-өзіне рефлексия жасай білуге үйрету. Білім беру үдерісінде тиімді әдіс-тәсілдерді тиімді қолдану арқылы белсенді оқу ортасын құрып, оқытудың мақсаттарына қол жеткізу.	
Күтілетін нәтижесі:	Мұғалімдер заманауи білім берудің әдіс-тәсілдері туралы мәліметтер алуға жағдай жасау. Білім мен дағдыларды қалыптастырудың заманауи білім беру технологияларын қолданып еркін, өзіндік дәлелдеулерін нанымды жеткізе білетін, ынталы, сенімді, сыни пікір-көзқарастары жүйелі дамыған күзиретті оқушы даярлау.	
Өткізу барысы:		
Кезеңдері	Семинар-тренингтің іс-әрекеті	Ресурстар
I.Қызығушылық -ты ояту.	Психологиялық ахуал тудыру, топтастыру. “Гүлмен тілек” әдісі арқылы бір-біріне жақсы тілек айту арқылы жағымды ахуал қалыптастыру, топтастыру.	Интербелсе нді тақта, таратпа материал
II.Мағынаны тану	Сіздің көзқарасыңызда ескі көзқарастағы мұғалім ол қандай? Белсенді оқытуда қолданылатын қандай сайттарды білесіздер?	Интербелсе нді тақта
Материалмен танысу	Жаңашыл ұстаздарға арналған бірнеше сайттар: https://sketch.metademolab.com Суреттер мен анимацияларға қимыл-қозғалыс береді https://www.starfall.com/h/ Балалардың ағылшын тілін үйренудегі бастапқы кезеңдерінің көмекшісі https://www.abcy.com әр жастағы балаларға ойындар, электронды кітаптар https://www.magicschool.ai мектеп оқушылары мен	Интербелсе нді тақта

	ұстаздарына арналған жасанды интеллект https://genially.com слайд немесе видеоматериалдарға арналған анимациялар жасау https://quizbot.com автоматты түрде сұрақ құрастыруға арналған жасанды интеллект https://www.jeda.ai салған суреттерді немесе сипаттау арқылы картина жасап беретін жасанды интеллект https://twee.com/ ағылшын мұғалімдеріне БЖБ, ТЖБ жұмыстарын жасауға арналған таптырмас жасанды интеллект, жай сабақта да қолдануға өте ыңғайлы	
Ықпалдастыру сәті	Осы сайттармен бұрын жұмыс жасадыңыз ба? Сіз өз тәжірибеңізде қандай ерекше сайттарды немесе белсенді әдіс-тәсілдерді қолданасыздар?	Интербелсе нді тақта
Топтық жұмыс	1 топ: https://twee.com/ сайты арқылы тапсырма жасайды 2 топ: https://sketch.metademolab.com арқылы тапсырма жасайды 3 топ: https://quizbot.com арқылы тапсырма жасайды Сергіту сәті	Интербелсе нді тақта Ноутбук/ телефон
Жағдаяттық сұрақтар	1- жағдаят: Сіз сабақ берген бірінші күніңізде немесе бірнеше күннен соң, оқушы сізге: «Менің ойымша, сіз мұғалім ретінде бізге ештеңе үйрете алмайсыз», - деді. Сіз не деп жауап бересіз? «Сенің ісің мұғалімге үйрету емес, өзің оқуың керек». «Әрине, мен сендейлерге ештеңе үйрете алмаймын». «Саған басқа сыныпқа ауысып, басқа мұғаліммен оқуың керек шығар». «Шындығына келгенде, сенің оқығың келмейді». «Неге олай ойлайтыныңды білгім келеді». «Бұл туралы нақтырақ сөйлесек қайтеді? Мүмкін мен бір нәрсені дұрыс істемегендіктен сенде осындай ой туып отырған шығар 2- жағдаят: Оқушы оқу үлгеріміне, қабілетіне көңілі толмай және жаңа тақырыпты дұрыстап түсіне алмай, мұғалімге: «Мұғалім, мені келешекте жақсы оқып, сыныптағы басқа балалардан озады деп ойлайсыз ба?» Мұғалім не деп жауап беруі керек? «Шынымды айтсам, күмәнім бар», «Әрине, сен бұған күмәнданбай -ақ қой».	Интербелсе нді тақта

	3. «Қабілетің жақсы, мен сенен үлкен үміт күтемін». 4. «Неге сен өз-өзіңе сенбейсің?». 5. «Сөйлесіп, қиындықтың неде екенін анықтап алайық». 6. «Бәрі екеуіміздің бірігіп жұмыс істегенімізге байланысты». 3- жағдаят: Оқушы мұғалімге осы пәнді дұрыс түсіне алмайтындығын айтып: «Мені не алаңдататынын айттым, мұның себебін және не істеу керектіген айтыңыздаршы». Мұғалім не деуі керек? 1. «Меніңше, сенің өзіңе көңілің толмайтын сияқты» 2. «Бұған алаңдайтын еш нәрсе жоқ» 3. «Мен бұл туралы өз ойымды айтпас бұрын жағдайды тереңірек біліп алуым керек» 4. «Шамалы күте тұрайық, біраз жұмыс істеп алып, бұл жағдайға қайтып оралайық» 5. «Мен саған қазір жауап бере алмаймын. Сәл ойлануым керек.» 6. «Алаңдама, менде де, сендей кезімде дәл осындай қиындық болған»	
3. Рефлексия	Кері байланыс ретінде қорытындылау сұрақтары қойылады. Әр топқа QR кодтар таратылады Кері байланыс 1. Тренинг сізге қызықты болды ма, әлде жоқ па? (Неге?) _____ 2. Тренинг барысындағы өзінің жұмысыңызды бағалаңыз _____ 3. Жүргізушіге ұсыныстарыңыз,тілектеріңіз _____	QR код
	Назарларыңызға рахмет!	

<i>«Абай тағылымы» журналы № 1(19) қаңтар, 2025 жыл</i> Шебер сынып «Жаңартылған білім мазмұны жағдайында оқушыларды математикадан олимпиадаға дайындау тәсілдері» Слямова Сая Аманжоловна	
Негізгі тақырып	«Жаңартылған білім мазмұны жағдайында оқушыларды математикадан олимпиадаға дайындау тәсілдері»
Сілтеме	Жоспар
Жалпы мақсаты	Жас ұстаздарға оқушыларды математикадан олимпиадаға дайындау тәсілдерін көрсету. Құзыреттілік тапсырмалар жасау
Күтілетін нәтиже	Оқушыларды олимпиадаға дайындау тәсілдерімен танысады. Құзыреттілік тапсырмаларды талқылайды. Құзыреттілік тапсырмаларды жасай алады
Негізгі идеялар	Математикадан қабілеті жоғары және талантты балаларды бірінші негізгі кезеңде тәрбиелеу
Тапсырмалар	Тренингтер
Сабак бойынша мұғалімнің жазбалары: <i>(мұғалімдер немен айналысады)</i> I. Мұғалімдерге жағымды ахуал туғызу, назарын аудару, топқа бөлу (2-3 минут) Жас ұстаздар сыныпқа кірген кезде таратылған «Хош келдіңіздер!» смайлигінің артындағы жазылған 3 түрлі сөздер арқылы топқа бөлінеді. 1сурет «WhatsApp», 2 сурет «VK», 3 сурет «Instagram» деп аталады. Топ 5 рөлді: лидер, баяндамашы, хатшы, уақыт сақшысы және бақылаушыны анықтайды. II.а)Ауызша орындалатын ширату жаттығулары беріледі.Әр топ тапсырма жауаптарына сәйкес келетін сөздерді анықтайды. Сөздердің бас әрпінен басталатын және неше әріп болса, сонша өздеріне жылы ләбіздерін білдіреді (5 минут) б) Анықталған сөздер бойынша кубиктермен жылдам өрнек құрастырады (2 минут) III. Тренинг (10 минут) Математикалық тапсырманы орындау. Бірнеше тәсілдерді ұсыну.(3*4) IV. Жұптық жұмыс «Дарынды оқушыларға арналған тапсырмалар» (15 минут) Дарынды оқушыларға арнайы дайындалатын құзіреттілік, деңгейлік, кеңейтілген тапсырмаларды айта отырып, құзіреттілік тапсырма түрлеріне тоқталу Сергіту сәті «Сенесің бе, сенбейсің бе?» V. Топтық тренинг (15 минут) «Бұрыштар» тәсілі арқылы орындалады Әр топ таңдаған жауаптарын топтық жұмыста тұжырымдайды, көзқарастарын дәлелдейді Әр топ бір-біріне дайындаған жұмыстарын көрсете отырып, екі жұлдыз бір ұсыныс арқылы бағалайды VI. Жеке жұмыс (10 минут) Құзіреттілік тапсырмаларына қойылатын талаптар	

ПОВЫШЕНИЕ ГРАМОТНОСТИ ЧТЕНИЯ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Шорина Лариса Петровна
учитель начальных классов
КГУ «Шелеховская средняя школа»
отдела образования Бородулихинского района
Управления образования области Абай

Совершенствование читательской грамотности младших школьников по-новому требует переосмысления традиционных подходов. Речь идет не просто об умении складывать буквы в слова и понимать буквальный смысл прочитанного, а о способности критически анализировать текст, выявлять скрытый смысл и применять полученные знания в реальной жизни. Важным элементом становится развитие навыков смыслового чтения. Это подразумевает активное взаимодействие с текстом: задавание вопросов, выделение ключевых идей, сопоставление информации с личным опытом. Использование интерактивных методов, таких как групповые обсуждения, ролевые игры и создание собственных текстов на основе прочитанного, способствует более глубокому усвоению материала. Не менее значима роль семьи в формировании читательской культуры ребенка. Совместное чтение, обсуждение книг, посещение библиотек и книжных магазинов создают благоприятную среду для развития интереса к чтению и формирования позитивного отношения к книгам. Внедрение современных образовательных технологий, таких как электронные книги с интерактивными элементами и онлайн-платформы для чтения, также играет важную роль. Эти инструменты позволяют персонализировать процесс обучения, адаптируя материал к индивидуальным потребностям и интересам каждого ученика. Использование визуальных материалов, таких как иллюстрации, схемы и видеоролики, облегчает восприятие сложной информации и стимулирует воображение. При оценке читательской грамотности акцент смещается с формального контроля на качественный анализ понимания текста. Важно оценивать не только способность ребенка пересказать прочитанное, но и его умение делать выводы, формулировать собственное мнение и применять полученные знания в нестандартных ситуациях.

Таким образом, совершенствование читательской грамотности младших школьников – это комплексная задача, требующая совместных усилий учителей, родителей и разработчиков образовательных ресурсов. Лишь при таком подходе можно сформировать у детей не только навык чтения, но и любовь к книгам, умение учиться и критически мыслить, что станет залогом их успешного будущего. Читательская грамотность — это не только способность ребенка прочитать слово или предложений, но и умение осмысленно воспринимать информацию, делать выводы и анализировать прочитанное. Хорошая читательская грамотность дает детям возможности для:

1. Развития аналитических навыков. Ребенок, умеющий правильно интерпретировать прочитанный текст, становится способным размышлять, делать выводы и анализировать информацию, что способствует развитию критического мышления.
2. Успехов в других предметах. Чтение развивает не только языковые навыки, но и способствует усвоению материалов по математике, естественным наукам и другим областям знаний. Умение разбираться в текстах учебников помогает детям лучше понимать предметы.
3. Социальной адаптации. Хорошая читательская грамотность помогает ребенку более эффективно взаимодействовать с окружающими, понимать различные культурные и социальные контексты. Это важно как в школе, так и в повседневной жизни.
4. Уверенности в себе. Дети, которые уверенно читают и понимают текст, чувствуют себя более уверенно в учебном процессе, что повышает их самооценку и мотивацию к обучению.

В младшем школьном возрасте важнейшими задачами являются развитие навыков понимания прочитанного, работа с текстом и усвоение новых знаний. Существует несколько методов и подходов, которые помогают развивать читательскую грамотность у детей:

1. Регулярное чтение с обсуждением. Регулярное чтение книг, стихотворений, рассказов и других текстов является основой для развития навыков восприятия и понимания информации. Важно не только читать, но и обсуждать прочитанное с детьми, задавая вопросы на тему текста, уточняя детали и побуждая детей делиться своим мнением.
2. Работа с разнообразными текстами. Для того чтобы ребенок развивал навыки читательской грамотности, важно читать не только школьные учебники, но и различные виды литературы: сказки, рассказы, стихотворения, а также тексты, содержащие информацию, близкую к интересам ребенка.
3. Использование наглядных материалов. Для лучшего понимания текста полезно использовать картинки, схемы, карты, диаграммы. Такие визуальные элементы помогают детям воспринимать информацию легче и быстрее.
4. Моделирование ситуаций и практические задания. Чтобы ребенок мог не только читать, но и использовать полученную информацию, полезно моделировать ситуации, когда ему нужно применить знания из текста. Это могут быть различные задания и упражнения, направленные на решение практических задач на основе прочитанного.
5. Поощрение самостоятельного чтения. Для того чтобы дети могли развивать свою читательскую грамотность, важно мотивировать их к самостоятельному выбору книг. Создание комфортных условий для чтения, обсуждение книг, совместные походы в библиотеку и выбор литературы помогают развить интерес к чтению.
6. Чтение с выражением. Чтение вслух с интонацией и акцентами на главных моментах помогает ребенку лучше понять эмоциональный фон текста, улучшить восприятие и закрепить навыки правильного чтения. Несмотря на важность читательской грамотности, в процессе ее формирования могут возникнуть различные проблемы. Одной из главных проблем является недостаточная мотивация детей к чтению, особенно в условиях, когда большую часть времени они проводят за электронными устройствами. Также необходимо учитывать, что уровень читательской грамотности детей может значительно различаться в зависимости от их семейного окружения, образовательного уровня родителей и других факторов. Для эффективного решения этих проблем важно создание поддерживающей образовательной среды, в которой детей будут вдохновлять на чтение, помогать им преодолевать трудности и направлять на путь самостоятельного освоения литературы. Развитие читательской грамотности у младших школьников является важнейшим аспектом их образования и подготовки к дальнейшему обучению. Чтение помогает детям расширить кругозор, научиться критически мыслить и правильно воспринимать информацию. Задача родителей и педагогов — поддерживать и развивать интерес к чтению, помогать детям научиться понимать и использовать текст в различных жизненных ситуациях.

проводят за электронными устройствами. Также необходимо учитывать, что уровень читательской грамотности детей может значительно различаться в зависимости от их семейного окружения, образовательного уровня родителей и других факторов. Для эффективного решения этих проблем важно создание поддерживающей образовательной среды, в которой детей будут вдохновлять на чтение, помогать им преодолевать трудности и направлять на путь самостоятельного освоения литературы. Развитие читательской грамотности у младших школьников является важнейшим аспектом их образования и подготовки к дальнейшему обучению. Чтение помогает детям расширить кругозор, научиться критически мыслить и правильно воспринимать информацию. Задача родителей и педагогов — поддерживать и развивать интерес к чтению, помогать детям научиться понимать и использовать текст в различных жизненных ситуациях.

Использованная литература:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы және оны жүзеге асыру жөніндегі негізгі құжаттар. – Астана, 2000.
2. «Қазақстан мұғалімі» газеті, 2010 жыл 27 маусым.

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ БІЛІМІН ЖАҢАША ӘДІС-ТӘСІЛДЕРМЕН ЖЕТІЛДІРУ

Турапова Эльмира Қанатқызы
математика пәнінің мұғалімі
Абай облысы білім басқармасы
Аягөз ауданы білім бөлімінің
«Шынқожа батыр атындағы
жалпы орта білім беретін мектебі» КММ

Математика сабағында оқушылардың білімін жаңаша әдіс-тәсілдермен жетілдіру – қазіргі білім берудің өзекті мәселесі. Оқушылардың қызығушылығын арттыру, логикалық ойлау қабілетін дамыту және алған білімдерін практикада қолдана білуге үйрету маңызды. Бұл мақсатқа жету үшін дәстүрлі оқыту әдістерінен гөрі, интерактивті әдістер мен технологияларды қолдану тиімді. Мысалы, ойын элементтерін енгізу, топтық жұмыстар ұйымдастыру, проблемалық сұрақтар қою және оқушылардың өздігінен шешім табуына жағдай жасау арқылы сабақтарды қызықты әрі тиімді ете аламыз. Сондай-ақ, АКТ-ны (ақпараттық-коммуникациялық технологиялар) пайдалану, атап айтқанда, онлайн платформалар, интерактивті тақталар және арнайы бағдарламалар оқушылардың білімін тереңдетуге және өз бетінше оқуға ынталандыруға көмектеседі. Бұл әдістер оқушылардың тек математикалық білімін ғана емес, сонымен қатар сыни ойлау, шығармашылық қабілеттерін және командада жұмыс істей білу дағдыларын дамытады. Осылайша, математика сабағы оқушылар үшін қызықты және пайдалы білім көзіне айналады.

Мұғалімнің рөлі де маңызды. Ол тек білім беруші ғана емес, оқушыларға бағыт беруші, кеңесші және қолдау көрсетуші болуы керек. Әрбір оқушының қабілеті мен ерекшеліктерін ескере отырып, оларға жеке тәсілмен қарау қажет. Оқушылардың жетістіктерін бағалауда да әділдік пен объективтілік қағидатын ұстану маңызды. Баға тек қана білім деңгейін көрсетіп қана қоймай, оқушының ынтасын арттырып, одан әрі дамуына түрткі болуы керек. Математикалық есептерді шешуде практикалық тапсырмалар мен нақты мысалдарды қолдану оқушылардың алған білімдерін өмірде қалай қолдануға болатынын түсінуге көмектеседі. Мысалы, геометриялық фигураларды зерттеу кезінде оларды нақты заттармен байланыстыруға болады, ал алгебралық теңдеулерді шешу кезінде күнделікті өмірден алынған мәселелерді қарастыруға болады. Сонымен қатар, математика сабағында оқушылардың өзара әрекеттесуін ынталандыру қажет. Олар бір-біріне көмектесіп, тәжірибелерімен бөлісіп, бірлесіп мәселелерді шешуі керек. Бұл олардың коммуникативтік дағдыларын дамытып, командада жұмыс істей білу қабілетін арттырады. Осылайша, математика сабағы оқушылар үшін тек білім алу алаңы ғана емес, сонымен қатар даму және өзін-өзі көрсету мүмкіндігіне айналады.

Оқушылардың қызығушылығын арттыру үшін сабақта интерактивті әдістер мен технологияларды қолдану қажет. Ойындар, викториналар, онлайн ресурстар және мультимедиялық материалдар оқу процесін қызықты әрі тартымды етеді. Бұл әдістер оқушылардың назарын аударып, белсенділігін арттырады, сондай-ақ материалды жақсы меңгеруге ықпал етеді. Математиканы оқытуда оқушылардың сыни ойлауын дамытуға баса назар аудару керек. Оларға есептерді шешудің әртүрлі жолдарын іздеуге, нәтижелерді талдауға және қорытынды жасауға үйрету қажет. Бұл олардың проблемаларды шешу қабілетін дамытып, өз ойларын дәлелдей білуге көмектеседі. Мұғалімнің рөлі – оқушыларға сенімділік ұялатып, олардың жетістіктерін мадақтау. Қателіктерден қорықпауға үйретіп, оларды жаңа нәрсе үйренудің мүмкіндігі ретінде қабылдауға ынталандыру қажет. Осылайша, математика сабағы оқушылар үшін тек білім алу орны ғана емес, сонымен қатар өзін-өзі дамытуға және жетілдіруге арналған алаңға айналады.

Математика қолданбалы есептерді шешудің маңызды пәні ғана емес, сонымен қатар дүние құрылымын тереңірек түсінудің негізі болып табылады. Ол ғылым мен техниканың алуан түрлі салаларында қолданылатын теориялар мен тұжырымдамаларды әзірлейтін абстрактілі ғылым ретінде бар. Математика көне заманнан бүгінгі күнге дейін дамып, адамзат өркениетінің бір тірегіне айналды. Математиканың шығу тегіне де тоқтала кетейік. Математика Египет, Месопотамия, Греция, Үндістан сияқты ежелгі өркениеттерде дами бастады. Мысырлықтар мен вавилондықтар математикалық білімді практикалық есептерді шешу үшін, мысалы, жер аумақтарын өлшеу, сондай-ақ астрономиялық бақылаулар үшін пайдаланды. Дегенмен, Ежелгі Грецияда математика формальды ғылымға айналды. Пифагор, Евклид, Архимед сияқты философтар практикалық аспектілерді ғана емес, абстрактілі теорияларды да дамыта бастады[1,13].

Математика бірнеше негізгі бөлімдерді қамтиды, олардың әрқайсысының өзіндік ерекшеліктері мен қолдану салалары бар:

1. Арифметика және сандар теориясы сандардың қасиеттерін, олардың амалдары мен заңдылықтарын зерттейді. Бұл басқа математикалық пәндер үшін негіз болып табылады.
2. Алгебра – сандар мен таңбаларға амалдарды зерттеумен, теңдеулер мен теңсіздіктерді шешумен айналысады.
3. Геометрия - пішіндерді, өлшемдерді, әртүрлі геометриялық объектілер мен кеңістік құрылымдар арасындағы қатынастарды зерттейтін математиканың бөлімі.
4. Ықтималдықтар теориясы және статистика – кездейсоқ оқиғалардың заңдылықтарын және мәліметтерді статистикалық өңдеуді зерттейтін бөлім.
5. Математикалық талдау – функцияларды, шектерді, дифференциалдау мен интеграцияны, сондай-ақ сабақтастықтың әртүрлі түрлерін зерттейтін бөлім.
6. Лобачевский топологиясы мен геометриясы – бұл кеңістіктердің «ішінде» қалай көрінетініне қарамастан, кеңістіктер мен олардың қасиеттерін зерттеу[2,15].

Қазіргі әлемдегі математиканың рөлі ерекше. Математика өмірдің әртүрлі салаларына үлкен әсер етеді. Ол ғылыми зерттеулерде, технологияда, экономикада және тіпті өнерде басты рөл атқарады. Мысалы, математикалық модельдер экономикада қаржы нарықтарын болжау үшін, инженерияда жаңа технологияларды жасау үшін және медицинада денсаулық туралы деректерді өңдеу үшін қолданылады. Математика басқа ғылымдар үшін де негіз болып табылады: физика, химия, биология және басқалар. Ол білімді формализациялауға және құрылымдауға, сондай-ақ күрделі жүйелердің әрекетін болжауға мүмкіндік береді. Информатикада математика алгоритмдерді құру және бағдарламалық қамтамасыз етуді жасау үшін қолданылады[3].

Математика ғылым ретінде үнемі дамып, күрделі есептерді шешудің жаңа құралдарын ұсынады. Бұл әлемді түсінудің маңызды құралы және оның маңыздылығы технология мен ғылымның дамуымен бірге өсуде. Математика әлем туралы сұрақтарға жауап беріп қана қоймайды, сонымен қатар адам қызметінің әртүрлі салаларында жаңа көкжиектерді ашудың кілттерін береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Стерн, Д. М. Математика как наука — Москва: Наука, 1997.
2. Лин, И. В. История математики — Санкт-Петербург: БХВ-Петербург, 2015.
3. Стенли, Р. Введение в математический анализ — М.: МЦНМО, 2012.

ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГТЫҢ АТҚАРАР МІНДЕТІ АУҚЫМДЫ

Оспанова Асем Нугымановна
әлеуметтік педагог
Абай облысы білім басқармасы
Аягөз ауданы білім бөлімінің
«Шынқожа батыр атындағы
жалпы орта білім беретін мектебі» КММ

Әлеуметтік педагог – қоғамның әлеуметтік осал топтарына қолдау көрсетуде, олардың құқықтарын қорғауда және әлеуметтік бейімделуіне көмектесуде маңызды рөл атқаратын маман. Ол балалармен, жасөспірімдермен, отбасылармен, мүгедек жандармен және әлеуметтік қиын жағдайда қалған басқа да адамдармен жұмыс істейді. Әлеуметтік педагогтың міндеттері алуан түрлі: ол әлеуметтік-педагогикалық диагностика жүргізеді, әлеуметтік көмекке мұқтаж жандарды анықтайды, жеке және топтық кеңес беруді ұйымдастырады, әлеуметтік бағдарламалар мен жобаларды әзірлейді және жүзеге асырады. Сондай-ақ, ол әлеуметтік мекемелермен, білім беру ұйымдарымен, құқық қорғау органдарымен және басқа да құрылымдармен өзара іс-қимыл жасайды. Әлеуметтік педагогтың жұмысы қоғамдағы әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз етуге, әлеуметтік шиеленістерді болдырмауға және халықтың әл-ауқатын арттыруға бағытталған. Оның қызметі қоғамның дамуына зор үлес қосады. Әлеуметтік педагогтың қоғамдағы рөлі әрқашан маңызды. Әлеуметтік педагог – жалпы әлеуметтік топтармен олардың әлеуметтік дамуы, психологиялық саулығы және әлеуметтік бейімделуі үшін оңтайлы жағдай жасау мақсатында жұмыс істейтін маман. Әлеуметтік педагог мамандығы қиын өмірлік жағдайға тап болған балалар мен жасөспірімдерді қолдауға бағытталған білім беру және әлеуметтік қорғау жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады.

Әлеуметтік қызметкердің негізгі міндеті – қиын өмірлік жағдайға тап болған балаларға көмек көрсету. Бұл үйде қиындықтарға тап болған, мектепте проблемалары бар немесе тәуекелге ұшыраған балаларды қамтуы мүмкін. Әлеуметтік педагог бірнеше пәндердің қиылысында жұмыс істейді: психология, педагогика және әлеуметтану. Әлеуметтік қызметкер балалар мен жасөспірімдерге олардың өміріндегі өзгерістерге бейімделуге көмектеседі, мейлі ол жаңа білім беру кезеңіне көшу болсын, отбасылық қарым-қатынастардың бұзылуы немесе зорлық-зомбылық пен кемсітушілікпен кездесу болсын. Ол қолжетімді әлеуметтік қызметтер туралы ақпарат береді, ата-аналармен және мұғалімдермен байланыс орнатуға көмектеседі және жанжалдарды шешуге көмектеседі.

Әлеуметтік педагогтың негізгі функциялары.

1. Әлеуметтік мәселелердің алдын алу: Әлеуметтік педагог жасөспірімдер арасындағы алкогольизм, нашақорлық және қылмыс сияқты девиантты мінез-құлықтың әртүрлі түрлерінің алдын алуға бағытталған іс-шараларды ұйымдастырады.
2. Әлеуметтік диагностика: Әлеуметтік қауіп тобындағы балалар мен жасөспірімдерді анықтау және оларға дер кезінде көмек көрсету.
3. Кеңес беру: Әлеуметтік қызметкер балаларға да, олардың отбасыларына да жеке және топтық кеңес береді, психологиялық қиындықтарды жеңуге және салауатты қарым-қатынас орнатуға көмектеседі.
4. Әлеуметтік бейімделу: Қиын өмірлік жағдайларда көмек көрсету, бос уақытты және оқу іс-әрекетін ұйымдастыру, оның ішінде жеке және білім беру мәселелерін шешуге көмектесу.

5. Ата-аналармен және мұғалімдермен жұмыс: Әлеуметтік педагогтың маңызды міндеті ата-аналар мен мұғалімдерді балалардың әлеуметтік мәселелері туралы хабардар ету, балалармен қарым-қатынас жасауға көмектесу және бірлескен іс-шараларды ұйымдастыру болып табылады.

Әлеуметтік педагогтарды тәрбиелеу және даярлау.

Әлеуметтік қызметкер болу үшін сіз білім беру, психология немесе әлеуметтік жұмыс саласындағы жоғары білім бағдарламасын аяқтауыңыз керек. Мамандар бакалавр немесе магистр дәрежесін алғаннан кейін кәсіби оқуын жалғастырып, психология, педагогика немесе құқық саласындағы білімдерін тереңдете алады.

Қазіргі қоғамдағы кәсіптің маңызы

Әлеуметтік педагог мектептердегі, балалар үйлеріндегі, оңалту орталықтарындағы және балалар мен жасөспірімдермен жұмыс істейтін басқа да мекемелердің әлеуметтік-педагогикалық қызметінде таптырмас рөл атқарады. Қазіргі қоғамда көптеген әлеуметтік қиындықтармен әлеуметтік педагогтың рөлі барған сайын маңызды болып келеді. Әлеуметтік қызметкер қалыпты тұлғаның дамуы мен әлеуметтік интеграцияға ықпал ететін қауіпсіз және қолайлы ортаны құруға көмектеседі. Сонымен қатар, әлеуметтік педагог әлеуметтік мәселелермен айналысатын мемлекеттік және қоғамдық ұйымдармен белсенді жұмыс істейді. Ол алдын алу бағдарламаларын жүзеге асыруға, балалардың құқықтарын қорғауға және қоғамдастықтардағы әлеуметтік мәселелерді шешуге қатысады. Әлеуметтік қызметкер – балалардың әлеуметтік дағдылары мен әл-ауқатының дамуына әсер ететін негізгі тұлға. Оның жұмысы олардың әлеуметтік бейімделуіне және психологиялық денсаулығына жағдай жасауға бағытталған. Әлеуметтік педагогтың кәсіби шеберлігінің арқасында балалар қажетті қолдау мен табысты әлеуметтену мүмкіндігін алады, бұл өз кезегінде үйлесімді қоғамның қалыптасуына ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мищенко, Т. В. Социальная педагогика: Теория и практика — Москва: Юрайт, 2015.
2. Гаврилова, Л. А. Социальная работа и педагогика: Роль и значение в современном обществе — Санкт-Петербург: РГПУ, 2018.
3. Шепелев, В. В. Психология и педагогика: Роль социального педагога — Москва: Наука, 2019.

ОҚУШЫЛАРДЫ ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚҚА ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ

Ботагөз Бауржановна Кайрханова
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Абай облысы білім басқармасының
Бесқарағай ауданы білім бөлімінің
«Қара-Мырза негізгі мектебі» КММ

Оқушыларды қазақ тілі мен әдебиеті сабағында функционалдық сауаттылыққа жетілдіру жолдары сан алуан. Ең бастысы – оқушының алған білімін өмірде қолдана білуге бағыттау. Ол үшін оқыту әдістерін өзгертіп, практикалық жұмыстарды көбейту қажет. Мысалы, мәтінді оқығаннан кейін, ондағы мәселені талқылап, өз пікірін білдіруге, шешім қабылдауға үйрету керек. Сонымен қатар, қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында түрлі жобалық жұмыстарды ұйымдастыру тиімді. Оқушылар өздері зерттеу жүргізіп, ақпарат жинап, оны реттеп, қорытынды жасайды. Бұл олардың зерттеу дағдыларын қалыптастырып, ақпараттық сауаттылығын арттырады. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда кітап оқудың маңызы зор. Оларға түрлі жанрдағы көркем әдебиетті оқуға ұсыныс жасап, оқыған шығармалары бойынша пікір алмасу ұйымдастыру керек. Кітап оқу арқылы оқушылардың сөздік қоры молығып, тілдік сауаттылығы артады. Мұғалімнің ролі де маңызды. Ол оқушыларға бағыт-бағдар беріп, олардың сыни ойлауын дамытуға ықпал етуі керек. Сабақ барысында сұрақтар қойып, жауаптарды талқылап, әр оқушының өз пікірін айтуына мүмкіндік беру қажет. Мұғалім оқушыларға өз ойларын еркін жеткізуге жағдай жасауы тиіс. Функционалдық сауаттылықты дамытуда технологияның да орны ерекше. Интернет ресурстарын, электронды кітаптарды және басқа да цифрлық құралдарды пайдалану арқылы оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттыруға болады. Виртуалды саяхаттар ұйымдастырып, бейнематериалдар көрсету арқылы сабақтың тартымдылығын арттыруға мүмкіндік бар. Сонымен қатар, қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында ұлттық құндылықтарды насихаттау керек. Оқушылардың бойына патриоттық сезімді ұялатып, өз тілі мен мәдениетін құрметтеуге үйрету қажет. Бұл олардың рухани дамуына да әсер етеді.

Медиатехнология сонымен қатар оқушылар арасындағы ынтымақтастықты дамыта отырып, топтық жұмыс дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Олар диалогтық оқыту әдістерін қолданады және студенттердің белсенділігін арттырады. Сыныптағы пікірталастар мен пікірталастар кезінде студенттер өз ойларын еркін жеткізе алады, бұл олардың сыни ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Бұдан басқа, интернет-ресурстарды пайдалана отырып, қазіргі қазақ терминологиясын зерделеуге және мәдениетаралық коммуникацияны тереңірек түсінуге мүмкіндік туады. Мысалы, қазақ мәдениеті мен тарихы туралы бейнеконтент-сабақтарды қызықты ететін бірегей құрал. Мұндай әдістер оқушылардың білімін нығайтады және қазақ тілін меңгерудің тиімді жолдарын ұсынады. Оқушылардың оқу сапасын арттырудағы медиатехнологиялардың тиімділігі қазіргі білім беру жүйесінде ерекше орын алады. Медиатехнология оқушылардың оқу процесін ынталандырумен қатар, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, ақпараттық мәдениетті қалыптастыруға және өз бетінше оқу қабілетін арттыруға көмектесетінін есте ұстаған жөн. [1].

Заманауи талаптарға сәйкес әр оқушының жеке тәжірибесіне сүйеніп, оқытудың интерактивті әдістерін қолдану қажет. Бұл оқушылардың қызығушылығын тудырады және оларға оқу материалына тереңірек үңілуге мүмкіндік береді. Медиатехнологияға оқытуда визуалды және аудио құралдарды қолдану, Қашықтықтан оқыту платформаларын енгізу

және ойын технологияларын енгізу кіреді. Нәтижесінде оқушылардың білім деңгейі жоғарылайды және олардың оқуға деген ынтасы артады. Олардың ақпаратты өңдеу, сыни тұрғыдан ойлау және топтық жұмыс дағдылары жақсарады. Медиатехнология білім беру процесіне бірегей тәсілдерді ұсына отырып, оқушылардың қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Сондықтан медиатехнологияларды тиімді пайдалану болашақ ұрпақтың білімін жетілдірудің негізгі шарты болып табылады. Медиатехнологияны қолдану оқу процесінде жеке фокусты қамтамасыз етеді, бұл әр оқушыға өзінің жеке мүмкіндіктерін дамытуға мүмкіндік береді. Білім беру платформаларының өзара байланысы арқылы оқушылар өздерінің оқу жолдарын таңдай алады және олардың қызығушылықтарына сәйкес келетін мазмұнды зерттей алады. Бұл өз кезегінде білім сапасын арттырады және мотивацияны арттырады. [2].

Оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру үшін практикалық тапсырмалар мен жобаларды орындауға баса назар аудару керек. Нақты өмірлік жағдаяттарды пайдалана отырып, оқушылардың алған білімдерін қолдану дағдыларын шыңдауға болады. Бұл олардың мәселелерді шешу, шешім қабылдау және өз ойларын дәлелдеу қабілеттерін дамытады[3,85].

Сонымен қатар, оқушылардың өзін-өзі бағалау және рефлексия жасау дағдыларын дамыту маңызды. Олар өздерінің оқу процесін бақылап, жетістіктерін бағалап, қателіктерін талдауға үйренуі тиіс. Бұл олардың дербес оқушы ретінде қалыптасуына және өз білімдерін жетілдіруге ықпал етеді. Қазіргі уақытта біздің қоғамға жеке тұлғаны қалыптастыру үшін кез-келген жағдайда дұрыс жол таба алатын шығармашылық ойлаушылар қажет. Сыни ойлауды дамыту өте қажет.

Осылайша, функционалдық сауаттылықты дамыту – мұғалімнің, технологияның, ұлттық құндылықтардың және практикалық тәжірибенің үйлесімді әрекеті арқылы жүзеге асырылатын күрделі процесс. Бұл процесс оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттырып, сыни ойлауын дамытып, өз тілі мен мәдениетін құрметтеуге үйретеді.

Маңыздысы бұл интерактивті құралдар, оқушылар арасындағы диалогқа ықпал етеді, өйткені олар өз пікірлері мен идеяларын білдіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, виртуалды сабақтар мен онлайн форумдар шәкірттерге ақпаратты талқылауға және пікір алмасуға ықпал етеді, бұл сыни ойлау дағдыларын дамытады. Сонымен қатар, медиа технологиялар заманауи білім беру контекстінде әртүрлі оқу стильдеріне бейімделуге көмектеседі. Әр оқушының өзіндік стилі мен оқу қарқыны бар, сондықтан оқу платформалары мен бейне мазмұнын пайдалана отырып, әркім өз қажеттіліктеріне сәйкес оқуын жақсарта алады. Осылайша, ғылым мен техника саласындағы инновациялармен танысу мүмкіндіктері артып, оқушыларымыздың да функционалдық білімі кеңейтілуде. Олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда ақпараттық технологиялар да ерекше рөл атқарады. Ойындар, жобалық жұмыс және модельдеу арқылы оқушылар проблемаларды шешу, тыңдау және жаңа идеяларды қалыптастыру дағдыларын шыңдайды. Технологияны тиімді пайдалану арқылы оқушылар өз идеяларын жүзеге асыруды және болашақта әртүрлі салаларда табысқа жетуге мүмкіндік беретін жаңа шешімдерді табуды үйренеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы ҚР Үкіметінің 2017 жылғы 12 желтоқсандағы № 827 қаулысы.
2. Әлімов А. Сыни ойлау туралы.- Алматы, 2016ж.
3. Қазіргі медиабілімнің даму жолдары // «Медиабілім беру және киберәлеуметтену» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. – Алматы: Қазақ университеті, 215-218 б. 2014

ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ ПӘНІН СЫНИ ТҮРҒЫДАН ОҚЫТУДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ НЕГІЗІ

Кусайнов Саят Турарбекович
тарих пәнінің мұғалімі
Абай облысының білім басқармасы
Үржар ауданының білім бөлімі
«Алтыншоқы орта мектеп-бақшасы» КММ
Алтыншоқы ауылы

Оқушылардың Қазақстан тарихын оқуының маңызы зор. Бұл - ұлттық бірегейлікті қалыптастырудың, патриоттық сезімді оятудың, өткеннен сабақ алудың және болашаққа бағдар жасаудың негізгі құралы. Тарихты білу арқылы жас ұрпақ өз елінің даму жолын, батырлары мен қаһармандарын, мәдениеті мен салт-дәстүрлерін терең түсінеді.

Қазақстан тарихын оқыған кезде оқушылар еліміздің тәуелсіздікке қалай жеткенін, қандай қиындықтарды бастан кешіргенін, қаншама құрбандықтар болғанын ұғады. Бұл олардың елге деген сүйіспеншілігін арттырып, оны қорғауға және дамытуға деген ынтасын күшейтеді. Сонымен қатар, тарихи білім оқушылардың дүниетанымын кеңейтіп, сыни ойлау қабілетін дамытады.

Тарихты оқыған оқушылар әртүрлі көзқарастарды бағалап, әділ шешімдер қабылдауға үйренеді. Өткеннен алынған сабақтар қазіргі заманның мәселелерін түсінуге және болашақты болжауға көмектеседі. Осылайша, Қазақстан тарихы оқушыларды білімді, патриот және жауапты азамат етіп қалыптастыруға ықпал етеді.

Қазақстан тарихының оқытылуы тек фактілерді жаттау емес, тарихи оқиғалардың себеп-салдарын талдау, дәуірлердің ерекшеліктерін түсіну және тарихи тұлғалардың рөлін бағалау. Оқушылардың тарихқа деген қызығушылығын арттыру үшін интерактивті әдістерді, деректі фильмдерді, тарихи орындарға саяхаттарды және тарихи ойындарды қолдану қажет.

Мектеп бағдарламасында Қазақстан тарихына көбірек көңіл бөлінуі керек. Оқулықтар мен оқу құралдары сапалы, қызықты және түсінікті болуы тиіс. Мұғалімдердің біліктілігін арттыру және оларды заманауи оқыту әдістерімен қамтамасыз ету де маңызды.

Оқушылардың тарихи білімін тексеру үшін тарихи жобаларды қорғау және дебаттар ұйымдастыру сияқты әртүрлі формаларды қолдануға болады. Бұл олардың білімдерін тереңдетіп, сыни ойлау қабілеттерін дамытады.

Тарихты зерттеу кез-келген адамның білімінде негізгі рөл атқарады. Өткенге терең сұңғу тек ой-өрісті кеңейтіп қана қоймайды, сонымен қатар сыни ойлауды қалыптастырады, эмпатияны дамытады және қазіргі уақытты түсінуге, сондай-ақ болашақта неғұрлым негізделген шешімдер қабылдауға көмектеседі.

Біріншіден, тарих бізге әртүрлі көздерден алынған ақпаратты талдауға, себеп-салдарлық байланыстарды анықтауға және әртүрлі көзқарастарды бағалауға үйретеді. Тарихи оқиғаларды зерттей отырып, оқушылар құжаттар, хаттар, куәгерлердің куәліктері, сондай-ақ тарихшылардың жұмыстары сияқты көптеген бастапқы және қосымша дереккөздерге тап болады. Осы дереккөздерді сыни тұрғыдан талдауды үйрену арқылы оқушылар өмірдің барлық салаларында пайдалы болатын дағдыларды дамытады.

Екіншіден, тарих эмпатия мен адам табиғатын түсінуге ықпал етеді. Өткен адамдардың өмірін, олардың құндылықтарын, сенімдері мен мотивацияларын зерттей отырып, біз әртүрлі дәуірлерде адамдарды не қозғағанын, олардың қиындықтармен қалай күрескенін және шешім қабылдағанын түсінуді үйренеміз. Бұл бізге басқа мәдениеттер мен көзқарастарға төзімді болуға және қазіргі әлемді жақсы түсінуге көмектеседі.

Үшіншіден, тарих бізге қазіргі оқиғалар болып жатқан контекстті көруге мүмкіндік береді. Тарихи процестерді, тенденцияларды және бетбұрыс кезеңдерді түсіну біздің бүгінгі

күнге қалай жеткенімізді және өмірімізге қандай факторлар әсер ететінін түсінуге көмектеседі. Бұл білім қазіргі уақытта теңдестірілген шешім қабылдау және әділетті болашақ құру үшін қажет[1].

Осылайша, тарихты терең зерттеу тек академиялық пән емес, әлемді және өзін түсінудің кілті болып табылады. Ол сыни ақыл-ойды, эмпатияны дамытады және белсенді және жауапты азамат болуға көмектеседі. Қазақстан тарихын оқытудың функционалдық негізі – бұл тарихи білім берудің өткізілуі мен ұйымдастырылуына қатысты негізгі тұжырымдамалар мен тәсілдерді қамтиды. Ол білім алушылардың ұлт тарихының маңыздылығын түсіну, мәдени сәйкестікті қалыптастыру, әлеуметтік жауапкершілікті арттыру және тәуелсіз елдің азаматтарын тәрбиелеу мақсатында жүзеге асады[2,16].

Қазақстан тарихын оқыту арқылы оқушылардың ұлттық сана-сезімін қалыптастыру – басты міндеттердің бірі. Ұлттық тарихты терең меңгеру, халықтың дәстүрлері мен мәдениетін, тарихи тұлғалардың рөлін танып білу жастардың өз елінің тарихына деген мақтаныш сезімін оятады. Бұл процесс ұлттық бірлікті нығайтуға, тарихи сабақтастықты сақтауға үлес қосады. Және тарихты оқытуда оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамыту өте маңызды. Тарихи материалды талдау кезінде оқушылар оқиғалардың себептерін, салдарын және олардың қазіргі кезеңдегі рөлін зерделейді. Сондай-ақ, олар өткеннің сабақтарын пайдалана отырып, бүгінгі күннің мәселелеріне оңтайлы шешімдер ұсынуға қабілетті болады. Қазақстан тарихын оқыту барысында функционалдық сауаттылықты арттыру – оқу үрдісінің маңызды аспектісі. Оқушылар тарихты оқып қана қоймай, оны қазіргі өмірге енгізе алуы, қоғамдағы проблемаларды шешуі, тарихи білімдерін түрлі контексте пайдалана білуі керек. Сонымен қатар, тарих пәні арқылы балалар зерттеу, талдау, сөйлеу және жазу дағдыларын дамытады. Қазақстан тарихын оқытуда әртүрлі пәндермен интеграция жасап, тарихты жан-жақты қарастыру қажет. Мысалы, әдебиет, география, этнология, экономика сияқты пәндермен байланыстыра отырып, тарихи контекстін тереңірек түсінуге болады. Мұндай интеграция оқушыларға ақпаратты толық көзқараспен қабылдауға мүмкіндік береді. Технологиялар мен инновацияларға келсек, қазіргі заманда тарихи білім беру технологияларын пайдалану, инновациялық әдістерді енгізу игі мәселе. Интернет-ресурс, мультимедиялық құралдар, интерактивті оқыту тәсілдері арқылы тарихты оқыту тиімді әрі қызықты бола түседі. Мұнда виртуалды экскурсиялар, онлайн-семинарлар мен тарихқа қатысты ойындар арқылы білім беру процесін жандандыру идеялары ерекше орын алады. Тарихты дұрыс оқыту азаматтылықтың мәнін арттырады, әлеуметтік жауапкершілікті жүктейді. Оқушылар тарихтағы әлеуметтік әділеттілік, толеранттылық, ұлттар арасындағы қарым-қатынас мәселелерін талқылайды. Олардың ұлттық және халықаралық деңгейде әлеуметтік, экономикалық, саяси мәселелерге жауапкершілікпен қарау дағдыларын дамыту маңызды[3,15].

Қорыта келе айтарымыз, Қазақстан тарихын оқыту – жас ұрпақтың саналы азамат болып қалыптасуына, елге деген сүйіспеншілігінің артуына және болашаққа деген сенімінің нығаюына зор үлес қосады. Қазақстан тарихын оқытудың функционалдық негізі – оқушылардың өткенді терең түсінуі, тарихи сана қалыптастыруы, танымдық қабілеттерін дамытуы, қоғамдық мәселелерге азаматтық көзқарастарын қалыптастыруы, сонымен қатар білімдерін практикада қолдана білуге бағытталған кешенді әдіс-тәсілдер жүйесі. Бұл аспектілер Қазақстанның болашағына жауапты, мәдениеті мен дәстүрлерін құрметтейтін азаматтарды тәрбиелеуге күш салуда маңызды рөл атқарады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Педагогика мәселелері 2015 ж № 2
2. Қазақстан тарихы ежелгі дәуірден бүгінгі уақытқа дейін. Бес томдық. Алматы, 2000. Т.3. Бөлім II. Тарау 1,2,4.
3. История Казахстана: народы и культуры: оқу құралы/ Масанов Н.Э. және т.б. Алматы, 2001.

ЦЕЛЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ НОВЫХ МЕТОДОВ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

Джакаева Гульмира Махмудовна
учитель русского языка и литературы
КГУ «Тасбулакская средняя школа-детский сад»
Отдела образования Урджарского района
Управления образования области Абай

Сегодня общество предъявляет значительные требования к выпускнику современной школы. Он должен уметь учиться самостоятельно. Их необходимо использовать на практике для решения различных задач. Работать с различной информацией, анализировать, обобщать, рассуждать, самостоятельно критически мыслить, искать рациональные пути решения проблем и поддерживать коммуникативные контакты в разных социальных группах, быть гибким в меняющихся жизненных ситуациях. Задача не из легких, но все должно быть выполнено в полном объеме. Многое зависит от нас, учителей. Сегодня для выпускников школ формируется новый социальный заказ, отражающий тенденции развития современного общества. Смысл образования теперь сводится к приобретению знаний и навыков. Для открытого образования главная цель — дать хотя бы какой-то опыт самоопределения в той или иной сфере, дать осмысленный ответ на вопрос, зачем человек собирается учиться. Основная цель — дать ученику технику самоопределения, позволить ему увидеть потенциальные возможности, научить его думать о выборе и помочь воспитать волю к самоопределению. Современное общество ставит перед учителями не только задачу предоставления образования, но и развития важных личностных качеств у учащихся. Основной компетенцией учителя-предметника является его обновленная роль — роль лидера знаний. Своего рода «навигатор», помогающий учащимся ориентироваться в бескрайнем море информации. В связи с этим возрастает потребность в преподавателях языковых дисциплин, хорошо владеющих информационными технологиями, способных проецировать новые идеи и направления в школьной педагогической практике, способных подавать пример, обладающих образованием и развитой образовательной культурой. Современное образование сталкивается с рядом проблем, вызванных стремительным развитием технологий и меняющимися требованиями к подготовке подрастающего поколения. В связи с этим особую актуальность приобретает поиск и внедрение новых, более эффективных методов обучения[1,12].

Современные образовательные стандарты требуют от учителей внедрения новых методов и технологий на уроках русского языка и литературы. Их использование позволяет не только повысить мотивацию учеников, но и улучшить качество усвоения материала, развивать критическое мышление и творческие способности учащихся.

1. Развитие критического мышления и аналитических навыков.

Одной из ключевых целей использования новых методов на уроках русского языка и литературы является развитие у школьников критического мышления. Для этого активно применяются методы дискуссий, анализ текстов через различные подходы, например, использование схем и карт, что помогает ученикам осмысливать не только текст, но и контекст его написания.

2. Повышение мотивации учащихся.

Современные методики, такие как проектная деятельность, интерактивные технологии и работа в группах, дают возможность учащимся погрузиться в процесс творчества. Применение мультимедийных материалов, видеоуроков, онлайн-ресурсов способствует созданию более увлекательной и интерактивной образовательной среды.

3. Интеграция межпредметных связей.

Современные подходы в преподавании литературы и языка делают акцент на интеграции знаний с другими предметами, такими как история, философия, искусство. Это позволяет учащимся увидеть взаимосвязь различных культурных и исторических процессов, а также развивает их способность видеть «картину мира» через призму литературных произведений.

4. Развитие творческих способностей.

Важной целью применения новых методов является стимулирование творческой активности учащихся. Это может быть как написание эссе и литературных анализов, так и создание собственных произведений, что развивает не только навыки письма, но и способность к самовыражению.

5. Использование информационно-коммуникационных технологий (ИКТ)

Внедрение ИКТ в уроки русского языка и литературы является важным аспектом современных методик. Электронные учебники, интерактивные доски, видеолекции, а также различные образовательные платформы помогают учащимся глубже понять учебный материал, исследовать тексты и вовлекаться в обучающий процесс[2].

- Увеличения мотивации и вовлеченности учащихся. Новые методы, основанные на активном участии учеников в учебном процессе, проектной деятельности, использовании цифровых технологий, способствуют созданию интересной и увлекательной образовательной среды.
- Развития критического мышления и творческих способностей. Современные методики обучения, такие как проблемное обучение, кейс-стади, ролевые игры, стимулируют учащихся к анализу информации, поиску нестандартных решений и выработке собственной позиции.
- Формирования навыков сотрудничества и коммуникации. Групповые проекты, дискуссии, работа в парах помогают учащимся развивать навыки межличностного взаимодействия, умение работать в команде, презентовать свои идеи и аргументировать свою точку зрения.
- Адаптации к индивидуальным потребностям учащихся. Дифференцированный подход, использование разнообразных форм работы и ресурсов позволяют учитывать разный уровень подготовки и интересы учеников[3].

Внедрение новых методов на уроках требует от учителя профессиональной компетентности и готовности к постоянному саморазвитию. Педагоги должны владеть современными технологиями, уметь эффективно использовать различные дидактические материалы, а также создавать условия для активной и самостоятельной работы учащихся.

Важно отметить, что инновационные методы не являются панацеей от всех проблем образования. Их эффективность зависит от множества факторов, в том числе от содержания учебного материала, уровня подготовки учащихся, материально-технической базы школы.

Тем не менее, использование новых методов на уроках является необходимым условием для создания современного, динамичного и конкурентоспособного образовательного пространства, способствующего всестороннему развитию личности каждого ученика. Применение новых методов на уроках русского языка и литературы направлено на формирование у учащихся не только лексических и грамматических навыков, но и аналитических, творческих способностей, что в дальнейшем способствует их успешной социализации и полноценному развитию как личности.

Использованная литература:

1. Зайцева, Л. Н. Современные технологии обучения в школе: методика и практика. – М.: Просвещение, 2018.
2. Шкляр, И. В. Инновационные методы в обучении русскому языку и литературе. – М.: Астра-Принт, 2020.
3. Петров, В. И. Технологии преподавания литературы в школе. – М.: Наука, 2019.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ОҚЫТУДА ИНТЕРАКТИВТІ ӘДІС-ТӘСІЛДЕР - ОҚУ ҮДЕРІСІНЕ ЕРКІН ЕНГІЗЕ БІЛУ

Нурталиева Райгул Мадениятовна
бастауыш сынып мұғалімі
Абай облысының білім басқармасы
Үржар ауданының білім бөлімі
«Лайбұлақ орта мектеп-бақшасы» КММ
Лайбұлақ ауылы

Қазіргі заманда білім беру жүйесі жан-жақты дамыған, өзекті әрі тиімді әдіс-тәсілдерді қолдануға бағытталған. Оқушылардың танымдық қабілеттерін дамыту, оларды шығармашылыққа баулу үшін инновациялық тәсілдер мен заманауи оқыту әдістерін қолдану маңызды. Бастауыш сынып оқушылары үшін интерактивті әдіс-

тәсілдер оқу үдерісіне жаңа серпін беріп, баланың қызығушылығын арттырып, оқу материалын жеңіл меңгеруіне ықпал етеді. Мұндай әдіс-тәсілдер оқушылардың білімге деген ынтасын арттыру, олардың оқу барысында белсенділігін ояту үшін қолданылуы тиіс. Интерактивті әдіс-тәсілдердің мәні мен маңызына тоқталайық. Интерактивті әдіс-тәсілдер деп оқушылардың оқу үдерісіне белсенді қатысуына мүмкіндік беретін әдістерді айтамыз. Бұл әдіс оқушыларға өз пікірін айтуға, сұрақтар қоюға, тапсырмаларды өз бетінше шешуге және топта жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Интерактивті әдіс-тәсілдер өзара әрекеттесуді, диалогты, проблемалық жағдайларды шешуді қамтиды. Интерактивті оқыту әдістерінің басты мақсаты – оқушылардың оқу процесіне белсенді қатысуы, олардың ойын дамыту, сын тұрғысынан ойлау қабілетін қалыптастыру. Сонымен қатар, оқушылардың өзара қарым-қатынасын нығайту және командалық жұмыс дағдыларын жетілдіру маңызды болып табылады.

Интерактивті әдіс-тәсілдер түрлері.

1. Сұрақ-жауап әдісі – оқушылардың сабақ барысында сұрақтар қойып, оларды жауаптауға ынталандыру. Бұл әдіс оқушылардың танымдық белсенділігін арттырады, олардың есте сақтау қабілетін жақсартады.
2. Топтық жұмыс – оқушыларды топтарға бөліп, бірлесіп тапсырма орындауға бағыттау. Бұл әдіс олардың коммуникативтік дағдыларын дамытады, бір-бірімен пікір алмасуға үйретеді.
3. Рөлдік ойындар – оқушылардың рөлдерге бөлініп, шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған әдіс. Рөлдік ойындар балалардың өзіне деген сенімін арттырады, қорықпай сөйлей білуге үйретеді.
4. Мозайка әдісі – түрлі тапсырмалар арқылы оқушыларды бір-бірімен өзара байланыстыратын әдіс. Бұл әдіс оқушылардың назарын шоғырландырып, шығармашылық тапсырмаларды орындауға мүмкіндік береді.
5. Интернет-ресурстарды пайдалану – интерактивті тақталар, электронды оқулықтар, видеоматериалдар мен ойындар арқылы оқушылардың білімін арттыру. Бұл тәсіл оқушыларға ақпаратты қызықты әрі түсінікті түрде ұсынуға мүмкіндік береді.

Интерактивті әдіс-тәсілдердің тиімділігі

Интерактивті әдістер оқушылардың білімді игеруге деген ынтасын арттырып, сабақты қызықты етіп өткізеді. Бұл әдістер оқушының оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді, олардың жеке қабілеттерін ашуға ықпал етеді. Сонымен қатар, интерактивті әдістер баланың өз пікірін білдіруіне, коммуникативтік дағдыларын дамытуға көмектеседі.

Бұл әдістерді қолдану арқылы оқушылардың есте сақтау қабілеті жақсарады, оқудың мотивациясы артады, олар пәнге деген қызығушылық танытады. Баланың эмоционалдық жағдайы да оң өзгерістерге ұшырап, оқу процесі нәтижелі болады [1,25].

Бастауыш сыныптарда интерактивті әдіс-тәсілдерді қолдану – оқу үдерісін қызықты әрі тиімді етуге бағытталған маңызды қадам. Бұл әдістер оқушылардың білім алуын жеңілдетіп, олардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Сондықтан да қазіргі заманғы білім беру жүйесінде интерактивті әдістерді кеңінен қолдану қажет. Интерактивті оқыту оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытып, олардың өзін-өзі көрсетулеріне мүмкіндік береді.

Интерактивті әдіс-тәсілдердің қосымша қолдану аспектілері.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу үдерісін жетілдіру үшін интерактивті әдістерді қолданудың қосымша артықшылықтары бар. Бұл әдістер балалардың жеке және топтық жұмыс қабілеттерін дамытып, оқу нәтижелерін арттырады. Интерактивті оқыту әдістері баланың дамуын жан-жақты қамтып, олардың өзіндік көзқарастарын, тілдік және когнитивтік дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді[2,17].

1. Жеке тұлғаны дамыту.

Интерактивті әдістер оқушының өзін-өзі бағалау, өз пікірін білдіру, оқуға деген жауапкершілігін арттыруға мүмкіндік береді. Бұл әдістер оқушылардың шығармашылық және аналитикалық ойлау қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Мысалы, «ойын арқылы оқыту» әдісі балалардың жеке тұлғасын қалыптастырып, өзін-өзі тану процесін жеңілдетеді.

2. Сынып ішіндегі қатынасты дамыту.

Топтық жұмыстар мен рөлдік ойындар оқушылардың бір-бірімен ынтымақтастықта жұмыс істеуіне, өзара сыйластық пен түсіністікке жол ашады. Бұл тәсілдер балаларды бір-бірінің пікірін тыңдауға және құрметтеуге үйретеді. Әр бала өзін топ ішінде жауапты әрі қажетті тұлға ретінде сезінеді, бұл оқу процесіне деген мотивациясын арттырады.

3. Психологиялық қолдау.

Интерактивті әдістердің тағы бір маңызды аспектісі – олар балалардың психологиялық жай-күйіне оң әсер етеді. Сабақ барысында әртүрлі ойындар мен тапсырмалар, сонымен қатар жағдайларды талдау және проблемаларды шешу балалардың стрессін жеңілдетіп, оқу барысында жан-жақты дамуына көмектеседі. Оқушылар өз эмоцияларын жеткізе білуді, сыныптастары мен мұғалімдерімен ашық байланыс орнатуды үйренеді.

4. Әртүрлі оқу стиліне бейімделу.

Әр оқушының өзіндік оқу стилі бар, сондықтан интерактивті әдістер оқу процесін әртүрлі тәсілдермен қолдауға мүмкіндік береді. Мысалы, кейбір балалар үшін визуалды материалдар (суреттер, слайдтар) тиімді болса, басқалары үшін тыңдау немесе қозғалыс арқылы сабақтарды жүргізу маңызды. Интерактивті әдістер барлық осы оқу стилдеріне сәйкес келетін тәсілдер ұсынады, осылайша әр бала өзінің ең тиімді әдісін таба алады[3].

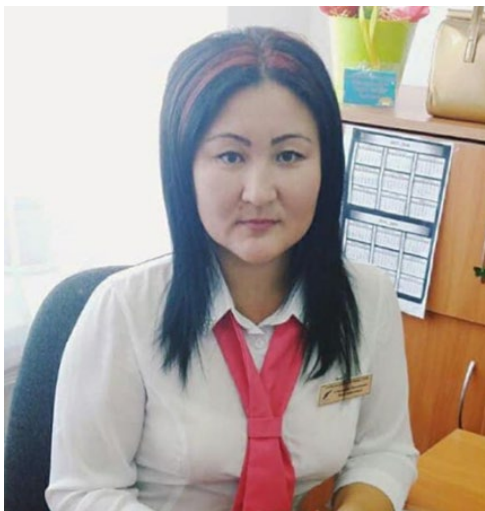
5. Қазіргі технологияларды қолдану.

Қазіргі заманда білім беру процесінде технологияларды қолданудың маңызы зор. Электрондық оқулықтар, интерактивті тақталар, мобильді қосымшалар оқушылардың оқу сапасын жақсартады, оқыту процесін жеңілдетеді және қызықты етеді. Мысалы, оқушыларға виртуалды экскурсиялар жасау, онлайн ойындар мен тапсырмалар орындау сияқты мүмкіндіктер берілсе, олар оқу процесіне толыққанды қатысып, білімін тереңдетеді.

Бастауыш сыныптарда интерактивті әдіс-тәсілдерді қолдану оқу процесін тиімді етеді, балалардың өзін-өзі дамытуына ықпал етеді. Осы әдістер арқылы балалардың қабілеттері артып, олар пәндерге деген қызығушылықтарын арттыра алады. Интерактивті әдістерді кеңінен қолдану баланың жеке тұлғасын дамытуға, коммуникативтік дағдыларын жетілдіруге, сынып ішіндегі қарым-қатынасын нығайтуға жол ашады. Мұндай әдіс-тәсілдердің қазіргі заманғы білім беру жүйесінде маңызды рөл атқаратыны сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Әбілқасымова, Н. (2021). Бастауыш білім беру жүйесінде интерактивті әдістерді қолданудың тиімділігі. Білім әлемі, 6(1), 35-42.
2. Қуанова, З. (2016). Бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігін арттыру. Алматы: Мектеп баспасы.
3. Әмірова, Г. (2019). Білім беруде инновациялық технологияларды қолдану. Педагогика және психология, 4(45), 88-92.

ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫН ОҚЫТУДЫҢ МАҢЫЗДЫ КЕЗЕҢДЕРІ

Садыкова Валентина Кайсарбековна
тарих пәнінің мұғалімі

Абай облысының білім басқармасы

Үржар ауданының білім бөлімі

«Лайбұлақ орта мектеп-бақшасы» КММ

Қазақстанның әртүрлі тарихи кезеңдеріндегі әлеуметтік-экономикалық дамуды түсіндіру оқушылардың еліміздің дамуы мен халқының жағдайы туралы терең түсінік алуына мүмкіндік береді. Бұл кезеңде қазақ халқының ұлттық ерекшеліктері, ауыл шаруашылығы, өнеркәсіп пен мәдениеттің дамуы жайлы айтылады.

Әсіресе, қазақтың ауыз әдебиеті, қолөнері мен архитектурасы, сонымен қатар қазіргі мәдениеттің қалыптасуы мен ұлттық жаңғыруы туралы деректер маңызды. Қазіргі Қазақстанның халықаралық қатынастарына тоқтала кетейін. Қазақстанның тәуелсіздіктен кейінгі халықаралық аренадағы рөлі мен дипломатиялық қарым-қатынастары, сыртқы саясаттағы маңызды қадамдары оқушыларға еліміздің әлемдік саясаттағы орны туралы нақты түсінік береді. 1991 жылдан кейінгі еліміздің сыртқы саясаты, соның ішінде Еуразиялық экономикалық одақ, Ұжымдық қауіпсіздік туралы келісім және басқа да халықаралық ұйымдармен байланыстары ерекше маңызға ие. Бұл да Қазақстан тарихындағы маңызды кезең. Қазақ халқының ұлы тұлғалары маңызды орын алады. Қазақстан тарихында ұлы тұлғалардың рөлі ерекше. Мысалы, Қазақ хандығының негізін қалаушы Жәнібек хан мен Қасым хан, батырлар, ағартушылар мен қоғам қайраткерлері, сондай-ақ XX ғасырдың басындағы ұлт-азаттық қозғалысының өкілдері мен тәуелсіздік жолындағы күрескерлер туралы нақты мәліметтер оқушылардың ұлттық санасын қалыптастыруға ықпал етеді. Мұндай тұлғалардың өмірі мен қызметі қазіргі заманғы Қазақстан азаматтарына үлкен үлгі боларлықтай. Қазақстан тарихын оқыту негізі мектептің бастапқы сыныптарынан басталады. Экологиялық мәселелер де қазіргі Қазақстан тарихының маңызды бөлігі. Бұл тақырып Қазақстандағы экологиялық апаттардың себептері мен зардаптарын, сондай-ақ олардың шешілу жолдарын қамтиды. Семей ядролық полигонының жабылуы, Арал теңізінің тартылуы, экологиялық қозғалыстардың басталуы сияқты оқиғалар туралы да білім беру маңызды. Бұл тақырыпты түсіндіру арқылы оқушыларға экологиялық сана қалыптастыруға болады. Қазақстанның тәуелсіздік алғаннан кейінгі кезеңі – тарихи маңызды кезең. Тәуелсіздік жарияланғаннан кейін ел ішіндегі саяси және экономикалық реформа, мәдени өзгерістер, сонымен қатар Қазақстанның халықаралық байланыстарын дамыту кезеңдері кеңінен түсіндіріледі. Сонымен қатар, еліміздің тәуелсіздік жолындағы қиындықтары мен жетістіктері, экономиканың даму көрсеткіштері мен қазақстандық қоғамдағы өзгерістер де кеңінен қарастырылады.

Оқыту әдістемесі:

Қазақстан тарихын оқытуда педагогикалық әдістер мен тәсілдерді дұрыс қолдану да маңызды. Қазіргі заманғы оқыту әдістері мыналарды қамтиды:

Дебаттар мен пікірталастар: Оқушыларға тарихи тақырыптарды талқылау арқылы өз ойларын еркін жеткізуге мүмкіндік беру.

Интерактивті әдістер: Мультимедиялық материалдар, тарихи карталар, бейнемазмұндарды пайдалану арқылы оқушылардың назарын аудару.

Жоба жұмыстары: Оқушылардың өздігінен ізденуін қолдап, топтық жобалар жасау.

Тарихи экскурсиялар: Музейлер мен тарихи орындарға саяхаттар ұйымдастырып, оқушыларды тарихпен жақын таныстыру.

Қосымша әдебиеттерге де тоқтала кетсем:

1. А. Б. Төлегенов – «Қазақстан тарихы: XX ғасыр». Бұл кітап қазіргі Қазақстан тарихын терең зерттеп, еліміздің тәуелсіздік алғаннан кейінгі кезеңдеріне тоқталады.
2. К. И. Сәтпаев – «Қазақстанның тарихи-мәдени мұрасы». Бұл жинақ Қазақстанның мәдени және тарихи мұрасын баяндап, әртүрлі кезеңдердегі мәдениеттің ерекшеліктерін сипаттайды.
3. Н. Ә. Назарбаев – «Қазақстан жолы». Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың тарихи еңбегі, тәуелсіз Қазақстанның даму жолдары туралы.
4. Р. М. Қойшыбаев – «Қазақстанның жаңа заман тарихы». 20-ғасырдың басындағы оқиғалар мен қазақ халқының ұлт-азаттық күресінің тарихын түсіндіреді.
5. Ш. Уәлиханов – «Қазақ халқының тарихы туралы жазбалар». Қазақстанның тарихына қатысты алғашқы зерттеулердің бірі.

Қазақстан тарихын оқытудың маңыздылығы – ұлттық сананы қалыптастырудың негізгі құралы. Өткенімізді білу, бүгінімізді түсінуге және болашаққа дұрыс бағдар жасауға мүмкіндік береді. Тарих арқылы біз бабаларымыздың ерлігімен, даналығымен танысып, олардан үлгі аламыз.

Тарихты оқыту жастардың бойында патриоттық сезімді оятады, Отанға деген сүйіспеншілікті арттырады. Өз елінің тарихын білетін азамат, оның мүддесін қорғауға дайын тұрады. Тарихи білім адамның дүниетанымын кеңейтіп, сыни ойлау қабілетін дамытады. Сонымен қатар, Қазақстан тарихын оқыту – әлемдік тарихтың бір бөлігі екенін түсінуге көмектеседі. Біздің еліміздің өркениетке қосқан үлесін бағалауға, басқа халықтармен тең дәрежеде қарым-қатынас жасауға жол ашады. Сондықтан да, Қазақстан тарихын оқыту – әрбір азамат үшін парыз.

Тарихты оқытуда тек қана даталар мен оқиғаларды жаттау емес, сонымен қатар тарихи процестерді талдау, себеп-салдарын анықтау маңызды. Бұл жастардың аналитикалық ойлауын дамытып, қорытынды жасауға үйретеді. Тарихи деректермен жұмыс істеу, әртүрлі көзқарастарды салыстыру арқылы оқушылардың сын көзімен қарау қабілеті артады. Қазақстан тарихын оқытудың әдістемесі де заман талабына сай болуы керек. Интерактивті әдістерді, мультимедиялық құралдарды, жобалық жұмыстарды қолдану оқушылардың қызығушылығын арттырып, материалды терең меңгеруге көмектеседі. Тарихты жандандыру үшін мұражайларға саяхаттар, тарихи орындарға экскурсиялар ұйымдастыру керек. Қорыта келгенде айтарымыз, Қазақстан тарихын оқыту – ұлттық бірегейлікті сақтаудың, патриоттық сезімді қалыптастырудың және бәсекеге қабілетті ұрпақ тәрбиелеудің маңызды құралы. Әрбір азамат өз тарихын білуге, оны мақтан тұтуға және келешек ұрпаққа жеткізуге міндетті.

МЕКТЕПТЕ ТІЛДІК ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚ ҚАЛАЙ ҚАЛЫПТАСАДЫ?

Конакпаева Жанар Аманбаевна
Абай облысының білім басқармасы
Қазақ тілі мен әдебиеті пән мұғалімі
Үржар ауданының білім бөлімі
«Лайбұлақ орта мектеп-бақшасы» КММ

Тілдегі функционалдық сауаттылық – сөйлеу мәдениетінің нормативті, эстетикалық және этикалық аспектілерін меңгеру. Сөйлеу мәдениеті, тіл мәдениеті ауызша және жазбаша сөйлеудің тілдік нормаларын меңгеруді, сондай-ақ «әртүрлі қарым-қатынас жағдайында тілдің экспрессивті құралдарын пайдалана білуді» біріктіретін кең таралған ұғым екенін есте ұстаған жөн. Функционалдық тілдік сауаттылықты қалыптастыру:

- коммуникациялық мақсаттарға жету үшін тілдік фактілерді пайдалана білу;
- қазіргі қазақ тілінің нормаларын сақтау (орфографиялық, морфологиялық, сөзжасамдық, лексикалық, синтаксистік және стилистикалық);
- белгілі бір сөйлеу бірліктерінің қолданылуын реттейтін, белгілі бір әлеуметтік жағдайларға тән сөйлеу этикет нормаларын, сөйлеу тәртібі ережелерін сақтау;

Қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты дамыту – оқушылардың алған білімдерін күнделікті өмірде қолдана білу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған маңызды міндет. Бұл оқушылардың мәтінді түсіну, талдау, бағалау және одан қажетті ақпаратты алу қабілеттерін жетілдіруді көздейді. Функционалдық сауаттылықты дамыту үшін сабақта әртүрлі стратегиялар қолданылуы мүмкін. Мысалы, мәтіндік тапсырмаларды орындау барысында оқушыларға сұрақтар қою, мәтіннен ақпаратты табу, оны салыстыру және қорытынды жасауға үйрету. Сонымен қатар, шығармашылық тапсырмалар, жобалар мен зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру арқылы оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға болады. Сонымен қатар, қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты дамытуда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдаланудың маңызы зор. Интернет ресурстарын, электрондық оқулықтарды және интерактивті тақталарды қолдану арқылы оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттыруға және олардың ақпаратты іздеу, өңдеу және пайдалану дағдыларын жетілдіруге болады[1].

Педагогикалық тәжірибемізде біз әртүрлі инновациялық технологияларды белсенді қолданамыз: жобалық-зерттеу технологиялары, дамыта оқыту технологиялары, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, проблемалық оқыту технологиялары, ойын технологиялары, сыни тұрғыдан ойлау технологиялары және т.б. Біз олар туралы көп айтамыз және оларды білеміз, сондықтан біз мұнымен тоқтап қалмаймыз, дами беретіні сөзсіз. Сонымен қатар, қазақ тілі сабақтары аясында заманауи технологияларды белсенді пайдалану керек: интерактивті платформалар, мультимедиялық ресурстар және интерактивті тапсырмалар. Бұл оқу процесін қызықты етіп қана қоймай, материалды тереңірек түсінуге ықпал етеді[2,14].

Олай болса, қазақ тілі сабағында функционалдық сауаттылықты дамыту мұғалімдерден жаңашыл көзқарасты, оқушылардың қажеттіліктерін үнемі талдауды талап ететін күрделі міндет болып табылады. Функционалдық сауаттылықты арттырудың тиімді құралдарының бірі – сыныпта сөзжарыс пен пікірталас ұйымдастыру. Бұл жұмыс түрлері көпшілік алдында сөйлеу, дәлелдеу және сыни тұрғыдан ойлау дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Мәдениет, қоғам және ғылымға қатысты өзекті тақырыптарды талқылау оқушыларға

ақпаратты талдаудың маңыздылығын түсінуге көмектеседі және өз ойларын сындарлы жеткізу қабілетін дамытады.

Әртүрлі жанрдағы мәтіндермен жұмысты оқу-тәрбие үрдісіне енгізудің маңыздылығын да атап өткен жөн. Көркем әдебиет, публицистика, ғылыми мақалалар, ақпараттық материалдармен танысу оқушылардың сөздік қорын байытып, ой-өрісін кеңейтеді. Әртүрлі мәтіндерді талдау ақпаратты түсіндіру және сыни тұрғыдан түсіну қабілетін дамытуға көмектеседі. Мета-пәндік дағдыларды дамытуға ерекше назар аудару керек. қазақ тілі сабақтарын басқа пәндермен біріктіру ұсынылады, бұл оқушыларға олардың арасындағы байланысты көруге, сондай-ақ алған білімдерін әртүрлі контексте қолдануға мүмкіндік береді[3].

Сонымен қатар, топтық жобалар мен зерттеулерді пайдалану оқушыларға топтық дағдыларды дамытуға және топта жұмыс істеуге үйренуге мүмкіндік береді. Оқу-тәрбие процесін ұйымдастырудың бұл түрі пән бойынша білімді тереңдетіп қана қоймай, көшбасшылық қасиеттерді дамытуға ықпал етеді. Ойын арқылы оқыту әдістерін енгізудің маңызы кем емес. Рөлдік ойындар оқушыларға шынайы өмірлік сценарийлер мен ситуациялық қиындықтарға енуге мүмкіндік береді, олардың сыни ойлауы мен шығармашылығын ынталандырады. Бұл әдістер оқушыларға материалды жақсы меңгеріп қана қоймай, болашақта табысты өзара әрекеттесу үшін маңызды эмоционалдық интеллектті дамытуға көмектеседі. Көру, есту және кинестетикалық әдістер сияқты әртүрлі тәсілдер мен әдістер әр оқушыға ақпаратты меңгерудің ең қолайлы әдісін табуға мүмкіндік береді. Бұл тереңірек түсінуге және тиісінше жалпы функционалдық сауаттылық деңгейін арттыруға ықпал етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. М. Лейсестер (2010 г.) Обучение навыкам критического мышления. Международная издательская группа Continuum
2. Бунеев Р.Н. Понятие функциональной грамотности // Образовательная программа «Школа 2100», Педагогика здравого смысла / Под ред. А.А. Леонтьева
3. <https://kitaphana.kz/component/content/article/354-2016-02-01-08-59-09/6026-sitenko.html>

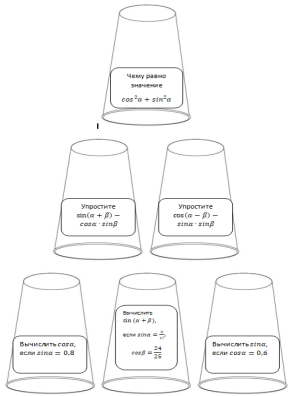
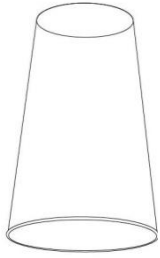
ТРИГОНОМЕТРИЧЕСКИЕ ФОРМУЛЫ СУММЫ И РАЗНОСТИ УГЛОВ

Мусралимова Зарина Рысбековна,
Учитель математики
КГУ «Канонерская средняя школа»
отдела образования Бескарагайского района
Управления образования области Абай

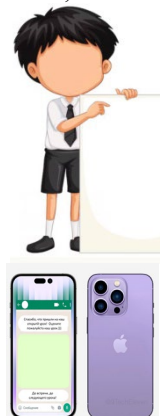
Раздел:	9.3А Тригонометрия	
ФИО педагога	Мусралимова Зарина Рысбековна	
Дата:		
Класс: 9	Количество присутствующих:	Количество отсутствующих:
Тема урока	Тригонометрические формулы суммы и разности углов.	
Цели обучения в соответствии с учебной программой	9.2.4.3 выводить и применять тригонометрические формулы суммы и разности углов, формулы двойного и половинного угла;	
Цели урока	Знают тригонометрические формулы суммы и разности углов, применяют формулы для упрощения тригонометрических выражений.	

Ход урока

Этап урока/время	Действия педагога	Действия ученика	Оценивание	Ресурсы
Организационный этап (4 мин)	Приветствие учеников и гостей урока. Отметка отсутствующих. Проверка готовности учащихся к уроку. Разделение на группы с помощью приема «Вспышки».	Приветствуют учителя, показывают готовность к уроку. Делятся на две группы	Устная словесная оценка учителя	Приложение №1, №2, фонари
Актуализация знаний (6 мин)	По приему «Проверь себя!» осуществляет проверку формул сложения. Необходимо	Демонстрируют свои знания.	Взаимооценивание	Приложение №3

	правильно выполнить соотношение формул (прием «Киндер») $\sin(\alpha + \beta) = \sin \alpha \cdot \cos \beta + \sin \beta \cdot \cos \alpha$ $\sin(\alpha - \beta) = \sin \alpha \cdot \cos \beta - \sin \beta \cdot \cos \alpha$ $\cos(\alpha + \beta) = \cos \alpha \cdot \cos \beta - \sin \alpha \cdot \sin \beta$ $\cos(\alpha - \beta) = \cos \alpha \cdot \cos \beta + \sin \alpha \cdot \sin \beta$ $\operatorname{tg}(\alpha + \beta) = (\operatorname{tg} \alpha + \operatorname{tg} \beta) \div (1 - \operatorname{tg} \alpha \cdot \operatorname{tg} \beta)$ $\operatorname{tg}(\alpha - \beta) = (\operatorname{tg} \alpha - \operatorname{tg} \beta) \div (1 + \operatorname{tg} \alpha \cdot \operatorname{tg} \beta)$ $\operatorname{ctg}(\alpha + \beta) = (\operatorname{ctg} \alpha \cdot \operatorname{ctg} \beta + 1) \div (\operatorname{ctg} \beta - \operatorname{ctg} \alpha)$ $\operatorname{ctg}(\alpha - \beta) = (\operatorname{ctg} \alpha \cdot \operatorname{ctg} \beta - 1) \div (\operatorname{ctg} \beta + \operatorname{ctg} \alpha)$		Устная похвала учителя	
Закрепление изученного материала. (22 мин)	Учитель проводит инструктаж по выполнению задания. Задание №1. Групповая работа. Прием «Пирамида». Учащиеся решив задания данные на стаканчиках листа А4, должны правильно соотнести с ответом на настоящих одноразовых стаканчиках. Решив правильно и соблюдая порядок построения, должны построить пирамиду. Задание №2. Индивидуальная работа. Прием «Бургеры» (в каждом бургере дано по одному заданию на	Решают совместно с группой	Взаимопроверка учащихся с учителем у доски с ответами	Приложение №4

	ученика). 1) $\cos 79^\circ \cdot \cos 34^\circ + \sin 79^\circ \cdot \sin 34^\circ$ 2) $\frac{ctg \frac{5\pi}{4} - ctg \frac{\pi}{2} + 1}{ctg \frac{\pi}{2} - ctg \frac{5\pi}{4}}$ 3) $\cos 36^\circ \cdot \cos 24^\circ - \sin 36^\circ \cdot \sin 24^\circ$ 4) $\cos 33^\circ \cdot \cos 27^\circ - \sin 33^\circ \cdot \sin 27^\circ$ 5) $\sin 63^\circ \cdot \cos 27^\circ + \cos 63^\circ \cdot \sin 27^\circ$ 6) $\frac{tg 17^\circ + tg 13^\circ}{1 - tg 17^\circ \cdot tg 13^\circ}$ 7) $\sin \frac{\pi}{12} \cdot \cos \frac{\pi}{6} + \cos \frac{\pi}{12} \cdot \sin \frac{\pi}{6}$ 8) $2(\cos 45^\circ \cdot \cos 45^\circ + \sin 45^\circ \cdot \sin 45^\circ)$ 9) $\frac{tg 5x - tg 2x}{1 + tg 2x \cdot tg 5x}$ (ИО) Разминка. Угадай. Учащиеся должны угадать на каком определенном порядковом месте стоит соответствующий цвет бутылочки. Задание 3. Групповая работа. Прием «Ноутбук». Даны карточки в виде ноутбука с двумя заданиями для каждой группы. Группа-1. 1) $\frac{\cos(x+y) - \cos(x-y)}{\sin(x+y) - \sin(x-y)}$ 2) $\sin\left(\frac{\pi}{6} + \alpha\right) - \sin\left(\frac{\pi}{6} - \alpha\right)$ Группа-2. 1) $\frac{\cos(\alpha+\beta) + \sin \alpha \sin \beta}{\cos(\alpha-\beta) - \sin \alpha \sin \beta}$ 2) $\frac{\cos\left(x+\frac{\pi}{4}\right) + \sin\left(x+\frac{\pi}{4}\right)}{\sin\left(x+\frac{\pi}{4}\right) - \cos\left(x+\frac{\pi}{4}\right)}$	самостоятельно, проверка у доски Групповая работа	взаимопроверка у доски взаимопроверка у доски и с места	Приложение №5 Приложение №6
ФО 10мин	Тест по теме «Формулы сложения» 1. $\cos(x+y) =$ 1) $\cos x \cos y + \sin x \sin y;$ 2) $\cos x \cos y - \sin x \sin y;$ 3) $\cos x \sin y - \sin x \cos y;$ 4) $\cos x \sin y + \sin x \cos y;$ 2. $tg(x - y) =$ 3. $\sin 5x \cos 3x + \sin 3x \cos 5x;$ 1) $\sin 2x$ 2) $\cos 2x$ 3) $\sin 8x$ 4) $\cos 8x$ 4. $\cos 18^\circ \cos 12^\circ - \sin$	Выполняют самостоятельно	<i>Дескриптор:</i> - знает формулы суммы и разности углов - применяет формулы суммы и разности углов - определяет градусную меру угла	Приложение №7. Карточка

	$18^0 \sin 12^0$ 1) -1 2) 1 3) 0,5 4) 0 5. $\cos 107^0 \cos 17^0 + \sin 107^0 \sin 17^0$ 1) 0 2) 1 3) -1 4) 6. $\sin 17^0 \cos 13^0 + \sin 13^0 \cos 17^0$ 1) -1 2) 0 3) -0,5 4) 0,5 7. $\cos(\alpha + \beta)$, если $\alpha = 42^0$, $\beta = 18^0$ 1) - 0,5 2) 0 3) 0,5 4) -1 8. $\sin 4x \cos x - \sin 2x \cos 4x$; 1) $\sin 2x$ 2) $\cos 2x$ 3) $\sin 6x$ 4) $\cos 6x$			
Итог урока. Рефлексия 3 минуты	Учитель возвращает учащихся к целям обучения. Проводит рефлексию и подводит итог урока. Также гостям урока даются рефлексивные листы для оценивания урока (прием «Ватсап») Домашнее задание: №4.103(1, 3, 5), повторить формулы.	Учащиеся дорисовывают лицо ученика (с каким настроением они ушли с урока) и пишут комментарий к уроку (например, своей работой на уроке я доволен/не доволен, урок мне показался коротким/длинным, за урок я не устал/ устал, материал урока мне был понятен/ не понятен)	Похвальное слово учителя	Приложение №8, №9

МЕТОДЫ МОТИВАЦИИ ДЕТЕЙ В ДОПОЛНИТЕЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ: КАК ВДОХНОВИТЬ ЮНЫХ СКРИПАЧЕЙ

Хакимова Нургуль Серикказыкызы
Управление образования Абайской области
Отдела образования города Семей
КГКП «Детская музыкальная школа №1»
Преподаватель по классу скрипки

Мотивация играет ключевую роль в процессе обучения музыке, особенно для молодых музыкантов, таких как скрипачи. Это не только влияет на желание детей заниматься инструментом, но и определяет их достижения и достижения в музыкальном искусстве. Когда дети мотивированы, они стремятся преодолевать трудности, проявлять настойчивость и самосовершенствоваться.

Есть два основных типа мотивации: внутренняя и внешняя. Внутренняя мотивация исходит изнутри, когда учащийся получает удовольствие от процесса обучения и игры на инструменте. Внешняя мотивация, с другой стороны, связана с внешними факторами, такими как похвалы, награды или признания учителя и других. Оба типа мотивации важны, и их сочетание может значительно улучшить качество обучения.

Важно отметить, что уровень мотивации может варьироваться в зависимости от возраста, опыта и личных интересов учащихся. Поэтому преподаватели должны быть внимательны к индивидуальным особенностям каждого учащегося, чтобы создать наиболее эффективную учебную среду. Внутренняя мотивация возникает, когда ученик занимается музыкой не ради внешних наград, а ради собственного интереса и удовольствия. Это особый случай, когда ученику нравится процесс игры на скрипке, и он стремится исследовать новые музыкальные произведения. Такие дети обычно настойчивы и готовы преодолевать трудности, что делает обучение увлекательным и плодотворным. С другой стороны, внешняя мотивация зависит от факторов, выходящих за рамки самого процесса обучения. Это могут быть награды, такие как сертификаты или медали, а также похвала учителя и родителей. Такой внешний стимул может мотивировать детей продолжать занятия и достигать новых высот. Мотивация является одним из центральных элементов в процессе обучения музыке. Она не только определяет желание заниматься инструментом, но и влияет на глубину усвоения материала, развитие музыкальных навыков и общее отношение к обучению. Понимание роли мотивации позволяет создавать более эффективные методы работы и поддерживать высокий уровень вовлеченности. Роль мотивации в обучении музыке трудно переоценить. Она не только стимулирует развитие навыков, но и формирует общее отношение к музыке, создавая условия для творческого самовыражения и устойчивого интереса к обучению. Осознание важности мотивации позволяет значительно повысить эффективность обучения и вдохновить на достижение новых высот.

Первое, что следует отметить, - это важность индивидуального подхода. Когда преподаватель понимает, какие музыкальные жанры и исполнители интересуют обучающегося, это позволяет интегрировать эти элементы в учебный процесс. Понимание целей обучающегося помогает формировать реалистичные ожидания и планировать путь к успеху. Также важно учитывать, что интересы и цели могут меняться со временем. Музыкальное обучение - это динамичный процесс, и важно быть готовым адаптироваться к новым увлечениям и амбициям. Регулярные беседы о целях и предпочтениях помогут поддерживать актуальность учебного плана и сохранять интерес к занятиям.

Создание вдохновляющей образовательной среды в музыкальном образовании является ключевым аспектом, который напрямую влияет на мотивацию и вовлеченность

учащихся. Вдохновляющая атмосфера не только делает занятия более увлекательными, но и способствует развитию творческого потенциала учащихся. Важным элементом такой среды является уютное и поддерживающее пространство, где учащиеся могут чувствовать себя комфортно и уверенно. Физическая среда, включая удобные стулья, качественные инструменты и приятное освещение, играет важную роль в формировании положительного опыта обучения. Позитивная атмосфера, созданная преподавателями, основана на открытом общении и поддержке между детьми. Положительные отзывы и конструктивная критика помогают сформировать доверительные отношения и повысить уровень вовлеченности.

Использование ансамблей и групповых занятий также играет важную роль в музыкальном образовании. Участие в ансамбле позволяет учащимся развить свои навыки игры на музыкальных инструментах и научиться взаимодействовать с другими музыкантами. Совместная игра требует от участников внимательности, чувствительности к звуку и умения слышать друг друга, что способствует формированию командного духа. Ансамбли предоставляют детям возможность овладеть различными стилями и жанрами, а также развить навыки импровизации и адаптации к различным музыкальным ситуациям.

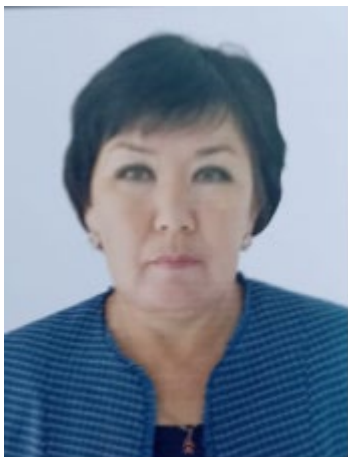
Важность эмоциональной поддержки в музыкальном образовании также не следует недооценивать. Музыка - это искусство, которое часто требует от исполнителя глубокой эмоциональной вовлеченности. В периоды неопределенности или стресса поддержка преподавателя и сокурсников может стать решающим фактором, помогающим ученику преодолеть трудности. Разговоры о пережитом опыте, обсуждение эмоций, которые вызывает музыка, и совместное преодоление трудностей помогают создать прочную связь внутри группы и улучшают общий учебный климат.

Пространство, где ребенок может заниматься, должно быть комфортным и свободным от отвлекающих факторов. Кроме того, родители могут помочь организовать регулярные занятия и поддерживать дисциплину, что является важным аспектом музыкального образования. Также важно вовлекать родителей в процесс обучения. Активное участие родителей, их поддержка и присутствие на мероприятиях помогают укрепить интерес детей к музыке. Создание подходящей обстановки в классе, регулярное общение между родителями и учителями и организация совместных мероприятий помогают установить прочные связи и создать единую команду, работающую на общее благо ребенка.

Поэтому важно учитывать все эти аспекты в музыкальном образовании, чтобы создать условия для успешного обучения и развития учащихся. Объединив усилия учителей, родителей и самих учащихся, можно добиться значительных результатов и вдохновить новое поколение музыкантов на творческие свершения. Музыка станет не только мастерством, но и источником радости и самовыражения, что в конечном итоге обогатит жизнь каждого участника этого процесса.

Использованная литература

1. Зимняя, И. А. (2012). Психология музыки: Учебное пособие. Издательство "Смысл".
2. Левина, Л. И. (2007). *Методы и технологии музыкального образования*. Издательство "Музыка".
3. Соловьёв, А. (2015). *Музыкальное образование: теория и практика*. Санкт-Петербургский государственный университет.
4. Шарова, Н. (2018). *Вовлечение родителей в музыкальное образование*. Музыкальная педагогика, 1(2), 45-50.
5. Кайрат, М. (2016). Роль родителей в музыкальном образовании. Музыкальная педагогика Казахстана, 2, 22-30.
6. Турысбек, Б. (2019). Музыка и психология: учебник. Алматы: Наука.
7. Базарбаев, С. (2020). Музыкальное образование: новые методы и подходы. Астана: ЕНУ им. Л. Н. Гумилева.
8. Жумабаев, А. (2017). Соотношение классической музыки и родителей. Педагогические журналы Казахстана, 3(1), 55-60.

МЕКТЕПТЕГІ ЖОБАЛЫҚ ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Темерканова Раушан Еселжановна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Абай облысы білім басқармасы
Мақаншы ауданы білім бөлімінің

«Сейфуллин атындағы орта мектеп-бақшасы» КММ

Мектептегі жобалық оқыту-бұл жай ғана сән тренді емес, оқушыларға оқу процесіне белсенді қатысуға және нақты міндеттер аясында білім мен дағдыларды алуға мүмкіндік беретін тиімді педагогикалық тәсіл. Білім дайын түрде берілетін дәстүрлі тәсілден айырмашылығы, жобалық оқыту өзін-өзі зерттеуді, сыни ойлауды және топтық жұмысты ынталандырады. Әдістің мәні-

оқушылар нақты мақсаты мен түпкілікті өнімі бар нақты жобаны жүзеге асыру үшін бірлесіп жұмыс істейді. Бұл веб-сайт құру, зерттеу жүргізу, модель жасау немесе іс-шараны ұйымдастыру болуы мүмкін. Жұмыс барысында оқушылар жобаның кезеңдерін дербес анықтайды, рөлдер мен ресурстарды бөледі, туындаған мәселелерді шешеді және өз жұмыстарының нәтижелерін ұсынады.

Жобалық оқытудың артықшылықтары айқын: оқуға деген ынтаны арттыру, коммуникативті дағдыларды дамыту, командада жұмыс істей білу және теориялық білімді практикада қолдану. Оқушылар өз қызметін жоспарлауды, ұйымдастыруды және бағалауды үйренеді, бұл оларды қазіргі әлемдегі табысты өмір мен мансапқа дайындайды. Бұл сонымен қатар сыни ойлауды және ақпаратты өз бетінше табу және талдау қабілетін қалыптастыруға ықпал етеді. [1,56].

Жобалық оқыту инновациялық педагогикалық тәсіл ретінде қазіргі білім беру жүйесінде танымалдылыққа ие болуда. Бұл әдіс оқушылардың белгілі бір өнімді жасауға немесе белгілі бір мәселені шешуге бағытталған ғылыми-зерттеу және практикалық әрекеттерге белсенді қатысуын қарастырады. Жоба оқушыларды сыни ойлауды, шығармашылықты және ынтымақтастық дағдыларын дамытуға ықпал ететін пәнаралық көзқарасты қажет ететін нақты әлемдегі мәселелерді шешуге ұмтылдырады.

Жобалық іс-шаралардың айқын артықшылықтарына қарамастан, оны мектеп тәжірибесіне енгізу бірқатар қиындықтармен байланысты.

Біріншіден, жобалық тапсырмаларды орындау мұғалімдерден жан-жақты дайындықты және жаңа педагогикалық технологияларды меңгеруді талап етеді. Олар қызықты және өзекті жобаларды жасап қана қоймай, оқушыларды топта жұмыс істеуге, уақыт пен ресурстарды тиімді басқаруға, өз қызметінің нәтижелерін ұсынуға үйретуі керек.

Екіншіден, жобалық оқыту ресурстарды қажет ететін процесс болуы мүмкін. Оны сәтті жүзеге асыру үшін компьютерлерге, интернетке, арнайы жабдыққа және шығын материалдарына қол жеткізу сияқты материалдық жағдайлар қажет.

Үшіншіден, барлық оқушылар жобалармен жұмыс істеуге бірдей ынталы емес. Олардың кейбіреулері өз бетінше жұмыс істеуде, өзін-өзі ұйымдастыруда және қарым-қатынаста қиындықтарға тап болуы мүмкін. Осыған байланысты мұғалім әр оқушының жеке ерекшеліктерін ескере отырып, сараланған әдісті қолдануы қажет.

Дегенмен, оқушылардың заманауи құзыреттіліктерін дамыту үшін жобалық оқытудың әлеуеті орасан зор. Бұл олардың оқу процесінің белсенді қатысушысы болуға, практикалық тәжірибе жинақтауға, мәселелерді шешуге және топта жұмыс істеуге үйренуге мүмкіндік береді. Сондықтан мектептер мен мұғалімдер қауымы бұл әдісті одан әрі дамытып, жетілдіре отырып, оны тиімді жүзеге асыру үшін жағдай жасауы маңызды. [2,14].

Жобалық оқытуды енгізу мұғалімнен рөлді өзгертуді талап етеді: білім берушіден оқушыларды зерттеу қызметінде бағыттайтын және қолдайтын жетекші болуға ауысуы керек. Мұғалім жобаның мақсаттарын тұжырымдауға көмектеседі, қажетті ресурстарды

қамтамасыз етеді және әр кезеңде кері байланыс береді. Мұғалімнің ынтымақтастық атмосферасын құруы және оқушыларды мәселелерді өз бетінше шешуге ынталандыруы маңызды.

Алайда, жобалық оқыту әмбебап шешім емес және мұқият жоспарлау мен дайындықты қажет етеді. Оқушылардың жас ерекшеліктерін, қол жетімді ресурстар мен оқу мақсаттарын ескеру маңызды. Барлық тақырыптар мен пәндер жобалық іс-шараларға бірдей сәйкес келмейді. Жобалық оқытуды табысты іске асыру мектептен тиісті білім беру ортасын құруды талап етеді: қажетті жабдықтардың болуы, ақпаратқа қол жеткізу және ынтымақтастық үшін мүмкіндіктер. Сондай-ақ, мектеп әкімшілігінің қолдауы және мұғалімдердің педагогикалық практикасындағы өзгерістерге дайындығы маңызды. Сайып келгенде, дұрыс ұйымдастырылған жобалық оқыту белсенді, сауатты және өзіне сенімді оқушыларды дамытудың қуатты құралына айналады[3].

Оқушыларға терең білім беру қазіргі заман талабы. Білім тек жаттанды ақпаратты есте сақтау емес, оны сыни тұрғыдан талдап, шығармашылықпен қолдана білуді көздейді. Оқушының алған білімін өмірлік жағдаяттарда тиімді пайдалануы – терең білімнің нақты көрінісі. Терең білім берудің маңызы зор. Ол оқушының ойлау қабілетін дамытып, шешім қабылдау дағдыларын жетілдіреді. Сондай-ақ, оқушының пәнге деген қызығушылығын арттырып, өздігінен білім алуға ынталандырады. Терең білім алған оқушы бәсекеге қабілетті маман болып қалыптасады. Білім беру жүйесінде тереңдетілген оқыту бағдарламаларын енгізу, инновациялық әдістерді қолдану және мұғалімдердің біліктілігін арттыру – осы мақсатқа жетудің негізгі жолдары. Сонда ғана біз сапалы білім алып, елдің дамуына үлес қосатын жастарды тәрбиелей аламыз.

Терең білім беру үрдісінде оқушының жеке ерекшеліктерін ескеру қажет. Әр оқушының қабілеті мен қызығушылығы әртүрлі болғандықтан, оқыту бағдарламасы мен әдістерін бейімдеу маңызды. Бұл оқушының білімге деген

құштарлығын арттырып, өз әлеуетін толық ашуға мүмкіндік береді. Мұғалімнің рөлі де ерекше. Ол тек білім беруші ғана емес, оқушыға бағыт-бағдар сілтейтін, шабыттандыратын тұлға болуы керек. Мұғалім оқушыны сыни ойлауға, шығармашылықпен жұмыс істеуге үйретіп, білімге деген қызығушылығын оятады. Терең білім – бұл тек қана білім емес, сонымен қатар дағдылар мен құндылықтардың жиынтығы. Оқушы алған білімін өмірде қолдана білуі, жаңа жағдайларға бейімделе алуы және қоғамға пайдалы болуы – терең білімнің жемісі. Осындай біліммен қаруланған жастар – елдің болашағы.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Васильев В. Проектно-исследовательская технология: развитие мотивации. – Народное образование. – М., 2000, № 9, с.177-180.
2. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования. М., 2004.
3. Маханбетова Е. Үлгермеушілікті болдырмау жолдары. //Қазақстан мектебі. № 6, 2002 ж.

ОҚУШЫЛАРҒА ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНЫҢ ТАРИХЫН ОҚЫТУДЫҢ ЕРЕКШЕ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРІ

Тубекбаева Арай Турсынғалиевна
тарих, құқық және экономика негіздері
пәнінің мұғалімі

Абай облысы білім басқармасы
Семей қаласы білім бөлімінің

«№3 жалпы орта білім беретін орта мектебі» КММ

Қазақ хандығының тарихын оқытудағы ерекше әдіс-тәсілдер оқушылардың қызығушылығын арттыруға және материалды терең түсінуіне бағытталуы тиіс. Бұл үшін интерактивті әдістерді қолдану маңызды. Мысалы, рольдік ойындар, дебаттар және тарихи оқиғаларды реконструкциялау арқылы оқушылар сол дәуірдің атмосферасын сезініп, хандықтың негізгі тұлғаларының рөлін сомдай алады. Сонымен қатар, визуалды материалдарды қолдану тиімді. Карталар, иллюстрациялар, бейнефильмдер және анимациялар оқушыларға тарихи оқиғаларды көрнекі түрде елестетуге көмектеседі. Хандықтың құрылуы, территориясының кеңеюі, әлеуметтік-экономикалық жағдайы және мәдениеті туралы ақпаратты визуалды түрде ұсыну оқу процесін қызықты әрі есте қаларлық етеді. Инновациялық технологияларды қолдану да маңызды. Онлайн платформалар, виртуалды экскурсиялар және интерактивті тесттер оқушылардың өздігінен білім алуына мүмкіндік береді. Ғаламтор ресурстары арқылы қосымша ақпарат іздеу, тарихи құжаттарды қарау және виртуалды музейлерге саяхат жасау оқушылардың тарихи білімін тереңдетеді. Бұдан бөлек, тарихи деректермен жұмыс істеуге баса назар аудару керек. Оқушылардың тарихи құжаттарды, шежірелерді және зерттеулерді өз бетінше талдауы олардың сыни ойлау қабілеттерін дамытады. Деректерді салыстыру, фактілерді анықтау және әртүрлі көзқарастарды қарастыру арқылы оқушылар тарихи оқиғаларға тереңірек үңіліп, өз тұжырымдарын жасай алады. Сонымен қатар, Қазақ хандығының тарихын өлкетанумен байланыстыру маңызды. Жергілікті тарихқа назар аудару, өңірдегі тарихи ескерткіштерді зерттеу және жергілікті аңыз-әңгімелерді тыңдау оқушылардың өз тарихына деген қызығушылығын арттырады. Бұл оқушылардың өз жерінің тарихын білуге және бағалауға деген сезімін оятады. Ақыр соңында, оқушылардың жетістіктерін бағалауда әртүрлі формаларды қолдану керек. Тесттермен қатар, шығармашылық жұмыстарды, презентацияларды және жобаларды бағалау оқушылардың білімдерін жан-жақты тексеруге мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушылардың өз ойларын еркін жеткізуіне және тарихи білімдерін шығармашылықпен қолдануына жол ашады.

Қазақ хандығы – қазақ халқының өз алдына тәуелсіз мемлекет болып қалыптасқан алғашқы тарихи кезеңдерінің бірі болып табылады. Оның құрылуы мен даму кезеңдері, саяси және әлеуметтік құрылымы қазақ халқының мәдениеті мен тарихына үлкен әсер етті[1].

Қазақ хандығының құрылуы.

Қазақ хандығы XV ғасырда, Шыңғысхан ұрпақтары арасында хандықтың құрылуы барысында пайда болды. Алғашқы қазақ ханы Жәнібек пен Керейлердің Моғолстаннан бөлініп, Жетісу жерінде Қазақ хандығын құрғаны белгілі. Бұл оқиға 1465-1466 жылдары орын алған деп есептеледі. Қазақ хандығының құрылуы – бұл Шыңғыс хан империясының ыдырауы мен қазақтың этникалық бірлігінің нығаюы жолында маңызды қадам болды.

Қазақ хандығының дамуы.

Қазақ хандығының даму тарихы үш кезеңге бөлінеді:

1. Жәнібек пен Керейлердің билігі (1465-1473): Бұл кезеңде қазақ хандығының іргесі қаланып, алғашқы саяси және әлеуметтік құрылым қалыптасты.
2. Керей мен Жәнібек ұрпақтарының билігі (1473-1500): Қазақ хандығының саяси билігі ұлғайып, Қазақстанның көптеген жерлерінде, әсіресе оңтүстікте ықпалын арттырды.

3. Қасым хан және оның ұрпақтары кезеңі (1511-1556): Қасым хан Қазақ хандығының аумағын кеңейтіп, оны қуатты мемлекетке айналдырды. Қазақ хандығының сыртқы саясаты мен ішкі құрылымы осы кезеңде біршама тұрақталды.

Қасым ханның заңдары (Қасым ханның қасқа жолы) қазақ халқының құқықтық жүйесінің негізін қалады. Бұл заңдар сол замандағы қазақ қоғамының әлеуметтік құрылымын реттеуге бағытталған[2,19].

Қазақ хандығының құлдырауы

Қазақ хандығының ең бір қуатты кезеңі XVI ғасырдың соңғы шенінде еді. Бірақ, XVII ғасырда Ресей, Жоңғария және Қытай империяларының саяси қысымы мен ішкі саяси тұрақсыздық салдарынан қазақ хандығының құлдырау кезеңі басталды. Бұл кезеңде қазақ жерінде ұсақ хандықтар мен билік үшін күрестер жиілеп, орталық билік әлсіреді[3].

Қазақ хандығының мәдениеті

Қазақ хандығы кезеңінде қазақ халқының мәдениеті, әдебиеті және өнері айтарлықтай дамыды. Жыраулар мен ақындар бұл кезеңнің басты тұлғалары болып, тарихи оқиғалар мен елдің әлеуметтік жағдайын жырға қосқан. Қазақ хандығы кезеңінде халық арасында жазба мәдениет әлі дамымағанымен, ауыз әдебиетінің үлкен маңызы болды.

Қазақ хандығының тарихы – қазақ халқының тәуелсіздікке жету жолындағы күресінің бастауы болды. Ол уақыттағы қоғамдық құрылым мен саяси жүйе қазіргі қазақ мемлекетінің қалыптасуына негіз қалдырды. Қазақ хандығының тарихы – ұлттың мәңгілік мұрасы болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қойгелдиев, М. Қазақ хандығының тарихы. Алматы: Қазақстан, 2009.
2. Тілеубердиев, Т. Қазақ хандығының құрылу тарихы. Алматы, 2003.
3. Ахметов, М. Қазақ мемлекеттілігі және оның қалыптасуы. Астана: Фолиант, 2014.
4. Алмасов, Т. Қазақ хандығының кезеңдері. Алматы: Ана тілі, 2000.
5. Бекмаханов, Е. Қазақ халқының тарихы. Алматы: Ғылым, 1999.
6. Васильев В. Проектно-исследовательская технология: развитие мотивации. – Народное образование. – М., 2000, № 9, с.177-180

ӘЛЕУМЕТТІК ПЕДАГОГ: ҚЫЗМЕТІ МЕН РӨЛІ

Койшыманова Гульмира Калибековна

Әлеуметтік педагог

Абай облысы білім басқармасы

Аягөз ауданы білім бөлімінің

**«А.Көшкімбаева атындағы жалпы
орта білім беретін мектебі» КММ**

Әлеуметтік педагог — бұл әлеуметтік, психологиялық және педагогикалық қызметтер арқылы балалар мен ересектердің әлеуметтік бейімделуін, жеке тұлға ретінде дамуын және қоғамда өз орнын табуын қамтамасыз ететін маман. Ол оқу орындарында, балалар мен жастар ортасында, сондай-ақ әлеуметтік қызмет көрсету мекемелерінде жұмыс істей алады. Әлеуметтік педагогтың басты міндеті – адамның

қоғамға бейімделу процесінде туындайтын мәселелерді шешуге көмектесу. Әлеуметтік педагогтың міндеттері мен қызметтері:

1. Әлеуметтік мәселелермен жұмыс

Әлеуметтік педагог балалар мен жастардың әлеуметтік мәселелерін шешуде басты рөл атқарады. Оған әлеуметтік қолдау, отбасылық мәселелер, тұрмыстық қиындықтар, балалардың психологиялық жағдайы, мектепке қатысу мәселелері кіреді. Маман осы мәселелердің алдын алу және шешу жолдарын ұсынады. Әлеуметтік педагог балалар мен жастардың әлеуметтік мәселелерін шешуде басты рөл атқарады. Ол отбасы, мектеп және қоғам арасындағы байланыстырушы буын ретінде әрекет етеді, олардың әлеуметтік бейімделуіне және толыққанды дамуына жағдай жасайды. Әлеуметтік педагог балалар мен жастардың құқықтары мен мүдделерін қорғауға, қиын жағдайларда қолдау көрсетуге және олардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға бағытталған шараларды ұйымдастырады. Оның жұмысы әртүрлі бағыттарды қамтиды, соның ішінде әлеуметтік-педагогикалық диагностика, кеңес беру, алдын алу және түзету жұмыстары. Әлеуметтік педагог әр баланың және жасөспірімнің жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оларға психологиялық және педагогикалық қолдау көрсетеді, қарым-қатынас жасау дағдыларын қалыптастыруға, өзіне деген сенімділікті арттыруға және қиындықтарды жеңуге көмектеседі. Сонымен қатар, әлеуметтік педагог отбасылармен тығыз байланыста жұмыс істейді, ата-аналарға бала тәрбиесінде көмек көрсетеді, отбасылық қарым-қатынастарды жақсартуға және жанжалдарды шешуге ықпал етеді. Ол қоғамдық ұйымдармен, мемлекеттік органдармен және басқа да мүдделі тараптармен ынтымақтастықта жұмыс істей отырып, балалар мен жастардың әлеуметтік мәселелерін шешуге бағытталған кешенді шараларды жүзеге асырады.

2. Психологиялық көмек көрсету

Әлеуметтік педагог балалар мен ересектерге психологиялық қолдау көрсетеді дедік. Ол оқушылар мен студенттердің күйзелісін жеңілдетуге, олардың жеке тұлғалық мәселелерін шешуге көмектеседі. Педагогтың жұмысында ерекше назар жеке адамның психологиялық жағдайына, оның дамуындағы қиындықтарға аударылады. Әлеуметтік педагог балалар мен ересектерге психологиялық қолдау көрсетеді. Ол әрбір адамның әлеуметтік ортадағы үйлесімділігін қамтамасыз етуге бағытталған. Бұл маманның міндетіне қиын жағдайға тап болған, әлеуметтік бейімделуде қиындық көріп жүрген жандарға көмек көрсету кіреді. Ол отбасылық мәселелерді шешуге, қарым-қатынасты жақсартуға, дағдарыстық жағдайлардан шығуға көмектеседі. Әлеуметтік педагогтың жұмысы әр түрлі әдістерді қолдануды талап етеді. Оған жеке кеңес беру, топтық жұмыс, тренингтер және әлеуметтік жобалар кіреді. Ол балалармен жұмыс істегенде, олардың мектептегі үлгеріміне, құрдастарымен қарым-қатынасына және жалпы әл-ауқатына көңіл бөледі. Ересектермен жұмыс істегенде, жұмыссыздық, қаржылық қиындықтар, денсаулық мәселелері сияқты мәселелерді шешуге

көмектеседі. Осылайша, әлеуметтік педагог қоғамдағы осал топтарға қолдау көрсететін, олардың өмір сапасын жақсартуға бағытталған маңызды тұлға болып табылады.

3. Құқықтық білім беру және кеңес беру.

Әлеуметтік педагогтың маңызды қызметтерінің бірі – балалар мен жасөспірімдерге құқықтық білім беру. Ол оқушыларды құқықтары мен міндеттері жайлы ақпараттандырып, заңды мәселелерді түсіндіреді. Әлеуметтік педагог кейде қиын жағдайға тап болған жастарға заңдық көмек көрсетуге кеңес береді.

4. Отбасымен жұмыс істеу.

Әлеуметтік педагог отбасымен де жұмыс істейді. Ол ата-аналарға балаларының дамуына көмектесу, отбасындағы қарым-қатынастарды жақсарту үшін кеңес береді. Бұл қызмет көбіне дағдарыс кезеңінде тұрған отбасыларға бағытталған.

5. Әлеуметтік бейімделу мен интеграция

Әлеуметтік педагогтың тағы бір маңызды қызметі – балалардың немесе жастардың қоғамға, ортаға бейімделуін қамтамасыз ету. Бұл әсіресе әлеуметтік ортадан оқшауланған немесе қиын жағдайға түскен балаларға қатысты маңызды. Әлеуметтік педагог әрбір баланың немесе жасөспірімнің әлеуметтенуін жеңілдету үшін арнайы бағдарламалар ұйымдастырып, тренингтер өткізеді.

6. Алдын алу жұмыстарын жүргізу

Әлеуметтік педагог өз жұмысында қиындықтарды болдырмау үшін алдын алу шараларына ерекше назар аударады. Мектептер мен қоғамдағы тәртіпсіздіктер, ерте жүктілік, жасөспірімдер арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу үшін түрлі жобалар мен бағдарламалар әзірлейді.

Әлеуметтік педагог қоғамда маңызды әлеуметтік топтармен жұмыс істейді және әрбір адамның тұлға ретінде қалыптасуына көмектеседі. Олардың қызметі қоғамның әл-ауқатын арттыруға, адамдардың психологиялық жағдайын жақсартуға және әлеуметтік проблемаларды шешуге бағытталған. Әлеуметтік педагог балалар мен жастардың әртүрлі әлеуметтік жағдайларды жеңуге дайын болуы үшін қажетті дағдыларды қалыптастырады. Әлеуметтік педагогтың қызметі өте кең ауқымды әрі көпқырлы. Оның басты мақсаты – адамдардың өмір сүру сапасын арттыру, олардың қоғамда өз орнын табуына көмек көрсету және әлеуметтік әділеттілікті қамтамасыз ету. Ол тек мектеп қабырғасында ғана емес, сонымен қатар отбасы, аула, қоғамдық ұйымдар сияқты әлеуметтік институттарда да балалар мен жасөспірімдердің әлеуметтік бейімделуіне көмектеседі. Әлеуметтік педагог баланың құқықтарын қорғайды, оның жеке тұлға ретінде қалыптасуына жағдай жасайды және қиын өмірлік жағдайларға тап болған балаларға қолдау көрсетеді. Қазіргі таңда қоғамдағы әлеуметтік мәселелердің күрделенуіне байланысты әлеуметтік педагогтың рөлі арта түсуде. Олар балалардың девиантты мінез-құлқының алдын алуға, зорлық-зомбылық пен қатыгездіктің құрбаны болған балаларға психологиялық көмек көрсетуге және әлеуметтік ортаға бейімделуге көмектеседі. Әлеуметтік педагогтың жұмысы тек көмек көрсетумен шектелмейді, сонымен қатар ол балалардың бойында адамгершілік құндылықтарды қалыптастыруға, оларды отансүйгіштікке тәрбиелеуге және салауатты өмір салтын ұстануға баулиды. Сондықтан да әлеуметтік педагогтың қоғамдағы маңызы ерекше. Оның қызметі адамдардың өмірінде көптеген қиындықтарды жеңуге көмектеседі және қоғамда бейбітшілік пен үйлесімділікті қамтамасыз етуге бағытталған. Әлеуметтік педагогтар қоғамның әлеуметтік құрылымында шешуші рөл атқарады және өз жұмысында түрлі әлеуметтік мәселелерді шешу үшін жан-жақты әрі кәсіби білім мен дағдыларды қолданады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Төлєнова, А. Әлеуметтік педагогика. Алматы: Қазақ университеті, 2017.
2. Әлеуметтік педагогика: теориясы мен практикасы. Астана: Фолиант, 2015.
3. Досмұхамбетов, Б. Әлеуметтік қызмет көрсету. Алматы: ҚазМУ, 2018.

MY COUNTRY. READING FOR PLEASURE. ABAI KUNANBAIULY

Слямбекова Каламкас Слямбековна
ағылшын тілі пәнінің мұғалімі
Абай облысы білім басқармасы
Аягөз ауданы білім бөлімінің
«Сергиополь жалпы орта білім беретін мектебі»

Unit 5: Reading for pleasure		School: Sergiopol		
Date: 28.01.2025		Teacher's name: Slyambekova K.S.		
Grade: 9		Number present: 6	Number absent:	
Theme of the lesson:		MY COUNTRY. Reading for pleasure. Abai Kunanbaiuly		
Learning objectives		9.2.7.1 recognize typical features at work, sentence and text level of a range of spoken genres 9.3.7.1 use appropriate subject-specific vocabulary and syntax to talk about an general and curricular topics 9.4.5.1 deduce meaning from context in short texts on a limited range of familiar general and curricular topics		
Lesson objectives		- Understand some facts about Abai Kunanbaiuly; - Talk about a famous Kazakh writer; - Use specific words and make a poster.		
Value link		Law and Order: Increasing students' sense of responsibility before the law by testing their legal knowledge, teaching them to respect normative acts, and fostering legal literacy		
Plan				
Stages/ Time	Teacher's actions	Learners' activities	Assessment criteria	Resources
Beginning 5 min	GREETINGS -Good morning! How are you? Welcome to CHECK THE HOME TASK. Compound adjectives. "SPIN THE WHEEL" method. Spween the wheel and answer the questions. Questions: 1. What does it mean "nerve-wracking"? 2. What does it mean "strange-looking"? 3. Make a sentence use "meat-eating" 4. Make a sentence use "spine-chilling" 5. What does it mean "mind-boggling"? 6. Make a sentence use "awe-inspiring"	Learners greet the teacher Learners answer the questions. Answers: 1. Something that makes you feel very worried or stressed. 2. Something or someone that looks unusual or weird. 3. "Lions are meat-eating animals." 4. "The ghost story was so spine-chilling, I couldn't sleep at night." 5. Something so amazing or confusing that it's hard to believe or understand 6. Something that looks amazing or inspiring	<i>Verbal evaluation</i> Yes, you're right! Awesome! Good job! Great! Well!!! Descriptor: -remembers previous new words; Answers the questions with specific vocabulary	Resource 1: https://pickerwheel.com/pw?id=H8pAZ
Middle of the lesson 35 min	Psychological atmosphere. Queen Elizabeth II say her wish. <i>May you always be brave, kind, and curious! Good luck, little ones—your journey is just beginning, and the world is full of exciting adventures waiting for you</i> Brainstorming. "POEM" method. Listen to the poem, answer the question theme.	Learners watch the video and with good mood start the lesson. Learners find out the theme <i>Suggested answer:</i> 1. Abai Kunanbaiuly (Кәзімнің қарасы) 2. He was a Kazakh poet, composer and philosopher. 3. About Abai Kunanbaev	<i>Verbal evaluation</i> Yes, you're right! Awesome! Good job!	Resource 2: video (made by AI D-ID) Resource 3: poem https://youtu.be/251MzPB8iRA

Questions: 1. Who is the author of this poem?

2. Do you know about a famous poet Abai?

3. What is our theme?

Descriptor: - answers the questions.

- Our today's theme is "Abai Kunanbaiuly".

I divide them into 2-groups:

- 1) Poets;
- 2) Translators.

Task 1. Pre-vocabulary task. GRAMMAR TIME. "SCANNING" method. Work in pairs. Look at the text to find the other half of the compound nouns.

A compound noun is formed by combining two or more words to create a single noun.

Quick Rule:

Written as one word: toothpaste, basketball

Hyphenated: mother-in-law, self-esteem

Separate words: coffee table, high school

Descriptor: - learns the rule;

- Finds the compound nouns.

-New words.

Word	Transcription	Transcription
Religious school	[rɪˈlɪdʒəs sku:l]	Дини мектеп
Classical literature	[ˈklæsɪkəl ˈlɪtəʃə]	Классикалық әдебиет
Local community	[ˈləukəl kəˈmjuːnəti]	Жергілікті қауымдастық тар
Head of the family	[hed vɪ ðə ˈfæmli]	Отбасының басшысы
Wise man	[waɪz mæn]	Дана адам
Spiritual leader	[ˈspɪrɪtʃuəl ˈliːdər]	Рухани көшбасшы

Descriptor: -learns new words

Task 2. Match the words in exercise 4 with the definitions.

1 Literary works that people still think important after hundreds of years.

2 The most important person in a family.

3 Someone who guides people how to behave by making them think spiritually or philosophically.

4 A group of people who live in the same place.

5 A man who is very intelligent and uses his intelligence well.

Learners learn the information about compound nouns and find the other half of the nouns.

Answer:

1. religious school
2. classical literature
3. local community
4. head of the family
5. wise man
6. spiritual leader

Learners learn the new words.

4Learners match the words with their definitions.

Answer:

- 1 classical literature
- 2 head of the family
- 3 spiritual leader
- 4 local community
- 5 wise man
- 6 religious school

Great! Well!!!

Verbal evaluation
Yes, you're right!
Awesome!

Verbal evaluation
Yes, you're right!
Awesome!

Verbal evaluation
Yes, you're right!

Group dividing:
<https://flippity.net/rp.php?c=GuldenTalap.Zhanerke.Nazerke.Ayazhan.Beibarys&t=Random%20Name%20Picker>

Resource 4: video with me made by D-id

Resource 5:
<https://learningapps.org/watch?v=p8n75wzhc24>

Resource 6:
<https://quizlet.com/kz/977616490/abai-kunanbaiuly-flash-cards/?i=61z5hd&x=1jqt>

Resource 7:
<https://www.educaplay.com/learning-resources/216429-97-abai-kunanbaiuly.html>

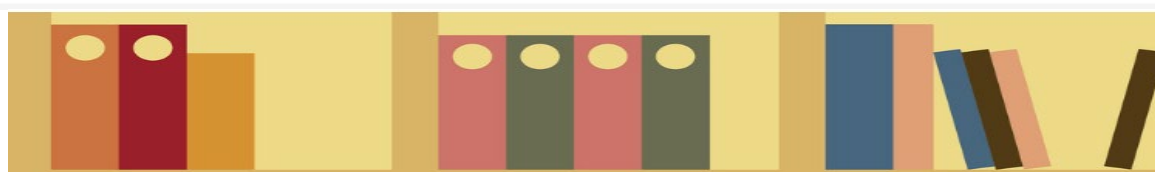
Resource 8:
<https://www.baamboozle.com/game/2945508>

Resource 9: video made by AI

Resource 10:
<https://view.genially.com/674b616289afe82efa4c5471/interactive-content-true-or-false-quiz-abai>

6 A school where religion is important. Descriptor: - Matches the definitions. Task 3. Pre-listening task. “Magic number speak” game. Choose one number and answer the questions about Abay. Numbers: <table border="1"> <tr> <td>1845</td> <td>1904</td> <td>August 10</td> </tr> <tr> <td>45</td> <td>1889</td> <td>2020</td> </tr> </table> Descriptor: - solves these numbers with events. Task 4. Listening task. Work in pairs. Listen to the text. Are the sentences true or false? 1 Abai Kunanbaiuly studied Russian authors at primary school. 2 His father was important in the local town. 3 When he was twenty-eight, he changed career. 4 He wrote the poem Summer when he was 5 He wrote fifty books in Russian. 6 He changed how people learned and enjoyed stories in Kazakhstan. Descriptor: - listens to the text; - Analyzes the information; - Answers the questions. Task 5. “Mukhtar Auezov’s question”. Read the text again and answer the questions. 1 What sort of literature did Abai study at school? 2 Why did he stop working with his father? 3 When did he start writing poetry? 4 Which authors did he translate? 5 What genre of book is The Book of Words? Descriptor: - Analyzes the questions; -Answers the questions. Task 6. “SCAN ME” method. Work in groups. Make a poster about Abai and Abai’s works. First group talk about Abai’s poems about seasons. Second group talk about translation. Descriptor: - Uses specific words; - Analyze the information; -Gives more information about his works. Task 7. RIDDLE TIME. For all students. We know what our Abay ata wrote the poems about seasons. Find out the answer for riddles. Here are some easy riddles about the four seasons that are great for beginners:	1845	1904	August 10	45	1889	2020	Learners find out what about these numbers. Answers: 1.He was born in the Chingiz Mountains 2. Abay passed away on July 6, 1904, in his homeland. 3. We celebrate Abay’s day 4. He wrote The book of words (45 kapa cөз) 5. First Poems Published 6. 175th Anniversary of Abay’s Birth Learners listen to the text and answer the questions. Answers: 1.F 2.T 3.T 4.F 5.F 6.T Learners answer the questions. Answer: 1 He studied Oriental classical literature and read Russian literature. 2 He wanted to study literature. 3 When he was twelve. 4 He translated Tolstoy, Dostoyevsky, Puskin and Turgenev. 5 It’s a non-fiction book Learners work in groups and make a posters	<i>Verbal evaluation</i> Yes, you’re right! <i>Verbal evaluation</i> Yes, you’re right! Awesome! Good job! Great! Well!!! <i>Verbal evaluation</i> Yes, you’re right! Awesome! <i>Verbal evaluation</i> Yes, you’re right! Awesome!	Resource 11: video made by AI D-id Resource 12: QR code papers A3, markers, stickers. Resource 13: https://view.genially.com/67932f9e554ec3706b3386b0/interactive-content-abay
1845	1904	August 10							
45	1889	2020							

	1. Spring I bring flowers after the snow, And help little plants to grow. With birds singing all the way, Which season am I, can you say? (Answer: Spring) 2. Summer I'm hot and sunny, full of light, Beaches and ice cream are such a delight. Vacation time, school's out too, What season am I? Guess, can you? (Answer: Summer) 3. Autumn Leaves turn red, yellow, and brown, From the trees, they all fall down. The air is crisp, the harvest is near, Which season is this time of year? (Answer: Autumn) 4. Winter I'm cold and white, snow's on the ground, You'll hear sleigh bells all around. Wear a scarf and coat, don't freeze, What season am I, can you please? (Answer: Winter)	Learners solve the riddles.	Verbal evaluation Yes, you're right! Awesome!	
End 5 min	Home work: Make a "Who am I" game. Write 3 facts about famous figures in Kazakhstan another students should find it. REFLECTION"ABAI'S QUESTION" Say 3 things you remember from the lesson. <i>Evaluation time:</i> I give for you the books for evaluation count it and put it in your shelves. Who have a lot of books I give 1 book for this winner. Saying goodbye	Learners give the feed back	Self- assessment	Resource 12: video made by AI

МЕКТЕПТЕГІ ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ БАСТЫ МӘСЕЛЕ

Жолбарысов Нұрлан Мұстафаұлы

Абай облысы білім басқармасы

Семей қаласы білім бөлімінің

«№23 жалпы орта білім беретін мектебі» КММ

директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары

Мектептегі сапалы білім өмір талабы. Қазіргі заманда білімсіз бәсекеге қабілетті болу мүмкін емес. Әлем күн сайын өзгеріп, жаңа технологиялар мен білімдер пайда болып жатыр. Осы өзгерістерге ілесу үшін әрбір адам сапалы білім алуы тиіс. Сапалы білім тек қана жақсы баға алу емес, ол – сыни ойлау, шығармашылық қабілет, проблемаларды шешу дағдылары. Бұл қасиеттер адамға кез келген салада табысқа жетуге көмектеседі.

Сапалы білім алған адам өзінің болашағын жасайды, қоғамға пайдасын тигізеді. Мектеп – сапалы білімнің алғашқы қадамы. Мұғалімдердің біліктілігі, оқу бағдарламасының заманауилығы, оқушыларға жағдай жасау – бәрі сапалы білімге ықпал етеді. Сондықтан да мектеп үнемі дамып, жаңашылдықтарды енгізіп отыруы қажет. Жастарға сапалы білім беру – мемлекеттің болашағына инвестиция салумен тең. Білімді ұрпақ – елдің байлығы, оның дамуының кепілі. Мектеп қабырғасында қалыптасқан білім, дағдылар мен құндылықтар адамның өмірлік жолын айқындайды. Оқушылардың қызығушылығын арттыру, олардың жеке қабілеттерін ашу – мектептің басты міндеттерінің бірі. Бұл үшін әрбір оқушыға жеке көңіл бөлініп, олардың сұраныстары мен қажеттіліктері ескерілуі тиіс. Сапалы білім беру үшін ата-аналар мен қоғамның да рөлі маңызды. Отбасы – баланың алғашқы тәрбие ошағы, ал қоғам – білімді бағалайтын орта болуы керек. Ата-аналар балаларының білім алуына қолдау көрсетіп, олардың оқуға деген ынтасын арттыруы қажет. Қоғамда білімді жастарға мүмкіндіктер жасалып, олардың жетістіктері дәріптелуі тиіс. Осылайша, мектеп, отбасы және қоғам бірігіп жұмыс істегенде ғана біз сапалы білімді қамтамасыз ете аламыз. Бұл – біздің болашағымыздың жарқын болуының кепілі[1].

Білімді ұрпақ – Қазақстанның дамуына зор үлес қосады. Бұл тек қана ұран емес, шындық. Себебі, білімді азаматтар елдің экономикасын көтеруге, ғылымды дамытуға, мәдениетті байытуға қабілетті. Жаңа технологияларды меңгерген, әлемдік трендтерден хабардар жастар инновациялық жобаларды жүзеге асырып, Қазақстанды бәсекеге қабілетті елге айналдыра алады. Бүгінгі таңда білім беру жүйесін жаңғырту, оқу бағдарламаларын заман талабына сай етіп жетілдіру – басты міндет. Оқушылар мен студенттердің сыни ойлау қабілетін дамыту, шығармашылыққа баулу, практикалық дағдыларды қалыптастыру маңызды. Бұл олардың болашақта өз салаларының үздігі болуына, елге пайда әкелуіне жол ашады. Сонымен қатар, білім алуға деген ынтаны арттыру, оқушыларды қолдау, талантты жастарға жағдай жасау керек. Мемлекеттік бағдарламалар арқылы білім гранттарын көбейтіп, шетелдік оқу орындарында білім алуға мүмкіндік беру – болашаққа инвестиция салумен тең[2,13].

Білімді ұрпақ – Қазақстанның жарқын болашағының кепілі. Мектептегі оқу ісі меңгерушісі мектептің оқу үдерісін ұйымдастыру

және басқаруда маңызды рөл атқарады. Оның міндеттеріне оқу жоспарларын жасау және орындау, мұғалімдердің жұмысын үйлестіру, оқу сапасын бағалау және жетілдіру кіреді. Ол сонымен қатар оқушылардың үлгерімін қадағалап, оларға қажетті көмекті көрсетуге жауапты. Оқу ісі меңгерушісі мұғалімдермен, ата-аналармен және оқушылармен тиімді қарым-қатынас орната білуі керек. Ол оқу үдерісіне қатысты барлық мәселелер бойынша кеңес береді және шешім қабылдайды. Оның шешімдері мектептің оқу сапасына тікелей әсер етеді[3,17].

Бұл лауазым жоғары жауапкершілікті талап етеді, өйткені оқу ісі меңгерушісі мектептің академиялық табысына жауапты. Ол оқу үдерісінің тиімділігін арттыру үшін жаңа технологиялар мен әдістемелерді енгізуге ұмтылуы керек. Сонымен қатар, ол үздіксіз кәсіби дамуға ұмтылып, өз білімін үнемі жетілдіріп отыруы қажет. Оның негізгі міндеттері оқушылардың білім сапасын арттыру, мұғалімдердің кәсіби өсуін қамтамасыз ету, оқу жоспарлары мен бағдарламаларын тиімді жүзеге асыру болып табылады[4,35].

Оқу ісі меңгерушісінің негізгі міндеттері мен қызметтері:

1. Оқу үдерісін ұйымдастыру:

Мектептің оқу жоспарын әзірлеу және оның жүзеге асуын бақылау.

Оқушылардың оқу деңгейін бақылау, тестілеу және бағалау жұмыстарына жетекшілік ету. Оқу сабақтарының уақытын, кестесін жоспарлау.

2. Әдістемелік жұмыс:

Оқу бағдарламаларының сапасын бақылау және жаңартуды ұйымдастыру.

Мұғалімдерге әдістемелік көмек көрсету, оларды заманауи білім беру технологияларымен таныстыру[5,11].

Мұғалімдер арасында тәжірибе алмасуды ұйымдастыру.

3. Оқу ісінің сапасын арттыру:

Оқушылардың оқу нәтижелерін бақылап, олардың оқу үлгерімін арттыруға бағытталған шараларды жүзеге асыру[6].

Педагогикалық кадрларды аттестациялау, олардың кәсіби білімдерін жетілдіру.

4. Құжат айналымын басқару:

Оқу үдерісіне қатысты барлық құжаттарды дұрыс жүргізу (оқу кестелері, тест нәтижелері, сабақ кестелері).

Мектептегі оқу жоспарларын уақытында өзгерту мен жаңарту.

Оқу ісі меңгерушісінің басқару дағдылары мен көшбасшылық қасиеттері:

Оқу ісі меңгерушісінің қызметінде жоғары ұйымдастырушылық қабілеттері, педагогикалық білімдері мен дағдылары маңызды рөл атқарады. Оның көшбасшылық қасиеттері ұжымда ынтымақтастықты орнатуға, мұғалімдер мен оқушылар арасында жақсы қарым-қатынас қалыптастыруға көмектеседі.

Оқу ісі меңгерушісі тек оқу үдерісін ұйымдастырып қана қоймай, педагогикалық ұжымды басқару мен дамытуда да маңызды роль атқарады. Оның міндеті – оқу сапасын арттыру, мұғалімдерге қолдау көрсету және оқу процесінің тиімділігін арттыру үшін бар мүмкіндіктерді пайдалану.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Нұрғалиева, А.Қ. (2013). «Мектептегі оқу ісін басқару». Алматы: «Ғылым» баспасы.

2. Әбдіманапова, Г.Қ. (2017). «Педагогикалық басқару негіздері». Астана: «Елорда» баспасы.

3. Бейсенбаева, К.Т. (2012). «Мектеп педагогикасының теориясы мен практикасы». Алматы: «Атамұра» баспасы.

4. Құдайбергенова, Б.Ә. (2015). «Оқу үдерісін басқарудың тиімді жолдары». Алматы: «Білім» баспасы.

5. Ермекова, Н.А. (2020). «Мектептегі оқу ісінің менеджменті». Қарағанды: «ҚарМУ» баспасы.

6. Сейдалиева, М.Б. (2014). «Білім беру басқармасының әдістемесі». Алматы: «Қазақ университеті» баспасы.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ ДАҒДЫЛАРЫН ДАМУ

**Сатбекова Балжан Айбекқызы
бастауыш сынып мұғалімі
«А.Шах» ЖШС-не қарасты**

«Айым» мектеп балабақшасы

Бастауыш білім кезеңі - оқушының тұлғалық және интеллектуалдық дамуы үшін өте маңызды. Бұл кезеңде функционалдық сауаттылық пен дағдыларды қалыптастыру оқушының жалпы білім алу деңгейіне әсер етеді. Функционалдық дағдылар - оқу үдерісінде оқушылардың алған білімдерін өмірде тиімді пайдалану, шешімдер қабылдау және әртүрлі жағдайларда өздерін дұрыс әрі тиімді көрсету қабілеттерін қамтиды.

1. Функционалдық дағдылар дегеніміз не?

Функционалдық дағдылар - адамның күнделікті өмірде қажетті ақпаратты алу, оны түсіну, талдау және қолдану қабілеттері. Бұл дағдыларға мәтіндерді дұрыс түсіну, ақпаратты тиімді іздеу, талдау және оны мақсатқа сай қолдану жатады.

2. Бастауыш сыныптарда функционалдық дағдыларды дамыту қажеттілігі.

Бастауыш білім кезеңінде функционалдық дағдыларды дамыту оқушылардың болашақта табысты болуы үшін маңызды. Бастауыш сыныптарда функционалдық дағдыларды дамыту қажеттілігі бүгінгі білім беру жүйесінің өзекті мәселелерінің бірі болып табылады. Оқушылардың тек білім қорын жинақтауы ғана емес, алған білімдерін өмірлік жағдаяттарда қолдана білуі маңызды. Функционалдық сауаттылық оқушыларға мәтінді түсінуге, ақпаратты талдауға, проблемаларды шешуге және тиімді коммуникация жасауға мүмкіндік береді. Бастауыш сыныптарда оқыту процесінде функционалдық дағдыларды дамыту үшін интерактивті әдістер мен тәсілдерді қолдану қажет. Ойын элементтерін, жобалық жұмыстарды, зерттеу жұмыстарын және практикалық тапсырмаларды енгізу оқушылардың белсенділігін арттырып, білімге деген қызығушылығын оятады. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту мұғалімдердің де кәсіби құзыреттілігін арттыруды талап етеді. Мұғалімдер оқытудың жаңа әдістерін меңгеруі, оқушылардың қажеттіліктерін ескере отырып, сабақтарды жоспарлауы және бағалаудың тиімді жүйесін қолдануы қажет. Осылайша, бастауыш сыныптарда функционалдық дағдыларды дамыту - бұл оқушылардың болашақта бәсекеге қабілетті, шығармашыл және өзгермелі әлемге бейімделе алатын тұлға болып қалыптасуына жол ашатын маңызды қадам. Олар түрлі жағдайларда шешімдер қабылдай алады, ақпаратты жинақтай біледі, ойлау қабілеттерін дамытады, өмірге бейімделе алады. Мұндай дағдылар оқушыларға:

- Қоғамда өз орындарын табуға,
- Тәуелсіз ойлауды дамытуға,
- Күнделікті өмірдегі мәселелерді шешуге көмек береді.

3. Функционалдық дағдыларды дамыту жолдары.

Функционалдық дағдыларды дамыту үшін бастауыш сынып мұғалімдері түрлі әдіс-тәсілдерді қолдануы тиіс:

- Мәтінмен жұмыс: Оқушыларға мәтіндер оқыту, олардың негізгі ойын анықтап, мәтіннің мазмұнын түсініп, өз пікірлерін білдіруге дағдыландыру.
- Тапсырмалар арқылы дамыту: Әртүрлі шығармашылық тапсырмаларды орындау арқылы балалардың функционалдық дағдыларын жетілдіру. Мысалы, жобалау әдісі, логикалық тапсырмалар, қызықты есептер.

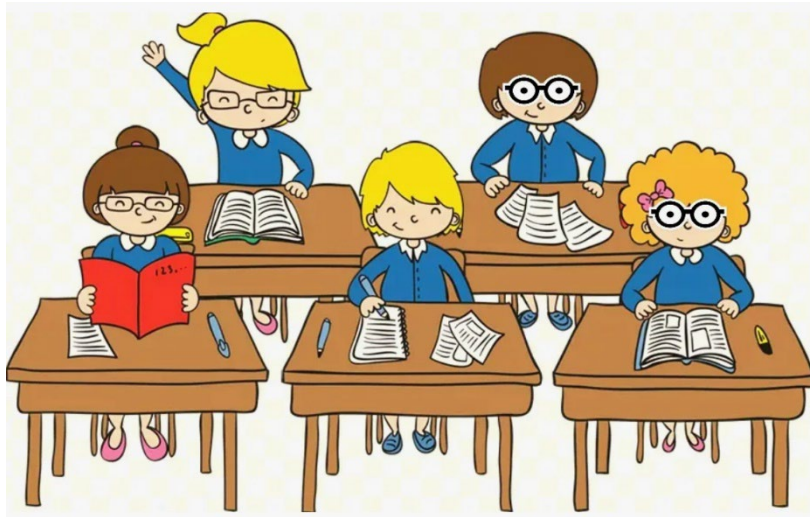
- Көрнекі құралдар мен әдіс-тәсілдер: Оқу үдерісінде көрнекі құралдар мен ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы оқушылардың білімін белсенді түрде жетілдіру.
- Жұптық және топтық жұмыс: Оқушылардың топпен немесе жұппен жұмыс істеу қабілетін дамыту, ортақ пікірге келуге үйрету.

4. Функционалдық дағдыларды дамытуда ата-аналардың рөлі.

Ата-аналардың да рөлі зор. Олар балаларды үйде кітап оқуға, білім алуға ынталандыруы керек. Сонымен қатар, баланың күнделікті өмірінде оның функционалдық дағдыларын дамытуға бағытталған әрекеттер жасау керек, мысалы:

- Баламен бірге зерттеу жұмыстары мен тәжірибелер жүргізу.
- Үй тапсырмаларын орындау кезінде онымен бірге талқылау, көмек көрсету.
- Оқушының әртүрлі өмірлік мәселелерді шешуге ынталандыру.

Ата-аналардың функционалдық дағдыларды дамытудағы рөлі өте маңызды, себебі баланың алғашқы ұстазы ретінде олар күнделікті өмірде қажетті дағдыларды қалыптастыруға ықпал етеді. Үйдегі жағдай баланың дербес шешім қабылдау, проблемаларды шешу, тиімді қарым-қатынас жасау сияқты қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Ата-аналар балаға үй шаруасында көмектесуге мүмкіндік бере отырып, оның жауапкершілігін арттырады. Баланың функционалдық дағдыларын дамытуда ата-аналардың басты міндеті – қолдау көрсету және бағыт беру. Балаға өз бетінше әрекет етуге мүмкіндік бере отырып, қателесуден қорықпауға үйрету керек. Сонымен қатар, ата-аналар баланың жетістіктерін мадақтап, оны ынталандырып, өзіне деген сенімін арттырады. Және ата-аналардың өздері үлгі болуы маңызды. Олар күнделікті өмірде өздері де осы дағдыларды қолдана отырып, балаға дұрыс бағыт сілтей алады. Мысалы, ата-аналар уақытты дұрыс жоспарлау, қаржыны басқару, және басқалармен сыйластықпен қарым-қатынас жасау арқылы балаға жақсы үлгі көрсете алады.

Бастауыш сынып оқушыларының функционалдық дағдыларын дамыту — бұл білім беру жүйесінің маңызды бағыты. Оқушылар тек белгілі бір пәндерден білім алып қана қоймай, оларды өмірде қолдана алатын дағдыларды меңгеруі керек. Мұғалімдер мен ата-аналар бірлесе отырып, балалардың функционалдық сауаттылығын дамытуға атсалысса, олар болашақта белсенді, шешім қабылдай алатын, шығармашыл тұлға ретінде қалыптасады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ахметова, Р.Б. (2018). «Бастауыш мектептегі функционалдық сауаттылықты дамыту». Алматы: Білім.
2. Тұрсынова, З.Қ. (2017). «Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық дағдыларын дамыту». Алматы: «Қазақ университеті».
3. Ысқақова, Г.Н. (2019). «Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту жолдары». Қарағанды: «Еркіндік».
4. Педагогикалық кеңес (2020). «Функционалдық сауаттылықты арттыру: теориясы мен практикасы». Астана: Елорда баспасы.
5. Қожахметова, К.Р. (2016). «Бастауыш сыныптарда оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамыту әдістемесі». Алматы: Мектеп.

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖАҒЫНАН ЖЕТІЛДІРУ

**Дайырбекова Улжан Тохтарбекқызы
Жаманбаева Шынар Максұтхановна
бастауыш сынып мұғалімдері
Абай облысы білім басқармасы
Семей қаласының білім бөлімінің
«Әлихан Бөкейхан атындағы №39
жалпы орта білім беретін мектеп» КММ**

Бастауыш сынып оқушыларын шығармашылық жағынан жетілдіру – оқу процесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл кезеңде балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту, олардың ой-өрісін кеңейту, өзіндік пікірін білдіру дағдыларын қалыптастыру маңызды рөл атқарады. Шығармашылық ойлау баланың оқуына ғана емес, сонымен қатар тұлға ретінде дамуына да үлкен әсерін тигізеді. Бастауыш сынып оқушыларын шығармашылық жағынан жетілдіру – қазіргі заман талабы. Баланың қиялын оятып, өз ойын еркін жеткізуге үйрету, оның болашақта табысты болуына септігін тигізеді. Шығармашылық қабілетті дамыту арқылы бала тек білімді ғана емес, сонымен қатар, әлемді танудың жаңа жолдарын үйренеді. Мұғалімнің басты міндеті – оқушыларды шабыттандыру. Бұл үшін әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдануға болады. Мысалы, рөлдік ойындар, сурет салу, әңгіме құрастыру, қолөнер бұйымдарын жасау. Осының бәрі баланың қиялын дамытып, өз ойын қағазға түсіруге көмектеседі. Сонымен қатар, оқушыларды шығармашылық жұмыстарға қатыстыру қажет. Бұл олардың өзіне деген сенімін арттырып, жаңа идеялармен бөлісуге ынталандырады. Шығармашылықты дамыту – ұзақ процесс, сондықтан мұғалімнен шыдамдылық пен төзімділікті талап етеді. Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілеттерін дамыту – олардың жан-жақты дамуына жол ашатын маңызды қадам. Шығармашылықты дамытуда отбасының да рөлі зор. Ата-аналар балаларына қолдау көрсетіп, олардың қызығушылықтарын ескеруі керек. Баланың жасаған жұмыстарын мақтап, оларды шабыттандыру қажет. Үйде шығармашылықпен айналысуға жағдай жасау, мысалы, сурет салуға қажетті құралдарды сатып алу, кітап оқуға ынталандыру, театрға немесе мұражайға апару – баланың шығармашылық қабілетін арттырады. Заманауи технологиялар да шығармашылықты дамытуға көмектеседі. Компьютерлік ойындар, интерактивті бағдарламалар, онлайн ресурстар – бәрі де баланың қиялын оятып, жаңа білім алуға ынталандырады. Бірақ технологияларды пайдалануда шектен шықпау керек, баланың назарын басқа да қызмет түрлеріне аудару маңызды. Ең бастысы – баланың өзін-өзі еркін сезінуіне мүмкіндік беру. Олардың қателесуінен қорықпау керек, қателіктер арқылы да үйренуге болады. Шығармашылық – бұл процесс, нәтиже емес. Сондықтан баланың әрбір қадамын қолдап, оларға сенім арту қажет. Шығармашылық – бұл баланың ойлау қабілеті мен белсенділігінің көрінісі, өзінің іс-әрекетінде жаңа шешімдер мен идеяларды іздеу процесі. Шығармашылық баланың өзін-өзі білдіруін, көңіл күйін, өмірге деген көзқарасын қалыптастырады. Бастауыш сыныпта оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту мұғалімнің маңызды міндеті болып табылады. Бұл міндеттің орындалуы оқушылардың ой-өрісін кеңейтіп, дүниетанымын қалыптастыруға, сондай-ақ, білімге деген қызығушылығын арттыруға ықпал етеді. Шығармашылық қабілеттерді дамыту арқылы балалар өз ойларын еркін жеткізуге, проблемаларды шешуге және жаңа идеялар ойлап табуға үйренеді. Мұғалім шығармашылықты дамыту үшін түрлі әдістер мен тәсілдерді қолдана алады. Мысалы, рөлдік ойындар, жобалық жұмыстар, сурет салу, мүсін жасау, әңгіме құрастыру сияқты тапсырмалар оқушылардың қиялын оятып, ойлау қабілеттерін жетілдіреді. Оқыту процесінде оқушылардың пікірін тыңдау, оларды қолдау және қателесуден қорықпауға үйрету маңызды.

Сонымен қатар, шығармашылық орта құру да мұғалімнің басты міндеттерінің бірі. Сынып бөлмесінде оқушылардың жұмыстарынан көрме ұйымдастыру, түрлі шығармашылық байқаулар мен конкурстарға қатысуға ынталандыру олардың өздеріне деген сенімін арттырады. Шығармашылыққа баулу арқылы оқушылардың дарындылығын ашуға және олардың жан-жақты дамуына жол ашуға болады.

Шығармашылықты дамыту әдістері:

1. Әңгіме құрастыру: Оқушыларға түрлі тақырыптарда әңгіме құрастыру тапсырмаларын беру шығармашылық қабілеттерін арттыруға көмектеседі. Бұл олардың сөздік қорын байытып, логикалық ойлауын жетілдіреді.

2. Көркем шығарма жазу: Балалар өз ойларын, сезімдерін еркін жеткізу үшін көркем шығармаларды жазып, сол арқылы өздерінің ішкі әлемін тануға мүмкіндік алады.

3. Сурет салу мен бейнелеу: Бұл әдіс баланың қиялын дамытып, бейнелі ойлауын күшейтеді. Сурет салу балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытудың ең тиімді тәсілдерінің бірі.

4. Топтық жұмыстар: Оқушыларды топтарға бөліп, бірлескен жобалар жасау арқылы олар өзара пікір алмасып, шығармашылықтың көп түрлі әдістерін қолдануға үйренеді.

Шығармашылықтың маңызы:

1. Ойлау қабілетін дамыту: Шығармашылық жұмыстар баланың аналитикалық және сыни ойлау қабілетін арттырады. Олар өз ойларын нақты әрі дәл жеткізуді үйренеді.

2. Жеке тұлғаны қалыптастыру: Шығармашылық арқылы балалар өздерін және өздерінің мүмкіндіктерін таниды. Бұл олардың сенімін арттырып, тұлғалық дамуына әсер етеді.

3. Коммуникациялық дағдыларды жетілдіру: Оқушылар өз шығармаларын бөлісіп, өзара пікір алмасу арқылы қарым-қатынас дағдыларын дамытады.

4. Қиындықтарды шешу дағдылары: Шығармашылық тапсырмалар балалардың қиындықтарды шешу дағдыларын қалыптастырады, өйткені шығармашылық жұмыстарда кәтелік жасау мен қайтадан әрекет ету қажеттілігі туындайды.

Бастауыш сыныпта оқушыны жақсы оқыту – болашақ табысының негізі. Бұл кезеңде баланың оқуға деген қызығушылығын оятып, білім алуға құштарлығын арттыру маңызды. Оқыту әдістері түрлі болуы керек: ойындар, интерактивті тақталар, топтық жұмыстар. Білім беруде әр оқушының жеке қабілетін ескеру керек. Кейбіреулер тез қабылдаса, енді біреулерге көбірек уақыт қажет. Осыған байланысты, мұғалім әр балаға жеке көңіл бөліп, олардың қиындықтарын шешуге көмектесуі керек. Ата-аналармен тығыз байланыста болу да маңызды. Жақсы мұғалім оқушыларды тек біліммен ғана емес, сонымен қатар өмірге де үйретеді. Әділдікке, адалдыққа, сыйластыққа тәрбиелейді. Өз ойын еркін жеткізуге, сұрақ қоюға, ізденуге үйретеді. Бастауыш сыныпта алған білім мен тәрбие баланың өміріне жол сілтейді. Сондықтан, осы кезеңде сапалы білім беруге бар күш салу керек.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Алдамбергенова, Қ. (2014). Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілетін дамыту жолдары. Алматы: Білім.

2. Әбдіжаппарова, Н. (2016). Шығармашылықты дамыту және оқушылардың жеке тұлғалық дамуы. Астана: Қаржы-қаражат баспасы.

3. Сейітова, Г. (2019). Шығармашылық және бастауыш сыныптарда оқыту. Алматы: Арман.

4. Ахметова, Ж. (2020). Бастауыш сынып оқушыларының шығармашылық қабілетін дамыту әдістемесі. Алматы: ҚазҰУ.:

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТІЛІН БАЛАЛАР ӘДЕБИЕТІ АРҚЫЛЫ ДАМУ

Джамбаева
Ардақ Закенқызы

**БАСТАУЫШ СЫНЫП
ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТІЛІН БАЛАЛАР
ӘДЕБИЕТІ АРҚЫЛЫ ДАМУЫ**

**Джамбаева Ардақ Закеновна
№18 жалпы орта білім беретін
мектеп**

**Джакупова Маржан Саркытовна
№9 жалпы орта білім беретін
мектеп**

**Бастауыш сынып мұғалімдері
Абай облысы, Семей қаласы**

Бастауыш сынып оқушыларының тілін дамытуда балалар әдебиетінің алар орны ерекше. Балалар әдебиеті – баланың дүниетанымын кеңейтіп, сөздік қорын молайтатын, тілдік ойлау қабілетін жетілдіретін құрал. Ол арқылы оқушылардың сөйлеу мәдениеті қалыптасып, тіл байлығы артады. Балалар әдебиетінің жанрлық ерекшеліктері де тіл дамытуға ықпал етеді. Мысалға, ертегілер балалардың қиялын дамытып, тілдік құрылымдарды меңгеруге көмектеседі. Өлеңдер мен тапқалар ырғақтық ерекшеліктері арқылы сөздік қорын байытып, дұрыс айтылуын қалыптастырады. Әңгімелер болса, оқиға желісі арқылы баланың логикалық ойлауын дамытып, сөздік қорын толықтырады. Бастауыш сынып оқушыларының тілін балалар әдебиеті арқылы дамыту үшін әртүрлі әдістерді қолдануға болады. Олардың ішінде мәнерлеп оқу, рөлдік ойындар, талдау жұмыстары, шығарма жазу сияқты тәсілдер өте тиімді. Бұл әдістер оқушылардың тілдік белсенділігін арттырып, сөйлеу дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді. Оқушылардың сөйлеуін дамыту-бұл жүйелі оқыту процесі қолайлы сөзді және оның формасын таңдау бойынша ұсыныстар жасау, сонымен қатар ойларды сауатты жобалау және оның мазмұны бойынша жұмыс жасау. Сөйлеудің әртүрлі түрлері қолданылады: сөйлеу, тыңдау, жазу, оқу. Мұғалімнің, ата-ананың сөйлеуі мен көркем әдебиетті оқу негізінде тілдің дұрыс мәдени ортаның әсерінен қалыптасуы маңызды [1].

Бастауыш мектепте оқушылардың ауызша сөйлеуіне қойылатын екі талап бар деп саналады:

Мұғалім қойған сұрақтарға толық жауап беру. Дәйекті түрде оқылған мәтінді қайталау.

Оқушылардың ауызша сөйлеуін дамыту бойынша жұмыста «олардың тілге, атап айтқанда, шығармаларын оқитын жазушылардың тіліне, өз сөздерінің, әңгімелерінің, қайталауларының, хабарламаларының тіліне саналы көзқарасын қалыптастыру» өте дұрыс [2].

Балалардың сөйлеу дағдыларын дамытудың қандай деңгейін анықтау үшін сенсомоторлық деңгейді, тілдік талдау дағдысын және ауызша сөйлеудің қалыптасуын зерттейтін Т.А. Фотекованың әдісін қолдануға болады [3].

Келесі критерийлер бойынша былай бағаланады, жоғары деңгей: мәселен оқушы он немесе одан да көп сөйлемнен тұратын мәтін жасайды. Мақал-мәтелдердегі синонимдер мен антонимдерді дұрыс тандайды, сөйлеудің әртүрлі бөліктеріндегі 2-3 сөзді тандайды. Бала ертегілердегі дәлсіздіктерді байқайды, болжамды дәлелдей алады. Заттың функциясы немесе жалпы ұғымы бойынша сөздің мағынасын дұрыс анықтайды. Мақал-мәтелдің мағынасын дұрыс түсіндіреді және оған әңгіме ойлап табуы мүмкін. Фольклордың шағын жанрлары туралы көп біледі. Мәтінді қайталай алады, мазмұны бойынша сұрақтарға жауап береді.

Орташа деңгей: оқушы бес немесе одан да көп сөйлемнен тұратын мәтін жасайды. Мағынасы бойынша синонимдер мен антонимдерді дұрыс тандайды, бірақ қажетті грамматикалық формада емес. Сөйлеу жағдайында ол сөйлеу бөліктерін бір сөзбен атайды. Ертегідегі дәлсіздіктерді түзету арқылы өз нұсқаларын береді. Сөздің мағынасын анықтаудың орнына ол заттың сипаттамасын береді, нақты бір нәрсе туралы айтады. Мақал-мәтелдің мағынасына түсініктеме бере алады, бірақ дәл емес. Мақал-мәтелден жеке сөздерді қолдана

отырып әңгіме құрастырады. Жұмбақты дұрыс шешеді, бірақ дәлелде ол барлық белгілерді қолданбайды. Ұсынылған фольклордың әр жанрына 2-3 мысал келтіреді.

Орташа деңгейден төмен: Оқушы үш сөйлемнен тұратын мәтін жасайды. Ол синонимдерді немесе антонимдерді мағынасы бойынша таңдай алады, бірақ қажетті грамматикалық формада емес. Ол әрқашан ертегідегі дәлсіздікті байқамайды. Жұмбақ дұрыс шешіледі, бірақ ол болжамды дәлелдемейді. Ұсынылған фольклордың әр жанрына 1 мысал келтіреді.

Төмен деңгей. Бала мұғалімнің көмегімен де мәтін жасамайды. Синонимдерді таңдай алмайды, бірақ антонимдерді таңдағанда «жоқ» бөлшегін қолданады. Сөйлеу жағдайында ол мағынасы дұрыс емес сөздерді таңдайды немесе «жоқ» бөлшегін де қолданады. Ертегідегі дәлсіздікті байқамайды. Бала сөз бен мақал-мәтелдің мағынасын анықтай алмайды. Жұмбақ дұрыс емес және болжамды дәлелдемейді. Тапсырманы есепке алмай әңгіме құрастырады. Мақал-мәтелдерді, жұмбақтарды, оқырмандарды және т. б. іс жүзінде білмейді.

Балалар әдебиеті бастауыш сынып оқушыларының тілдік дағдыларын дамытуда шешуші рөл атқарады. Ол жай ғана қуанышты сезім ғана сыйлап қоймай, сөздік қорын байытады, грамматикалық сөз қорын қалыптастырады, мәтінді түсіну және түсіндіру қабілетін дамытады, оқуға деген сүйіспеншілікті оятады.

Біріншіден, балалар әдебиеті балаларды лексиканың алуан түрлілігімен таныстырады. Ертегілер, өлеңдер, әңгімелер жарқын бейнелермен, қызықты кейіпкерлермен және түрлі-түсті сипаттамалармен толтырылған. Қызықты сюжет контекстінде жаңа сөздерді кездестіре отырып, балалар олардың мағынасын табиғи түрде есте сақтайды және өз сөйлеуінде қолдануды үйренеді.

Екіншіден, балалар әдебиеті грамматикалық ережелерді бекітуге көмектеседі. Қайталанатын құрылымдық элементтер, өлеңдердің ырғағы, кейіпкерлердің диалогтары - мұның бәрі сөйлем құру ережелерін, сөздерді сәйкестендіруді және басқа грамматикалық нормаларды игеруге ықпал етеді.

Үшіншіден, балалар әдебиетін оқу мәтінді түсіну дағдыларын дамытады. Балалар сюжетті бақылауды, кейіпкерлердің іс-әрекеттерін талдауды, қорытынды жасауды және өз пікірлерін қалыптастыруды үйренеді.

Осылайша, балалар әдебиеті қиялды оятады, ой-өрісін кеңейтеді және оқуға деген сүйіспеншіліктеріноятады. Қызықты әңгімелер, ертегі әлемдері және жарқын кейіпкерлер балаларды шығармашылыққа шабыттандырады, оларды тәуелсіз ойлауға және дамытуға шақырады.

Балалар әдебиетін таңдау баланың жасына және даму деңгейіне сәйкес келуі керек екенін ескеру маңызды. Ата-аналар мен тәрбиешілер оқуға деген қызығушылықты оятып, оқығандарын талқылап, сұрақтар қойып, балаларға қиын сәттерді түсінуге көмектесуі керек.

Бәрін айт та, бірін айт, балалар әдебиеті бастауыш сынып оқушыларында тілді дамыту процесінің ажырамас бөлігі болып табылады. Ол олардың алдында сөздердің, мағыналардың, бейнелер мен идеялардың әлемін ашады, тілдік құзыреттілік пен ана тіліне деген сүйіспеншілікті қалыптастырады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Сальникова Т. П. Методика преподавания грамматики, правописания и развития речи / Т. П. Сальникова. — М.: Институт практической психологии, 2014. — 300 с.
2. Алексеева М. М. Методика развития речи и обучения родному языку младших школьников / М. М. Алексеева, В. И. Яшина. — М.: Академия, 2014. — 400 с
3. Фотекова Т. А. Тестовая методика диагностики устной речи младших школьников / Т. А. Фотекова. — М.: Аркти, 2015. — 56 с.

ОҚУШЫЛАРҒА ҚАЗАҚ ТІЛІН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕРМЕН ОҚЫТУ

Аксартова Жулдыз Сериковна
Найманкулова Гүлжан
Саркытовна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің
мұғалімдері
Абай облыстық білім басқармасы
Семей қаласының білім бөлімі
№ 18 жалпы орта білім беретін
мектеп КММ

Қазіргі таңда білім беру жүйесінде дәстүрлі оқыту әдістерінен бөлек, инновациялық әдіс-тәсілдерді

қолданудың маңызы артып келеді. Бұл өзгерістер мектеп оқушыларының білім алу үрдісін тиімдірек және қызықтырақ ету мақсатында енгізілуде. Қазақ тілін оқыту барысында инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдану оқушылардың сөйлеу және жазу дағдыларын жақсартуға, тілдік шығармашылығын дамытуға, өз пікірін ашық әрі еркін білдіруге мүмкіндік береді.

Инновациялық әдіс-тәсілдердің маңызы мен қажеттілігі

Қазақ тілі – еліміздің мемлекеттік тілі, сондықтан оны оқыту әрбір қазақ азаматының міндеті әрі қажеттілігі болып табылады. Бірақ дәстүрлі әдістермен қазақ тілін оқыту оқушылардың қызығушылығын толыққанды оятуға және өз ойларын еркін жеткізуге мүмкіндік бермейді. Осыған байланысты, оқушылардың тілге деген қызығушылығын арттырып, олардың шығармашылық және когнитивті қабілеттерін дамыту үшін инновациялық әдіс-тәсілдер маңызды рөл атқарады. Инновациялық әдіс-тәсілдер дегеніміз – оқу процесінде жаңашылдықты, тиімділікті қамтамасыз ету мақсатында қолданылатын заманауи тәсілдер мен технологиялар. Бұл әдістерді қолдану оқушылардың когнитивті белсенділігін арттырып, оқу үдерісін жаңа деңгейге көтеруге мүмкіндік береді.

Қазақ тілін оқытудағы инновациялық әдіс-тәсілдер

- Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ)

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану бүгінгі таңда оқыту үрдісін тиімді және қызықты етуге мүмкіндік береді. Интерактивті тақталар, білім беру бағдарламалары, интернет-ресурстар мен мобильді қосымшалар арқылы тіл үйрену процесі оқушыларға әртүрлі тәсілдермен ақпаратты ұсынуды жеңілдетеді. Мысалы, «Қазақ тілі» пәні бойынша электрондық оқулықтар, онлайн тесттер, қазақ тіліндегі аудио және бейнемазмұндар оқушыларға тақырыпты тереңірек түсінуге көмектеседі. Интерактивті тақталар арқылы грамматикалық ережелерді түсіндіргенде, сабақтар қызықты әрі белсенді өтеді. Оқушылардың сұрақтарына тез әрі нақты жауап бере отырып, оқыту үдерісін нақтылай түсуге болады. Сонымен қатар, қазақ тіліне байланысты ақпараттарды жаңартылған платформалар мен қосымшалар арқылы үйрену оқушылардың ой-өрісін кеңейтеді.

- Жобалық оқыту әдісі.

Жобалық оқыту әдісі оқушыларға өздерінің шығармашылық қабілеттерін ашуға және белсенді қатысуға мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушыларға қазақ тілін үйренудің тек теориялық емес, практикалық қырларын да меңгеруге көмектеседі. Оқушылар белгілі бір тақырыпта өз жобаларын жасап, оны қорғау арқылы сөйлеу дағдыларын, шығармашылық ойлауын және аналитикалық қабілеттерін дамытады. Мысалы, «Қазақтың ұлттық тағамдары», «Қазақ халқының салт-дәстүрлері» сияқты тақырыптар бойынша жобалар дайындап, оларды қазақ тілінде таныстыру оқушылардың тілдік дағдыларын тереңдетуге мүмкіндік береді.

- Геймификация. (Ойын арқылы оқыту)

Ойын арқылы оқыту әдісі оқушылардың қызығушылығын арттырады және оларды белсенді түрде сабаққа тартуға мүмкіндік береді. Геймификация – бұл оқыту үдерісінде ойын элементтерін қолдану арқылы білім алу мен үйренуге деген қызығушылықты арттыру тәсілі. Бұл әдіс балалардың топта жұмыс істеу дағдыларын, тілдік қабілеттерін дамытумен қатар, ұжымдық іс-әрекеттерге бейімдейді. Мысалы, «Кім жылдам?» ойынын өткізу, сөздерді табу ойындары, «Тіл әлемі» атты жұмбақтар мен тапсырмалар арқылы оқушылардың сөздік қорын арттырып, қазақ тілінің грамматикасын тиімді түрде меңгеруге болады.

- Кейс-стади әдісі

Кейс-стади әдісі – оқушыларды нақты өмір жағдайлары арқылы ойлануға, пікір алмасуға және шешім қабылдауға үйрететін тәсіл. Оқушылар қазақ тіліндегі кейс-статиді талқылау арқылы мәселелерді шешуге және шынайы өмірде кездесетін қиындықтарды талдауға мүмкіндік алады. Бұл әдіс оларды сыни ойлау қабілеттерін дамытуға, шешім қабылдауға және қарым-қатынас дағдыларын жетілдіруге бағыттайды. Мысалы, белгілі бір әлеуметтік мәселе немесе тарихи жағдайды қазақ тілінде талқылау оқушыларға қазақ тілінің түрлі қырларын меңгеруге мүмкіндік береді.

- Қашықтан оқыту және онлайн сабақтар

Қашықтан оқыту әдісінің тиімділігі қазіргі таңда кеңінен бағалана бастады. Онлайн сабақтар мен видеоконференциялар арқылы оқушылар өз үйінен шықпай-ақ қазақ тілін үйренуге мүмкіндік алады. Бұл әдіс, әсіресе, алыс ауылдар мен шалғай аудандарда тұратын оқушылар үшін тиімді. Онлайн ресурстар мен платформалар арқылы оқушылар қазақ тілін үйренудің заманауи тәсілдерін меңгеріп, қосымша материалдармен таныса алады. Сонымен қатар, қашықтан оқыту жүйесі оқушыларға өз уақытын тиімді пайдалануға, тапсырмаларды өз бетінше орындауға мүмкіндік береді.

- Интерактивті әдістер мен тапсырмалар

Интерактивті әдістер мен тапсырмалар оқушылардың сабаққа белсене қатысуына көмектеседі. Әсіресе, жаңа тақырыптарды үйрету кезінде оқушылардың толыққанды өз ойларын ашуға мүмкіндік беретін сұрақ-жауап, пікірталас, топтық жұмыс сияқты әдістерді пайдалану маңызды. Оқушылар жаңа тақырып бойынша қазақ тілінде пікір білдіріп, оны талқылау барысында өз ойларын нақты және еркін жеткізуге үйренеді. Топтық жұмыстар арқылы әр оқушының белсенділігі артады, әрі оқу материалы оңай меңгеріледі.

Инновациялық әдістердің тиімділігі

Инновациялық әдістердің қолданылуы оқушылардың қызығушылығын арттырып, тіл үйрену үдерісін жеңілдетеді. Бұл әдістердің негізгі артықшылығы – оқушылардың оқу материалын тек теориялық түрде меңгермей, оны практикалық тұрғыдан қолдана алуында. Интерактивті сабақтар мен инновациялық тәсілдер оқушылардың сабаққа белсенді қатысуына ықпал етеді, олардың тілдік дағдыларын арттырады және өз-өзін жетілдіруге ынталандырады. Сонымен қатар, бұл әдістер оқушылардың оқу процесіндегі шығармашылық қабілеттерін дамытып, олардың болашақта тілде еркін сөйлеп, жазуға дағдылануына септігін тигізеді. Қазақ тілін оқытудағы инновациялық әдіс-тәсілдер – бұл тек білім беру жүйесінің талаптарына жауап беріп қана қоймай, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамыту, өз пікірін еркін білдіру дағдыларын қалыптастыру үшін қажет. Сонымен қатар, бұл әдістер оқушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытып, олардың болашақта қазақ тілін тиімді қолдана білуіне жол ашады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ахметова, Ж. (2021). Қазақ тілін оқыту әдістемесі: инновациялық тәсілдер. Алматы: Білім.
2. Сейітова, Г. (2020). Инновациялық әдіс-тәсілдер мен білім беру жүйесіндегі жаңа үрдістер. Астана: ҚазҰУ.
3. Құлмағамбетова, З. (2018). Жаңашыл педагогика және оның оқыту жүйесіндегі рөлі. Алматы: Арман.

ТЫҢ ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ

Түйебаева Сая Қайратқызы

тарих пәні мұғалімі

Қайрат Рысқұлбеков атындағы №33 жалпы орта білім беретін мектеп

Абай облысының білім басқармасы

Семей қаласының білім бөлімі

Қазақстанның тың жылдары — бұл еліміздің тарихында ерекше орын алатын кезең, ол 1950-1960 жылдар аралығын қамтиды. Бұл жылдар Қазақстан үшін экономикалық өзгерістер мен саяси оқиғаларға толы болды. Тың игеру науқаны Қазақстанның ауыл шаруашылығын дамыту үшін үлкен өзгерістер әкелді, бірақ бұл процестің әлеуметтік-экономикалық салдарлары мен халықтың мәдени тұрмысында да үлкен өзгерістер болды. Тың игерудің басталуына келейік. 1954 жылы Қазақстанның кең байтақ жерінде тың және тыңайған жерлерді игеру басталды. Кеңес Одағының басшылығы бұл шараны ауыл шаруашылығы өндірісін арттыру, астық өндіру көлемін ұлғайту және экономикалық тұрғыдан елімізді нығайту үшін маңызды деп санады. Тың жерлерді игеру бастамасы ауыл шаруашылығының дамуы үшін жаңа мүмкіндіктер ашты, алайда ол тек экономикалық мақсаттармен шектелмеді. Тың жерлерді игеру үшін Солтүстік Қазақстанның аймақтары таңдалып, қазақ жерінде көпшілік халыққа тән емес, көбінесе орыс және басқа славян халықтарының өкілдерінен тұратын ауыл шаруашылығы еңбеккерлері қоныстандырылды. Тың игеру кампаниясы Қазақстанның көп аймақтарына жаңа өмір әкелді, алайда жергілікті халықтың өміріне үлкен өзгерістер мен қиындықтар алып келді. Тың игерудің әлеуметтік-экономикалық әсері де болды.

1. Ауыл шаруашылығының дамуы.

Тың жерлерді игеру еліміздің ауыл шаруашылығын дамытуға ықпал етті. Кең көлемде ауыл шаруашылығына арналған жаңа жерлер пайдалануға енгізілді. Алғашқы тың игеру кезеңдерінде Қазақстанның астық өндіру көлемі едәуір өсті. Оған қоса, тың игеру жұмыстарының барысында ауыл шаруашылығында жаңа технологиялар мен техника қолданылды, бұл өз кезегінде өндіріс тиімділігін арттырды. Әсіресе, астық өндірісінің көлемі бірнеше есеге артып, Қазақстанды астық өндіруші ірі аймақтардың қатарына қосты. Бұл шаралар халықты азық-түлікпен қамтамасыз етуге және экспорттық мүмкіндіктерді кеңейтуге жол ашты. Дегенмен, тың игерудің экологиялық салдары да болды. Топырақтың құнарсыздануы, эрозияның күшеюі және су ресурстарының азаюы сияқты мәселелер туындады. Бұл проблемалар ауыл шаруашылығының тұрақтылығына қауіп төндірді. Осыған қарамастан, тың игерудің әлеуметтік-экономикалық әсері де зор болды. Жаңа жұмыс орындары ашылып, инфрақұрылым дамыды. Көптеген адамдар жаңа қоныстарға көшіп келіп, ауылдық жерлердің дамуына өз үлестерін қосты. Бұл кезең Қазақстан тарихындағы маңызды беттердің бірі болып қала береді.

2. Жаңа халықтың қоныстануы

Тың жерлерді игеру нәтижесінде Қазақстанға миллиондаған адам қоныс аударды. Бұл науқанға Кеңес Одағының түрлі аймақтарынан, әсіресе Ресей, Украина және Беларусьтен көптеген адамдар тартылды. Тың игеру кезінде республика халқының құрамында үлкен этникалық өзгерістер болды. Қазақтардың үлесі азайып, орыс және басқа да славян ұлттарының өкілдерінің саны көбейді. Бұл процесс қазақ халқының мәдениеті мен тілінің дамуына белгілі бір қиындықтар тудырды.

3. Қоғамдық өзгерістер

Тың жерлерді игеру кезінде республиканың әлеуметтік құрылымында да өзгерістер болды. Қазақстанға көшіп келген жаңа адамдар ауыл шаруашылығы мен өндірістік еңбекке қатысты түрлі салаларда жұмыс істеді. Бұл өз кезегінде жергілікті тұрғындардың өмір салтына үлкен өзгерістер әкелді. Сонымен қатар, тың игеру халықтың мәдени және білім деңгейін көтеруге де белгілі бір әсерін тигізді, бірақ бұл өзгерістердің негізінде қазақ халқының ұлттық мүдделеріне үлкен қауіп төнді.

Тың игерудің экологиялық және әлеуметтік салдары

Тың игеру барысында көптеген экологиялық мәселелер туындады. Ауыл шаруашылығы мақсатында пайдалануға берілген жерлердің игерілуі экосистеманы бұзды. Осы кезеңде астық өндіру үшін жердің артық өңделуі мен су ресурстарын пайдалану нәтижесінде топырақтың құнарлылығы төмендеп, жел эрозиясы мен шөлейттену мәселелері пайда болды. Атап айтқанда, бұл кезеңде Қазақстанның экологиялық ахуалы күрт нашарлады, нәтижесінде елде экологиялық дағдарыс орын алды. Тың игерудің экологиялық салдары Қазақстанның табиғатына үлкен зиян келтірді. Жердің құнарлы қабатының тозуы, эрозияның күшеюі, шөлге айналу процестерінің жылдамдауы – осының бәрі тың игерудің тікелей нәтижесі. Дала өсімдіктері мен жануарларының түрлері азайып, кейбірі мүлдем жойылып кетті. Ауыл шаруашылығында химикаттардың, пестицидтердің шамадан тыс қолданылуы топырақтың, су көздерінің және ауаның ластануына әкелді. Бұл тек экологиялық ахуалды ғана емес, сонымен қатар халықтың денсаулығына да кері әсерін тигізді. Суармалы егіншіліктің дамуы Арал теңізінің тартылуына, Балқаш көлінің экологиялық тепе-теңдігінің бұзылуына себеп болды. Осылайша, тың игерудің экологиялық салдары ұзақ мерзімді және кең ауқымды болды. Қазіргі таңда экологиялық апаттың салдарын жою үшін мемлекеттік деңгейде кешенді шаралар қабылдануда. Тың игерудің көпшілік бөлігінде жоғарыда аталған оң нәтижелерге қарамастан, теріс салдарлары да болды. Біріншіден, қазақ халқының ұлттық мәдениеті мен тілін сақтау тұрғысынан үлкен қиындықтар туындады. Тың игеру науқаны барысында орыс тілінің үстемдігі артып, қазақ тілі мен мәдениетінің орнығуы шектелді. Сонымен қатар, қазақтардың санының азаюы және олардың жергілікті басқару жүйесінен тысқары қалуы әлеуметтік тұрақсыздықты күшейтті. Екіншіден, экологиялық тұрғыдан туындаған мәселе — табиғат ресурстарының тым көп пайдаланылуы мен қоршаған ортаның ластануы. Бұл ұзақ мерзімді кезеңдерде Қазақстанның экологиялық жағдайын айтарлықтай төмендетті. Қазақстанның тың жылдары — бұл еліміздің тарихында үлкен өзгерістер мен жаңалықтарға толы кезең. Тың игеру ауыл шаруашылығын дамытты, жаңа жерлерді игерді, экономиканы көтерді, бірақ сонымен қатар экологиялық және әлеуметтік мәселелерді тудырды. Тың игеру Қазақстанның мәдениетіне және ұлттық құрамына үлкен әсер етіп, елдің этникалық бейнесін өзгертіп, оның қоғамдық құрылымына терең ықпал етті. Бұл кезеңнің позитивті және негативті тұстарын қарастыру Қазақстанның қазіргі қоғамдық, мәдени және экологиялық жағдайларын түсінуде маңызды болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қазақстан тарихы: Бес томдық (2014). – Алматы: Қазақстан, 123-145 беттер.
2. Нұрпейісова, К. (2013). Тың игеру жылдарындағы Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық дамуы. Алматы: Ғылым, 42-60 беттер.
3. Әбдіров, М. (2009). Қазақстандағы тың жерлерді игеру: тарихы және қазіргі кезеңі. Астана: Елорда, 65-80 беттер.
4. Сәтбаев, А. (2011). Қазақстандағы тың игерудің экологиялық салдары. Алматы: Экология баспасы, 88-100 беттер.
5. Омаров, Қ. (2016). Тың игеру және Қазақстанның ауыл шаруашылығы. Алматы: Атамұра, 102-115 беттер.

ТРИЗ-ТЕХНОЛОГИЯ КАК ЭФФЕКТИВНЫЙ МЕТОД РАЗВИТИЯ РЕЧИ ДОШКОЛЬНИКОВ

Черемисина Татьяна Владиславовна.
воспитатель КГКП «Ясли-сада № 10
«Бал бұлақ» гуманитарно-эстетического
и оздоровительного профиля»
г. Семей

Направление: Актуальные направления развития дошкольного образования.

*«Каждый ребенок изначально талантлив и даже гениален, но его надо научить ориентироваться в современном мире, чтобы при минимуме затрат достичь максимум эффекта»
(Г.С. Альтшуллер).[2]*

Одним из основных показателей уровня развития ребенка можно считать богатство его речи. Чем совершеннее речь малыша, тем правильнее будут формироваться его взаимоотношения с детьми и взрослыми.

Сегодня - образная, хорошо развитая, выразительная речь у детей дошкольного возраста – явление очень редкое. Формирование речи у дошкольников является важной и трудно решаемой задачей. Успешное решение этой задачи необходимо как для подготовки детей к предстоящему школьному обучению, так и для комфортного общения с окружающими.[2]

Поэтому проблема развития речи является одной из актуальных.

В работе с детьми, столкнулась со следующими трудностями: речь и рассказы детей бедны, не выразительны, лексический запас слов мал. Но главной трудностью является то, что ребенок не сам строит рассказ, а чаще повторяет услышанное за детьми или взрослым. Это заставило меня задуматься о необходимости изменения способов взаимодействия с детьми по развитию речи, о подборе более эффективных методов развития речи своих детей. Нельзя забывать о том, что чем активнее ребенок, чем больше он вовлечен в интересную для себя деятельность, тем лучше результат. Поэтому решила попробовать развивать речь своих детей с помощью инновационных методов и приемов – технологии ТРИЗ-теория решения изобретательных задач.

Дошкольный возраст уникален, поскольку это наиболее благоприятный период для раскрытия творческого потенциала каждого ребенка. Адаптированная к дошкольному возрасту ТРИЗ-технология позволяет воспитывать и обучать ребенка под девизом «Творчество во всем!». [1]

ТРИЗ – технология, как универсальный инструментарий можно использовать практически во всех видах деятельности (как в организованной учебной деятельности, так и в играх и режимных моментах). Создаётся ситуация успеха, идёт взаимообмен результатами решения, решение одного ребёнка активизирует мысль другого, расширяет диапазон воображения, стимулирует его развитие. Технология даёт возможность каждому ребёнку проявить свою индивидуальность, учит дошкольников нестандартному мышлению.

Актуальность выделенной проблемы обозначила выбор темы моей работы по самообразованию: «Использование приемов ТРИЗ технологии в развитии речи дошкольников»

Я поставила перед собой цель: развитие речи дошкольников с помощью использования приемов ТРИЗ технологии.

Цель реализовывала через решение следующих задач:

- стимулировать творческие и мыслительные процессы детей;

- способствовать развитию образности и выразительности речи, творческой речевой активности при создании собственных загадок, сказок;
- развивать речевые навыки, творческую фантазию;
- воспитывать умение работать в коллективе, сохраняя при этом индивидуальность каждого ребенка.

Свою работу по развитию речи детей с использованием приемов ТРИЗ строила постепенно по принципу от простого к сложному. В самом начале подводила детей к проблеме многофункционального использования предмета. Как можно использовать тот или иной предмет? Дети высказывали свои варианты ответов, учились строить предложения.

Затем мы вместе выявляли противоречия в объекте, явлении, когда что-то в нем хорошо, а что-то плохо, что-то мешает, а что-то нужно. Например: игра «Хорошо - плохо». Далее учились разрешать противоречия. Для разрешения противоречий использовала целую систему игровых и сказочных задач. Например, задача: «Как можно перенести воду в решете?» Решение задачи – перенести в решете воду в виде льда. Следующей ступенью в развитии речи-научиться изобретать что-то свое. Изобретательство детей выражается в творческой фантазии, в придумывании чего-то нового. Для этого детям предлагается ряд специальных заданий. Например, придумайте новый стул, на котором вам хотелось бы сидеть. Придумайте новую игрушку и др.

Следующая очень важная ступень – это решение сказочных задач и придумывание новых сказок с помощью специальных методов. Именно при придумывании и рассказывании новых сказок решались главные задачи: развитие связной образной, выразительной речи, богатой синонимами, описаниями, дополнениями. Заключительная ступень – дети учатся находить выход из любой сложной ситуации, опираясь на полученные знания, интуицию, используя оригинальные решения проблем.

В своей работе использовала следующие методы и приемы ТРИЗ-технологии: «На что похоже?», «Назови похожий предмет» («Поиск аналогов»); «Скажи наоборот» («Противоположности»)-ребята называли как можно больше слов противоположных; игры «Хорошо-плохо», «Поединок», «За-против» («Разрешение противоречий»); «Волшебная шкатулка идей» («Мозговой штурм»)- дети находят множество способов решения изобретательной задачи; игра «Да-нетка» - игроки разгадывают «тайну», заданную ведущим. Для этого игроки задают ведущему вопросы в такой форме, чтобы он мог ответить «Да» или «Нет». Ведущему разрешается давать следующие ответы на поставленные вопросы: «да», «нет», «и да, и нет», «это не существенно», «об этом нет информации» и т.д., пока слово не будет угадано. Игра «Подбери слова» - предлагается за основу тема (слово) и далее ребята подбирают слова к этой теме - различные ассоциации с этим словом. Игра «Чья загадка самая интересная» - дети учились сочинять загадки. «Моделирование маленькими человечками» - позволяет детям наглядно увидеть и почувствовать природные явления, характер взаимодействия предметов и их элементов; представления о внутренней структуре тел живой и неживой природы, предметов. Дети превращаются в маленьких человечков, которым предлагается изобразить проволоку, брусок, спичку (дети изображают, держась за руки). При этом анализируются свойства этих предметов: почему проволоку можно согнуть, а брусок нет; почему спичка не гнется, а ломается. В работе с детьми не исключала также продуктивную деятельность, например, рисование «Самолет будущего» (прием «Прогнозирование») – ребята рисовали и рассказывали про свой самолет.

При обучении детей творческому рассказыванию активно использую метод «Типовое фантазирование». А именно такие приемы: «Уменьшение - увеличение объекта. Например, выросла репка маленькая – премаленькая, продолжи сказку. Очень нравится детям фантазировать по принципу «Наоборот» - Предлагаю детям вспомнить хорошо знакомую сказку, поменять характер её героев и придумать новую сказку. Например: «Машенька злая, а медведь добрый». Пробуем с детьми оживлять объекты и фантазировать (прием «Оживление»). Не забываем и про прием «Дробление-объединение» (придумывание новой игрушки из частей старых игрушек).

Большой восторг у детей вызывает работа со сказками, поэтому сказкам уделяется огромное внимание, используя различные варианты работы со сказкой: «Спасательные ситуации в сказках» (сочинения всевозможных сюжетов и концовок. Кроме умения сочинять, ребенок учится находить выход из, порой, трудных обстоятельств.); «Знакомые герои в новых обстоятельствах».

При использовании этих приемов очень помогают мне «Круги Луллия»

«Круги Луллия» – одно из средств развития интеллектуально – творческих способностей детей. Это пособие вносит элемент игры в занятие, помогает поддерживать интерес к изучаемому материалу. Это пособие я сделала своими руками. Мне понадобились следующие материалы: металлический стержень с резьбой, на который одеваются круги и стрелка из ПВХ, между кругами пластиковые втулки, шайбы, гайки для того чтобы круги и стрелка вращались. Круги разделены на 8 секторов. Можно начать с двух кругов, разделенных на 4 или 6 секторов. Сейчас я использую три круга, разделенных на 8 секторов. Подобрала картинки, которые размещаются на круги. Это пособие можно использовать при изучении любой темы. Нельзя не отметить универсальность игрового пособия, используя лишь несколько кругов, можно получить либо разные варианты игры, либо дополнение к проводимой игре. Полученные навыки дети закрепляют в самостоятельных играх с «Речевыми кругами» в свободное время.

В большей степени использую эти «Круги Луллия» при придумывании новой сказки на основе уже известных детям сказок - «Коллаж из сказок» (творческая совместная работа детей и воспитателя.)

На большом круге размещаются картинки с эпизодами сказок, на втором круге герои этих сказок, на третьем атрибуты из сказок. Дети крутят стрелочку, называют «выпавшие сказки и придумывают на их основе новую сказку. Сказки получаются необычные, оригинальные. Эти сказки я стараюсь записывать, затем набираю их. Таким образом, пополняется наш книжный уголок в группе авторскими сказками наших детей. Самые интересные сказки мы с ребятами в свободное время еще раз перечитываем. Скоро создадим сборник авторских сказок детей группы «Ласточка». В дальнейшем у нас с детьми в планах есть такая идея создать книжки-малышки с авторскими сказками ребят с иллюстрациями.

Самое главное с помощью приемов ТРИЗ-технологии удалось добиться больших успехов в развитии речи детей, т.е. достигнуть поставленной цели. Дети научились не только грамотно строить предложения, высказывать свои мысли, придумывать связные рассказы, но и находить решение проблемы, выход из самых трудных ситуаций; научились критически мыслить, анализировать, фантазировать, работать в команде.

ТРИЗ технология очень интересна и увлекательна - стоит только поближе с ней познакомиться.

Таким образом, в результате занятий с применением элементов ТРИЗ у детей снимается чувство скованности, преодолевается застенчивость, постепенно развивается речь, логика мышления, воображение. Речевая и общая инициатива ТРИЗ дает детям возможность проявить свою индивидуальность, умение нестандартно мыслить. ТРИЗ развивает креативность, критическое мышление, коммуникабельность, навыки работы в команде, стремление найти выход из затруднительного положения.

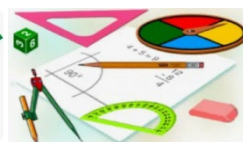
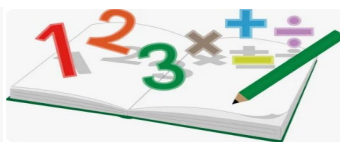
Использованная литература:

1. Гин С.И. Занятия по ТРИЗ в детском саду. Пособие для педагогов дошкольного учреждения. – М.:, 2008. - 144 с.
2. Сычева А.Д. Проект «Использование приемов технологии ТРИЗ в развитии речи дошкольников» [электронный ресурс]// <https://nsportal.ru/detskiy-sad/razvitiie-rechi/2020/05/30/proekt-ispolzovanie-priemov-tehnologii-triz-v-razvitiie-rechi>
табысты әлеуметтенуіне және өзін-өзі жүзеге асыруына ықпал ететін мүмкіндік береді.

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ТӘРБИЕНІҢ БАЛА ӨМІРІНДЕГІ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

**Кенжеханова Куралай
Айтказиновна
Бексолтанова Жаннұр
Жұмабекқызы**
мектепке дейінгі
ұйымның тәрбиешілері
ЖШС «Амиржан и К»
шағын орталығы
Семей қаласының білім
бөлімі
Абай облысының білім
басқармасы

Мектепке дейінгі тәрбие – баланың жеке тұлға болып қалыптасуының алғашқы сатысы. Бұл кезеңде баланың ақыл-ойы, дене бітімі және әлеуметтік дағдылары қарқынды дамиды. Мектепке дейінгі ұйымдар балаларға білім алуға, әлемді тануға және өзара қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді. Балабақшада балалар өз құрбыларымен араласып, ойнау арқылы әлеуметтік дағдыларды үйренеді. Олар бөлісу, кезекте тұру, ынтымақтастық жасау сияқты маңызды қағидаларды меңгереді. Сондай-ақ, балалардың тілдік қоры артып, сөйлеу мәнері жақсарады. Мектепке дейінгі тәрбие балалардың мектепке дайындығын қамтамасыз етеді. Олар әріптермен, сандармен танысып, қарапайым математикалық амалдарды үйренеді. Бұл балалардың мектептегі оқу үрдісіне тез бейімделуіне көмектеседі. Сонымен қатар, мектепке дейінгі ұйымдарда балалардың шығармашылық қабілеттері дамиды. Ән айту, би билеу, сурет салу, мүсін жасау сияқты іс-шаралар балалардың қиялын дамытып, өз ойларын еркін жеткізуге үйретеді. Мектепке дейінгі тәрбие баланың денсаулығын нығайтуға да бағытталған. Балабақшаларда дене шынықтыру сабақтары, ойындар және таза ауада серуендеу арқылы балалардың физикалық белсенділігін арттыруға жағдай жасалады. Дұрыс тамақтану да маңызды рөл атқарады, балалардың дұрыс өсуі мен дамуы үшін қажетті дәрумендер мен минералдармен қамтамасыз етіледі. Мектепке дейінгі ұйымдарда балалардың жеке ерекшеліктері ескеріледі. Әр баланың қабілеті мен қызығушылығына сәйкес білім беру бағдарламалары құрастырылады. Бұл балалардың өз әлеуетін толық ашуына және өзіне деген сенімділігін арттыруға көмектеседі. Яғни, мектепке дейінгі тәрбие – баланың жан-жақты дамуына, оның мектепке және өмірге дайын болуына зор үлес қосатын маңызды кезең. Сапалы мектепке дейінгі білім беру – баланың жарқын болашағының кепілі. Мектепке дейінгі тәрбие мен білім берудің маңызы зор. Мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру – баланың жан-жақты дамуына, тұлғалық қалыптасуына негіз болатын маңызды кезең. Осы уақыт аралығында бала әлеуметтік, эмоционалдық, танымдық және физикалық дамудың алғашқы сатыларынан өтеді. Мектепке дейінгі кезеңдегі тәрбие мен білім беру – білім жүйесінің негізі болып табылады және бұл кезеңде алынған дағдылар мен білімдер бала болашағына үлкен әсер етеді. Мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру баланың психоәлеуметтік дамуына айтарлықтай ықпал етеді. Бұл кезеңде баланың ой-өрісі кеңейіп,

қоршаған әлем туралы алғашқы түсініктері қалыптасады. Мектепке дейінгі ұйымдар баланың дамуына дұрыс әсер ету арқылы оны мектепке дайындау, әлеуметтік дағдыларын қалыптастыру, тілін дамыту, шығармашылық қабілеттерін арттыру, ақыл-ойын кеңейту сияқты маңызды міндеттерді атқарады.

❖ Баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуы.

Мектепке дейінгі кезеңде бала өзін жеке тұлға ретінде танып-біле бастайды. Бұл кезеңде бала басқа балалармен қарым-қатынас орнатуды, өз сезімдерін, ойларын білдіруді үйренеді. Жеке тұлғаның алғашқы қадамдары осы кезде қаланады. Бала ұжымда жұмыс істей білу, өзін-өзі тәрбиелеу, мақсат қою сияқты дағдыларды меңгереді. Осы тұрғыдан алғанда, мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру қоғамға әлеуметтік тұрғыдан жауапты азаматтар дайындаудың алғашқы кезеңі болып табылады.

❖ Ақыл-ойының дамуы.

Мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру баланың ақыл-ойын дамытуда маңызды рөл атқарады. Бұл кезеңде балалар логикалық ойлау, есте сақтау, қиялдау, тіл дамыту, зейін қою сияқты дағдыларды үйренеді. Олардың танымдық қабілеттері артып, айналадағы дүниені зерттеп, қоршаған ортаның заңдылықтарын түсінеді. Балалар үшін ойын тәсілдері мен арнайы жаттығулар арқылы ақыл-ой қабілеттерін дамыту өте тиімді.

❖ Қарым-қатынас және әлеуметтік дағдылар.

Мектепке дейінгі тәрбиенің тағы бір маңызды аспектісі — баланың әлеуметтік дағдыларын қалыптастыру. Бұл кезеңде бала өз құрдастарымен, ересектермен және қоршаған ортамен қарым-қатынас орнатуды үйренеді. Баланың әлеуметтену процесі осы уақыт ішінде басталады, мұнда ол басқа балалармен бірге әрекет етуді, топта жұмыс істегенде бірлесіп шешім қабылдауды, өз әрекеттеріне жауапкершілікпен қарауды үйренеді. Бұл дағдылар бала үшін мектеп өмірінде маңызды болады.

❖ Тұлғалық және шығармашылық даму.

Мектепке дейінгі кезеңде балалардың шығармашылық қабілеттері ерекше дамиды. Бұл кезеңде баланың қиялы кеңейеді, ол әртүрлі көркемөнер түрлерімен танысады. Мектепке дейінгі мекемелерде балаларға сурет салу, ән айту, би билеу, театралды қойылымдар қою сияқты шығармашылық жұмыстар ұсынылады. Осы жұмыстар баланың өзін-өзі білдіру қабілеттерін арттырып, өз көзқарасын, пікірін ашық айтуға үйретеді.

Мектепке дейінгі тәрбиенің психологиялық және педагогикалық негіздері

Мектепке дейінгі тәрбие мен білім берудің басты мақсаты – баланың барлық дамуына ықпал жасау. Бұл мақсатты жүзеге асыру үшін тәрбие мен білім берудің психологиялық және педагогикалық негіздері маңызды болып табылады. Баланың психологиялық ерекшеліктері мен даму деңгейіне сәйкес жүргізілетін жұмыс балаға ең тиімді түрде көмектеседі. Педагогтың баламен өзара қарым-қатынасы оның дамуында айтарлықтай маңызды рөл атқарады. Мектепке дейінгі ұйымдарда балаларды тәрбиелеу мен оқыту педагогикалық процестің тиімділігіне, мұғалім мен бала арасындағы қарым-қатынастың дұрыс ұйымдастырылуына байланысты. Педагогтың жоғары кәсібилігі, балаларды түсінуі, оларды тыңдай білуі мен қажет уақытта қолдау көрсетуі баланың дамуына оң әсер етеді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Жұмаділова, Р. (2018). Мектепке дейінгі тәрбие мен білім берудің негіздері. Алматы: Білім.
2. Мырзағалиева, Г. (2020). Балабақшадағы педагогикалық процесс: теория мен практика. Астана: Елорда.
3. Сұлтанова, З. (2017). Мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру: инновациялық әдістер. Алматы: Арман.
4. Аманжолова, Л. (2019). Баланың жеке тұлға ретінде қалыптасуы мен оның дамуы. Шымкент: Оңтүстік Қазақстан.
5. Ермекова, Ж. (2016). Педагогика негіздері: мектепке дейінгі кезеңдегі тәрбие. Алматы: Қазақстан.

ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГ МАМАННЫҢ БІЛІМ САЛАСЫНА ҚОСА ҮЛЕСІНІҢ ҚҰЗІРЕТІ

Жалгасбаева Жанар Турарбековна
педагог-психолог

**А.Байтұрсынұлы атындағы
№ 28 жалпы білім беретін мектеп
Ақтау қаласы, Маңғыстау облысы**

Мектеп педагог-психологының міндеті – білім беру ұйымындағы оқу-тәрбие процесінің психологиялық жағын қамтамасыз ету. Оның жұмысы оқушылардың жеке ерекшеліктерін анықтауға, олардың психикалық дамуын қадағалауға, қиындықтарды алдын алуға және шешуге бағытталған. Педагог-психолог оқушылармен, ата-аналармен және мұғалімдермен жұмыс істейді. Оқушыларға психологиялық кеңес беру, диагностикалық зерттеулер жүргізу, түзету-дамыту бағдарламаларын жасау және жүзеге асыру оның құзыретіне кіреді. Ата-аналарға бала тәрбиесі мәселелері бойынша кеңес беріп, мұғалімдерге оқушылармен тиімді қарым-қатынас жасауға көмектеседі. Сонымен қатар, педагог-психолог оқу процесін психологиялық тұрғыдан қолдау, білім беру бағдарламаларының психологиялық сараптамасын жүргізу, мектептегі психологиялық климатты жақсарту жұмыстарына қатысады. Оның мақсаты – әрбір оқушының толыққанды дамуына жағдай жасау және олардың психикалық денсаулығын сақтау. [1].

Педагог-психологтың жұмысы білім беру мекемесіндегі барлық қатысушылардың психологиялық әл-ауқатын қамтамасыз етуге бағытталған. Ол балалардың жас және жеке ерекшеліктерін ескере отырып, олардың әлеуметтік-психологиялық бейімделуіне, тұлғалық дамуына және өзін-өзі анықтауына ықпал етеді. Педагог-психологтың қызметі оқушылардың үлгеріміне, мінез-құлқына және өзара қарым-қатынасына әсер ететін психологиялық факторларды анықтауға және түзетуге бағытталады. Ол білім беру процесін жетілдіруге, оқытудың тиімді әдістерін енгізуге және оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал етеді. Педагог-психологтың міндеттерінің бірі – дағдарыстық жағдайларда психологиялық көмек көрсету. Ол оқушыларға, ата-аналарға және мұғалімдерге қиындықтарды жеңуге, стрессті басқаруға және психологиялық тұрақтылықты сақтауға көмектеседі. Педагог-психологтың жұмысы білім беру ұйымының тұрақты және үйлесімді жұмысын қамтамасыз етуге бағытталған.

Мектептегі педагог-психологтың жұмысы балалар мен жасөспірімдердің психологиялық және эмоционалдық дамуын қолдауға, олардың оқыту процесінде кездесетін қиындықтарын жеңуге, сондай-ақ жеке тұлғалық қасиеттерін қалыптастыруға бағытталған. Мұндай маман мектептің білім беру ортасында маңызды рөл атқарады, себебі ол балалардың денсаулығын, психоэмоционалды жағдайын, сондай-ақ ата-аналармен және мұғалімдермен байланыс орнатуды қадағалайды[2,5].

Педагог-психологтың негізгі міндеттері мен қызметтеріне тоқталайық:

1. Психологиялық диагностикалық жұмыс

Педагог-психолог мектепте оқушылардың психологиялық жағдайын зерттейді. Бұл жұмыс оқушылардың ойлау қабілеттері, эмоционалдық жағдайы, әлеуметтік бейімделуі және жеке тұлғалық ерекшеліктері бойынша диагностика жүргізуді қамтиды. Осы арқылы балалардың мәселелері мен қиындықтары анықталып, оларды шешудің жолдары ұсынылады.

2. Психологиялық кеңес беру

Мұғалімдер мен ата-аналарға балалардың психологиялық дамуы туралы кеңес беру, оқушылардың мектепке бейімделуіне көмек көрсету, сондай-ақ жеке дағдарыс кезінде қолдау көрсету маңызды міндеттерінің бірі. Педагог-психолог психологиялық қолдау

көрсету арқылы оқушының өзін-өзі бағалауы мен ішкі мотивациясын жоғарылатуға мүмкіндік береді.

3. Оқушылармен жеке жұмыс

Педагог-психологтың жеке жұмысын оқушылардың жеке қажеттіліктері мен мәселелеріне қарай ұйымдастыру өте маңызды. Бұл жұмыс барысында оқушының психологиялық жағдайы мен проблемалары анықталып, оларды шешу үшін арнайы бағдарламалар мен жаттығулар әзірленеді. Педагог-психологтың оқушылармен жеке жұмысы – оқушының даму ерекшеліктерін, жеке қажеттіліктерін ескере отырып, оның психологиялық саулығын қолдауға бағытталған маңызды процесс. Бұл жұмыс оқушының ішкі әлемін түсінуге, проблемаларын анықтауға және оларды шешуге көмектесуге бағытталады. Жеке жұмыс барысында психолог оқушымен сенімді қарым-қатынас орнатады. Бұл оқушының өз ойын, сезімін ашық білдіруіне мүмкіндік береді. Психолог оқушыны тыңдайды, оның жағдайын түсінуге тырысады, қолдау көрсетеді және кеңес береді. Жеке жұмыс әртүрлі әдістер мен техникаларды қолдану арқылы жүргізіледі, мысалы, әңгімелесу, бақылау, ойындар, арт-терапия және т.б. Бұл жұмыстың мақсаты – оқушының өзіне деген сенімін арттыру, өзін-өзі бағалауын қалыптастыру, стресстік жағдайлармен күресу дағдыларын дамыту, эмоцияларын басқаруға үйрету және қарым-қатынас жасау қабілеттерін жақсарту. Жеке жұмыс оқушының жеке тұлға ретінде қалыптасуына, өзін-өзі тануына және әлеуметтік бейімделуіне ықпал етеді. Мектепте әртүрлі психологиялық тренингтер, семинарлар мен лекциялар ұйымдастырылады. Бұл оқушылардың психологиялық сауаттылығын арттыруға, стресспен күресуге, әлеуметтік дағдыларын жетілдіруге және өзара қарым-қатынасты нығайтуға көмектеседі. Сонымен қатар, педагог-психолог мұғалімдер мен ата-аналарға балалармен жұмыс істеу әдістері мен тәсілдері туралы кеңес береді[3,25].

4. Әлеуметтік бейімделуге көмек көрсету

Мектепте жаңа оқушылар пайда болғанда немесе ұжымдық қатынастар өзгерген кезде әлеуметтік бейімделу мәселесі туындайды. Педагог-психолог бұл жағдайда оқушыларға бейімделу процесін жеңілдетуге, олардың ұжымға сіңісуіне көмек көрсетеді. Мектепшілік психологиялық қызмет – оқушылардың психологиялық денсаулығын қамтамасыз ететін, оқу-тәрбие процесінің тиімділігін арттыратын маңызды құрал. Психологиялық қызметтің жұмысы мектептің өміріне елеулі әсер етеді, білім алушылардың бай тұлғалық дамуына, әлеуметтік адаптациясына және психологиялық жайлылығына жол ашады. Жаңа заманның талаптарына сай, мектеп психологының қызметі көптеген мәселелерді шешуге көмектеседі, қоғамның бәсекеге қабілетті, психологиялық тұрғыдан сау ұрпағын тәрбиелеуге ықпал етеді. Мектептегі педагог-психологтың жұмысы балалардың білім алу процесінде психологиялық көмек көрсету және олардың жеке тұлғалық дамуына қолдау жасау бағытында маңызды рөл атқарады. Оның жұмысы оқушылардың психоэмоционалдық жағдайына әсер етіп, олардың мектепте табысты оқып, дамуына мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Жарықбаев Қ., Қалиев С. (2000). Жалпы психология. Алматы: "Қазақ университеті".
2. Аймауытов Ж. (1995). Педагогика. Алматы: "Мектеп".
3. Сахарова С.Е. (2015). Психология в образовании. Москва: Академия.
4. Назарбаева Ә.Р., Нұрғалиева М.Ж. (2013). Мектептегі педагог-психолог жұмысы. Алматы: «Қайнар».
5. Психологтің кәсіби қызметі: теориясы мен практикасы. (2010). Журнал «Психология и образование», №12.

КӨРКЕМ ЕҢБЕК САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚҚА БАУЛУ

**Осанова Кенжегуль Кушембаевна
көркем еңбек мұғалімі
№ 126 мамандандырылған лицей
Алматы қаласы, Әуезов ауданы**

Өз халқымыздың ұлттық құндылықтарын сақтау және дамыту – қазіргі білім беру жүйесінің негізгі міндеттерінің бірі. Бұл үдерісте көркем еңбек сабағы ерекше рөл атқарады. Көркем еңбек сабақтары оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, ұлттық мәдениетті танытуға, ұлттық игіліктерімізді қадірлеуге, сондай-ақ, эстетикалық талғамын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Көркем еңбек сабағында оқушыларды ұлттық құндылыққа баулу аса маңызды. Көркем еңбек пәні оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға және эстетикалық танымын кеңейтуге бағытталған маңызды сабақтардың бірі. Алайда, бұл пәннің мәні тек қана көлөнерді үйретумен шектелмейді, сонымен қатар

оқушыларды ұлттық мәдениетіміз бен құндылықтарымызды түсінуге, сақтауға және құрметтеуге тәрбиелеуде ерекше рөл атқарады. Ұлттық құндылықтардың мәні ерекше. Ұлттық құндылықтар — халықтың ғасырлар бойы жинақтаған рухани, мәдени және әлеуметтік тәжірибесінің нәтижесі. Олардың ішінде халқымыздың көлөнер туындылары, ұлттық ою-өрнектер, киімдер мен әшекейлер, тұрмыстық заттар, музыкалық аспаптар, сондай-ақ халықтың дүниетанымы мен салт-дәстүрлері маңызды орын алады. Бұл құндылықтар ұлттың өзіндік ерекшелігін көрсетеді және оны сақтау, насихаттау әр азаматтың парызы. Ұлттық құндылықтар — бұл халықтың мәдени, әдет-ғұрыптық, моральдық, діндық, философиялық, ғылыми, эстетикалық және басқа да тәжірибелері негізінде қалыптасқан, ұлттық сананы, рухани құндылықтарын, өмір сүруге тән ерекшеліктерін білдіретін танымдық-тәжірибелік жүйе. Олар адамзаттың дамуында маңызды рөл атқарады. Ұлттық құндылықтарды сақтау — бұл елдің өркениеттік дамуына, тәуелсіздігіне, салт-дәстүрлеріне, мәдениетіне, рухани тәрбиесіне, ұлттық санасына, болашақтағы ұрпақтың тұлғалық дамуына ықпал етеді. Бұл себептерге байланысты, ұлттық құндылықты сақтау — бұл мемлекеттік саясаттың басты бағыты болып табылады. Қазақ халқының мәдениетінде ерекше орын алатын ұлттық құндылықтар мыналар:

- ❖ Азаматтық ұстаным— азаматтық тұлға болудың маңыздылығы мен азаматтық жауапкершілікпен байланыстыруы. Азаматтық ұстаным — бұл әрбір адамның өз еліне, оған деген махаббат пен сыйлау сезімі, азаматтық міндеттерді орындау сезімі. Адамгершілік — өмір сүрудің негізі, мәдениет пен адамгершілік нормаларының сақталуы, өмірге тұлғалық көзқарас, өзін-өзі тану, өзін-өзі жетілдіру.
- ❖ Ата-анаға құрмет— туған-туыстарына, ата-аналарына, жақындарына деген сыйластық пен махаббат сезімі, оларға көмектесу, оларды қорғау, жақсылық жасау. Ұлттық сана — ұлттық мәдениеттің, дәстүрлердің, салт-дәстүрлердің негізін құрайды. Ұлттық сана — бұл ұлттық мінез-құлық, ұлттық өмір сүру, ұлттық пікір-тұжырымдар, ұлттық діни, философиялық, ғылыми, эстетикалық, моральдық, ғылыми, әдет-ғұрыптық, салт-дәстүрлік, әлеуметтік, тұрмыстық және т.б. тәжірибелерді білдіретін танымдық-тәжірибелік жүйенің негізі.

Ұлттық құндылықтарға деген көзқарастамыз біздің өмірімізді, елдімізді, тұтастығын, болашағын анықтайды. Олар біздің санамызды, рухани әлемімізді, әлеуметтік өмірімізді, ұлттық тәжірибесімізді білдіреді. Мемлекеттік саясат құралы ретінде ұлттық құндылықтарды сақтауда біз елдің болашағы, ұрпақтарымыздың тұлғалық және рухани дамуына басымдық беріп, мәдени, ұлттық, діндық және басқа да құндылықтарды насихаттаймыз, оларды дамытамыз. Осы ретте көркем еңбек пәнінің мақсаты айқын. Көркем еңбек пәні арқылы оқушыларға ұлттық құндылықтарды үйрету, олардың бойында ұлттық патриотизм сезімін қалыптастыру маңызды. Оқушылардың шығармашылық жұмыстары арқылы қазақтың қолөнері, сәндік өнері, ұлттық ою-өрнек, киіз үйдің элементтері, домбыра жасау сияқты халықтық өнер түрлері таныстырылады. Бұл әдіс оқушыларды өз халқының өнеріне деген құрметке, оны сақтау мен дамытуға баулиды. Ұлттық құндылықты қалыптастыру жолдары:

1. Ою-өрнек және қолөнер туындылары: Көркем еңбек сабағында оқушыларға қазақ халқының ұлттық ою-өрнектерінің тарихы мен маңызын түсіндіру маңызды. Ою-өрнектерді пайдалана отырып, оқушылар түрлі қолөнер бұйымдарын жасап, ұлттық өнерге деген қызығушылықтарын арттырады.

2. Қазақтың дәстүрлі өнерін зерттеу: Қазақтың киіз үйі, қолөнері, ұлттық киімдері, аспаптары сияқты мәдени мұралар туралы мәліметтер беру, олардың жасалу жолдары мен маңызын оқушыларға түсіндіру.

3. Жобалық жұмыстар: Оқушыларға ұлттық өнер тақырыбында жобалар жасауға тапсырмалар беру. Мысалы, киіз үйдің макетін жасау, қазақы ою-өрнекпен әшекейлеу, ұлттық киімдер үлгісін жасау сияқты тапсырмалар арқылы ұлттық өнерге деген сүйіспеншілікті арттыру.

4. Ұлттық мерекелер мен салт-дәстүрлерді таныстыру: Көркем еңбек сабағында ұлттық мерекелер мен салт-дәстүрлерді насихаттай отырып, ұлттық мәдениеттің өмірдегі рөлін түсіндіруге болады. Мұндай іс-шаралар оқушылардың ұлттық құндылықтарға деген көзқарастарын қалыптастырады.

Қорытындылай келсек, көркем еңбек сабағында ұлттық құндылықтарды оқыту тек қана белгілі бір өнер түрлерін меңгеруге емес, сондай-ақ оқушыларды туған жерге, ұлтқа деген сүйіспеншілікті нығайтуға бағытталады. Ұлттық құндылықтарымызды сақтап, келер ұрпаққа жеткізу үшін әр ұстаздың рөлі өте маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ахметов, Т. «Қазақ халқының қолөнері». – Алматы: Қазақстан, 2004.
2. Әбенбаев, А. «Ұлттық өнер және мәдениет». – Астана: Фолиант, 2010.
3. Қуандықова, М. «Қазақ ұлттық өнері». – Алматы: Өнер, 2008.
4. Байжұманова, Ш. «Көркем еңбек сабағында шығармашылық дамытудың жолдары». – Шымкент: «Шыңғыс», 2015.
4. Смайылова, Н. «Ұлттық құндылықтар және мектеп». – Алматы: Мектеп, 2012.

**ЕРЕКШЕ БІЛІМ БЕРУДІ ҚАЖЕТ
ЕТЕТІН БАЛАЛАРҒА КӨРКЕМ ЕҢБЕК
ҚҰНЫЛЫҚТАРЫН ТҮСІНДІРУ ЖОЛДАРЫ**

**Алмабекова Маржанкуль Абиловна,
көркем еңбек мұғалімі,**

**№126 мамандандырылған лицей
Алматы қаласы, Әуезов ауданы**

Көркем еңбектің құндылығы туралы мәселе әрқашан өзекті болды, бірақ ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларға білім беру контекстінде айрықша маңыздылыққа ие. Ақпаратты қабылдау мен білдіруде жиі қиындықтарға тап болатын мұндай балалар үшін қолөнер өзін-өзі көрсету құралы ғана емес, сонымен қатар әлемді танудың, қарым-қатынас дағдыларын дамытудың және өзін-өзі бағалауды арттырудың қуатты құралы бола алады.

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларға көркем еңбектің құндылығын түсіндіру көп қырлы және жеке көзқарасты қажет ететін міндет. Әр баланың ерекшеліктерін ескеру маңызды: оның сенсорлық қалауы, ұсақ моториканың даму деңгейі, танымдық қабілеттері, сонымен қатар қарым-қатынас дағдылары. Көркем еңбек балалардың эстетикалық сезімін дамытуға, олардың қоршаған ортаға деген қарым-қатынасын қалыптастыруға ықпал етеді. Сонымен қатар, бұл пән балаларға еңбекке деген оң көзқарасты тәрбиелеуге мүмкіндік береді. Көркем еңбек арқылы олар әртүрлі материалдармен жұмыс істеп, қолөнер туындыларын жасаудың дағдыларын меңгереді. Бұл оларды тек шығармашылық тұрғыдан дамытып қоймай, еңбек процесінің маңызын түсінуге, еңбектің нәтижесін бағалауға да үйретеді. Ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін көркем еңбек көбінесе терапевтік әсер етеді. Олар үшін шығармашылық жұмыс жаңа сезімдер мен тәжірибелер алу мүмкіндігін береді. Мысалы, бейнелеу өнері немесе қолөнермен айналысу балалардың стрессті жеңуіне, өзін-өзі реттеуге, ептілік пен төзімділік дағдыларын дамытуға көмектеседі. Көркем еңбек сабағы кезінде балалар топтық жұмыстарға да қатыса алады, бұл олардың әлеуметтік дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Олар бірлескен іс-әрекет арқылы өз идеяларын басқалармен бөлісіп, топ ішінде өз орнын табуға үйренеді. Бұл, әсіресе, балалардың әлеуметтік ықпалдастығын арттыруға маңызды болып табылады[1,16].

Ерекше білім беруді қажет ететін балалармен жұмыс істегенде, педагогтар көркем еңбекті түсіндірудің әртүрлі әдіс-тәсілдерін қолдана алады. Мысалы, визуалды ақпараттарды қолдану, модельдеу, ойын элементтерін енгізу сияқты әдістер арқылы балалардың қызығушылығын арттырып, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға болады. Сонымен қатар, балалардың жеке ерекшеліктеріне қарай тапсырмалар мен жұмыстың күрделілігін реттеу маңызды[2,25].

Көркем еңбектің құндылығын түсіндірудің негізгі әдістерінің қатарына мыналарды жатқызуға болады:

- Практикалық үйрету:

Балаға материалдармен және құралдармен тікелей әрекеттесуге, түсімен, пішінімен, құрылымымен тәжірибе жасауға мүмкіндік беру. Бұл тек тактильді тәжірибе алуға ғана емес, сонымен қатар ұсақ моториканы, қозғалыстарды үйлестіруді, кеңістіктік ойлауды дамытуға мүмкіндік береді.

- Мультисенсорлық тәсілді қолдану:

Шығармашылық процесіне әртүрлі сенсорлық ынталандыруларды қосу: музыка, хош иістер, тактильді материалдар. Бұл тәсіл аутизм спектрі немесе сенсорлық шамадан тыс жүктемесі бар балаларға ақпаратты жақсырақ қабылдауға және тапсырмаға шоғырлануға көмектеседі.

- Өнерді басқа оқу пәндеріне біріктіру:

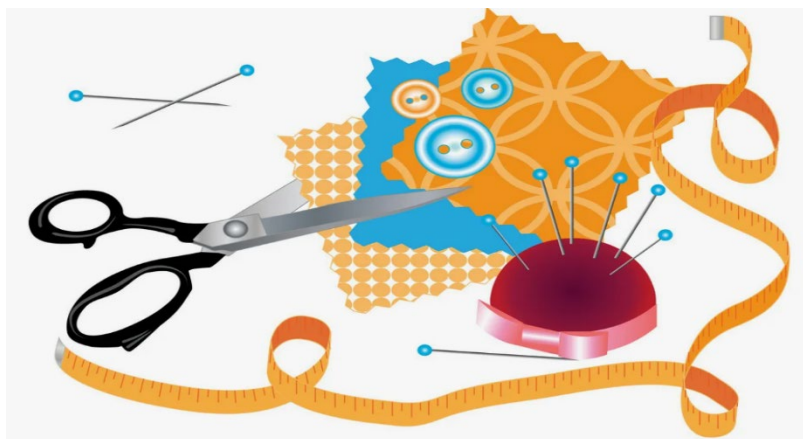
Әдеби шығармаларды, тарихи оқиғаларды, ғылыми құбылыстарды суреттеу үшін көркем образдарды қолдану. Бұл материалды тереңірек түсінуге және ассоциативті ойлауды дамытуға ықпал етеді[3,5].

- Ынтымақтастық пен бірлескен шығармашылық үшін жағдай жасау:

Ерекше балалар бір-бірімен қарым-қатынас жасай алатын, бір-бірінен үйренетін, қарым-қатынас дағдылары мен қауымдастық сезімін дамытатын топтық жобаларды ұйымдастыру керек. Мүмкіндігі шектеулі балаларға арналған көркем құралдар мен материалдарды бейімдейтін арнайы бағдарламалар мен құрылғыларды қолдану.

Көркем еңбектің құндылығы түпкілікті нәтижемен өлшенбейтінін, бірақ шығармашылық процесімен анықталатынын есте ұстаған жөн. Бастаманы, тәуелсіздікті, экспериментті ынталандыру, сондай-ақ баланың шеберлік деңгейіне қарамастан оның күш-жігерін мадақтау қажет.

Қорытындылай келе, айтарымыз бар балаларға көркем еңбектің құндылығын

түсіндіру тек білім беру міндеті емес, гуманитарлық миссия екенін атап өткен жөн. Балаларға қолөнер әлемін ашуға көмектесу арқылы біз оларға өзін-өзі тануға, өзін-өзі көрсетуге және қоғамда толыққанды өмір сүруге жол ашамыз. [4,15].

Ерекше білім беруді қажет ететін балаларға көркем еңбектің құндылығын түсіндіру – бұл маңызды педагогикалық мәселе. Көркем еңбек балалардың

шығармашылық қабілеттерін дамытуға, өздеріне деген сенімділіктерін арттыруға, сондай-ақ оларды қоғамда өз орнын табуға мүмкіндік береді. Мұндай балалардың денсаулық жағдайы, оқу мен қарым-қатынас жасау қабілеттері әртүрлі болғанымен, көркем еңбек олардың әрқайсысына өз деңгейінде әсер етуі мүмкін. Ерекше білім беруді қажет ететін балалар үшін көркем еңбек тек оқу пәні ғана емес, бұл шығармашылық дамудың және әлеуметтік ықпалдастықтың маңызды құралы. Оларды көркем еңбектің құндылығын түсіндіру арқылы, біз олардың тұлғалық және шығармашылық әлеуетін ашуға көмектесеміз. Бұл балалардың өзін-өзі тануына, өзін-өзі білдіруіне және өмірде табысты болуына негіз қалайды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Шоқай, Р. Б. (2019). Ерекше білім беруді қажет ететін балалардың психологиялық-педагогикалық қолдауы. Алматы: Атамұра.
2. Қожахметова, Н. Т. (2021). Көркем еңбекті оқытудың әдіснамалық негіздері. Астана: Фолиант.
3. Жанқұлов, Н. Ә. (2018). Педагогика негіздері. Алматы: ҚазМУ.
4. Болатова, С. Қ. (2020). Ерекше білім беруді қажет ететін балаларға арналған шығармашылық жұмыстар.

ТӘРБИЕЛЕНУШІЛЕР ӨМІРІНДЕ ДАЯРЛЫҚ СЫНЫБЫНЫҢ МАҢЫЗЫ

Табыс Саякат
мектепалды даярлық сынып тәрбиешісі
Жетісу облысы білім басқармасы
Алакөл ауданы бойынша білім бөлімі
«Мектеп жасына дейінгі шағын орталығы бар
Омар Молдағожин атындағы орта мектебі»
коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Даярлық сыныбы – мектепке дейінгі және бастауыш мектеп жасындағы балалардың оқу процесіне бейімделуіне, олардың денсаулығы мен психоэмоционалды даму жағдайына оң әсер ететін оқу мекемесінің алғашқы сатысы. Тәрбиеленушілердің өмірінде даярлық сыныбының маңызы зор, себебі ол балаларды мектепке, ұжымға, жаңа әлеуметтік ортаға дайындаумен қатар, олардың психологиялық дамуын қамтамасыз етеді. Даярлық сыныбының мәні мен міндеттері маңызды екенін естен шығармаған жөн.

Даярлық сыныбының негізгі міндеті балалардың мектепте оқу мен қарым-қатынас жасау үшін қажетті дағдыларды меңгеруіне, сондай-ақ олардың әлеуметтік, эмоционалды және танымдық даму деңгейін арттыруға бағытталған. Бұл сыныпта балалар оқу үрдісіне дайындалады, олар негізінен әлеуметтік мінез-құлықты, өз ойын еркін жеткізуді, қатарластары мен мұғалімдермен дұрыс қарым-қатынас жасауды үйренеді. Психологиялық дайындыққа келсек, Баланың мектепке дайын болу тек оқу дағдыларының қалыптасуымен ғана шектелмейді, сондай-ақ психологиялық дайындығы да маңызды. Даярлық сыныбының оқу процесі балалардың эмоционалды, когнитивтік, және әлеуметтік дамуын ескеріп құрылады. Мектепке дейінгі кезеңдегі балалар үшін ұжыммен бірге жұмыс істеу, әртүрлі міндеттерді орындау, ойын арқылы оқуды үйрену маңызды болып табылады. Әлеуметтік және эмоционалды даму үшін балалар ұжымда болып, өз құрдастарымен қарым-қатынас жасау тәжірибесі өте маңызды. Даярлық сыныбында тәрбиешілер балалардың өзара әрекеттесуін қадағалап, олардың пікірталас, ынтымақтастық, достық қарым-қатынас жасау қабілеттерін дамытады. Бұл дағдылар балалардың мектеп өміріне ыңғайланып, жаңа ортаға тез бейімделуіне көмектеседі. Сонымен қатар, даярлық сыныбы балалардың эмоциялық тұрақтылығын дамытуға да ықпал етеді. Когнитивтік дамуға келейік, даярлық сыныбында балалар тек әлеуметтік дағдыларды ғана емес, когнитивтік дағдыларды да дамытады. Оқу іс-әрекеті барысында балалардың зейіні, есте сақтау қабілеті, ойлау және шығармашылық қабілеттері қалыптасады. Бұл кезеңде балалар қарапайым математикалық ұғымдармен, тіл мен әдебиет негіздерімен танысып, жалпы білім беру бағдарламасының алғашқы қадамдарын меңгереді. Даярлық сыныбының рөлі мен маңызы ешқашан күні тәртібінен қалмақ емес. Даярлық сыныбы мектепке дейінгі және бастауыш мектеп жасындағы балалар үшін өте маңызды кезең болып табылады. Бұл кезеңде бала тек оқу іс-әрекетіне ғана емес, әлеуметтік өмірге де бейімделеді. Оның эмоциялық және интеллектуалдық дамуының негізі осы кезеңде қаланатындықтан, даярлық сыныбының тәрбиешілері мен мұғалімдері балалардың жеке тұлғалық дамуына, олардың шығармашылық және танымдық қабілеттерін ашуға ерекше назар аударады. Даярлық сыныбының тәрбиеленушілер өміріндегі маңызы зор. Бұл кезеңде балалар тек мектепке даярланбайды, олар өздерінің жеке қасиеттері мен әлеуетін танып, жаңа әлеуметтік ортаға бейімделеді. Мұғалімдер мен тәрбиешілердің дұрыс бағыттауымен балалар мектепке барар алдында жан-жақты дамыған, өзін-өзі түсінетін, өз ойын дұрыс жеткізе алатын тұлға болып қалыптасады. Осылайша, даярлық сыныбы – баланың мектеп өміріне сәтті қадам басуына негіз болатын маңызды кезең болып табылады.

Дайындық сыныбы балалардың өмірінде маңызды рөл атқарады. Бұл кезең тек мектепке дайындық емес, сонымен қатар белсенді тұлғалық өсу және әлеуметтену кезеңі. Бұл кезеңде балалар мектепте табысты оқуға қажетті негізгі білім мен дағдыларды меңгеріп қана қоймайды, сонымен қатар олардың күшті жақтарын біліп, дарындылығын дамытады, топта өзара әрекеттесуді үйренеді. Біріншіден, мектепке дейінгі мекеме балаларға мектепте табысқа жету үшін қажетті маңызды дағдыларды дамытуға көмектеседі. Балалар жазу, оқу, санау негіздерімен танысады, оқу материалдарымен жұмыс істеуді үйренеді, күнделікті тәртіп пен тәртіпке дағыланады. Бұл дағдылар одан әрі білім алудың негізі болып табылады. Екіншіден, дайындық сыныбы қарым-қатынас дағдыларын дамытуға және әлеуметтенуге ықпал етеді. Балалар топта өзара әрекеттесуге, топта жұмыс істеуге, басқалардың пікірін құрметтеуге, жанжалдарды бейбіт жолмен шешуге үйренеді. Үшіншіден, бұл кезең өзіңді және сіздің мүмкіндіктеріңізді тану үшін маңызды. Дайындық сыныбында балалар әртүрлі ойындарға, шығармашылық әрекеттерге, жобаларға қатысады, бұл олардың қабілеттерін ашуға және олардың қызығушылықтары мен бейімділігін түсінуге мүмкіндік береді. Бұл балаларға болашақ мақсаттары мен армандарын анықтауға көмектеседі.

Сонымен, дайындық сыныбы – бала өміріндегі оны тек мектепке ғана емес, ересек өмірге де дайындайтын маңызды кезең. Ол қоғамда табысты бейімделу үшін қажетті интеллектуалдық, әлеуметтік және эмоционалдық дағдыларды дамытуға ықпал етеді. Бұл балалар жаңа ортаға сәтті бейімделу үшін қажетті дағдылар мен білімдерді игеретін балабақшадан ресми білім алуға дейінгі өтпелі кезеңді білдіреді. Дайындық сыныбы кезінде балалар мектеп бағдарламасының негіздерімен танысады: оқуды, жазуды, санауды және қоршаған әлемді танып білуге үйренеді. Олар логикалық ойлауын, ұсақ моторикасын, коммуникативті дағдыларын және топта жұмыс істеу қабілетін дамытады. Дайындық сыныбында тек академиялық білімге ғана емес, сонымен қатар тұлғалық қасиеттерге: өзін-өзі бақылауға, өзін-өзі бақылауға, басқаларды құрметтеуге баса назар аударылатынын атап өткен жөн.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Құнанбаева, Қ. Ә. (2020). Мектепке дейінгі білім беру педагогикасы. Алматы: Мектеп.
2. Әбдіқадырова, Р. Б. (2019). Даярлық сыныбының тәрбиеленушілерінің психологиялық дамуы. Алматы: Рауан.
3. Жайлыбай, С. Т. (2018). Мектепке даярлық: теория мен практика. Астана: Фолиант.
4. Тұрғынбаева, Л. С. (2021). Бала психологиясы және мектепке дейінгі білім беру. Алматы: Дәуір.

БАСТАУЫШ СЫНЫПТА ОҚУШЫЛАРДЫ ТОҒЫЗҚҰМАЛАҚҚА ҮЙРЕТУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Сыйырбаева Гаухар Болатхановна
бастауыш сынып мұғалімі
Жетісу облысы білім басқармасы
Алакөл ауданы бойынша білім бөлімі
«Мектеп жасына дейінгі шағын орталығы бар
Омар Молдағожин атындағы орта мектебі»
коммуналдық мемлекеттік мекемесі

Тоғызқұмалақ – Қазақстанның ұлттық ойындарының бірі және оның тәрбиелік маңызы өте зор. Бұл ойын тек көңіл көтеруге ғана емес, балалардың ақыл-ойын дамытуға, логикалық ойлау қабілетін жақсартуға және мінез-құлықты тәрбиелеуге септігін тигізеді. Бастауыш сынып оқушылары үшін тоғызқұмалаққа үйрету – оларға математикалық ойлау дағдыларын қалыптастыру,

стратегиялық ойлауды дамыту, сондай-ақ ұлттық мәдениетті таныту тұрғысынан үлкен мәнге ие. Тоғызқұмалақтың логикалық және танымдық дамуға әсері өте жақсы. Тоғызқұмалақ ойыны балаларға есептеу дағдыларын дамытуға көмектеседі. Ойын барысында әртүрлі тактикалар мен стратегияларды ойластыру, алға қойған мақсатқа жету үшін шешімдер қабылдау, баланың логикалық ойлау қабілетін жетілдіреді. Әр қадамды жоспарлау, қарсыластың әрекеттерін болжау – бұл дағдылар балалардың танымдық процесін дамытуға ықпал етеді. Бастауыш сынып оқушыларын тоғызқұмалаққа үйрету олардың математикалық сауаттылығын арттырып, есептеу дағдыларын шыңдайды. Математика мен стратегиялық ойлаудың байланысы бар екені рас. Тоғызқұмалақ ойыны математиканың элементтері мен стратегияларды қолдану арқылы жүзеге асырылады. Балалар фигуралар мен қозғалыстарды дұрыс есептей білуі, сондай-ақ оларды тиімді пайдалана отырып, жеңіске жету үшін стратегияларды құрастыруы тиіс. Бұл ойын арқылы оқушылардың сандық ойлауы дамиды, олар сандық қатынастарды, амалдарды түсіну қабілетін арттырады. Қарым-қатынас дағдылары мен әлеуметтік дамыту да назардан тыс қалмақ емес. Тоғызқұмалақ ойыны балаларды бір-бірімен қарым-қатынас жасауға, өз ойларын дәлелдей отырып, қарсыласымен келісімге келуге үйретеді. Бұл процесс олардың әлеуметтік дағдыларын дамытады. Оқушылар ойын барысында топта жұмыс істеп, өзара ынтымақтастық пен бәсекелестік аралығындағы теңгерімді сақтайды. Тоғызқұмалаққа үйрету балалардың өзара түсіністік орнатуына, мәдениетті түрде қарым-қатынас жасауына ықпал етеді [1,25].

Эмоционалдық және мінез-құлықтық әсерлері де ерекше. Тоғызқұмалақ ойыны балаларды үнемі шыдамдылыққа және ғажайып сабырлыққа және жеңіске жетуге деген құштарлыққа тәрбиелейді[2,65].

Ойын барысында балалар көбінесе қиындықтар мен бәсекелестікті сезініп, оларды жеңу үшін

қайсарлық танытады. Бұл қасиеттер балалардың мінез-құлқын қалыптастыруға және олардың эмоционалды интеллектісін дамытуға ықпал етеді. Сонымен қатар, ойын барысында жеңілгенде де сабырлылық таныту, өз қателіктерінен үйрену балалардың тұлғалық дамуында маңызды рөл атқарады. Тоғызқұмалақ – қазақ халқының ежелден келе жатқан дәстүрлі ойыны. Оны балаларға үйрету арқылы ұлттық мәдениетті таныту, дәстүрлер мен тарихқа деген құрметті тәрбиелеуге болады. Бұл ойын балаларға қазақ халқының рухани мұрасын, мәдени ерекшеліктерін түсінуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл ұлттық ойынның кең таралуы арқылы баланың ұлттық сана-сезімін арттыруға ықпал етеді[3]. Тоғызқұмалақ – бұл дәстүрлі қазақ ұлттық ойындарының бірі, ақыл-ой мен стратегиялық ойлауды талап ететін, екі адам арасында ойналатын тақталы ойын. Бұл ойынның негізгі мақсаты – қарсыластың ұпайын жинап, оның ойын алаңын өз бақылауыңа алу[4,5].

Ойынның ережелері мен құрылымы:

1. Ойын алаңы: Тоғызқұмалақ ойыны арнайы тақтада ойнау үшін жасалған, ол екі қатарда 9 ұядан тұрады (барлығы 18 ұя), әрқайсысында бастапқыда белгілі бір сан мөлшерінде ұсақ тастар немесе құмалақтар (құмалақ деп аталады) болады. Әдетте, әр ұяда 9 құмалақтан орналасады, бірақ бұл сан ережелерге байланысты өзгеруі мүмкін.
2. Ойыншылар: Ойынды екі ойыншы ойнайды. Әрбір ойыншы өз жақтағы ұяларда құмалақтарды қозғау арқылы қарсыласын жеңуге тырысады.
3. Ойынның барысы: Ойыншылар кезекпен өз ұяларындағы құмалақтарды алып, оларды сәйкес ұяларға таратады. Әрбір құмалақ бір ұядан келесі ұяға көшіріледі. Ойыншының мақсаты – қарсыласының ұяларындағы құмалақтарды жинап, өзінің ұяларына көшіру.
4. Құмалақ жинау: Егер бір ұяда құмалақтар саны белгілі бір мөлшерге жетсе, мысалы, 4 немесе 6 құмалақ болса, оларды басқа ұяларға тарату үшін алған ойыншы қарсыластың ұясынан құмалақ жинай алады.
5. Ойынның аяқталуы: Ойын барысында бір ойыншы барлық құмалақтарды жинап, қарсыласын жеңеді. Әдетте, ойын соңында ұтылған ойыншының алаңында құмалақ қалмайды.

Тоғызқұмалақтың маңызы:

Логикалық ойлау: Тоғызқұмалақ ойынында әрбір қадамды алдын ала ойластырып, стратегия құру қажет. Ойыншылар қарсыласының әрекеттерін болжауы керек, бұл олардың логикалық ойлау қабілетін дамытады.

Тәжірибе мен стратегия: Ойыншылар өз тактикасын құрып, әртүрлі комбинацияларды пайдаланып, қарсыласына тиімді қадамдар жасауға тырысады.

Ұлттық құндылық: Тоғызқұмалақ қазақ халқының мәдени мұрасы болып табылады және ұлттық құндылықтарды сақтап, келесі ұрпаққа жеткізуге ықпал етеді.

Тоғызқұмалақ – бұл тек көңіл көтеру емес, сонымен қатар балалардың ақыл-ойын дамытуға, олардың әлеуметтік дағдыларын жетілдіруге бағытталған тамаша құрал.

Бастауыш сыныпта оқушыларды тоғызқұмалаққа үйретудің маңыздылығы өте жоғары. Бұл ойын балалардың ақыл-ойын дамытып, балалардың әлеуметтік және эмоционалдық дамуына, ұлттық құндылықтарға деген құрметін арттыруға ықпал етеді. Оқушыларға тоғызқұмалақ үйрету – бұл олардың тұлғалық дамуы мен білім алуының негізі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мұқанов, М. С. (2017). Тоғызқұмалақ ойыны мен оның тәрбиелік мәні. Алматы: Жібек Жолы.
2. Құнанбай, Ә. Б. (2019). Оқушыларға ұлттық ойындар арқылы тәрбие беру. Астана: Мектеп.
3. Жұмабаев, Қ. Ә. (2020). Бастауыш сыныпта математикадан ойындар мен тапсырмалар. Алматы: Фолиант.
4. Сейтова, Г. Н. (2018). Ұлттық ойындар және олардың балаларға әсері. Алматы: Рауан.

ТҰТЫҒАТЫН БАЛАЛАРДЫҢ АТА-АНАЛАРЫНА КЕҢЕС

Бекмұхаметова Айдана Айдыновна
педагог-логопед, дефектолог

«МДШО бар Сайын Мұратбеков атындағы №9 орта мектеп» КММ
Жетісу облысы, Талдықорған қаласы

Тұтығу-сөйлеу мүшелерінің бұлшықеттерінің тартылу салдарынан сөйлеу ырғақтығының, жылдамдығының бұзылуы. Ол-сөйлеу кемістіктерінің ішіндегі ең ауыр түрлерінің бірі, себебі тұтықпаны жою өте қиын. Ол баланың психикасын жарақаттайды, дұрыс келе жатқан тәрбие процесін тоқтатады,

сөйлеу қатынасына кедергі жасайды, айналасымен әсіресе балалар арасындағы қарым-қатынасын қиындатады. Соңғы зерттеулер бойынша тұтықпа жалпы балалар санына 7,5 % кездеседі. ұтығудың сыртқы көріністері-баланың сөйлеу кезіндегі еріксіз тоқталуы және де жеке дыбыстар мен буындарды еріксіз қайталауға мәжбүр болуы. Бұл құбылыстар сөйлеу кезінде сөйлеу мүшелерінің (ерін, тіл, таңдай, жұтқыншақ, көкірек еттері, диафрагма, ішкі еттер) бұлшықеттерінің дірілдеп тырысу салдарынан болады. Қазіргі кездегі логопедияда тұтығу-сөйлеу аппараты еттерінің дірілдеп тырысу салдарынан болатын сөйлеу тілі шапшаңдығы мен ырғақтылығының бұзылуы деп анықталады. Пайда болу себептері бойынша тұтығуды екіге бөледі:

1.Жиі кездесетін функционалды тұтығу кезінде орталық және шеткі жүйке жүйесіндегі сөйлеу механизмінің қандай да бір органикалық зақымданулары болмайды. Әдетте, функционалды тұтығу балалардың сөз тіркесін байланыстырып жалпылап сөйлеуінің қалыптасу кезінде пайда болады, ол 2-5 жас арасы. Көбінесе, ашуланшақ, күйгелек балаларда кездеседі.

2.Ал органикалық тұтығу орталық жүйке жүйесінің органикалық зақымданудан (бас миының жарақаттануы, нейроинфекция, т.б.) болады. Ол сирек кездеседі және барлық жастағы адамдарда пайда болуы мүмкін.

Функционалды тұтығудың себептері түрлі болып келеді. Жиі кездесетін себептерінің бірі балаларға олардың күші келмейтін сөйлеу жүктемесін арттыру (қиын, түсініксіз сөздерді қайталау; көлемді, мазмұны күрделі өлеңдерді жатқа айту; баланың жасы мен дамуына сәйкес келмейтін әңгімелері мен ертегілерді еске сақтау). Мұндай жағдайда баланың жүйке жүйесіне мөлшерінен тыс түскен салмақтың дыбыс айту қиындықтарымен үйлесуі алғашқыда баланың сөйлеу кезінде кейде кездейсоқ тоқтап қалуына, кейбір сөздерді, дыбыстарды, буындарды қайталап айтуына әкеледі. Одан кейін бала осыған әдеттенеді, оның осылай болуына сенімі туады да, тұрақты тұтығуға айналады. Кейбір балаларда тұтықпа дыбыс айту кемшіліктерінің салдарынан, ал кейбір жағдайларда тым тез сөйлеуге тырысуынан да пайда болуы мүмкін: бала ересектің тез сөйлеуіне еліктеп өз сөйлеуінде асығады немесе өз ойын доғалтпай, тез жеткізуге тырысады да кейбір дыбыстарында кідіреді, міне осыдан тұтығу басталады.Тұтығудың пайда болуы сөйлеу тілінің жалпы жетілмеуіне жиі байланысты болады, өйткені бұл жағдайда баланың өз ойын айту үшін сөздік қорының аздығы және грамматикалық құралдарының жеткілікті қалыптаспауы байқалады. Тұтығу тәрбие үрдісінің дұрыс болмауына да байланысты пайда болады, мысалы баланы қатал жазалау, қатты қорқыту және отбасындағы жағымсыз құбылыстар. Дегенмен, аталған себептер тұтықпаны өз бетінен туғызбайды. Тұтығудың пайда болуына бейімдейтін қандай да бір қолайсыз жағдайдың болуы анықталған. Осы тұрғыдан тұтықпаның себептерін екіге бөліп қарастырады: бейімдейтін және туғызатын себептері. Тұтықпаға бейімдейтін себептерге бала жүйке жүйесінің әлсіздігін, тұқым қуалайтын және жүйке жүйесіне әсер

ететін ауруларға шалдығуын және бас миының түрлі салдарына байланысты зақымдануын жатқызады. Тұтықпаны туғызатын себептер: психикалық жарақаттар, қатты қорқып қалу, тәрбиенің бұрыс жағдайлары (баланы жөнсіз еркелету, «үлгілі оқушыны» тәрбиелеу, т.б.), баланың созылмалы ауруларға шалдығуы, сөйлеу қабілетінің дұрыс қалыптаспауы, тез сөйлеу, ата-анасының тез сөйлеуі немесе тұтығуы, балаға әлі келмейтін сөйлеу материалын беру, полиглоссия (бірнеше тілді бірдей меңгеру) және т.б. Тұтықпаның белгілерін екіге бөліп қарастыруға болады: физиологиялық және психологиялық. Физиологиялық белгілерге сөйлеу бұлшық еттерінің тырысып дірілдеуін, орталық жүйке жүйесінің және денсаулығының ауытқуын, жалпы және ұсақ моторикасының бұзылуын жатқызады. Ал психологиялық белгілеріне – сөйлеу кезіндегі кідіруін, сөйлеу қабілетінің түрлі ақаулықтарын, өз кемістігіне байланысты қайғыру, уайымдау, логофобия (сөйлеуге қорқу) және басқа психологиялық ерекшеліктер. Тұтығудың негізгі сөйлеу аппаратының бұлшық еттерінің тырысуы. Тырысу сыртқы бейнесі бойынша клоникалық, тоникалық және аралас болып бөлінеді, әр тырысудың орны бойынша тыныс алу, дауыс, артикуляциялық және аралас тырысу деп ажыратады, сонымен қатар тырысулар жиілігіне қарай сипатталады. Тоникалық тырысу жағдайында баланың сөйлеу бұлшық еттерінің тырысып, дірілдеп қалуы сөздің басында немесе ортасында ұзақ тоқталып қалуына әкеледі: «а-ғаш». Ал клоникалық тырысу жағдайында қатты тырысу болмайды, бірақ бұлшық еттерінің қимылы дірілдеп қайталаанады, яғни дыбыс немесе буын қайталаанады: «а-а-ғаш».

Тұтығу күшейіп ауыр түріне айнала бастаған кезде ілеспелі қосарласқан артық қимыл-қозғалыстар байқалады, олар сөйлеуге қатыспайтын бұлшық еттерінің тырысып, дірілдеу деп айтуға болады: бет, мойын, аяқ, қол бұлшық еттерінде және т.б. Мәселен: көз қысу, танауын желпілдету, басын төмен салбырату, шалқайту, саусақтарын қысу, аяқтарын бір-біріне соғу, денесін түрлі қозғалысқа келтіру. Ілеспелі қимылдар ерікті және еріксіз болып екіге бөлінеді. Тұтыққан адам сөйлеуін жеңілдету үшін кейбір әдет болып кеткен сөздерді, дыбыстарды қосады, мысалы: «былай», «осы», «деген», «сол», «сосын» т.б. мұндай құбылыс эмболофразия деп аталады. Тұтықпаға тән тағы бір белгісі-сөйлеу алдындағы қорқыныш, өзіне қиын деп санайтын дыбыстарды немесе сөздерді айтуға қорқу. Бұл құбылыс логофобия деп аталады. Тұтығудың психологиялық белгілеріне балалардың өз кемістігіне назар аударудың ерекшеліктерін жатқызады. Олар балаларда түрлі болып келеді, мысал: ұялшақтық, тұйық мінез, қорқыныш сезім, уайымдау, дөрекілік, ашуланшақ мінез. Осындай ерекшеліктеріне байланысты мұмығатын балаларды үш топқа бөлуге болады: 1-топ-өз кемістігін сезбейді, оған ешбір қиналмайды, ұялмайды, өз ақаулығын түзетуге талаптанбайды; 2-топ-өз кемістігін уайымдайды одан ұялады, түрлі қылықтарды пайдаланып, оны көрсетпеуге тырысады, өз ақаулығынан құтылуды армандайды; 3-топ- өз кемістігін қатты уайымдайды, тіпті қатты қайғырулары аураға айналады, балалар сөйлеуге қорқып, қарым-қатынасты қажет етпейді. Тұтығудың үш деңгейін ажыратады: жеңіл, орташа, ауыр. Әдетте, егер тұтығуы аз ғана байқалса сөйлеу қарым-қатынасына ешбір кедергі жасамаса, оны жеңіл деңгейіне жатқызады; ал егер сөйлеу қарым-қатынасы мүлдем мүмкін болмаса, онда мұндай тұтықпаны ауыр деңгейіне жатқызады. Тұтығатын балаларды тексеру. Тұтықпа өте күрделі, түрлі көрініс-белгілері бар кемістік болғандықтан, оны тексеріп, анықтау жан-жақты және кешенді түрде болуы ажет, яғни медициналық, логопедиялық және психологиялық. Медициналық тексеруді невропатолог немесе психоневролог өткізеді. Мұнда баланың құрсақта жатқан кезіндегі жағымсыз факторларының болу болмауы және туылған кезінен бастап дамуындағы ерекшеліктері анықталады. Дәрігер тұтықпаның түрін (функционалды немесе органикалық) анықтайды. Қажеті болса ол жүйке жүйесін жақсартуға арналған емдеу шараларын белгілейді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Богославский В.В. Общая логопедия. –М., 2017.
2. Уроки логопеда. Исправление нарушений речи/Н.С.Жукова –М.: Эксмо, 2008.
3. Головчиц Л.А. Мектепке дейінгі сурдопедагогика
4. Гаврикова М.Ю. Коррекционно-логопедические занятия с младшими школьниками.

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІН ПӘНІН ЖАЛПЫАДАМЗАТТЫҚ ЖӘНЕ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚ ТАҚЫРЫПТАРЫНА ОРАЙ БАҒДАРЛЫ ОҚЫТУ

Ракишева Айгуль Каримовна
Абай атындағы №4 мектеп-лицейінің
қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
Ұлытау облысы, Сәтбаев қаласы

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін оқыту – тек тіл үйрену немесе әдеби шығармаларды талдау ғана емес, сонымен бірге жас ұрпаққа ұлттық құндылықтарды және жалпыадамзаттық құндылықтарды түсіндіру, мәдени мұраны сақтау және дамыту болып табылады. Бұл пән арқылы балалардың өз тілін, мәдениетін, тарихын, дәстүрлерін құрметтеу, дүниетанымын кеңейту, адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру маңызды болып табылады. Қазақ тілі мен әдебиетінің мәні – ұлтты тәрбиелеу, оның болмысын сақтау және әлемдік мәдениетке ықпал ету. Қазақ тілі мен әдебиеті арқылы ұлттық құндылықтарды ұрпаққа жеткізу.

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің ұлттыққұндылықтармен тығыз байланысы бар. Әдебиет – бұл халықтың өмірі, тарихы, дәстүрі, салт-санасы мен рухани байлығының айнасы. Қазақ әдебиеті арқылы жас ұрпаққа ұлттың тарихы, мәдениеті, адамгершілік құндылықтары, моральдық ұстанымдары мен әлеуметтік мәселелері туралы терең түсінік беріледі. Мысалы, қазақтың классикалық әдебиетінде гуманизм, әділеттілік, ерлік, отансүйгіштік, адалдық сияқты жалпыадамзаттық құндылықтар басты орын алады. Қазақ тілін оқыту барысында, оның терең мағыналарын, тарихи тұрғыдан қалыптасқан сөз тіркестерін, мақал-мәтелдер мен дәстүрлі әдебиет үлгілерін таныстыру арқылы оқушылардың бойында ұлттың рухани мұрасына деген құрмет, ата-бабаларымыздың дәстүрлерін сақтап, оларды жалғастыру қажеттілігі сезіледі. Мысалы, Абай Құнанбаевтың шығармалары ұлттық философияны, ақыл-ойды, адамгершілікті ұстануды насихаттайды. Абайдың «Қара сөздері» мен өлеңдері жастарға әлемдік мәдениетпен үндес болатын ұлттық құндылықтарды жеткізеді. Жалпыадамзаттық құндылықтар және олардың қазақ әдебиетінде көрініс табуы да ерекше. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде жалпыадамзаттық құндылықтарды оқыту да маңызды. Адам құқықтары, бостандық, теңдік, әділдік сияқты ұғымдар қазіргі әлемде өзекті мәселелер болып табылады. Осы құндылықтарды қазақ әдебиетіндегі кейіпкерлер арқылы көрсету оқушыларға оларды түсінуге, өмірде қолдануға көмектеседі. Мысалы, М. Әуезовтің «Абай жолы» романында Абай Құнанбаевтың адамгершілік философиясы, оның әділеттілікке, теңдікке, білімге деген ұстанымы жалпыадамзаттық құндылықтармен үндеседі. Бұл шығарманы оқыту арқылы оқушыларға қайырымдылық, өзара құрмет, қоғамдағы әділеттілік ұғымдарын үйретуге болады. Бағдарлы оқыту әдістері де өте қажет. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнін бағдарлы оқытуда оқушының жеке тұлғасын дамытуға, оның әлемдік мәдениетке деген көзқарасын қалыптастыруға баса назар аударылады. Бұл ретте білім берудің жаңа әдіс-тәсілдерін қолдану маңызды. Қазіргі кезде бағдарлы оқытудың басты мақсаты – оқушыларға терең білім беру ғана емес, олардың жеке дара ерекшеліктерін ескере отырып, олардың шығармашылық қабілеттерін ашу, танымдық белсенділіктерін арттыру. Оқушыларды шығармашылыққа баулу, мәтіндерді талдау арқылы олардың сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін дамыту маңызды. Қазақ әдебиетінде кездесетін түрлі кейіпкерлер мен олардың

іс-әрекеттерін талдау, олардың әрқайсысынан белгілі бір құндылықтарды айқындау арқылы оқушылардың ой-өрісін кеңейтуге болады. Мысалы, Ш. Айтматовтың шығармаларындағы адамзаттың тағдыры мен ізгілік туралы мәселелерді қозғау арқылы жалпыадамзаттық құндылықтарды түсіндіруге болады. Қазақ әдебиеті – халқымыздың мәдениеті мен тарихын, ұлттық дәстүрлері мен құндылықтарын бейнелейтін маңызды сала. Әдеби шығармалар арқылы оқушыларға тек тіл үйрету ғана емес, сонымен қатар ұлттық сана-сезімдерін, адамгершілік құндылықтарды қалыптастыру мақсатында тәрбиелік мәні зор жұмыстар атқарылады. Қазақ әдебиетін оқыту оқушылардың дүниетанымын кеңейтеді, рухани дүниесін байытады және олардың жеке тұлғасын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

1. Ұлттық құндылықтарды қалыптастыру

Қазақ әдебиеті арқылы жас ұрпаққа ұлттық тарих, салт-дәстүр, әдет-ғұрып, адамгершілік құндылықтар туралы терең түсінік беріледі. Абай Құнанбаев, Мағжан Жұмабаев, Шәкәрім Құдайбердіұлы сияқты ұлы ақындардың шығармалары – ұлттық мәдениетіміздің асыл қазынасы. Бұл шығармалардағы адамгершілік, әділеттілік, достық, махаббат, отансүйгіштік сияқты құндылықтар қазіргі қоғам үшін маңызды әрі өміршең. Әдебиетті оқыту арқылы оқушыларды өз халқының тарихына, мәдениетіне деген қызығушылық пен құрметке тәрбиелейміз. Олар ата-бабаларымыздың өткен жолын, ұлттың рухани байлығын түсініп, ұрпақтар сабақтастығын сақтаудың маңыздылығын терең сезінеді.

2. Ақыл-ойды дамыту

Қазақ әдебиетін оқыту оқушылардың ақыл-ойын дамытуға көмектеседі. Әдеби шығармаларды оқу барысында оқушылар олардың мазмұнын терең түсініп, шығармашылық ойлау қабілетін арттырады. Әдеби талдау жасау, кейіпкерлердің іс-әрекеттерін бағалау, олардың эмоцияларын, мінез-құлықтарын түсіну арқылы оқушылардың логикалық және сын тұрғысынан ойлау дағдылары қалыптасады. Әдеби шығармаларды талдау барысында оқушылар өз пікірін білдіру, аргументтер келтіру, шығармашылық тұрғыда шешім қабылдау қабілеттерін дамытады. Бұл, өз кезегінде, олардың мектепте ғана емес, өмірде де табысты болуына көмектеседі.

3. Тіл дамыту және сөз байлығын кеңейту

Қазақ әдебиеті арқылы оқушылардың тілі дамып, сөз байлығы кеңейеді. Әдеби шығармалардағы сөздердің көркемдігі мен мағынасына назар аудару, түрлі стильдік ерекшеліктер мен образдарды түсіну оқушылардың сөздік қорын арттырады. Мұндай дағдылар болашақта оларды жазбаша және ауызша қарым-қатынаста еркін әрі көркем сөйлеуге, ойларын жүйелі жеткізуге дағдыландырады. Қазақ әдебиеті сабағы оқушыларға әдеби тілдің байлығын, сөйлемнің құрылымын және сөздерді қолдану шеберлігін үйретеді. Әдеби шығармалардағы түрлі тілдік құралдар мен стильдік ерекшеліктерді түсіну арқылы оқушылар тілдің көркемдік қасиеттерін бағалай алады. Қазақ тілі мен әдебиетін оқыту – жас ұрпақтың ұлттық құндылықтар мен жалпыадамзаттық ұстанымдарды терең түсінуіне ықпал ететін маңызды құрал. Бағдарлы оқыту арқылы оқушылардың рухани және интеллектуалдық дамуы қамтамасыз етіледі, олар өз елінің тарихы мен мәдениетін, дүниежүзілік мәдениетті түсініп, солардың үндестігін сезінеді. Сондықтан қазақ тілі мен әдебиетін пәнін жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтар тұрғысынан оқыту болашақ ұрпақты тәрбиелеудің негізгі жолы болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Әбдіманова, Ш. Н. (2018). Қазақ тілі мен әдебиеті: теория мен тәжірибе. Алматы: Мектеп.
2. Қасымова, М. Қ. (2020). Бағдарлы оқыту: теориясы мен әдістемесі. Астана: Фолиант.
3. Сейітқасымова, Г. Қ. (2019). Қазақ әдебиеті және ұлттық құндылықтар. Алматы: Жазушы.
4. Жұмабаев, М. (2017). Абайдың педагогикалық көзқарастары. Алматы: Рауан.
5. Айтматов, Ш. (2018). Ақ кеме. Алматы: Қазақ университеті.

ҚЫСҚА МЕРЗІМДІ ЖОСПАР

Камза Жания Слямжанқызы
Бастауыш сынып мұғалімі
№ 19 жалпы орта білім беретін мектебі
Семей қаласының білім бөлімі
Абай облысы білім басқармасы

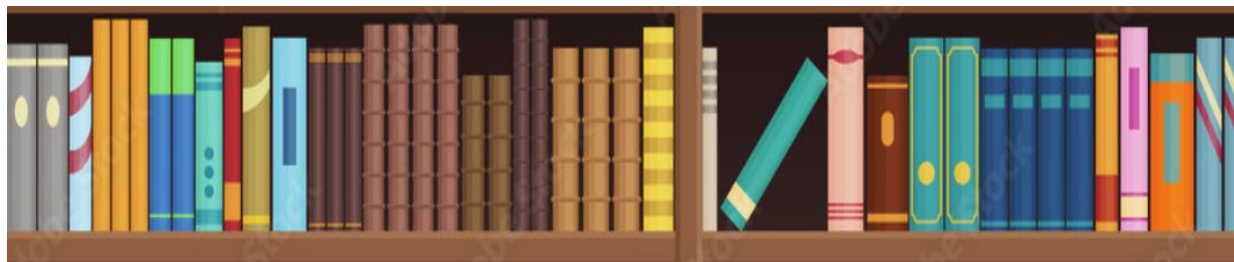

Білім беру ұйымының атауы		№19 орта мектеп		
Пәні:		Әдебиеттік оқу		
Бөлім:		Уақыт		
Педагогтің аты-жөні:		Камза Ж.С.		
Күні:		14.11.2024 ж.		
Сынып: 3		Қатысушылар саны 24	Қатыспағандар саны 1	
Сабақтың тақырыбы:		29. Жас уақытта көңіл – гүл. «Ғылымға көңіл бөлсеңіз» Абай Құнанбаев.		
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаты:		3.1.4.1 – сөйлеу барысында мақал-мәтелдерді, нақыл сөздерді, вербальды емес тілдік құралдарды қолдану		
Сабақтың мақсаты		Оқушылар сөйлеу барысында мақал-мәтелдерді, нақыл сөздерді, вербальды емес тілдік құралдарды қолданады		
Құндылықтар		Талап: ізденімпаз, жасампаз ұрпақ		
		Сабақтың барысы		
Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы 2 минут	I. Ұйымдастыру Сәлемдесу. Психологиялық дайындық Ән саламыз күнде біз, Шаттық толы іргеміз. Біз мәңгіге достармыз. Біз мәңгіге біргеміз	1.Мұғаліммен сәлемдеседі. 2.Өлең шумағын мәнерлеп айтады	Жарайсыңдар!	
3 минут	II. Үй тапсырмасын сұрау. Өткен сабақты пысықтау. «Ашық микрофон» әдісі. Ізденіс тапсырмасы: Абай Құнанбаевтың бір өлеңін жатқа айту		Ауызша мадақтау	
Сабақтың ортасы 2минут Білу.	Оқушыларды оқу мақсаты және бағалау критерийімен таныстырамын. III. Жаңа тақырып. Білу және түсіну. Оқулықпен жұмыс.		ҚБ: Жарайсың! Өте жақсы! Дұрыс! Талпын!	

4 минут	1-тапсырма. Суреттерге қарап, нақыл сөздер құрастырайық және түсіндірейік. Талапсыз бала – қанаты жоқ құс. Талапты бала – талпынған құстай.	Суреттерге қарап, нақыл сөздер құрастырады және түсіндіреді.	Дескриптор: 1. Суреттерге қарап, нақыл сөздер құрастырады. 16 2. оларды түсіндіреді. 16	Оқулық Дәптер
Түсіну 5 минут	2-тапсырма. Абай атаны тыңдайық. (Жасанды интеллект оқиды) Өлеңді түсініп, тізбектей оқиды. -Жас кезде неге көңіл бөлу керек дейді? Ғылымға көңіл бөлсеңіз. Өзің үшін үйрен. Жас уақытта көңіл гүл.	Өлеңді түсініп оқиды. Өлеңнен түсінгендерін айтады және сұрақтарға жауап береді	Дескриптор: 1. Өлеңді түсініп оқиды. 16 Мәтіннен түсінгендерін айтады.	
4 минут	3- тапсырма. Топпен жұмыс I-топ. Абай Құнанбаев кім? Ассоциациялық карта жасайды II-топ. Өлең жолдарын ретімен қой III-топ. Ақын ойын қалай түсінесің?	Ақын ойын қалай түсінетінін айтады.	Дескриптор: 1. Ақын ойын қалай түсінетінін айтады. 16	оқулық
2 минут	IV-топ. Өлеңді пайдаланып, жауап бер. 4-тапсырма.Бүгін Сәуле тағы да өлеңді жаттамай келді. Не істеуі керек? Мұғалім басқа балалардан сұрағанша, өлеңнің бір шумағын ғана жаттап үлгерді-ау, әйтеуір. Сәуле өзінің тапқырлығына мәз болды: бұл жолы да «екілік» алудан аман қалды. Сәуленің іс-әрекетіне өз көзқарасыңды білдір. Абай ата Сәулеге не дер еді? Өзің үшін үйренсең, Жамандықтан жиренсең.	Сәуленің іс-әрекетіне көзқарасын білдіреді. Өлеңді пайдаланып, жауап береді.	Дескриптор: 1. Сәуленің іс-әрекетіне өз көзқарасын білдіреді. 16 2. Өлеңді пайдаланып, жауап береді. 16	
3 минут	«Дүние де өзі, мал да өзі, Ғылымға көңіл бөлсеңіз...»			
5 минут				

4 минут	Сергіту сәті. Караоке әдісі «Желсіз түнде жарық ай» әні ЕБҚ 1. Ақын жас кезде неге көңіл бөлу керектігін айтады? 4-тапсырма. Жұппен жұмыс Өлеңнен Абай атаның өсиет, нақыл сөздерін теріп жазып, жаттап ал. 1. Болмасаң да, ұқсап бақ, Бір ғалымды көрсеңіз. 2. Өзің үшін үйренсең, Жамандықтан жиренсең. 3. Біреу білмес, сен білсең, Білгеніңнің бәрі - тұл. 4. Сөзіне қарай кісіні ал, Кісіге қарап сөз алма. Дәптермен жұмыс	Сергіту сәтін іс-қимылмен көрсетеді. Өлеңнен Абай атаның өсиет, нақыл сөздерін теріп жазып, жаттап алады.	Дескриптор: 1. Өлеңнен Абай атаның өсиет, нақыл сөздерін теріп жазады. 16	дәптер суреттер
Сабақтың соңы 2 минут	IV.Сабақты қорытындылау 1. Жас кезде неге көңіл бөлу керек дейді? 2. Ақын ойын қалай түсінесің? 3. "Сізге ғылым кім берер, Жанбай жатып сөнсеңіз?" Өлең жолынан не түсінесің? (оқу мақсаты мен бағалау критерийлеріне оралу): -Бүгінгі оқу мақсаты қандай болды? -Жетістік критерийлеріне жеттік пе?	Сұрақтарға жауап беріп, өз ойларын айтады.	Сұрақтарға жауап береді	
2 минут	Үйге тапсырма . Өлеңді түсініп оқы. 5-тапсырманы орындау.	Үй тапсырмасын жазады.		
2 минут	Оқушылардың білімін бағалау. Рефлексия.	Өздері кері байланыс жасайды.		Кері байланыс плакаты

МЕНИҢ ӨМІРІМДЕГІ КІТАПХАНА ЖӘНЕ КІТАПТАР ЕРЕКШЕ ОРЫН АЛАДЫ

Тұрарова Мәдина
Үржар ауданы

Абылай хан орта мектебінің кітапханашысы

Адамзат баласының қол жеткізген ұлы игіліктерінің бірі - білім қазынасы. Ол ұрпақтан-ұрпаққа ауызша, жазбаша түрде немесе әдебиет арқылы да жеткен. Кітап адам баласының сан ғасырлық ақыл-ойының жемісі, тарихы мен тағылымының алтын сандығы. «Кітап дегеніміз - алдыңғы ұрпақтың артқы ұрпаққа қалдырған рухани өсиеті. Кітап оқудан тыйылсақ, ой ойлаудан да тыйылар едік», - деген еді Ғабит Мүсірепов. Кітап таңдап, талғап оқи білу, оны түсіну мен түйсіну, алған әсерді өмір қажетіне жарата білу - әрбір адамның білігі мен білімін, пайымы мен парасатын айқындайтын алғы шарттардың бірі.

Қазіргі таңда мектеп оқушылары арасында кітап оқуға деген қызығушылық жылдан жылға төмендеу үстінде. Балалар бос уақыттарын кітапқа емес смартфон, ғаламтор желілеріне арнайтыны баршамызға мәлім. Сол себепті бала назарын кітапқа бұру жұмыстары мектебімізде жақсы қолға алынған. Балаларды кітап әлеміне шақыруды түрлі көрнекі дидактикалық материалдарды іздеу, зерттеу жұмыстары жүргізіліп отырады. Атап айтар болсақ бастауыш сынып оқушыларына ламинадталған методикамен әзірленген түрлі ойындар қолданса, жоғарғы сынып оқушыларына ізденіс ғылыми жоба жұмыстары жүргізіліп отырады. Ғылыми жұмыстың мақсаты оқушыларды кітап әлеміне шақыру және оқушыларға кітап оқудың маңызын түсіндіре білу. «Кітап маған тақтан да қымбат», - деп көрсеткен Шекспир. Бұл сөзден түйер ойымыз, адамға жан азығы, рухани байлығы бола білген - кітап. Сол себепті оның орны тақтан да жоғары. «Наданмен қас болғанша, кітаппен дос бол», - дейді Баус. Кітап - сенің асып-таспайтын асыл досың. Себебі кітаппен дос болған адамның ой-өрісі кең, сөз мәдениеті жоғары, саналы, жан-жақты болып тәрбиеленері сөзсіз. Білімнің көзін ашып, ең алғаш ғылым саласын таңытқан, оқытып-үйреткен - кітап. Әр ұлттың, елдің келешегі мен болашағын баян еткен, тарихы мен өткенін жыр еткен де - кітап болатын. Сондықтан да, "кітап әлемдегі құпиялы ұлы ғажайыптардың бірі", - дейді Горький. Онда біз әлі білмейтін, естіп оқымаған қыр-сыры көп. Оны тек кітаппен дос болған адам ғана құпиясын ашып, ғажабын танып біле алады. Қорыта келгенде достар, "Артық білім кітапта, Ерінбе оқып көруге", - деп ұлы ақынымыз Абай жырлағандай ерінбей білім алуға асығайық. Бар білімнің патшасын тек кітаптан ғана таба алатынымызды ұмытпайық.

Махамбет

Жау жағадан алғанда,
Бөрі етектен.
Алмас қылыш қайралып,
Тасқа тиген.
Өмір өтті өксікпен басылмаған,
Сор маңдайы халықтың арылмаған.

О, Махамбет!

Жүрегінде кек тұтанған,
Найзағайдай суырып наркескенді,
Қас дұшпанын төбесіне ойнатқан.
Қазақ жері Ер Түріктің бесігі,
Ұмтылмайды бабалардың ерлігі,

Тастөбеде болған шайқас кезінде,
Талай жаудың зәре құтын қашырған.

Еділ менен Жайықтың арасы,
Бұл дегенің қазақтардың даласы,
Ғасыр тіпті дәуір өтсе- дағы,
Халқымыздың мәңгі жүрегінде қаласың.

О, анашым сен мені сағындыңба?

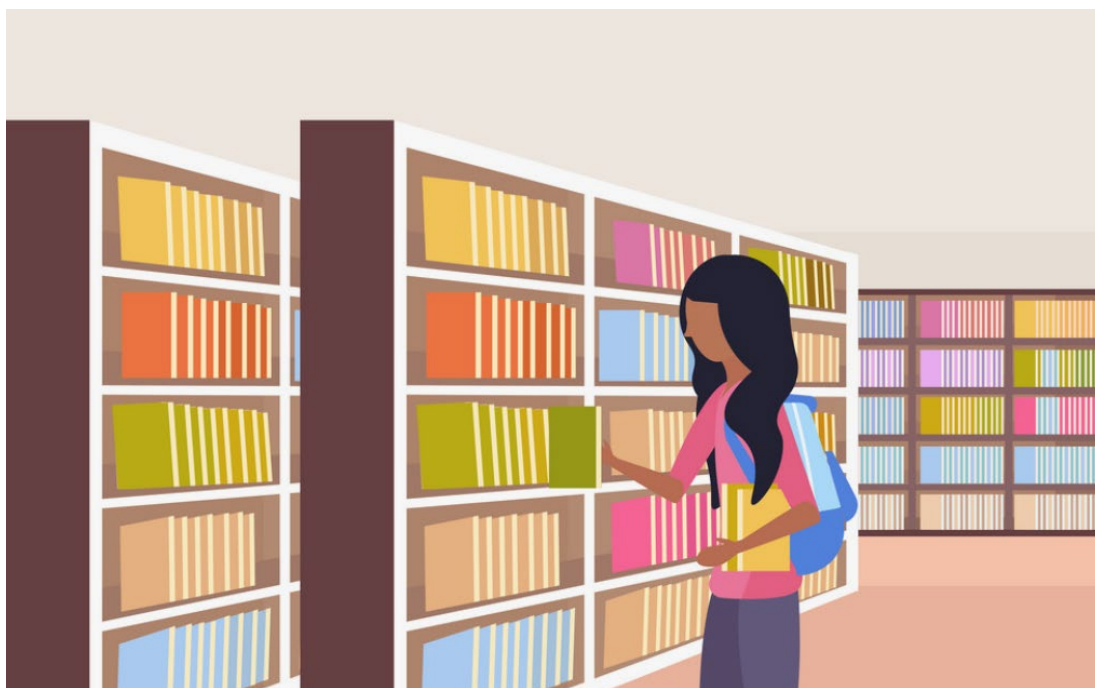
О, анашым сен мені сағындыңба?
Жүрегінді толтырып жалын-мұңға,
Балапаным тек аман жүрсінші деп,
Жаратушы иеңе табындың ба?

О, анашым сен мені сағындыңба?
Жүрегінді толтырып жалын-мұңға.
Мені ойлап сыздайды-ау ет жүрегің,
Аман балаң, жап-жақсы қалым мұнда.

О, анашым сен мені сағындыңба,
Жүрегінді толтырып жалын-мұңға.
Әрбір атқан таңдарға үміт артып,
Ұзақ тосып сен мені сағындыңба?

О, анашым сен мені сағындыңба,
Жүрегінді толтырып жалын-мұңға.
Жан-жүрегің үш балаңды бірдей ойлар,
Орны бөлек-ау саған әр баланың да,
О, анашым сен мені сағындың ба?!

Тұрарова Мәдина

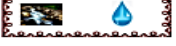
ҚЫСҚА МЕРЗІМДІ ЖОСПАР

Арипбаева Гульнур Карабаевна
 Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
 «Тұрағұл Қоңыр атындағы орта мектеп-бақшасы» КММ
 Мақаншы ауданының білім бөлімі
 Мақаншы ауданының білім басқармасы
 Арипбаева Гульнур Карабаевна

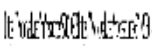
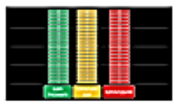
Бөлім: 6	Су – тіршілік көзі.
Педагогтің аты-жөні:	Арипбаева Гульнур Карабаевна
Күні:	22.01.2025
Сыныбы: 6	Қатысушылар саны: 21 Қатыспағандар саны: 0
Сабақтың тақырыбы:	Бұлақ көрсең, көзін аш Морфология Есімдік, оның мағыналық түрлері
Оқу бағдарламасына сәйкес оқу мақсаты	6.1.5.1 – тыңдалған мәтін мазмұны бойынша жалпы және нақты сұрақтарға жауап беру, мәтіндегі ақпаратты шынайы өмірмен байланыстыру. 6.4.4.1 – сөйлемдегі есімдіктің қызметін түсіну, есімдікті дұрыс қолд
Сабақтың мақсаты:	Тыңдалған мәтін мазмұны бойынша жалпы және нақты сұрақтарға жауап беру, мәтіндегі ақпаратты шынайы өмірмен байланыстырады. Сөйлемдегі есімдіктің қызметін түсіну, есімдікті дұрыс қолданады.

Сабақтың барысы

Сабақ кезеңі/Уақыты	Педагогтің іс-әрекеті	Оқушының іс-әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы Қызығушылықты ояту 7 мин.	(Ұ). Ұйымдастыру кезеңі: І.Қызығушылығын ояту "Көңіл күй таңда" әдісі Балалардың көңіл күйлерін сұрау (гүлге жазылған сөздерді таңдайды) Үй тапсырмасын торсық әдісі арқылы тексеру. Бағалау түрімен таныстыру. «Уық» бағалау әдісі	Интербелсенді тақта арқылы балалардың көңіл күйлерін сұрау (гүлге жазылған сөздерді таңдайды)	Дескриптор: Сұрау есімдігін табады.1балл Сілтеу есімдігін табады. 1балл	Интербелсенді тақта
Жаңа сабаққа кіріспе 	(Ұ) жаңа сабақтың мағынасын ашу мақсатында видео көрсету.	Видеоны тамашалайды.	Дескриптор: Бұлақ сөзіне ассоциация жасайды.1балл	-
Сабақтың ортасы Мағынаны ашу. 26 мин.	Жаңа тақырыпты видеокөрсетілім арқылы түсіндіріп толықтыру. Тапсырма орындамас бұрын топқа бөлу. І- топ «Бұлақ» ІІ –топ «Тамшы»	Видеоны тамашалайды Бұлақ және тамшының суреттерін таңдап топқа бөлінеді	Дескриптор: Мәтін мазмұнына сурет салады.1 балл Мәтін мазмұны бойынша сұрақтарға	Оқулық, жұмыс дәптерлері. Видеокөрсетілім

	2- тапсырма Үлестірілген қағаздағы мәтінді оқу I -топ Мәтін мазмұны бойынша сурет салу II- топ Мәтін мазмұны бойынша сұрақтарға жауап береді.		жауап береді. 1 балл	
	3 тапсырма. Жұптық тапсырма “Спираль” әдісі арқылы өлеңді шапшаң оқып, жаттау. Өздік есімдігін қай сөзбен алмастыруға болатынын айту.	Өлеңді шапшаң оқып, жатқа айтады. Өздік есімдігін алмастыра алатын сөзді анықтайды.	Дескриптор: Өлеңді шапшаң оқып, жатқа айтады. 1 балл Өздік есімдігін алмастыра алатын сөзді анықтайды. 1 балл.	
	Сергіту сәті Бір, екі, тұрайық, Алақанды ұрайық, Жүгірейік, жүгірейік, Аяқты ұшынан басайық. Саңырауқұлақтай отырып, Емендерше тұрайық, Тұрайық, отырайық, Тұрайық, отырайық, Тұрайық, отырайық, Орнымызға жайғасайық.			

	10- тапсырма. Айтылым тапсырмасы Мәтіндегі есімдіктерді атау. 8- тапсырма. Сөйлемдерді көшіріп жазу және болымсыздық есімдігінің түрлену себебін түсіндіру. 7- тапсырма Мәтіннен болымсыздық есімдіктері қолданылған сөйлемдерді көшіріп жаз. Бекіту тапсырмасы «Арқан тартыс»	10- тапсырма. Мәтіндегі есімдіктерді дәптерлеріңе теріп жаз. 8 - тапсырма. Сөйлемдерді көшіріп жазып, болымсыздық есімдігінің түрлену себебін түсіндір. 7- тапсырма Мәтіннен болымсыздық есімдіктері қолданылған сөйлемдерді көшіріп жаз. Сұрақтарға дұрыс жауап бере отырып, білімдерін бекітеді.	Мәтіндегі есімдіктерді табады Ауызекі сөйлеу тілінің ерекшелігін анықтайды ҚБ қойылады.	
Кері байланыс	1.Бүгінгі сабақта не ұқтыңдар ? 2.Болымсыздық есімдігіне қандай сөздер жатады? 3.Өздік есімдігі дегеніміз не?			
.Сабақтың соңы Ой толғаныс. Рефлексия 7 мин.	Бәрі түсінікті ,сұрағым бар, қиналдым деген кері байланысты 3 түрлі- түсті қағаз таңдау арқылы береді. Уықтағы балдарын санап бағалау	Қағаздарды таңдап ,кері байланыс жасайды. Уықта қойған бағаларын айтады, шаңыраққа салады.	1-10 баллдық жүйе бойынша әр оқушының өзіне тиісті баллын қойып бағалайды.	

МЕНИҢ АТАМНЫҢ ӨМІРБАЯНЫ

Молдағали Имаханұлы 1922 жылы Қасқабұлақ ауылының «Бас білде» деген бұлақ басында дүниеге келген. Жотаның екі жағында екі бұлақ екі жаққа қасқая ағып жатқандықтан бұл белді Қасқабұлақ деп атаған екен. Сол уақыттарда комсомол қатарына өту үшін атам Молдағали Имаханұлы бір жасты артық жаздырған екен. Әкесі – Байділдаұлы Имахан, анасы Жарықбасқызы Әлхия. Атамның анасы Әлхия әжеміз тым жас кезінде 1928 жылы өмірден озады. Сөйтіп қатал тағдырдың жазуымен атам бар жоғы 5 жаста, інісі Әбдуали Имаханұлы 2 жасында анадан жетім қалады. Атамның айтуынша, Әкесі, үлкен атам, Имахан өте жуас, қой аузынан шөп алмайтын, момын адам болыпты. Он екі жасынан Баймағамбет деген байдың жылқысын баққан еңбекқор, шаруаға епті, адам

баласының ала жібін аттамаған кісі деседі.

1931 жылы атам Молдағали Имаханұлы Зубайыр бастауыш мектебінің 1 сыныбына барып, 1934 жылы 4-класын тәмамдап, келесі жылында Ауыл станциясындағы (Қызыл ауыл) жеті жылдық мектептің 5 –класын бітіріп Қасқабұлаққа қайтады. 6-7 класстарды Саржалдан бітіріп келесі жылында Абай орта мектебіне түсіп үш жыл сонда оқиды. 1941 жылы соғыс басталып кетеді де 10-классты жақсы оқитын жасы жеткен балаларды әскерге алып жатады. 1941 жылдың 13 желтоқсанында қолдарында аттестат алған 35 бала «Отан

үшін отқа түс күймейсің» деген қағиданы ұстанып армияға аттанады. Алты ай оқу жаттығудан өткен атам Молдағали денсаулығы сыр беріп, науқастануына байланысты госпиталға түседі. Комиссия соғысқа баруға денсаулығының жарамайтынын айтып үш ай отсрочка беріп еліне қайтарады. Атам М.Әуезов совхозы ветерандар советінің председателі, зейнеткер болды. 1936 жылдан -1943 жылға дейін

комсомол мүшесі. 1943 жылдан КПСС мүшесі, 1965 жылы Семейдің зооветеринарлық институтын бітірген. Ғалым зоотехник. Еңбек жолын осы Қасқабұлақ селосында колхозшыдан бастаған. 1941 жылдан 1942 жылға дейін совет армиясының қатарында болған. 1942 жылдан -1945 жылға дейін Абай аудандық қаржы бөлімінің салық агенті. 1945 жылдан -1950 жылға дейін Күлмен ауыл советі Жаңа Талап колхозының председателі. 1950 жылдан -1952 жылға дейін ірілендірілген М.Әуезов атындағы колхоздың председателі. 1952 жылдан 1955 жылға дейін Сарғалдақ ауыл советі Қызыл-ту колхозының председателі, 1955-жылдан 1958 жылға дейін аудандық совет жанындағы Су шаруашылығында Гидротехник. 1958 жылдан 1961 жылға дейін Күлмен ауыл советі М.Әуезов колхозының председателі. 1961 жылдан -1969 жылға дейін Абай ауданы М.Әуезов совхозының портком секретары. 1989 жылдан -1980 жылға дейін М.Әуезов

совхозы директорының орынбасары. 1980 жылдан 1982 жылға дейін М.Әуезов совхозында экономист июль 1982 жылы құрметті демалысқа шыққан. 1947 жылдан 1954 жылға дейін Абай аудандық Советінің депутаты, 1959 жылдан 1978 жылға дейін Кульмен ауылдық советінің депутаты. 1952 жылдан 1954 жылға дейін ҚКП облыстық партия комитетінің пленум мүшесі, 1952-1968 жыл аралығында ҚКП Абай аудандық Партия комитетінің Пленум мүшесі. Екі мәрте Алматыдағы ауыл шаруашылығы слеттіне қатысқан. Сол уақыттарда Партия мен Үкімет жоғарғы еңбегін бағалап, қоғамдық мал басын өсіру оның өнімділігін арттыруда сіңірген еңбегін бағалап, Еңбек Қызыл Ту құрмет белгісі орденімен және еңбектегі ерлігі үшін медальдарымен марапатталған. Ұлы Отан соғысының жеңіс медалі, Ұлы жеңістің 30жылдық, 40-жылдық, 50-жылдық сондай ақ Жеңістің 70 жылдық медалымен және аудандық партия совет органдарының мақтау грамоталарымен заттай сыйлықтармен марапатталған ардақты жан.

Апам Зылиха Байділдақызымен сегіз баланы дүниеге әкеліп, бүгінде одан тараған ұрпақтары атамыздың айтқан өнеге өсиетімен өмір сүріп келеміз. Өнеге мен өсиетке толы шежірелі ауылының ардақты ақсақалы атанған атам Молдағали Имаханұлының, әр бір адам, ең әуелі үлкенге құрмет, кішіге ізет деген қағиданы ұстанып, немерелері бізге адам баласының ала жібін аттамаңдар, көлденең жатқан дүниеге қол сұқпаңдар деген тамаша өсиет қалдырып кетті. Оқып, тоқып, білім алыңдар ертең жейтін нандарың сол болады, адалдықты басты орынға қойыңдар дегені әлі де жадымызда саф күйіндей сақтаулы. Ауызы дуалы қасиетті қария атам Молдағали Имаханұлының жаны жәннатта топырағы торқа болғай!

***Немересі: журналист, филология ғылымдарының магистрі,
педагог Имаханова Назгүл Нұрланқызы***

Имаханов Ерлан Молдағалиұлы ағам туралы естелік. Ұлағатты ұстаз, Абай ауданының құрметті азаматы.

Қырық күн зулап өтті, аға өзіңсіз,
Жайдары, көз алдымда нұр жүзіңіз.
«Жоқ» деуге қымай көңіл, жанарда жас,
Күрсініп, ойлап кетсем, өртенеді іш.
Айтылмай кетті-ау, іште көп өнеген,
«Ешкім жетпес туысқа»-деп жүруші ең.
Тосында дертіңізге дауа болмай.
Лезде өзінді, әкетті ажал бізден.
Кім ойлаған, қапыда сіз кетер деп?
Жан едің, түр сипатың, тұлғаң бөлек.
«Алтын көпір» жалғайтын туыстықты,
Сіз біздің, жанашыр ең, елден ерек.

Бір өкініш кетпейді іште неге?!
Жеңемін деп, ойлап ең бұл дертті де.
Қош, дей алмай әттең-ай, кете бардың,
Артыңдағы ұл-қызың жеңгеме де...
Қырқыңда құран оқып, отырм бүгін,
Адамзаттың ағажан асылы едің.
Мың жол өлең жазсамда сіз жайында.
Таусылмас, айтар қадір, қасиетің.
Жаныңыз жәннатта
болсын қайран ағам!

Қарындасыңыз: Имаханова Назгүл Нұрланқызы 17.07.2023ж

A portrait of a woman with short dark hair, wearing a light purple blazer over a white top. She is looking slightly to the right of the camera with a neutral expression. The background is a plain, light-colored wall.108

	- Суреттерде қандай ерекшелік көрінісіндер? - Бұл суреттер қалай салынған деп ойлайсындар? - Бұл суреттерде суретші қиялы қалай көрінген? - Бүгінгі сабақта қандай тақырыпта сөз қозғаймыз деп ойлайсындар? - Бүгін сабақта біз «Қиял мен шындық» тақырыбын өтеміз. Суреттерге тағы бір назар салайық. Бұл суреттерде қарап отырсаңдар жартылай бояуы қанық, әдемі табиғат, адам бейнеленсе, жартылай қағазға қара қарындашпен салынған суреттер көрінеді 2. Аудиобөлме. - Олай болса, келесі аудиобөлмеге өтейік. Бұл бөлменің де бізге әзірлеген тапсырмасы бар, мұқият тыңдап алайық. Қолымызға қарындаш алып, мәтіннен негізгі ақпараттарды іріктеп алуларыңа болады. Тыңдалым алды тапсырмасы. - Диалог не туралы болды? - Бен Хейннің шығармашылығы туралы кім кімге ақпарат берді? - Суреттерге қарап, сипаттама беріңдер. Топтық жұмыс. Тыңдалым тапсырмасы. Жұптық жұмыс. 1. Аудиомәтінді тыңдап, көп нүктенің орнына тиісті сөздерді қойып шық. 1. фотопен екі не одан көп фотоны бір суретке жинақтау ғой 2. Оны екі түрлі жанрдың қиылысуы деп қара. 3. Бен Хейн фотопен бағытында жұмыс жасайды. 4. Жоқ, оның есімін естімеппін. 5. Ол қазір заманда жаңа бағытта сурет салатын адам. 6. Фотосурет пен қолдан салынған суреттен де таңғажайып туынды жасалады. Тыңдалымнан кейінгі тапсырма. Аудиомәтінді қайта тыңдап, төмендегі суреттер негізінде жетекші сұрақтарға жауап бер - Әңгіме қандай өнер түрі туралы болды? - Авторы кім екен? - Айару мен Тұмарға қандай ой қосар едің? - Сені осы жанр қызықтырды ма? - Болашақта айналысар ма едің? - Жақсы, бағалар! Бұл бөлменің тапсырмалары орындалды. Жақсы жауап беріп, сабаққа жақсы	жеткізеді. Аудиомәтінді мұқият тыңдайды Берілген тапсырмаларды мұқият орындайды. Тараппа қағаздағы тапсырмаға тиісті сөздерді қойып, дәптерге жазады.	ҚБ «10 баллдық бағалау парағы»	Аудиотаспа, тараппа материалдар, суреттер

	қатысқан балаларға өздерін бағалауға мүмкіндік береді екен бұл белмеде. 3. Релаксация «Тыныштық әлемінде» белмесінде Мақсаты: Бала бойында сабырлықты, ұстамдылықты қалыптастыру. Көзімізді жұзамыз. Денемізді бос қоямыз. Баршамыз жанға жайлы үлкен бір тыныштық әлемінде ұшып жүрміз. Керемет, өте тамаша, бұнда біз өзімізді өте еркін таңғажайып сезінеміз. Біздің барлық денеміз көзіміз, бетіміз, кірпігіміз, аяқ-қолымыз түгелдей дем алып жатыр. Мен осы әлемде еріп жұмсақ жытылығымда айналып бара жатқандаймын. Мен өзімнің жеңілдегенімді сезіп көгілдір мұхит үстінде ұшып барамын. Айнала өте әдемі. Алыстағы өте әдемі таулар, көгілдір мұхит, жасыл орман бәрі менің жанымда. Бұлттарға көтерілуге болады. Мен сол бұлттарға көтеріліп қуанып сезімін сезініп тұрмын. Міне, менің жүрегімде қуанғаннан алып-ұшып соғып тұр. Бұл менің бақытты кездегі қуанғанда, соғатын жүрек қағысым. Тіпті, тоқтар емес, тоқтай алар емес. Маған өте жайлы және қолайлы. Мен сабырлымын және керемет дем алып тыныштық әлемінде ұшып жүрмін. Барлық табиғат сайраған құс, жүгірген аң, жәндіктерде бәрі-бәрі менің сабырлы болғанымды қалап тұрғандай. Тыныштық әлемі өте тамаша, жайлы, қолайлы, керемет. Жайлап көзімізді ашып орнымызға қайтамыз. - Қалай демалдыңдар? Көз алдытарыңа не елестеді? Қиялдарың аспанға шарықтады ма? Енді осы демалыстан не қиялдыңдар соны қағаз бетіне жазыңдар. 10-тапсырма. Берілген сөздер мен сөз тіркестерін қатыстырып, шағын мәтін жазыңдар: теңіз жағасы, балық аулау, терең ой, таңғажайып көрініс, үлкен олжа.			
Сабақтың соңы 6 мин 6 мин	Сабақты қорытындылау. - Бүгін сабақта сурет салудың қандай тәсілімен таныстық? - Суреттердің авторы кім? - Фотошоп қалай салынады екен? Кері байланыс. «Шығу парағы» толтырып кері байланыс жасайық. - Бүгінгі сабақта ең құнды мәселе не болды? - Мен жұпта қалай жұмыс жасадым? Кімге көмек бердім? - Мен бүгін қандай білім алдым? - Сабақ маған ұнады ма? Неліктен?	Бүгінгі сабақтан түйген ойлары мен тұжырымдарыңа байланысты кері байланыс жасайды.	ҚБ. «Шығу парағы»	Рефлексия парағы

ҚАЗАҚ ТІЛІ ПӘНІНДЕ СИНТАКСИС САЛАСЫН КЕШЕНДІ ТАЛДАУЛАР АРҚЫЛЫ МЕҢГЕРТУ

Жумабаева Меруерт Айтказиновна

қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Абай облысы білім басқармасы

Аягөз ауданы білім бөлімінің

«Сергиополь жалпы орта білім беретін мектебі» КММ

Технологиялық әдіс-тәсілдердің бірі және бірегейі – Н.Оразахынованың сатылай кешенді талдау технологиясы десем, қате айтпаған болар едім. Қазіргі таңда мектеп мұғалімдерінің алдында тұрған басты міндеттердің бірі – оқушы бойындағы шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру, оны дамыту. Осы орайда оқушылардың тілдік материалдарды теориялық жағынан жете меңгеріп, танымдық және машықтық дағдыларының қалыптасуына сатылай кешенді талдау жүргізудің маңызы зор. Сатылай кешенді талдау – теориялық материалдарды жете меңгеріп, оны саралауға, білімді тиянақтауға және танымдық ынтаны қалыптастыруға мүмкіндік беретін қолайлы тәсіл.

«Қазақ тілі пәнінде синтаксис саласын кешенді талдаулар арқылы меңгерту» атты бағдарламаны оқу жоспарының вариативті бөлігінің оқу бағдарламалары және элективті курстарды әзірлеу және әдістемелік қамтамасыз ету барысында барлық деңгейдегі мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарды басшылыққа ала отырып, «Оқу жоспарының вариативті бөлігінің оқу бағдарламалары және элективті курстарды сараптамадан өткізу және оларды жаңартылған білім беру мазмұны аясында әдістемелік қамтамасыз ету» туралы ереже ҚР -н 2017 жылғы 27 шілдедегі №319-III «Білім туралы» Заңына (06.05.2020 жылы енгізілген толықтырулар мен өзгертулер негізінде) сәйкес әзірледім.

Бағдарламаны жаратылыстану-математикалық бағыттың 8-сынып қазақ тілі пәнінде қолданып жүрмін. Бұл бағдарламаның негізгі мақсаты: Қазақ тілі пәнінде синтаксис саласын кешенді талдаулар арқылы меңгерту. Бағдарлама негізінде оқушылар қазақ тілі сабағында кешенді талдауды үйрене отырып, жас ерекшеліктеріне сай, тілдік материалдарды талдаулар арқылы меңгеріп үйренеді. Талдаулардың ерекшелігі оқушыларға синтаксис саласын терең деңгейде меңгеруге және сауатты деңгейде талқылай алуға үйретеді. Оқушылар сабақ барысында сатылай кешенді талдаудың түрлі амал -тәсілдерін үйренеді. Интерактивті тақта, компьютерлік талдаулар арқылы оқушылардың ақпараттық-коммуникациялық сауаттылығында жетілдіріп отырады. Аталған бағдарлама жаңартылған білім беру аясында да, қазіргі білім сапасының көтерілуінде де өзекті болып саналады. Бұл бағдарламада синтаксис саласын кешенді талдаулар арқылы оқушыларға білімді ғылыми негізде сатылай, жүйелі, кешенді меңгертіп, тыңдалым, айтылым, жазылым, оқылым, әдеби тілдік норма дағдыларын да қалыптастыру болып табылады.

Қорыта айтқанда: Осы бағдарламаны жүргізу барысында мұғалім нәтижеге жетуді көздейді және осы талдаулар арқылы тақырыптарды талдай отырып, нәтижеге қол жеткізеді деп білемін. Оқушылардың танымдық ынтасын арттырудағы сатылай кешенді талдау тәсілдерінің маңызы ерекше. Оқушыларға осы үлгілік тәсілдермен белгілі жүйе бойынша сатылай кешенді талдау жасату – оқушылардың теориялық материалды жан-жақты жете меңгеріп, әр сала бойынша тиянықты талдау дағдыларын қалыптастыруына ықпалын тигізеді және екінші тиімді жағы - оқушының ойлау қабілеті мен сөйлеу тілі дамып, алған білімдерін нақты мысалдармен дәлелдеуге, сыни тұрғыдан терең ойлауға үйренеді.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЗАНИМАТЕЛЬНЫХ ЗАДАНИЙ КАК ПУТЬ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОГО ИНТЕРЕСА

Айкубаева Эльмира Уалихановна
учитель русского языка и литературы
Область Абай город Аягоз
КГУ «Общеобразовательная средняя
школа № 6 с дошкольным интернатом»

Введение элементов занимательности в работу по русскому языку является одним из средств мотивов учения. Ребенок не может так же быстро, как взрослый, с такой же последовательностью и упорством включаться в учебу, отдаваться ей. Его психика требует чего-то необычного, увлекательного, близкого привычным для детей занятиям. Л.В. Выготский в свое время писал, что школа «недооценивает организующей роли игры», что существующий «переход от игры к занятиям слишком резок». Чем младше возраст, указывает он, тем интересней должны

быть задания; методика обучения должна основываться на интересе и активности.

Воспитание интереса к предмету и активизация деятельности учащихся неразрывно бывают связаны. Максимальная активизация учебной работы позволяет преодолеть пассивное отношение учащихся к предмету, вызвать интерес. Занимательное, интересное, в свою очередь, способствует повышению активности в работе.

Увлекательное может быть заключено в самых обычных школьных занятиях, учитель порой создает его незаметно: раскрытием внутренних закономерностей языка, раскрытием противоречивости языковых фактов, умелым обращением к синонимии русского языка, к орфоэпическим нормам, к стилю речи. Интерес вызывается своеобразным подходом к учебному материалу, разнообразием упражнений, свежестью примеров. Учащиеся любят все новое, особенно если оно заставляет их думать, действовать, проявлять сообразительность. Учитель, например, при изучении удвоенных согласных предлагает учащимся развернутые определения заменять одним словом. («Рисунки в тексте книги или журнала – иллюстрации»). Раньше они не выполняли таких упражнений, и это, безусловно, увлекает детей.

Интерес к предмету, который воспитывается такими естественными путями без помощи специальных средств и приемов, оказывается наиболее действенным и устойчивым. Но его не всегда удастся обеспечить. Тогда на помощь привлекают элементы занимательности, активизирующие не только мысль, но и чувства, эмоции учащихся, мобилизующие их волю. Подобные средства приобретают особую важность, когда создается реальная опасность излишней теоретизации и перегрузки учащихся. Пусть учитель на том или ином уроке потеряет 2-3 минуты, переключаясь на вопросы, не связанные с темой, но если он заставит учащихся думать, интересоваться, переживать, время не пропало даром, цель достигнута: ученики вооружаются самым главным для учебы – желанием учиться.

Есть три пути, создающих атмосферу занимательности без какого-либо ущерба образовательной и воспитательной значимости урока: а) умелое и уместное выявление занимательности в содержании изучаемого материала, б) использование занимательных форм в учебной работе, в) органическая связь классной работы по русскому языку с внеклассными занятиями и мероприятиями.

Во всех указанных случаях главным принципом при отборе и использовании занимательных элементов должно быть следующее: лишь то, что ценно по своему образовательному или воспитательному значению.

Интересное, увлекательное всегда окружает нас, его надо только выявить и особым образом подать детям, заставить их самих открывать интересное. Детям, например, покажется необычным сообщение учителя о том, что согласных звуков у нас в шесть раз больше, чем гласных, а согласных букв только в два раза больше; что самой «трудолюбивой» буквой нашего алфавита является о (в каждой тысяче букв текста она встречается 90 раз), а самой «ленивой» -ф (встречается два раза в тысяче букв). Занимательность создается необычной для учащихся постановкой вопроса, необычной формулировкой задания. Например: Могут ли быть словами отдельные звуки? (их много: у- . в- к- .а- и –о –с-). Какое слово будет стоять раньше в словаре: зима или весна, зима или осень? Сколько раз встречается в следующем предложении звук п: На поляне стоял дуб в два обхвата? Сосчитать сколько раз встречается мягкий звук з: Зина обратилась с просьбой к Лизе. Есть ли слова – существительные без окончаний? (метро, пальто, депо) и т.д. На первый взгляд кажущиеся весьма простыми такие вопросы развивают у учащихся сообразительность, наблюдательность, языковое чутье. Интересными и даже занимательными элементами урока могут быть те языковые примеры, на которых проводится практическая или теоретическая работа. Это могут быть крылатые слова и выражения, пословицы и поговорки, загадки. Столь же интересны могут быть и примеры, используемые для лексического анализа (подбора и сопоставления антонимов, синонимов, омонимов).

Весьма ценными с точки зрения занимательности являются экскурсы в историю письменности языка. При изучении, например, темы «Фонетика и графика» учащимся интересно будет услышать краткие сведения о происхождении письменности, азбуки: узелковое письмо в Китае (цветные узелки: черный – сообщение о смерти, зеленый – об урожае, красный – о войне, белый – о мире); рисуночное письмо (пчела – трудолюбие, человек и дерево – отдых и т.д.).

Но занимательным на уроках русского языка чаще бывает не содержание, а формы работы, виды заданий по материалу.

Необычной для учащихся, а потому и занимательной является такая форма работы, как восстановление текста расчлененных предложений. Названный вид работы направлен на развитие речи учащихся, обогащение их речи выразительными средствами. Таким способом хорошо, например, проводить упражнения, связанные с усвоением учащимися пословиц, поговорок, афоризмов. Упражнения с полупредложениями удобны тем, что они носят коллективный характер, требуют вовлечения в работу всего класса и отнимают мало времени. Проводятся они таким образом: одной группе учащихся даются начала предложений, крылатых выражений или фразеологических оборотов:

Как аукнется...

Храбрость стоит...

Не спеши языком...

Родина нам мать...

второй группе даются окончания предложений:

...торопись делом.

...так и откликнется.

...чужая сторона – мачеха.

...а трусость бежит.

В целях усложнения работы концовок предложений можно дать больше, чем потребуется в ходе работы, причем некоторые из них могут быть похожи на единственно правильные концовки:

...словно гром прогремел.

...и никогда не бежит.

...попадешь впросак.

...умей за нее постоять.

Ученики выясняют, какая концовка больше подходит и почему. Восстановление предложений может начинаться не только с первой, но и со второй его части. Такая работа с успехом может быть использована в групповых занятиях с отстающими учащимися (предложения учащиеся могут не только произносить, но и записывать), на внеклассных и факультативных занятиях.

Интерес к занятиям повышается введением элементов сказочного характера в ту или иную работу. Детям предлагается написать сочинение-сказку на тему, близкую им (из жизни животных, птиц, растений, о вещах, окружающих нас). Увлекательной для детей бывает работа над сочинением по началу или концу текста, фильм. Более эффективной она бывает в том случае, если учащиеся вначале на простых образцах осваиваются с данным видом работы, затем материал, задания, формы изложения постепенно усложняются, кроме того, тематика разнообразится, сюжетное содержание углубляется.

Интерес к занятиям можно вызвать воображаемой игровой деятельностью. Учитель, например, перед тренировочной работой по теме «Безударные гласные» объявляет, что сначала будут действовать «разведчики»: их задача – выявить все опасные места (т.е. найти сомнительные гласные и выделить части слов). Затем в дело вступают «саперы»: они должны обезвредить все опасные места (т.е. применить правило к каждому из выделенных случаев). Такая «игра» захватывает учащихся.

На уроках русского языка должно иметь место и самые настоящие грамматические игры. Необходимость применения игр на уроках диктуется учетом таких черт, как эмоциональность, быстрая утомляемость, неустойчивость интересов. Важна в игре и воспитательная сторона. Роль игр в учебном процессе определяется следующим: игры повышают интерес к предмету, позволяют сосредоточить внимание учащихся на языковых фактах, развивают сообразительность, внимание, выдержку, настойчивость в играх, лучше запоминаются правила.

Надо иметь в виду, что состояние заинтересованности в классе часто бывает временным. Важно поддержать его, превратить в интерес активный и устойчивый. Может случиться и так, что один и тот же прием, материал в одной ученической среде будет вызывать несомненный интерес, в другой среде никакого интереса не вызовет. Учителю не следует разочаровываться. Надо испытать различные приемы, создающие атмосферу занимательности, пока не будет найден тот, который соответствует особенностям данного класса.

ПРИМЕНЕНИЕ АРТ-ТЕРАПЕВТИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ СОЛЬФЕДЖИО В МЛАДШИХ КЛАССАХ ДМШ

Звягина Лилия Сергеевна
преподаватель теории музыки, фортепиано
КГКП «ДМШ 1» отдела образования города Семей
управления образования области Абай

«Меняются годы, меняются суждения и моды; не рассуждай по старинке и во вкусах держись современного», сказал когда-то испанский мудрец, философ Б.Грасиан, живший в 17 веке.

В современном мире всё больше развивается тенденция о необходимости обучения музыке – не только как путь к эстетическому образованию, но как способ развития различных способностей. У каждого человека, особенно если это ребёнок, имеется потребность в эмоционально-двигательном самовыражении, которую в психологии называют музыкально-творческой деятельностью.

Занятия музыкой с раннего возраста эффективно влияют на развитие ребёнка в целом, утверждают психологи и педагоги. Способность слушать и слышать,

творчески общаться, петь и музицировать – доставляет детям огромное удовольствие, и придаёт уверенности в собственных силах. Более того, у детей – музыкантов активно работают все полушария головного мозга, что очень хорошо влияет на развитие памяти и деменция в пожилом возрасте отодвигается на какое-то количество лет, а может и вообще отсутствовать. В данное время не потеряла свою актуальность проблема преподавания сложного музыкально-теоретического материала.

В педагогике музыкального образования важнейшим вопросом является как заинтересовать и увлечь ребёнка музыкой. Очень важно подобрать такие технологии обучения, при которых у детей возникает понимание и ощущение музыки, словно она является частью их жизни. Арт-терапевтические технологии помогают решить данную задачу.

Английский художник Адриан Хилл впервые употребил термин «арт-терапия» в 1938 году, когда заметил, что творческие занятия сопровождаются терапевтическим эффектом и обладают целительным действием.

В переводе с английского арт-терапия – это художественная терапия, в которой акцент делается на различные формы творчества, такие как живопись, графика, скульптура, дизайн.

По определению И.В.Сусаниной: «Арт-терапия – это область, которая использует невербальный язык искусства для развития личности» и которая основывается на художественных образах способных помочь пониманию самих себя и через творческое самовыражение сделать свою жизнь более счастливой.

В детскую музыкальную школу дети приходят разные: совсем маленькие, немного постарше, но у всех есть желание научиться играть на каком-либо инструменте. Обычно учащиеся вместе с родителями путают понятия «музыкальный кружок» и «занятия в ДМШ», поэтому первоначально они не подозревают, что в музыке есть такой предмет, как теория – сольфеджио. Уроки по музыкальной грамоте – это серьёзное испытание для детей, особенно маленьких, не умеющих писать. Невозможно учить ребёнка, если он «закрыт» или спит на уроке. Поэтому заинтересовать и увлечь маленьких учащихся с первого урока в страну-теории музыки – главная задача преподавателя. А для того, чтобы сделать теорию волшебной, интересной и музыкальной просто необходимо применять различные методы.

На своих занятиях применяю арт-терапевтические технологии, которые адаптировала для уроков теории музыки: музыкально-песенная терапия, музыкально-ритмическая терапия, сказкотерапия, игровая терапия.

На первом году обучения в ДМШ на маленького ребёнка обрушивается огромное количество новой информации, которую ему необходимо осознать и запомнить. Ни в каком другом году обучения он не получает столько сведений совершенно отвлеченного характера, понятий, никак не связанных с его повседневной жизнью, а порой даже противоречащих его житейским представлениям. Одним из первых определений появляется звук, который бывает «высокий - низкий», «длинный - короткий». Более того, впоследствии узнаёт, что у музыки есть «размер»! Понятно, что в повседневной жизни эти слова имеют иное толкование.

В связи с этим на начальном этапе обучения представляется правильным вводить как можно больше всевозможного игрового и наглядного материала, который является как бы связующим звеном между сложными понятиями музыкальной теории и обыденными представлениями ребенка о жизни. Поэтому чем больше будет в это время стихов, песен, картинок, сказок, чем больше будет различных образов, ассоциаций и аналогий, тем легче будет восприниматься теоретический материал, тем самостоятельней и осмысленней будут выполняться задания.

Необходимо предоставлять информацию максимально доступно и просто. Когда дети понимают то, что делают, они получают огромное удовольствие от работы, будь то пение или музицирование, при этом развивается способность слушать и слышать, учащиеся становятся более уверенными в своих силах, более музыкальными.

К каждому уроку требуется особенная подготовка с яркими и понятными элементами в виде сказок, песен, ритмических игр, рисунков, ассоциаций и т.д.

Изучая музыкальные звуки, например, рассматриваем клавиши фортепиано, где учащимся предлагается найти «животное» на клавиатуре. Подразумевается, что тяжёлые животные – это низкий регистр, лёгкие и маленькие – высокий (Рис.1).

Получается примерно такая картина: низкие звуки – это слон, верблюд, носорог; высокие – птицы, бабочки, кузнечики; средние – пантера, лев, обезьяны (Рис.2).

Рисунок 2 - Высота звуков на клавиатуре

Некоторое время назад желая облегчить и разнообразить своим воспитанникам усвоение знаний на уроках сольфеджио, апробировала сборник авторских песен.

Мелодии песен имеют яркий облик, по tessiture соответствуют возможностям детского голосового аппарата. Текст песен в сжатой и ёмкой форме раскрывает суть музыкальных терминов. Сопровождение песен оформлено в лёгкой, прозрачной фактуре, без лишних усложнений.

Предлагаю посмотреть одну из песен (Рис.3).

Рисунок 1 - Карточки животные

Скрипичный ключ

Звягина Л.С.

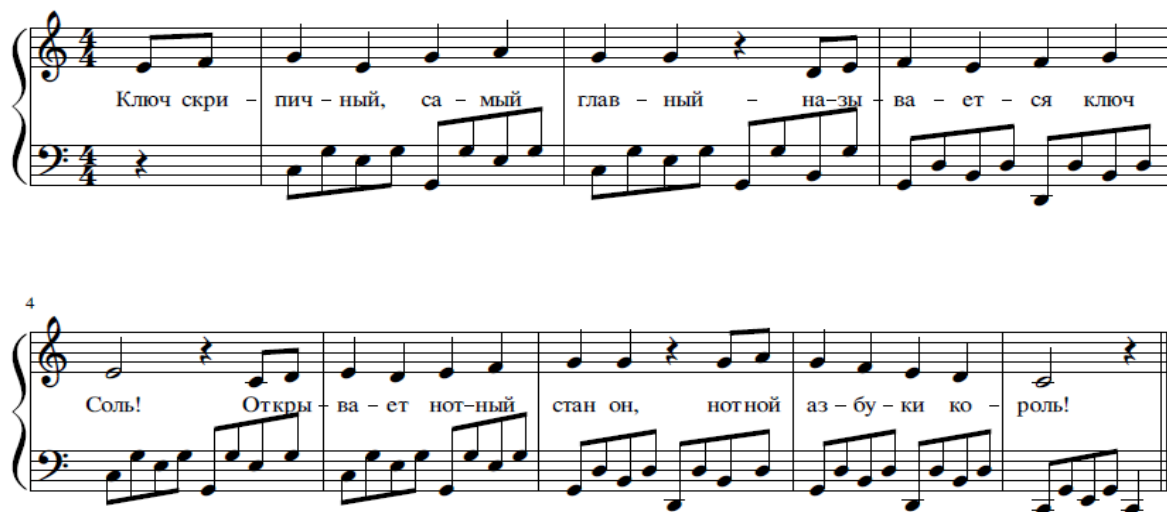

Рисунок 3 - Песня по теме "Скрипичный ключ"

Очень часто на уроке сольфеджио звучат фрагменты упражнений, мелодий, идёт большая внутренняя работа учащихся в понимании и усвоении нового учебного материала. Песенная методика даёт возможность ребёнку в лёгкой форме освоить сложные для понимания и запоминания слова, такие как регистр, октава, диэзы, форте и прочие. А лёгкая и ритмичная мелодия помогает расслабиться и получать удовольствие от собственного пения. Запомнив песню, дети могут обращаться к её содержанию и реализовать саму идею – постигать новые для себя явления, термины. Совместное выполнение какой-либо работы приводит к единению, а исполнение песен привносит творческое начало в насыщенный урок.

И как обойтись на уроках без сказок?! Маленькие зрители с большим интересом наблюдают, что происходит в музыкальной стране. Стараюсь, чтобы картинки или иллюстрации по сказке были запоминающимися и интересными. Подбираю к сказке музыкальные фрагменты. После прослушивания делаем анализ и отвечаем на вопросы.

«Ритмы вокруг нас» на уроках теории-сольфеджио использую регулярно. Учащиеся с большим желанием повторяют ритмические рисунки за мной или вместе со мной. Для снятия усталости и зажатости – очень продуктивно использовать лёгкие ритмические ходы руками и ногами в виде хлопков и притопов. Получается целый оркестр шумовых инструментов, дети даже самые маленькие легко втягиваются в такую работу.

Применяя различные арт-терапевтические технологии: рисование, ассоциативные карточки, кубики-нотки, ритмические игры, песни и сказки на уроках теории-музыки, понимаешь, что уроки становятся более яркими, насыщенными и эффективными. Учащиеся, рисуя или играя во время урока освобождают себя от зажатости, от невнимательности, стараются не пропустить ни одно мгновение. Они обогащаются новыми знаниями, проявляют свой интерес к музыке и уроку, просто радуются своим достижениям, умениям или проявленной смекалке.

Стандарт современного педагога - постоянное совершенствование. Чтобы не терять хватку и учить других, прежде всего, необходимо учиться самому. Жизнь не стоит на месте, поэтому нуждается в ежедневном улучшении. Ведь то, что было вчера полезным и понятным, не значит, что сегодня остаётся полезным и нужным. Идти в ногу со временем это уже не девиз – это необходимая реальность!

РОЛЬ МУЗЫКИ В ДУХОВНОМ ВОСПИТАНИИ

Рахимова Гаухар Аримбековна
КГП ДМШ №1 г Семей

Музыка входит в нашу жизнь очень рано и оказывает воздействие на эстетические и нравственные представления, и, конечно же, накладывает большой отпечаток на формирование личности. Это и есть одно из средств воспитания. «Музыка - это разум, воплощенный в прекрасные звуки» (И.С.Тургенев). Имея стаж тридцать лет работы в Коммунальном государственном казенном предприятии Детская музыкальная школа № 1 города Семей область Абай, я ставлю перед собой задачу, дать детям музыкальное воспитание и, конечно же, музыкальное образование. «Музыка выражает то, чего никогда не могут выразить слова» (Рабиндранат Тагор).

Музыка, как и рисунок, сказка, стихотворение, танец, игра — выполняет важную роль в духовном развитии ребенка, помогая ему полнее освоить окружающий мир. Музыка — язык сердца. С музыкой встречается каждый человек в своей жизни, но вот какие бывают эти встречи, как сам человек относится к музыке и что такое музыка, с точки зрения глубинного понимания сокровенного диалога, музыки и сердца, — задумываются немногие.

В зависимости от того, какую музыку слушает ребенок, либо исполняет, какое впечатление она производит на него, и формируются его эстетические ориентиры, вкусовые влечения, развивается потребность в общении с музыкой и способность к такому общению. Влияние на ребенка исходит, как от звучащей дома музыки (пение колыбельной, застольные песни), так и от различных технических устройств (радио, телевидение, интернет). У меня есть возможность влиять на выбор ребенка, целенаправленно воздействуя на его музыкальное развитие. Возможность осуществляется через выбор программы, через подбор произведений для обучения и прослушивания. Через мои рекомендации я забочусь об эстетическом воспитании детей.

На сегодняшний день издается много методической литературы. Композиторы пишут для малышей инструментальные пьесы. Известно, что воздействие музыки в детстве сказывается на ребенке сильнее, если музыка выступает в союзе со словом, движением, игрой, танцем. Это в большей степени отвечает природе художественного восприятия детей. Не следует приуменьшать возможности музыкального воспитания в дошкольные годы. Биографии великих музыкантов дают нам примеры, когда в раннем детстве музыка глубоко проникала в душу ребенка, будила творческие задатки. Венгерский композитор, музыкальный деятель и педагог Золтан Кодай (1882-1967) призывал начинать музыкальное воспитание с детского сада. Обращаясь к молодым композиторам он говорил: «Я рекомендую моим юным коллегам, пишущим симфонии, иногда заглядывать в детский сад. Там решается будут ли двадцать лет спустя понимать их произведения».

Несмотря на то, что далеко не все дети дошкольного возраста оказываются под систематическим воздействием целенаправленного музыкального воспитания, все они имеют сегодня тот или иной контакт с музыкой и непроизвольно впитывают из эстетической культуры, которая их окружает, то, что ближе и доступнее детскому восприятию. Усвоенный в общении с музыкой опыт служит дальнейшему музыкальному развитию в школьные годы когда закладываются основы музыкальной культуры человека. Этим я и занимаюсь вот уже тридцать лет. Стараюсь приобщить к музыке всех детей, сделать музыкальное воспитание всеобщим, доступным, в не зависимости от данных ребенка и от его возможностей. Когда-то очень давно, примерно двадцать лет назад, Бекишева Хадича Искандеровна, первый учитель и наставник моей дочери, сказала такую фразу «Мы, учителя детский музыкальных школ, не

должны «отбирать» детей, мы как церковь должны открывать двери перед всеми, должны принимать и обучать всех детей.» Я считаю, что это очень мудро и правильно! А где, как не в музыкальной школе, может ребенок получить начала эстетического воспитания, на всю жизнь приобретая чувство прекрасного, умение понимать и ценить музыкальные произведения, приобщаться к художественному творчеству? Конкретизируя, можно под итожить, задачи моей профессиональной деятельности:

- ввести учащихся в мир большого музыкального искусства,
- научить их любить и понимать музыку во всем богатстве ее форм и жанров,
- воспитать в детях музыкальную культуру.

Хорошо разработанная методика музыкального воспитания еще не гарантирует высоких результатов, если отсутствует необходимая учебно-материальная база и не хватает квалифицированных преподавателей. Долгое время в школах Казахстана не хватало музыкального репертуара национальных композиторов. Сегодня ситуация изменяется к лучшему, появились новые имена на музыкальном небосклоне нашей страны, появилось много нового, самобытного, народного репертуара.

Музыка и искусство приобщает к красоте неотделимо от формирования нравственных идеалов человека, его жизненной позиции, и во многом определяет социальное произведение личности. Более того в современных условиях эстетического воспитания молодежи это становится необходимым. Необходимо иметь четкое представление о том, во имя чего существует сама музыка и искусство, какое место принадлежит им в системе духовных ценностей.

«Музыка, мелодия, красота музыкальных звуков – важное средство нравственного и умственного воспитания человека, источник благородства сердца и чистоты души» (В. А. Сухомлинский (1918-1970)). Жизнь человека с развитыми художественными запросами всегда будет содержательнее, его интересы богаче и разнообразнее. Культура – важный рычаг социально-экономического прогресса. По мере роста культурного уровня общества, усиливается воздействие искусства на умы людей. Тем самым растут и возможности его активного вмешательства в общественную жизнь. Возрастающую роль музыкального искусства в общественной жизни можно во многом объяснить той его распространенностью и доступностью, которые стали особенно характерны для нашего времени, когда практически каждый человек, почти ежедневно оказывается вовлеченным в те или иные контакты с музыкой. Огромная тяга к народному искусству нашла свое выражение в бурном подъеме самодеятельного художественного творчества, которое способствует культурному просвещению масс и выявляет немало народных талантов. Право на существование имеют все жанры музыкального искусства. Аль-Фараби утверждал, что музыка, как любое снадобье, может быть и ядом, и средством исцеления. Согласно его музыкальному трактату, в вопросах целительной силы все зависит от характера музыки. В наше время массированное наступление развлекательной музыки создает немалые трудности в области музыкального воспитания, превращая эту музыку в основную и даже единственную эстетическую потребность многих людей. Человек, музыкальные интересы которого ограничены сугубо развлекательным искусством обкрадывает себя духовно, лишается богатейшего источника художественной красоты и нравственного совершенствования. Обращаясь к ученикам, я всегда говорю о том, что познав всю красоту и богатство музыки Баха и Моцарта, Бетховена и Шопена, Абая и Тлендиева, Калдаякова и Тани, Жумановой и Толыкпаева, Рахимбаева – вы становитесь духовно богаче. «Искусство – не забава и не развлечение, а способ ясновидения, способ высшей беседы с природой.» (К. Петров-Водкин). Прислушаемся к этим словам, так как они позволяют открыть нам тот внутренний мир, в котором мы сможем «оживить» наше сердце, прислушаться к «голосу» нашего сердца, чтобы это стало потребностью каждой человеческой души в позиции жизни во всей ее сложности.

РАТКОСРОЧНЫЙ ПЛАН УРОКА ХИМИИ

Малышкина Ольга Борисовна
учитель химии
Общеобразовательная средняя школа №12
Управления образования области Абай

ФИО учителя	Малышкина Ольга Борисовна	
Раздел:	9.3АЭлементы 17 (VII), 16 (VI), 15 (V), 14 (IV) групп и их соединения	
Дата:		
Класс: 9 «В»	Количество присутствующих:	Количество отсутствующих
Тема урока	Кремний и его соединения.	
Цели обучения в соответствии с учебной программой.	9.2.1.24 -объяснять строения атома кремния, его положения в периодической системе и области применения кремния. 9.2.1.25-характеризовать основные химические свойства кремния и его соединений, составлять уравнения реакций	
Цели урока <i>SMART</i>	Все учащиеся смогут: Описывать строения атома кремния и области применения Большинство учащихся смогут: Характеризовать химические свойства кремния и его соединений, составлять уравнения реакций. Некоторые учащиеся смогут: Анализировать свойства и области применения кремния и его соединений	

Ход урока

Этап урока/ время	Действия учителя	Действия ученика	Оценивание	Ресурс
Начало урока 5 мин	1.Организационный момент. (1мин) Приветствие учащихся 2.Психологический настрой на урок Упражнение «Здравствуйте»	Учащиеся готовятся к уроку. Каждый ученик выбирает выражения говорит его вслух по очереди. -Я способен!; -Я со всем справлюсь!; -Мне нравится учиться!; -Я хороший ученик!; -Я хочу много знать!; -Я буду много знать!;		Слайд, карточки

	«Да/Нетка»	обмениваются задания, проводят взаимопроверку и оценивание. Заносят в лист оценивания.	учителя»	
	1 вариант			
	Утверждения			
	1. В Жамбылской области имеются залежи фосфоритовой руды.			
	2.Азот необходим для развития корневых систем растений?			
	3. Азот, фосфор являются важнейшими элементами для минерального питания растений			
	4. Фосфор является элементом необходимым для фотосинтеза растений			
	5.При внесении минеральных удобрений необходимо учитывать состав почвы			
	2 вариант			
	Утверждения			
	1. Основным производителем фосфорсодержащих соединений в Республике Казахстан является ТОО «Казфосфат»			
	2. Фосфор необходим для развития корневых систем растений			
	3. Азот необходим для правильного цветения и плодов растений			
	4.В качестве фосфорных удобрений использовать суперфосфат			
	5.Избыток нитратов для растений пол как нитраты в клетках восстанавливаются белков, чем больше нитратов, тем крепче качественнее растение			
	Дескрипторы			
	Выбирает верные утверждения			

Середина урока 35 мин	1.Формулирование темы и целей урока 2 мин Прием «Мозговой штурм» ФОТО В ПРЕЗЕНТАЦИИ Вопросы к классу: -Что объединяет эти рисунки? 2.Просмотр видео по новой теме урока. 1 мин -Сформулируйте тему и цели урока? 3. Прием «Концептуальная таблица» (10 мин) Уровень мыслительных навыков: знание и понимание Критерии оценивания: Изучить строения атома кремния. Задание №1 1. Положения в периодической системе. 2. Строение атома. 3. Высший оксид и летучее водородное соединения Задание №2 Нахождение в природе кварц, кремний,песок ----- Найти массовую долю кремния в SiO2 Задания №3 Получения кремния Задание №4 Физические свойства - Аллотропия что это - У каких элементов вы знаете есть аллотропия ? 4. Групповая работа. (10 мин) Химические свойства и применения. 1.Реагирует с галогенами при	Учащиеся отвечают на вопросы. Формулируют тему и цели урока. Записывают тему в тетрадь. Учащиеся смотрят видео по новой теме урока Учащиеся выполняют задания. На каждый пункт выходит один ученик к доске. Учащиеся выполняют задания. На каждый пункт выходит один ученик к доске. Учащиеся в группах изучают материал учебника, используют ресурсы Интернет. Проводят обсуждение в группах.	ФО «Комплимент от учителя» 5 баллов	Интерактивная доска, компьютер g Периодическая система Учебник химии 9 класс, ресурсы Интернет, ватманы, маркеры, раздаточный материал, лист оценивания						
	нагревания. (фтор без нагревания) 2. При высокой температуре реагирует с кислородом, азотом и углеродом. 3. При высокой температуре реагирует с металлами с образованием – силицидов. 4. Где применяется кремний. <table border="1"> <tr><td>Дескрипторы</td></tr> <tr><td>Реакция кремния (4) с фтором</td></tr> <tr><td>Реакция кремния (4) с кислородом</td></tr> <tr><td>Реакция кремния (4) с азотом(3)</td></tr> <tr><td>Реакция кремния (4) с магнием</td></tr> <tr><td>Объясняют способы получения кремния и области применения</td></tr> </table> 7.Закрепление урока (5 мин) Решение заданий функциональной грамотности. Задания функциональной грамотности Естественнонаучная грамотность Основные компетенции: умение интерпретировать научные данные Уровень мыслительных навыков: навыки высокого порядка Критерии оценивания: Анализировать свойства и области применения кремния и его соединений Задания №3 Шампунь «Радикал» содержит натуральный экстракт (..?) с большим содержанием диоксида кремния, необходимого для	Дескрипторы	Реакция кремния (4) с фтором	Реакция кремния (4) с кислородом	Реакция кремния (4) с азотом(3)	Реакция кремния (4) с магнием	Объясняют способы получения кремния и области применения	Далее группы проводят взаимооценивание по дескрипторам. Капитан группы баллы записывают в лист оценивания.		
Дескрипторы										
Реакция кремния (4) с фтором										
Реакция кремния (4) с кислородом										
Реакция кремния (4) с азотом(3)										
Реакция кремния (4) с магнием										
Объясняют способы получения кремния и области применения										

	нормального роста волос. Благодаря своим целебным свойствам, шампунь эффективно укрепляет волосы (особенно при их усиленном выпадении), восстанавливает естественную структуру волос, придаёт им приятный здоровый блеск, объём, упругость, а также борется с перхотью. Используя данные таблицы, предложите растение, экстракт которого добавлен в шампунь «Радикал». Аргументируйте свой ответ с биологической и экономической точки зрения. <table><tr><th>№</th><th>Растение</th><th>% кремния в сырье</th></tr><tr><td>1</td><td>Лист земляники</td><td>0,110</td></tr><tr><td>2</td><td>Лист крапивы</td><td>0,010</td></tr><tr><td>3</td><td>Лист подорожника</td><td>0,180</td></tr><tr><td>4</td><td>Трава тысячелистника</td><td>0,500</td></tr><tr><td>5</td><td>Трава хвоща полевого</td><td>1,430</td></tr></table> Ответ 1. Трава хвоща полевого. 2. В траве хвоща полевого содержится наибольшее количество кремния, поэтому потребуются наименьшее количество сырья для производства шампуня.	№	Растение	% кремния в сырье	1	Лист земляники	0,110	2	Лист крапивы	0,010	3	Лист подорожника	0,180	4	Трава тысячелистника	0,500	5	Трава хвоща полевого	1,430	Учащиеся получают задания функциональной грамотности. Заслушиваются несколько ответов учащихся с высокой мотивацией к обучению. Обсуждение в классе. ФО «Похвала учителя»	слайд
№	Растение	% кремния в сырье																			
1	Лист земляники	0,110																			
2	Лист крапивы	0,010																			
3	Лист подорожника	0,180																			
4	Трава тысячелистника	0,500																			
5	Трава хвоща полевого	1,430																			
Конец урока 3 мин	1.Рефлексия «Цветная колба» - Зелёная колба – Мне все понятно - Жёлтая колба – Мне все еще непонятно Красная колба – Я ничего не понял 2. Дифференцированное домашнее задание А) Изучить параграф 43, 44, 45	Учащиеся выбирают соответствующую колбу.	Обратная связь учащимся	Цветные колбы																	
	Б) Решить упражнение № 4, задачу № 1 на стр 62 письменно В) Написать эссе из 45-50 слов по теме «Значение кремния в живых организмах»																				

Lesson Plan

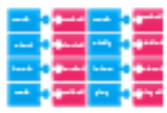
Мүшелбайқызы Ботагөз

Ағылшын тілі пәні мұғалімі

№ 4жалпы білім беретін орта мектебі

Абай облысы, Курчатов қаласы

Module 4. World of work				
Teacher's name:				
Date:				
CLASS: 5		Number present:	absent:	
Theme: Past Simple: Regular verbs				
Learning objectives(s) that this lesson is contributing to	5.4.2.1 understand with little support specific information and detail in short, simple texts on a limited range of unfamiliar general and curricular topics; 5.6.9.1 use simple present and simple past regular and irregular forms to describe routines, habits and states on a limited range of familiar general and curricular topics 5.3.3.1 give an opinion at sentence level on a limited range of general and curricular topics			
Lesson objectives	-get the general meaning of the text -use past simple in the sentences -describe actions in past simple			
Plan				
Part of the lesson/Time	Teacher's activity	Student's activity	Assessment	Resources
Beginning of the lesson 7min	Organization moment: 1. Greeting. 2. Warm-up "Affirmations for the day" 3. Revision. Match the words and pictures. Introducing the new theme. Teacher introduces the aim and theme of the lesson. Dividing into groups "Uno cards": make students divide into three groups according the card they take: first, second, third	Students respond to greeting and take their places. Students answer to teacher's questions. Students look at the screen and determine the aim of the lesson together. Divide into groups and take their places.	Verbal evaluation: well done, good job, etc.	PPT https://wordwall.net/resource/75039063/%d0%b0%d0%bd%d0%b3%d0%bb%d0%b8%d0%b9%d1%81%d0%ba%d0%b8%d0%b9/who-is-she-he-jobs PPT Cards
Middle of the lesson	Presenting Past Simple Regular forms.	Students look at the screen and		PPT

10min	Teacher explains when we use past simple and shows its affirmative and negative forms.	listen to the teacher.		
Group work	Task 1. Jigsaw Puzzle: to activate the grammar T hands out puzzles to each group and explain the task. Pre-reading stage: New vocabulary T shows the new vocabulary on the screen and asks students to repeat the words.	Pupils match the halves and do the puzzle. They tell the class. Students look at the screen and repeat the new words after the teacher.	Descriptor: - match the halves correctly; - tell the class Total: 2 point	PPT PPT
Individual work	Watching the video about Genghis Khan Task 2. Read the text again and put the verbs in brackets into the past simple.	Pupils work individually and do the task on their worksheets. Then they check each others' works.	Descriptor: - put the verbs correctly 8 correct – 3 points 7-6 correct – 2 points 5-4 correct – 1 point 3 or less – 0 point Peer assessment	Video PPT worksheets
Individual work	Task 3. Method "Dove": make negative sentences • Ask students look through the text again and go to the board take doves and do the task. «Verbal support» method is used to help students by scaffolding.	Students get their worksheets and make negative sentences.	Descriptor: -Correct the mistake 5 correct – 3 points 4 correct – 2 points 3 correct – 1 point 2 or less – 0 point Self assessment	PPT Dove cards Worksheets
Pair work	Task 4. Method "Film tape": correct the	Students do pair works. Then	Descriptor: - correct the	PPT Posters

	mistakes: Make students work in pairs and correct the information on the film tape and tell the class. «Verbal support» method is used to help students by scaffolding.	present their posters.	false statements -present to the class Total: 2 points	
End of the lesson 5 min. Reflection	Self Reflection Students reflect how they work in today's lesson and go to the board and stick the pictures in an appropriate place according to their understanding the lesson.	Green – I work hard Orange –I understand Blue – I need more practice Red – I can't focus	Verbal evaluation: well done, good job, etc.	How do I work today?
		Homework: make 5 affirm.sentences, 5 negative sentences.		

АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҒЫН ЖЕТІЛДІРЕ ДАМУ

Абдрахманова Гульшат Давлетбаевна
Ағылшын тілі пәнінің мұғалімі
Маңғыстау облысының білім басқармасы
Ақтау қаласы бойынша білім бөлімінің
«Ахмет Байтұрсынұлы атындағы
№28 жалпы білім беретін мектеп» КММ

Қазіргі білім беру жүйесінде функционалдық сауаттылықты дамыту – басты мақсаттардың бірі болып табылады. Функционалдық сауаттылық адамның өмірлік дағдыларын, ақпаратты түсініп, талдай білу қабілеттерін, сондай-ақ оны дұрыс пайдалана білу қабілетін қамтиды. Бұл дағдылар әсіресе шет тілін оқытуда маңызды рөл атқарады. Ағылшын тілін үйрету барысында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуға бағытталған әдіс-тәсілдер ерекше маңызға ие. Осы мақалада ағылшын тілі сабағында оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытудың негізгі жолдары мен әдістері қарастырылатын болады.

1. Функционалдық сауаттылықтың мәні мен маңызы.

Функционалдық сауаттылық – бұл адамның ақпаратты игеру, оны талдау, қолдану, шешім қабылдау, және түрлі жағдайда дұрыс әрекет ету қабілеті. Бұл дағды қоғамдағы өзгерістерге бейімделуге, жұмыс және күнделікті өмірде тиімді шешімдер қабылдауға көмектеседі. Ағылшын тілін үйрету барысында оқушыларға тек грамматикалық ережелерді үйрету ғана емес, сол тілде функционалдық сауаттылықты дамыту да маңызды болып табылады. Мұндай сауаттылық оқушылардың сөздік қорын кеңейтуге, тыңдау, оқу, жазу және сөйлеу дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді.

2. Ағылшын тілін оқытуда функционалдық сауаттылықты дамыту әдістері

Ағылшын тілінде функционалдық сауаттылықты дамыту үшін түрлі әдіс-тәсілдерді қолдануға болады. Тілдік тапсырмаларды орындау арқылы және ағылшын тілінде әртүрлі мәтіндермен жұмыс жасау, тыңдау және түсіну, мәтіндерге сұрақтар қою арқылы оқушылардың мәтінді түсіну және оны талдай білу дағдыларын дамытуға болады. Мұндай тапсырмалар оқушыларды тек тілдік дағдылармен ғана емес, сонымен қатар ақпаратты дұрыс және тиімді қолдануға да үйретеді. Жобалық жұмыс оқушылардың өз бетінше зерттеу жұмыстарын жүргізуге, ақпарат жинауға, оны талдауға және қорытынды шығаруға мүмкіндік береді. Бұл әдіс оқушыларды ойлау қабілеттерін дамытуға, өз пікірлерін білдіруге, дәлелдер келтіруге үйретеді. Кері байланыс және өзін-өзі бағалау әдісі оқушылардың өз жұмысына баға беріп, оның нәтижелерін талдай білуге үйретеді. Бұл әдіс оқушылардың өз іс-әрекетін бағалауға, оның сапасын арттыруға мүмкіндік береді. Оқушылардың жеке жетістіктері мен кемшіліктерін анықтап, оны дамытуға арналған нақты ұсыныстар беру арқылы олардың функционалдық сауаттылығын арттыруға болады. Ситуативті тапсырмалар оқушыларды нақты өмірлік жағдайларға жақындатуға, шынайы өмірде қажет болатын дағдыларды үйретуге көмектеседі. Мысалы, әңгімелесу, жазбаша хат жазу, телефон арқылы сөйлесу сияқты тапсырмалар оқушылардың ағылшын тілін функционалдық тұрғыдан қолдану дағдыларын жетілдіреді. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда ақпараттық технологиялардың рөлі де бар. Ақпараттық технологияларды пайдалану ағылшын тілін оқытуда маңызды құрал болып табылады. Интернет ресурстары, мобильді қосымшалар, электрондық оқу құралдары және басқа да технологиялар оқушылардың тіл

үйрену үдерісін тиімді әрі қызықты етеді. Мысалы, түрлі онлайн платформалар арқылы оқушылар тілдік тапсырмаларды орындау барысында білімдерін тексеріп, нәтижелерін дереу көре алады. Ағылшын тілін оқытудағы функционалдық сауаттылықты дамыту – бұл оқушыларды тек тілдік дағдылармен ғана емес, сонымен қатар ақпаратты пайдалану, оны тиімді қолдану, шешім қабылдау және түрлі жағдайларда әрекет ету дағдыларымен де таныстыру болып табылады. Бұл бағытта оқу үдерісінде түрлі әдіс-тәсілдерді қолдану, ақпараттық технологияларды тиімді пайдалану оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруда маңызды рөл атқарады. Ағылшын тілі қазіргі уақытта әлемдегі ең көп таралған халықаралық қарым-қатынас тілі болып табылады. Ол әртүрлі елдерде адамдардың бір-бірімен байланыс орнатуына, ақпарат алмасуына мүмкіндік береді. Сондықтан ағылшын тілі әлемдегі кез келген адамның кәсіби және әлеуметтік байланыстарын кеңейтуге көмектеседі. Ғылым мен білім саласындағы маңызды құрал ретінде әлемдегі ғылыми зерттеулердің көпшілігі ағылшын тілінде жүргізіледі және жарияланады. Халықаралық ғылыми конференциялар мен симпозиумдарда ағылшын тілі кеңінен қолданылады. Оқушылар ағылшын тілін меңгеру арқылы әлемдік ғылым мен білімге еркін қол жеткізе алады[1,32].

Кәсіби даму мүмкіндіктері: көптеген халықаралық компаниялар мен ұйымдар ағылшын тілін меңгерген мамандарды іздейді. Бұл тіл қаржы, экономика, медицина, ақпараттық технологиялар, туризм сияқты көптеген салада жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ағылшын тілі әлемдік деңгейде жұмыс іздеуде маңызды артықшылыққа айналады[2,7].

Мәдениет және ақпарат алу: ағылшын тілі әлемдік әдебиет, кино, музыка, интернет-ресурстар мен әлеуметтік медиа арқылы мәдениет пен ақпаратты тұтынуды жеңілдетеді. Ол оқушыларға әлемнің әртүрлі мәдениеттерімен танысуға және ағылшын тілінде жасалған шығармашылық туындыларды түсінуге мүмкіндік береді[3].

Ағылшын тілін меңгеру оқушылардың танымдық қабілеттерін дамытуға, шығармашылық ойлау дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді. Бұл тілдің грамматикасын және лексикасын меңгеру логикалық ойлау, есте сақтау және проблемаларды шешу дағдыларын жақсартады[4,6].

Ағылшын тілі оқу мен тәжірибе жинақтау үшін жаңа мүмкіндіктер ашуға көмектеседі. Бұл тіл әлемнің түрлі бұрыштарынан адамдармен байланыс орнатуға, түрлі халықаралық бағдарламалар мен студенттік алмасу жобаларына қатысуға мүмкіндік береді. Қорыта айтқанда, ағылшын тілін меңгеру оқушыларға тек тілдік дағдыларды ғана емес, сондай-ақ әлеммен, мәдениетпен және біліммен байланыс орнатуға мүмкіндік беретін маңызды құрал болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Бағдар, Н. (2020). Ағылшын тілін оқытуда функционалдық сауаттылықты дамыту. Алматы: Білім.
2. Ғалымжанова, Ә. (2019). Шет тілін оқытуда шығармашылық және критикалық ойлау дағдыларын дамыту. Оқу және оқу үдерісі, 15(3), 45-50.
3. Сейітова, Ж. (2018). Функционалдық сауаттылық: теориясы мен практикасы. Астана: Қазмембаспа.
4. Қайырбекова, Л. (2021). Ағылшын тілінде коммуникативтік дағдыларды дамыту жолдары. Шетел тілдерінде білім беру, 10(2), 12-18.
5. Ұйымдастыру комитеті. (2022). Оқу үдерісінде ақпараттық технологияларды пайдалану. Мәскеу: Алгоритм.

АҒЫЛШЫН ТІЛІН ЗАМАНАУИ БАҒЫТТА ОҚЫТУ

**Телібаева Айжан Серікбайқызы,
ағылшын тілі пәні мұғалімі**

«М.Әуезов атындағы орта мектебі» КММ

Абай облысы, Абай ауданы, Қасқабұлақ ауылы

Қазіргі заманда ағылшын тілі тек халықаралық қарым-қатынас тілі ғана емес, ақпараттық технологиялар, ғылым, экономика, мәдениет және білім салаларының негізгі құралына айналды. Бүкіл әлемдегі түрлі елдер мен мәдениеттер арасындағы коммуникацияның дамуы мен тез өсуі ағылшын тілін меңгерудің қажеттілігін арттырып отыр. Сондықтан ағылшын тілін оқыту

әдістері де уақыт өткен сайын жаңарып, заманауи талаптарға сай болуға тиіс. Заманауи бағытта ағылшын тілін оқыту – бұл тек тіл үйрену ғана емес, сонымен қатар оқушылардың өмірлік дағдыларын дамытатын кешенді процесс. Заманауи ағылшын тілі оқыту әдістері ақпараттық және коммуникациялық технологияларды белсенді қолдануды қамтиды. Мобильді қосымшалар, онлайн платформалар, интерактивті құралдар мен электрондық оқулықтар арқылы тіл үйрену процесі жеңілдейді. Әртүрлі веб-сайттар мен қосымшалар оқушылардың грамматикалық ережелерді жаттап қана қоймай, сол тілде қарым-қатынас жасау, тыңдау, оқылым және жазылым дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Мысалы, Duolingo, Memrise, Babbel секілді тіл үйрену қосымшалары ағылшын тілін ойын түрінде үйретіп, оқушылардың қызығушылығын арттырады. Заманауи ағылшын тілін оқытуда ең тиімді әдіс – коммуникативтік әдіс болып табылады. Бұл әдіс оқушылардың сөйлеу және тыңдау дағдыларын дамытуға бағытталған.

Оқушылар тек грамматикалық құрылымдар мен сөздерді үйреніп қана қоймай, оларды нақты өмір жағдайларында қолдануды үйренеді. Мұнда маңызды рөлдік ойындар, дебаттар, пікірталастар және әртүрлі ситуациялық тапсырмалар атқарады. Бұл әдіс оқушылардың ағылшын тілінде еркін сөйлеуін қамтамасыз етіп, олардың пікірлерін білдіру дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Заманауи ағылшын тілін оқыту барысында жобалық жұмыс әдісін қолдану да өте маңызды. Бұл әдіс оқушыларға өз бетінше ізденіп, зерттеу жүргізуге мүмкіндік береді. Олар ағылшын тілінде жазбаша немесе ауызша шығармалар, презентациялар, зерттеу жобаларын дайындайды.

Жобалық жұмыс оқушылардың тілдік дағдыларын нақты өмірмен байланыстырып, олардың креативті ойлауын, талдау жасау қабілеттерін және топпен жұмыс істей алу дағдыларын дамытады. Мұндай тапсырмалар оқушыларды тек тіл үйренумен шектемей, олардың тұлғалық және әлеуметтік дамуына да үлес қосады. Заманауи ағылшын тілін оқыту процесі оқушылардың мотивациясын жоғарылатуға бағытталуы тиіс. Бұл үшін сабақтар қызықты, динамикалы әрі инновациялық болуы керек. Мұғалімдер тек білім беруші емес, оқушыларға бағыт-бағдар беруші ретінде әрекет етеді. Тілді үйренудің тиімділігі тек өзара сыйластыққа, қауіпсіз және қолайлы ортаға негізделген жағдайда ғана артады. Оқушылардың қателіктерінен қорықпай, еркін сөйлеуіне жағдай жасалуы тиіс. Заманауи ағылшын тілін оқыту процесі тек тілді меңгеруге ғана емес, сонымен қатар ағылшын тілін қолданатын елдердің мәдениетін түсінуге де бағытталуы керек.

Оқушылар тек тілдік құрылымдарды үйренумен шектелмей, әлемнің әртүрлі мәдениеттерімен танысады. Бұл олардың дүниетанымын кеңейтіп, басқа халықтармен қарым-қатынас жасауда өзара түсіністік пен сыйластыққа жол ашады. Заманауи ағылшын тілін оқыту – бұл тек дәстүрлі грамматика мен лексиканы үйрену емес, ол оқушылардың шығармашылық ойлау, коммуникация дағдыларын дамыту, жаңа технологияларды тиімді пайдалану және әлемнің әртүрлі мәдениеттерін түсіну үдерісі болып табылады. Мұғалімдер мен оқушылар бірлесе отырып, ағылшын тілін үйрену процесін қызықты әрі тиімді етіп

жасай алады. Осылайша, заманауи ағылшын тілін оқыту оқушылардың функционалдық сауаттылығын, әлемдік білім кеңістігінде бәсекеге қабілеттілігін арттыруға мүмкіндік береді. Қазіргі таңда ағылшын тілі әлемдегі ең көп қолданылатын тілдердің бірі болып табылады және ол халықаралық қарым-қатынас, ғылым, экономика, мәдениет, технологиялар және басқа да көптеген салаларда маңызды рөл атқарады. Ағылшын тілін меңгеру қажеттілігі қоғамның дамуына, ақпараттық қоғамның қалыптасуына, халықаралық байланыстардың кеңеюіне байланысты артып отыр. Бұл мақалада ағылшын тілін меңгерудің қажеттілігін түсіндіріп, оның өмірдің әртүрлі салаларындағы маңыздылығын атап өтеміз.

1. Ғаламдық коммуникация тілі

Ағылшын тілі әлемнің көптеген елдерінде халықаралық қарым-қатынас тілі ретінде кеңінен қолданылады. Ол халықаралық саясат, экономика, ғылым және білім салаларында жұмыс істейтін мамандар үшін маңызды құрал болып табылады. Ғаламдық ақпарат алмасу, келіссөздер жүргізу, бизнес саласындағы келісімдер мен келіссөздер ағылшын тілінде жүзеге асырылады. Осылайша, ағылшын тілін меңгеру адамға халықаралық аренада тиімді жұмыс істеуге мүмкіндік береді.

2. Ғылым мен білім саласында ағылшын тілінің рөлі

Ағылшын тілі қазіргі ғылым мен білімнің басым тіліне айналған. Әлемдегі ғылыми мақалалардың көпшілігі ағылшын тілінде жарияланады. Халықаралық конференциялар мен зерттеу жобаларының барлығы ағылшын тілінде жүргізіледі. Ағылшын тілін меңгеру арқылы кез келген студент немесе ғалым әлемдік ғылыми ақпаратқа қол жеткізіп, өз зерттеуін әлемдік деңгейде жариялай алады.

3. Кәсіби даму мүмкіндіктері

Көптеген халықаралық компаниялар ағылшын тілін еркін меңгерген мамандарды жұмысқа қабылдауға қызығушылық танытады. Бұл тілді меңгерген мамандар жұмысқа орналасу, мансаптық өсу, халықаралық жобаларға қатысу үшін көп мүмкіндіктерге ие болады. Бүгінгі күні әлемдегі ең ірі компаниялардың көбі ағылшын тілінде жұмыс істейді, сондықтан кәсіби даму мен мансаптық жетістік үшін ағылшын тілі өте маңызды.

4. Мәдениет пен әлемді түсіну

Ағылшын тілі әлемдік мәдениет пен ақпаратқа қол жеткізудің кілті болып табылады. Бұл тіл арқылы ағылшын әдебиетін, кино өнерін, музыка мен театрды түсіну оңай болады. Ағылшын тілін меңгеру адамдарға өзге мәдениеттермен танысуға, әлемдік деңгейде білім алуға және қарым-қатынас жасауға мүмкіндік береді.

5. Ақпараттық технологиялар мен интернетті тиімді пайдалану

Қазіргі әлемде ақпараттық технологиялар мен интернет кеңінен тараған. Әлемдегі интернет ресурстарының көбісі ағылшын тілінде қызмет көрсетеді. Ағылшын тілін меңгерген адам осы ресурстарды тиімді пайдаланып, білім алу, кәсіби дамуды жүзеге асыру, мәдени және әлеуметтік қатынастарды кеңейту мүмкіндігіне ие болады. Ағылшын тілін меңгерудің қажеттілігі қазіргі заманғы қоғамдағы өзгерістермен тығыз байланысты. Ғылым мен білім, халықаралық қатынастар, кәсіби даму, мәдениет, технологиялар және ақпарат алмасу салаларындағы ағылшын тілінің маңызы күннен күнге артып келеді. Осыған орай, ағылшын тілін меңгеру адамдарға жаңа мүмкіндіктер мен артықшылықтар береді, өмірдің әртүрлі салаларында жетістікке жетуге ықпал етеді. Бұл тілдің халықаралық маңызы мен қолданылу аясын ескере отырып, оның үйренілуі әрбір адамның өмірінде маңызды қадам болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Глазунова, С. В. (2018). Ағылшын тілін оқытудың жаңа әдістері. Алматы: Білім.
2. Бекмұхамбетова, А. (2020). Қазіргі қоғамдағы ағылшын тілінің рөлі. Астана: Қазмембаспа.
3. Баймұхамедова, Д. (2019). Глобализация және ағылшын тілін меңгерудің маңызы. Мәскеу: Университет.
4. Сейітова, Ж. (2021). Ағылшын тілі және халықаралық қатынастар. Алматы: Ғылым.

БАЛАЛАРДЫҢ ДЕНСАУЛЫҒЫН САҚТАУ: ҚОҒАМ МҮДДЕСІ

**Толенбекова Фариза Даниялкызы
жалпы тәжірибелік дәрігер
КГП ПХВ Поликлиника №1**

Балалардың денсаулығы — қоғамның болашағы үшін ең маңызды мәселе. Елдің әлеуметтік және экономикалық дамуы, қоғамның тұрақтылығы мен әл-ауқаты балалардың денсаулығына байланысты. Өйткені, дені сау ұрпақ — еліміздің дамуына негіз болатын басты күш. Осыған байланысты, балалардың денсаулығын сақтау, оларды салауатты өмір салтына тәрбиелеу тек қана жеке отбасының емес, қоғамның, мемлекетіміздің мүддесі болып табылады.

Балалардың денсаулығының маңызы зор, себебі, жалпы денсаулық — қоғамның тұрақтылығы мен дамуының негізі. Балалардың денсаулығы — мемлекеттің болашағын қамтамасыз ету үшін маңызды факторлардың бірі. Денсаулығы мықты балалар тек мектептерде жақсы оқып қана қоймай, кейіннен қоғамға пайдалы азаматтар болып қалыптасады. Баланың физикалық және психоэмоционалдық денсаулығының дұрыс қалыптасуы оған жоғары білім алу, еңбекке қабілеттілік және салауатты өмір салтын ұстану мүмкіндігін береді. Балаларға медициналық көмек көрсету — қоғамның басты міндеттерінің бірі. Мектепке дейінгі мекемелер мен мектептерде денсаулық сақтау жүйесінің дұрыс ұйымдастырылуы балалардың физикалық және психикалық дамуын бақылауға мүмкіндік береді. Бұл денсаулық проблемаларын ерте кезеңде анықтап, оларға уақытылы көмек көрсетуге жағдай жасайды. Балалардың денсаулығын сақтау тек аурулардың алдын алу ғана емес, сонымен қатар олардың физикалық және психоэмоционалдық дамуына қамқорлық жасауды да қамтиды. Денсаулығының мықты болуы балалардың оқуына, қарым-қатынасқа түсуіне, өздерінің эмоцияларымен дұрыс жұмыс істеуіне септігін тигізеді. Денсаулығы әлсіз балалар мектепте үлгерімі төмен, әлеуметтік бейімделу процесі қиын болады[1,23].

Денсаулықты сақтау шаралары

✓ Дұрыс тамақтану

Балалардың денсаулығын сақтау үшін ең маңызды факторлардың бірі — дұрыс тамақтану. Балаларға қажетті дәрумендер мен минералды заттардың дұрыс бөлінуі денсаулығын сақтаудың негізі болып табылады. Мектептер мен балабақшаларда балаларды дұрыс тамақтандыру және олардың рациондарын бақылау қажет.

✓ Физикалық белсенділік

Физикалық белсенділік балалардың денсаулығын сақтауда үлкен рөл атқарады. Мектептерде спорттық жаттығулар, дене шынықтыру сабақтары балалардың денсаулығын нығайтуға көмектеседі. Сонымен қатар, балаларды ерте жасынан бастап салауатты өмір салтына баулу өте маңызды. Спорттық секциялар мен арнайы жаттығулар да балалардың денсаулығына оң әсерін тигізеді[2,15].

✓ Салауатты өмір салты

Салауатты өмір салтына тәрбиелеу — балалардың денсаулығын сақтау шараларының негізгі компоненті. Оған дұрыс тамақтану, дене шынықтыру, таза ауада серуендеу, ұйқы мен демалыс тәртібі, зиянды әдеттерден (темекі шегу, ішімдік ішуден) бас тарту жатады. Мектептер мен білім беру ұйымдары бұл бағытта үнемі тәрбиелік жұмыстар жүргізуі тиіс.

✓ Психологиялық қолдау және эмоциялық денсаулық

Балалардың психоэмоционалдық денсаулығын сақтау да маңызды. Мектептерде балалардың стресстен арылуына, эмоциялық күйзелістерін жеңуге көмектесетін психологиялық қызмет көрсету қажет. Эмоциялық қолдау балалардың жалпы денсаулығының жақсы болуы үшін маңызды.

✓ Вакцинация және алдын алу шаралары

Балаларды аурулардан қорғау мақсатында вакцинацияның маңызы өте зор. Вакцинация арқылы балаларды инфекциялық аурулардан сақтау және олардың денсаулығын қорғау мақсатында тұрақты профилактикалық шаралар жүргізу қажет[3,5].

Балалардың денсаулығын сақтаудағы қоғамның рөлі

1. Мемлекеттік саясат және заңнамалық қолдау

Қоғамның денсаулығын сақтау ісіндегі ең маңызды аспект — мемлекеттің денсаулық сақтау жүйесін тиімді ұйымдастыруы. Бұл, ең алдымен, балалардың денсаулығын қорғау үшін қажетті инфрақұрылым мен медициналық қызметтердің дамуына әсер етеді. Денсаулық сақтау жүйесінің барлық деңгейінде профилактикалық шараларды күшейту қажет. Сонымен қатар, мемлекеттік деңгейде балалардың денсаулығын қорғауға бағытталған заңдар мен бағдарламалар қабылдануы тиіс[4,12].

2. Отбасылық тәрбиенің маңызы

Отбасы — балалардың денсаулығының бірінші жауаптысы. Әрбір ата-ана баласының денсаулығына ерекше назар аударып, оның дұрыс тамақтануына, физикалық белсенділігіне және психоэмоционалдық жағдайына көңіл бөлуі керек. Баланың денсаулығына ата-ананың жауапкершілігі қоғамның әл-ауқатына әсер етеді.

3. Білім беру жүйесінің рөлі

Мектептер мен басқа да оқу орындарында балаларды денсаулық сақтау мәдениетіне тәрбиелеу аса маңызды. Мұғалімдер мен тәрбиешілер балаларды салауатты өмір салтын ұстануға, жеке гигиенаны сақтауға, дұрыс тамақтануға және зиянды әдеттерден бас тартуға бағыттауы керек. Әлеуметтік бағдарламалар мен тренингтер балалардың денсаулығын сақтау бойынша білімдерін кеңейтеді.

4. Қоғамдық ұйымдар мен волонтерлік қызметтердің маңызы

Қоғамдық ұйымдар мен волонтерлер балалардың денсаулығын сақтау бағытында үлкен рөл атқара алады. Олар денсаулық сақтау шараларын насихаттап, қажетті ақпараттарды тарату арқылы көпшілік арасында денсаулыққа деген жауапкершілікті арттыра алады. Сонымен қатар, волонтерлік қызмет балаларға медициналық көмек көрсетуге, денсаулықты сақтау бойынша шараларды жүзеге асыруға көмектеседі[5,7].

Балалардың денсаулығын сақтау — бұл қоғамның, мемлекеттің және әрбір адамның мүддесі. Денсаулығы мықты балалар — еліміздің жарқын болашағы. Балалардың физикалық, психоэмоционалдық және әлеуметтік денсаулығына қамқорлық жасау, олардың салауатты өмір салтына тәрбиелеу қоғамның дамуына үлкен әсер етеді. Бұл бағытта отбасының, білім беру жүйесінің, мемлекеттік органдардың және қоғамдық ұйымдардың бірлескен жұмысы өте маңызды. Жас ұрпақтың денсаулығын сақтау — еліміздің болашағының негізі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Бауыржанова, С. С. (2021). Балалардың денсаулығын сақтау мәселелері. Алматы: Мектеп баспасы.
2. Мусина, Г. Ш. (2019). Салауатты өмір салты және балалар денсаулығын қорғау. Астана: ҚазАқпарат.
3. Әбдіқалықова, А. Ж. (2020). Қоғамдағы балалар денсаулығын сақтау жүйесі. Қарағанды: Білім.
4. Рахметова, Б. Т. (2022). Денсаулық сақтау жүйесі және балалардың денсаулығын қорғау. Алматы: Қайнар.
5. Досмұхамедова, Г. А. (2018). Балаларды денсаулығын қорғаудың ғылыми негіздері. Астана: Елтаным.

**«ҚАЗАҚСТАНДА АЛТЫН КҮЗ»
МЕКТЕПАЛДЫ ТОБЫНА АРНАЛҒАН
ЕРТЕҢГІЛІКТІҢ СЦЕНАРИИ**

**Аманжолова Карлыгаш Кураловна, музыка
жетекшісі**

**«№10 «Бал бұлақ» гуманитарлық-эстетикалық
және сауықтыру бейіндегі бөбекжайы» КМҚК,
Абай облысы, Семей қаласы.**

Мақсаты: Балаларға күз мезгілі туралы кеңінен түсіндіру; әндер, билер, қимылдық ойындар арқылы балалардың қызығушылықтарын арттыру; табиғатқа деген сүйіспеншілікке тәрбиелеу. Балалардың ұлттық мәдениет, Қазақстанның тұрмысы туралы білімдерін кеңейту; эстетикалық талғамға баулу; Отанға деген сүйіспеншілікке тәрбиелеу.

Жүргізуші: Қайырлы күн, құрметті қонақтар! Бүгінгі күз мезгіліне арналған ертеңгілігімізге қош келдіңіздер!

Би: «Күздің өрнектері»

Балалар, әшекейленген залға, музыка сұемелдеуімен кіреді

Жүргізуші:

Бозарып дала, тоңады бала,

Астығы піскен, жапырағы түскен - бұл қай мезгіл, балалар?

Балалар: Күз мезгілі!

Балалардың таппақтары:

1-бала: Көктемде егін егетін,

Күзде жиып беретін,

Біздің дала бай дала,

Алтын астық айнала.

2-бала: Алтын нұрдай тамшылап,

Жапырақтар төгілді.

Біздің өмір таң шуақ,

Біздің өмір көңілді.

3-бала: Берекесін сыйлауға,

Өлкемізге күз келді.

Жемістерін жинауға,

Шақырады біздерді.

4-бала: Қуандырып біздерді,

Берекелі күз келді.

Кел, жемісті алтын күз,

Кемелденсін халқымыз!

Ән «Күз қуантады»

Балалар: Төрлет, алтын күз!

Музыка әуенімен Алтын күз кіреді.

Жүргізуші:

Қараңдаршы күз келді, күз келді!

Сары алтын жауыпты іздерді...

Қош келдіңіз ырысы мол, Алтын күз.

Алтын күз: Сәлеметсіңдерме, достарым!

Мен жылда сендерге келемін.

Дөнге толтырып қыrmанды,

Мөлдіретіп жүзімдерді,
Молшылық күз – береке күз,
Береке күз – мереке!
Байқаймын, дендерің сау, көңілдісіңдер.
Жүргізуші: Жоғары шығыңыз, төрлетіңіз, Алтын күз!
Біздің балалар сізге арнаған өздерінің жан жақты өнерлерін көрсетуге әзір.
Өлең-тақпақтарымызды қабыл алыңыз.
1-бала: Келді міне алтан күз,
Келді міне жарқын жүз
Мол өнімді ісімен
Риза етіп халқын қыз
Қыры толы егіске
Бағы толы жеміске.
Елді сыйға кенелтті
Қолы ашық періште
2-бала: Қайтқан құсты көрдің бе,
Қаптай ұшқан әуелеп.
Күткен күзім келдің бе,
Сыңсып бағың мәуелеп.
3-бала: Дәнге толы қызыл қырман,
Қырман басы қызыл думан
Мөлдіретіп жүздерін
Келді алтын күзім менің.
Алтын Күз: Рахмет тақпақтарыңа. Ал мен сиқырлы жапырақтарымды алайын, сендерге жұмбақ жасырайын.
Жұмбақтар:
Қалың киімді ұнатады, шешіндірсең жылатады.
(Пияз)
Аласа тал,тамаша тал
Самсап тұр алмасы,
Ол қызыл болғанша алмайсың.
(Қызанақ)
Жайлы, жұмсақ төсегім,
Домаланып өсемін.
Қабат-қабат тоным бар.
Қалай өны шешемін?
(Қырыққабат)
Үстіне тігіп көк шатыр,
Астында қызыл дәу жатыр. (Қызылша)
Жүргізуші: Алтын күз, біздің балалар жұмбақты қалай жақсы шешсе, өлең тақпақтарды да жақсы айтады.
Алтын күз: Жарайсыңдар, балалар, рахмет сендерге. Ризашылығымды білдіріп, ойынға шақырамын.
Ойын «Аула сыпырушы»
Шарты: Ортада төрт аула сыпырушы (ұлдар), балалар шеңберде, қолдарында жапырақтар.
Балалар әннің екі шумағы мен қайырмасын орындап, қимылды көрсетеді, шеңбер бойымен жүгіріп «ұшады». Сыпырушылар сыпырып жүреді. Ойының аяғында балалар жапырақтарын екі себетке жинайды.
Жүргізуші: Рахмет сізге, Алтын күз.
Алтын күз шығады.
Жүргізуші:
Отан дейміз от жаққан жерімізді,

Отан дейміз өсірген елімізді,
Биік тау, орман, тоғай, көлімізді,
Халықтың енді, міне, жетілгені.
Құрыштың білінбейді кетілгені.
Аталап Қазақстан ел боп туып,
Үй тігіп, ірге қалап, бекінгені.

1-бала: Аялап ару ананы,
Өсірген еркін баланы,
Бесігім болып тербеткен,
Бәрі: - Отаным – Қазақстаным!

2-бала: Алтын дәнді даласы бар,
Ақ күмістей қаласы бар.
Неткен сұлу, неткен көркем!

Осы менің туған өлкем.

3-бала: Асқар, асқар тауым бар,
Қазын алы жерім бар.
Көгінен нұр төгілген,
Қазақстан деген жерім бар!

Жүргізуші: – Отан туралы, ел жайлы кім мақал – мәтел біледі екен?

1. Отан елдің анасы,

Ел - ердің анасы.

2. Туған жердің күні де ыстық,

Үні де ыстық.

3. Ер жігіт ел үшін туады, ел үшін өледі.

4. Отан үшін отқа түс, күймейсің.

5. Оз елің алтын бесік.

6. Халқын сүйген, салтын сүйеді.

7. Туған жердей жер болмас, туған елдей ел болмас.

1-бала: Отан елдің анасы,

Ел - ердің анасы.

2 -бала: Туған жердің күні де ыстық,

Үні де ыстық.

«Отаным – Қазақстаным» атты викторина:

1. Қазақстан мемлекеттік рәміздері. (Ту, Елтаңба, Әнұран)

2. Қазақстан Республикасының Президенті кім? (Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев)

3. Қазақстан Республикасының Мемлекеттік туында не бейнеленген? (Көгілдір түсте – күн, ұшқан қыран, ұлттық өрнек алтын түстес)

4. Сендер қай қалада, қай облыста тұрасыңдар? (Семей қаласы, Абай облысы)

5. Мемлекеттік елтаңбада не бейнеленген? (шаңырақ, қанатты пырақтар, астында «Қазақстан деген жазу», жұлдыз, уық)

6. Қазақ халқының ұлттық аспабы не? (домбыра)

Ортаға бала шығады:

Отаным – өзегім сен,

От алдым өзіңнен мен.

Жаралдым топырағыңнан,

Нәр алдым өзеніңнен.

Ән «Біз – Отанның бөбегі»

Балалар: Отан оттан да ыстық!

Ортаға бала шығады:

Астық – дала сәулеті,

Астық Отан дәулеті.

Біздің дала бай дала,

Алтын астық айнала!

Ән-сауық «Уғай әніміз»

Әннің 4-ші шумағында Күз кіреді, қолында әдемі үлкен тоқаш.

Тоқашты Жүргізушіге береді.

(Осы кезде қыздар қолдарына ленталарды алады, балалар жартылай шеңберге тұарды.)

Жүргізуші: Рахмет, Алтын күз.

Ортаға бала шығады:

Отанымның гүлі көп,

Өсіп, баулап, баптаған.

Бақытты елдің ұлы боп,

Жүргеніме мақтанам!

Би «Мекенім Қазақстан»

Күз, себет толы алмалармен, кіреді.

Алтын күз: Балалар, мен сендерге әдемі алмаларымды сыйға әкелдім. Дәрумендерге толы, дәмді алма денсаулыққа пайдалы.

Себетті Жүргізушіге береді.

Жүргізуші: Рахмет саған, Алтын күз.

Алтын күз: (кетерінде)

Берекелі бақ дәулет

Арта түссін тойланып,

Сау болыңдар, балалар,

Келгенше жыл айналып!

Жүргізуші: Құрметті ата-аналар, қонақтар, сіздерге күз мезгілі ырысы мен берекесін мол әкелсін. Республика күні құтты болсын! Кездескенше сау болыңыздар. Балалар, біз мерекемізді топта жалғастырамыз.

«ҚАЗАҚШАҢЫЗ ҚАЛАЙ?» ИНТЕЛЛЕКТУАЛДЫҚ ОЙЫНЫ

Муханбеталина Гульмира Кайроллиновна
қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
Ақмола облысы білім басқармасының
Зеренді ауданы бойынша білім бөлімі
«Мәлік Ғабдуллин ауылының
негізгі орта мектебі» КММ

Мақсаты:

1. Оқушыларды қазақ тілінің қадір-қасиетін біліп, көркемдігін сезініп, сөз құдіретін түсініп, оның адам өміріндегі маңызын ұғуға үйрету.
  2. Басқа ұлт өкілдерінің мемлекеттік тілге құрметпен қарауын, сонымен қатар, теледидарда жүргізілетін қазақша хабарға қызығушылықтарын арттыру.
  3. Тіл тазалығын сақтау, мәдениетті сөйлеу, шешендік өнерді оқушы бойына сіңіре отыра, қазақ тіліне сүйіспеншілігін қалыптастыру, мемлекеттік тіл мәртебесін көтеруге ат салысуға шақыру.
- Көрнекілігі:** суреттер, интерактивті тақта, кеспе қағаздар, ұпай беретін таяқшалар, мадақтау қағаздары, Microsoft Power Point программасында безендірілген презентация.

Мұғалім: Құрметті әріптестер, оқушылар!

Қадыр Мырза Әлі айтқандай, ұлы қазақ даласында 130-дан астам басқа ұлт өкілдері бір шаңырақтың астында татулықта, сыйластықта өмір сүріп жатқаны бәрімізге мәлім. Қазақстан жерінде тұратын әр адам Отанын сүю, мәдениеті мен тілін білу және оларды қастерлеу қасиетті борышы екенін сезіну қажет. Осындай мақсатпен біздің 9 «Б» сынып оқушылары арасындағы «Қазақшаңыз қалай?» атты интеллектуалдық ойынымыз бастаймыз.

Топқа бөлу:

Қане, балалар үстелдің үстіндегі қима қағаздарды бір-бірден аламыз. Қима қағазда бейнеленген суреттерді құрастырамыз. Мінеки, балалар бізде Қазақ тілі және Әдебиет оқулығы шықты. 1-топ: Қазақ тілі- «Тілшілер» және 2-топ: Әдебиет- «Әдебиетшілер».

Мұғалімнің сөзі:

Қазылар орнықтырар әділдікті
Кімдердің жауаптары кәміл шықты.
Білім мен тапқырлықтың сайысында,
Жеңіске жетер дейміз нағыз мықты, –
деп әділ қазылар алқасын сайлаймыз.

3 әділ қазылар алқазы сайланады.

Мұғалімнің сөзі:

Интеллектуалдық ойынымыз 7 кезеңнен тұрады:

I кезең «Сәлем – сөздің бастауы» ойыншылардың сәлемдесуі, танысу.

II кезең «Дода» – сұраққа жауап беру.

III кезең «Кім жылдам?» шашыраңқы сөздерден сөйлем құру.

IV кезең «Суреттер сөйлейді» – сурет бойынша әңгіме/диалог құру.

V кезең «Шапшаңдық» - берілген сөзден сөздер құрастыру.

VI кезең «Кім тапқыр?» - мақал-мәтелдер бойынша ребус шешу.

VII кезең «Білгіш болсаң...» – әр топтың басшыларының әрқайсысына 5 жұмбақтан жасырылады

Қазақ тілі еліне сапар шегеміз. Алдымыздан көп кезеңдер кездеседі. Ондағы тапсырмаларды орындаған оқушылар «Қазақ тілі елінің құрметті азаматы» атағын жеңіп алады. Әр сайысқа 10 ұпайдан 10 ұпай қойылады. Ең жоғары ұпай 10, ең төмен ұпай 2.

Сайысымызды бастаймыз:

I кезең «Сәлем – сөздің бастауы». Ойыншылардың сәлемдесуі. Танысу.

II кезең «Дода» сұраққа жауап беру

Бұл кезеңде әр топқа 10 сұрақ қойылады. Берілген сұрақтарға тоқтаусыз, дұрыс әрі жылдам жауап беру керек.

1-топ:

1. Қазақ әліпбиінде неше әріп бар?
2. ҚР Мемлекеттік тілі?
3. Қыста не жауады?
4. Бір жылда неше мезгіл бар?
5. Күздің бірінші айы?
6. Қазақстанның астанасы қай қала?
7. Бір тәулікте неше сағат бар?
8. Наурызда пісірілетін басты тағам?
9. Қазақстан туының түсі қандай?
10. Қыс айларын ата:

2-топ:

1. Бір жылда неше күн бар?
2. Көктем айларын ата:
3. Жылқы сүті қалай аталады?
4. "Повар" сөзін қазақ тіліне аудар
5. Үй жануарларын ата.
6. Абай Құнанбаев кім?
7. Қазақ тілінде неше септік бар?
8. Адамдарды кім емдейді?
9. Қазақ тіліне тән неше дыбыс бар?
10. Сөйлем неден құралады?

III кезең «Кім жылдам?» шашыраңқы сөздерден сөйлем құру.

I топ:

1. Әжем, менің, жаста, 70
2. Салады, биік, үйлер, құрылысшы.
3. Жұмыс, істейді, кітапханашы, кітапханада
4. Мектепке, барасың, сен, атаңмен.

II топ:

1. Әкең, жаста, сенің, 30.
2. Жұмыс, істейді, аспаз, асханада
3. Қарындасың, 2-сыныпта, сенің, оқиды.
4. Балалармен, Асан, ойнады, футбол.

IV кезең «Суреттер сөйлейді» – әр топқа берілген сурет бойынша әңгіме немесе диалог құрастыру.

V кезең «Шапшандық»

Екі топқа сөздер беріледі сол сөздердің құрамындағы әріптерді қолданып, сөздер құрау қанша сөз болса, сонша ұпай жинайды. Әр сөз 1- ұпай. 1 минут уақыт беріледі.

Берілген сөздер: «**Мамандықтар**», «**Тәуелсіздік**»

VI кезең «Кім тапқыр?» Мақал-мәтелдер бойынша ребус шешу. Әр топқа 3 мақал-мәтелден беріледі.

1. Жеті рет өлшеп, бір рет кес
2. Оқу инемен құдық қазғандай
3. Көз қорқақ, қол батыр
4. Ата бәйтерек, бала жапырақ
5. Әке асқар тау
6. Кітап алтын қазына

VII кезең «Білгіш болсаң...» - әр топтың басшыларының әрқайсысына 5 жұмбақтан жасырылады

1. Қыста ғана болады,
Ұстасаң, қолың тоңады.
(Жауабы: Қар)
2. Қанаты бар ұшады,
Гүлі бар қонады.
(Жауабы: Ара)
3. Өзі кішкентай,
Төрт аяғы бар,
Үй күзетеді.
(Жауабы: Ит)
4. Жоқ өзінде бас та, ауыз да, құлақ та,
Бірақ сөйлейді жазу арқылы.
(Жауабы: Қалам)
5. Бір нәрсе төрт бұрышты,
Іші толы білім.
(Жауабы: Кітап)
6. Сөзі жоқ, тілі жоқ,
Бірақ ән салады.
(Жауабы: Құстар)
7. Жұқа тақтай бөлшегі,
Ұзындықтың өлшемі.
(Жауабы: Сызғыш)
8. Аспан түстес сұйық,
Әркім ішер құйып.
(Жауабы: Су)
9. Таңмен көзін ашады,
Әлемге нұрын шашады
(Жауабы: Күн)
10. Қалың киім ұнатады
Шешіндірсең жылатады
(Жауабы: Пияз)

Қорытындылау.

1. Әділ-қазы алқасына сөз беріледі (Жинаған ұпай саны бойынша жеңіске жеткен топ марапатталады)

2. Мұғалімнің сөзі:

Құрметті ұстаздар мен оқушылар. Тіл – әр ұлттың қайталанбас байлығы. Тіл бар жерде ұят та, ел де, жер де болмақ. Тілден артық қазына, тілден артық қасиет жоқ екеніне тағы көз жеткіздік.

«Қазақшаңыз қалай?» атты интеллектуалдық ойынымызды аяқтаймыз. Келіп, көріп, баға беріп, ат салысқандарыңызға көп рақмет!

Сау болыңыздар!

Асанова Зауре Марденовна
Учитель русского языка и литературы
КГУ «Букенчинская средняя общеобразовательная школа»
отдела образования района Жаңасемей
управления образования области Абай

Раздел		VIII. МЫ ВЫБИРАЕМ СПОРТ		
ФИО педагога		Асанова Зауре Марденовна		
Дата				
Класс 5		Количество присутствующих:	Количество отсутствующих:	
Тема урока		§ 79-80 В. Гольшпин «Вратарь» (Второй урок)		
Цели обучения в соответствии с учебной программой		5.1.3.1-понимать основное содержание произведений, определяя основную мысль текста на основе вопросов, 5.2.4.1-создавать высказывания на основе иллюстрации, 5.3.5.1-составлять план по опорным словам		
Цели урока		Учащиеся смогут: -демонстрировать понимание содержания рассказа В.С.Гольшпина «Вратарь»; -определять основную мысль рассказа, отвечая на вопросы; -составлять план из 6 пунктов по опорным словам; -создавать высказывания при помощи организера «Интересная история» на основе иллюстрации к рассказу.		
Ход урока				
Этап урока/время	Действия педагога	Действия учеников	Ресурсы	Оценивание
Начало урока	I. Организационный момент. Эмоциональный настрой. (К)Игра«Хорошее настроение».Похлопайте в ладоши те, у кого сегодня хорошее настроение. Посмотрите друг на друга – улыбнитесь! Проверка домашнего задания. II. Актуализация знаний (К) По опорным словам догадайтесь, о чём и о ком писатель Василий Семёнович Гольшпин написал в своём рассказе. Стадион, футбол, футболист, ворота, вратарь. III. Деление на группы (На столе лежат бумажные футбольные мячи, где на обратной стороне указан вид спорта. Учащиеся берут их и называют вид спорта и группируются на летний и зимний вид спорта.)	Прогнозирование учащимися темы урока.	Учебник. Часть 2 Раздаточный материал: Бумага, клей, ножницы, маркеры Картинки с рисунками	ФО Взаимооценка.
Середина урока	III. Изучение нового материала			

(К) Актуализация знаний, определение темы урока: <u>Загадка. (1 группа)</u> <i>Мяч по траве шустро скачет, От ворот и до ворот. Бьют ногами – он не плачет, Кто изру мне назовет?</i> Назови одним словом (2 группа) Человек, который защищает ворота и может взять мяч в руки? IV. Освоение изученного материала. (С) Работа с Упр.485 В.С. Гольшвина «Вратарь» Работа в группах. Задание 1 Прослушайте рассказ и выполните задания. 1. Ответьте на вопросы (1, 4,5) стр.86 2. Определите основную мысль рассказа Физкультурная минутка Задание 2. Заполните таблицу «Интересная история» по иллюстрации и запишите ее <table><tr><td>Персонажи</td><td></td></tr><tr><td>Место</td><td></td></tr><tr><td>Проблема</td><td></td></tr><tr><td>Напряженные моменты</td><td></td></tr><tr><td>Решение ситуации</td><td></td></tr></table> Задание 3 Составить план к рассказу по опорным словам	Персонажи		Место		Проблема		Напряженные моменты		Решение ситуации		Учащиеся отвечают на вопросы Ученики слушают и извлекают содержащуюся в тексте основную информацию по вопросам. «Пинаем мяч» Ученики заполняют таблицу	Критерии оценивания: 1. Понимает содержание рассказа «Вратарь» 2. Определяет основную мысль. 3. Заполняет таблицу 4. Пишет план Дескрипторы Баллы Отвечает на 3 вопроса 3 б Определяет основную мысль 1б Заполняет таблицу 5 б Пишет план 1б	ФО Смайлы. Все отлично Прием "Верные и неверные утверждения" выявляет уровень усвоения полученной информации на данном уроке.
Персонажи													
Место													
Проблема													
Напряженные моменты													
Решение ситуации													

	V. Закрепление изученного материала. Обратная связь <table border="1"><tr><td colspan="2">Я научился...</td></tr><tr><td>Определять тему текста, его основную мысль и находить ключевые слова и выражения;</td><td></td></tr><tr><td>Отвечать на вопросы к тексту;</td><td></td></tr><tr><td>Заполнять таблицу, работая с текстом</td><td></td></tr><tr><td>Составлять план</td><td></td></tr><tr><td>Оценивать себя и ответы товарищей.</td><td></td></tr></table>	Я научился...		Определять тему текста, его основную мысль и находить ключевые слова и выражения;		Отвечать на вопросы к тексту;		Заполнять таблицу, работая с текстом		Составлять план		Оценивать себя и ответы товарищей.		Составляют план		
Я научился...																
Определять тему текста, его основную мысль и находить ключевые слова и выражения;																
Отвечать на вопросы к тексту;																
Заполнять таблицу, работая с текстом																
Составлять план																
Оценивать себя и ответы товарищей.																
Конец урока	VI. Итог урока. (И) Д/З Для самостоятельного изучения предлагается «УС» стр.87 Рефлексия Приём «Рефлексивная мишень».			Рефлексия Приём «Рефлексивная мишень».												

КРАТКОСРОЧНЫЙ (ПОУРОЧНЫЙ) ПЛАН УРОКА

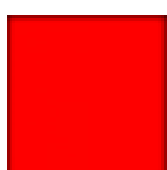
Крахмаль Ольга Николаевна

учитель начальных классов

Средняя общеобразовательная школа 15

г. Семей, область Абай

Раздел:				
Ф.И.О педагога:				
Дата:				
Класс: 3	Количество присутствующих:	Количество отсутствующих:		
Тема урока:	Непроизносимые согласные в корне слова Лексическая тема: Хорошие и плохие поступки			
Цели обучения в соответствии с учебной программой:	3.1.4.1 участвовать в диалоге, планируя свою речь в соответствии целями, условиями, временем, ситуацией, соблюдая речевые нормы. 3.2.3.1 отвечать на вопросы по содержанию прочитанного, формулировать вопросы с опорой на ключевые моменты/слова 3.3.7.4* обозначать парные глухие/звонкие, твердые/мягкие согласные в корне слова/непроизносимые/удвоенные согласные, применять способы проверки			
Цели урока:	Ты узнаешь, какие согласные называются непроизносимыми, как проверить непроизносимый согласный			
Ход урока:				
Этап урока/ Время	Действия педагога	Действия ученика	Оценивание	Ресурсы
1.Начало урока. 0-5 мин	Создание положительного эмоционального настроя: Начинается урок. Он пойдет ребятам впрок. Постарайтесь все понять, Учитесь тайны открывать, Ответы полные давайте И на уроке не зевайте. Прозвенел звонок для нас, Все зашли спокойно в класс, Встали все у парт красиво, Поздоровались учтиво, Тихо сели, спинки прямо. Все с улыбочкой вздохнем И наш урок начнем	Приветствуют учителя. Организуют свое рабочее место, проверяют наличие индивидуальных учебных принадлежностей	±0 Оценивание эмоционального состояния 	Эмоц. Настрой
2. Середина урока. 5 – 40 мин	Деление на группы при помощи фотокарточек На учительском столе лежат 3 цвета карточек в одной стопке ученики подбегут будут брать по одному цвету и их цвет будет определять их команду.	Дескриптор: Делятся на группы с помощью цветных фотокарточек	Оценивание производится по 7 балльной шкале	Слайд Фотокарточки

	1.Красные 1.Желтые 3.Синие. Актуализация жизненного опыта. Проверка домашнего задания. Минутка чистописания. Работа над лексической и грамматической темой урока. (II) Формулирование темы и цели урока. 2. Вводное задание на подготовку к изучению нового. Составь и запиши пары однокоренных слов. *Прелестный * Счастье * Честный *Счастливым *Честь *Прелесть -Найди в каждой паре слово с непроизносимым согласным. Подчеркни, букву которая обозначает этот согласный. -Сделай вывод, как проверить написание с непроизносимым согласным <i>Игра «Кто быстрее?»</i> <i>Работа по новой теме.</i> <i>Работа с учебником</i> <i>. Вставь непроизносимые согласные в корни проверяемых слов. Добавь пропущенные согласные в проверочные слова.</i> 3.Постановка цели (проблемная ситуация). Вводное задание на подготовку к изучению нового. Индивидуальная работа. Образуй слова с непроизносимыми согласными. Работа в парах. -Ребята перед вами сейчас будет текст, в который нужно	Дескриптор: Формулируют тему урока, определяют цель урока Дескриптор: Учащиеся определяют тему урока с помощью учителя. Дескриптор: Определяют непроизносимую согласную в словах, также подбирают однокоренные пары Дескриптор: Учащиеся работают с учебником выполняют задание по новой теме	«Радуга» Оценивание производится по 7 балльной шкале «Радуга»	Учебник Учебник

правильно вставить буквы. Вместе с соседом по парте вы должны справиться с этой задачей. Групповая работа. Для 1-й группы (красные) Запиши текст, вставив пропущенные слова, подходящие по смыслу. Подберите проверочные слова. Запишите в тетрадь. Для 2-ой группы (желтые) Вставить пропущенные буквы. Записать слова только с непронизносимой согласной. Подобрать проверочное слово.	Дескриптор: Выполняют индивидуальную работу Дескриптор: Работают в паре	<i>Оценивание производится по 7 балльной шкале «Радуга»</i>	Учебник Слайд
Для 3-ей группы (синие) Прочитай слова. Соедини пары слов в словосочетание. Вставь пропущенные буквы. Подбери проверочное слово. Запиши в тетрадь.			Презентация
Викторина для команд: Отвечаем устно, зарабатываем очки в команду 1. Как называются согласные, которые в корне слова не произносятся? 2. Как правильно подобрать однокоренное проверочное слово? 3. Перечислите алгоритмы непронизносимых согласных. <i>Интерактивная игра «Непронизносимые согласные без ошибок»</i> https://wordmail.net/play/79589/864/879 Физминутка :		<i>Оценивание производится по 7 балльной шкале «Радуга»</i>	слайд
Поднимает руки класс-это раз, Завертелась голова- это два, Три - руками три хлопка, На четыре - руки шире,			

	Пять - руками помазать, Шесть - на место тихо сесть. Викторина для команд: Отвечая устно, зарабатываем очки в команду 1.Как называются согласные, которые в конце слова не произносятся? 2.Как правильно подобрать однокоренное проверочное слово? 3.Перечислите алгоритм неизносимых согласных.			
3. Конец урока. 40 - 45 мин	Итог урока. -Какую цель мы поставили на сегодняшнем уроке? - Достигли ли мы этой цели? - Какие затруднения были у вас на уроке? Учитель подсчитывает количество баллов и объявляет победителя Рефлексия.	Ученики отвечают на вопросы, оценивают свою работу на шкале трудности. Участвует в рефлексии учебной деятельности.	Педагог предлагает каждому ученику понять минусы и поставить метку в соответствии с их мнением	Картинки к рефлексии

ФОРМУЛЫ ТРИГОНОМЕТРИИ

Рыжова Ирина Александровна

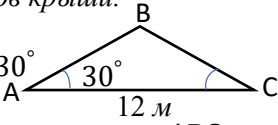
Учитель математики

**Коммунальное государственное учреждение
«Средняя общеобразовательная школа №10»
ГУ «Отдел образования города Семей области
Абай»**

Раздел	Тригонометрия	
Ф.И.О (при его наличии) педагога	Рыжова Ирина Александровна	
Дата	18.02	
Класс 9 Б	Количество Присутствующих 25	Количество отсутствующих -
Тема урока	Формулы тригонометрии	
Цели обучения в соответствии с учебной программой	9.2.4.4 выводить и применять формулы приведения	
Цели урока	- применяет формулы приведения для преобразования тригонометрических выражений	
Привитие ценностей	Привитие ценностей осуществляется посредством/через парную и групповую виды работ.	
Критерии оценивания	- применяет основные тригонометрические формулы для преобразования тригонометрических выражений - применяет формулы приведения для преобразования тригонометрических выражений	
Уровень мыслительных навыков	Применение	

Ход урока

Этап урока/ Время	Действия педагога	Действия ученика	Оценивание	Ресурсы
Начало урока. 20 мин (3мин)	1.Организационный момент. (3мин) 2.Психологический настрой на урок. Использование стратегии «Мы - уникальные». Учитель говорит, чтобы ученики точно следовали его инструкциям. Предлагает взять листочек и сложить ее пополам, затем повернуть его и еще раз сложить пополам. Далее оторвать верхний уголок и нижний. Сложить листочек еще раз и сделать отверстие посередине. Развернуть листочек и сравнить его с другими. Есть ли похожие? Нет! Значит, все мы уникальны и индивидуально мыслите.	1. Приветствие, проверка домашнего задания по шаблону. 2. Точно следуют инструкциям учителя, берут листок бумаги и следуют инструкции. Смотрят на рисунки других.	1.Самооценка 2. «Похвала»	1.Приложение. Проверка д/з 2. Учитель раздает участникам листочки
(7мин)	3. Актуализация знаний. Дифференцированный подход, способ «Темп» Учитель раздает ученикам карту урока, где предлагает, выполнить задание на соответствие. (4 балла) Оценивание проводится после того, как	Ищут учащиеся с одинаковыми листочками. Делают вывод. 3. Выполняет задания на соответствие. Обмениваются тетрадями. Проверяют по ключу. Делают работу над ошибками по	3.Взаимопроверка «Сравнение с образцом».	3. Тест - Приложение №2. (Карта урока) для всех

(7мин)	завершат первые пять учеников и дается дополнительно 30 секунд. Для ученика с ООП раздается дополнительный ресурс. <i>Тестовое задание на соответствие</i> Вариант 1 $1. 1 - \cos^2 \alpha \quad 2. \frac{\cos^2 \alpha}{\cos^2 \alpha - 1}$ $3. (1 - 2\sin^2 \alpha) - \cos^2 \alpha \quad 4. \frac{1 - \cos^2 \alpha}{1 - \sin^2 \alpha}$ $5. \sin^2 \alpha + \cos^2 \alpha + \operatorname{tg}^2 \alpha$ a. $-\sin^2 \alpha$; б. $\frac{1}{\cos^2 \alpha}$; в. $\sin^2 \alpha$; г. $\operatorname{tg}^2 \alpha$; д. $-\operatorname{ctg}^2 \alpha$ Вариант 2 $1. \cos^2 \alpha + (1 - \sin^2 \alpha) \quad 2. (\cos \alpha - 1)(1 + \cos \alpha)$ $3. \frac{\sin \alpha}{\operatorname{tg} \alpha} \cdot \cos \alpha \cdot \operatorname{tg} \alpha \quad 4. 1 - \frac{1}{\cos^2 \alpha}$ А. $\cos \alpha$; Б. $\sin^2 \alpha$; В. $-\sin^2 \alpha$; Г. $2\cos^2 \alpha$; Д. $-\operatorname{tg}^2 \alpha$ 4. Постановка темы и цели урока. Стратегия «Практическая теория». Ученикам предлагается решить задание для определения темы и постановки целей урока. Для ученика с ООП раздается дополнительный ресурс. Здание шириной 12 м имеет двускатную крышу с наклоном 30° с обеих сторон. Найти длину скатов крыши. Дано: $AC=12\text{ м}$ $\angle BAC = \angle BCA = 30^\circ$ Найти: $AB=?$ $BC=?$ Решение: Угол конька крыши $\angle ABC = 180^\circ - 2 \cdot 30^\circ = 120^\circ$. Так как $\angle BAC = \angle BCA$, то $\triangle ABC$ – равнобедренный $\Rightarrow AB=BC$. По теореме синусов, $\frac{12}{\sin 120^\circ} = \frac{a}{\sin 30^\circ}$, $a = \frac{12 \cdot \sin 30^\circ}{\sin(90^\circ + 30^\circ)} = \frac{12 \cdot \frac{1}{2}}{\cos 30^\circ} = \frac{12 \cdot \frac{1}{2}}{\frac{\sqrt{3}}{2}} = \frac{12\sqrt{3}}{3} = 4\sqrt{3}(\text{м})$ Ответ: $4\sqrt{3}\text{ м}$. Дескриптор: <i>Обучающийся</i> - находит неизвестный угол, используя свойства равнобедренного треугольника; - использует теорему синусов; -использует формулы приведения при преобразовании тригонометрического выражения; - находит стороны треугольника (длину скатов крыши). Учитель отвечает на возникшие вопросы при решении задачи.	проверочному листу 4. Учащиеся решают задачу. При решении, возникает вопрос в определении значения тригонометрической функции ($\sin(90^\circ + 30^\circ)$). Определяют тему и цели урока.	4. «В чем проблема?»: - Что помешала тебе достичь успеха? «Сравнение с образцом». На доске выводятся правильное решение.	<u>учеников</u> Приложение № 4. Тест (материал для ученика с ООП доска Ключ $1\text{В}; 2\text{д}; 3\text{а}; 4\text{г}; 5\text{б}$ $2\text{В}; 1\text{Г}; 2\text{В}; 3\text{Б}; 4\text{Д}; 5\text{А}$ 4. Приложение №5. Задание для ученика с ООП (определение темы и цели урока). Для всех задание на эл. доске
Среди	5. Изучение нового материала	5. Обсуждают и	5.	5.

на урока.2 1 мин (12мин) (9мин)	Стратегия «Парные разговоры» Учитель раздает дополнительный материал для изучения и обсуждения в парах. При этом обговаривает, что вначале 1 вариант слушает, а 2 вариант говорит, затем наоборот. По завершению работы, ведется обсуждения и рекомендации учителя. <i>Ученик с ООП работает в паре с учеником.</i> 6. Закрепление. Учащиеся по желанию выбирают задание и возможность пользоваться ресурсами. 3 ученика выступают у доски. Для ученика с ООП раздается дополнительный ресурс. А уровень. Задание 1. (2 балл) <i>Вычислить:</i> А) $\cos\left(\frac{3\pi}{2} - \frac{\pi}{6}\right)$; В) $\sin\left(\pi + \frac{\pi}{3}\right)$; С) $\operatorname{tg}\left(\frac{\pi}{2} + \frac{\pi}{4}\right)$. <i>Решение.</i> А) $\cos\left(\frac{3\pi}{2} - \frac{\pi}{6}\right) = -\sin\frac{\pi}{6} = -\frac{1}{2}$; В) $\sin\left(\pi + \frac{\pi}{3}\right) = -\sin\frac{\pi}{3} = -\frac{\sqrt{3}}{2}$; С) $\operatorname{tg}\left(\frac{\pi}{2} + \frac{\pi}{4}\right) = -\operatorname{tg}\frac{\pi}{4} = -1$. Дескриптор Обучающийся - применяет формулы приведения; - находит значение. В уровень. Задание 2. (3 балла) Упростить выражение $\frac{2\sin(x - \pi)\sin(2\pi - x)}{\cos^2\left(\frac{3\pi}{2} - x\right)}.$ <i>Решение.</i> Воспользуемся формулами приведения и свойствами четности, тогда $\frac{2\sin(x - \pi)\sin(2\pi - x)}{\cos^2\left(\frac{3\pi}{2} - x\right)} = \frac{-2\sin(\pi - x)\sin(2\pi - x)}{\cos^2\left(\frac{3\pi}{2} - x\right)} =$ $= \frac{-2\sin x \sin x}{\sin^2 x} = \frac{-2\sin^2 x}{\sin^2 x} = -2$ <i>Ответ:</i> -2 Дескриптор Обучающийся -применяет четность (нечётность) тригонометрических функций; - применяет формулы приведения; - упрощает полученное выражение. С уровень. Задание 3. (4 балла) Решите уравнение $2\cos(2\pi + \alpha) + \sin(\pi + \alpha) = 3$. Решение: $2\cos(2\pi + \alpha) + \sin(\pi + \alpha) = 3$ $2\cos\alpha + \cos\alpha = 3$ $3\cos\alpha = 3 \quad :3$ $\cos\alpha = 1$ $\alpha = 2\pi n, \quad n \in \mathbb{Z}$	записывают конспект. Готовят вопросы. 6. Вначале учащийся индивидуально работает по своему заданию (решает, анализирует и составляет алгоритм решения). После чего учащиеся выходят к доске, каждый алгоритм презентуют по данному вопросу. Класс выбирает, чья презентация материала была наиболее точной и эффективной	«Уточняющий вопрос?»: - Что было не понятно? -Что не получилось/почему? 6. «Бутерброд обратной связи»	Дополните ресурсы для изучения (Конспект) Приложение №1 6. Карточки = Приложение № 2. Тест (материал для всех) = Приложение №4. Тест (материал для ученика с ООП) Приложение №3(для проверки)

	Ответ: $\alpha = 2\pi n, n \in \mathbb{Z}$ Дескриптор Обучающийся - применяет формулы приведения; - упрощает полученное выражение; - находит значение тригонометрической функции. -находит все решения уравнения.			
Конец урока	7. Рефлексия. Стратегии «Светофор» Учитель проводит рефлекссию «Светофор». Каждому указать ученику раздает стикер, на котором они должны написать свое мнение об уроке и прикрепить напротив того цвета, который у них получился на конец урока. 8. Домашние задание Для ООП: Вычислить: А) $\cos(90^\circ - 45^\circ)$; В) $\sin(180^\circ - 30^\circ)$; С) $\operatorname{tg}(270^\circ + 60^\circ)$. Уровни: А. № 144 с. 312 В. № 145(а,в) с. 312-313 С. №148 с.313	7.Учащиеся отмечают на стикер свое мнение и по очереди, по одному выходят к доске и наклеивают свой листик напротив светофора, учитывая свои успехи на уроке. 8. Записывают д/з	7. «Светофор»	7.Стикеры, плакат «Светофор». 8.Доска, мел

№2. Задания по уровням

А. Задание 1. Вычислить: А) $\cos(\frac{3\pi}{2} - \frac{\pi}{6})$; В) $\sin(\pi + \frac{\pi}{3})$; С) $\operatorname{tg}(\frac{\pi}{2} + \frac{\pi}{4})$.

Подсказка: 1) Используя формулы приведения тригонометрических функций, определи функцию и угол:

Формулы приведения

А) $\cos(\frac{3\pi}{2} - \frac{\pi}{6}) = \underline{\hspace{2cm}} = \underline{\hspace{2cm}}$

В) $\sin(\pi + \frac{\pi}{3}) = \underline{\hspace{2cm}} = \underline{\hspace{2cm}}$

С) $\operatorname{tg}(\frac{\pi}{2} + \frac{\pi}{4}) = \underline{\hspace{2cm}} = \underline{\hspace{2cm}}$

$\sin(\frac{\pi}{2} + a) = \cos a$	$\sin(\pi + a) = -\sin a$	$\sin(\frac{3\pi}{2} + a) = -\cos a$	$\sin(2\pi + a) = \sin a$
$\cos(\frac{\pi}{2} + a) = -\sin a$	$\cos(\pi + a) = -\cos a$	$\cos(\frac{3\pi}{2} + a) = \sin a$	$\cos(2\pi + a) = \cos a$
$\operatorname{tg}(\frac{\pi}{2} + a) = -\operatorname{ctg} a$	$\operatorname{tg}(\pi + a) = \operatorname{tg} a$	$\operatorname{tg}(\frac{3\pi}{2} + a) = -\operatorname{ctg} a$	$\operatorname{tg}(2\pi + a) = \operatorname{tg} a$
$\operatorname{ctg}(\frac{\pi}{2} + a) = -\operatorname{tg} a$	$\operatorname{ctg}(\pi + a) = \operatorname{ctg} a$	$\operatorname{ctg}(\frac{3\pi}{2} + a) = -\operatorname{tg} a$	$\operatorname{ctg}(2\pi + a) = \operatorname{ctg} a$

2) Найди значение функции данного угла:

Значение тригонометрических функций

градусы	0°	30°	45°	60°	90°
радианы	0	$\frac{\pi}{6}$	$\frac{\pi}{4}$	$\frac{\pi}{3}$	$\frac{\pi}{2}$
Sin x	0	$\frac{1}{2}$	$\frac{\sqrt{2}}{2}$	$\frac{\sqrt{3}}{2}$	1
Cos x	1	$\frac{\sqrt{3}}{2}$	$\frac{\sqrt{2}}{2}$	$\frac{1}{2}$	0
tg x	0	$\frac{1}{\sqrt{3}}$	1	$\sqrt{3}$	—
ctg x	—	$\sqrt{3}$	1	$\frac{1}{\sqrt{3}}$	0

$\sin(\frac{\pi}{2} - a) = \cos a$	$\sin(\pi - a) = \sin a$	$\sin(\frac{3\pi}{2} - a) = -\cos a$	$\sin(2\pi - a) = -\sin a$
$\cos(\frac{\pi}{2} - a) = \sin a$	$\cos(\pi - a) = -\cos a$	$\cos(\frac{3\pi}{2} - a) = -\sin a$	$\cos(2\pi - a) = \cos a$
$\operatorname{tg}(\frac{\pi}{2} - a) = \operatorname{ctg} a$	$\operatorname{tg}(\pi - a) = -\operatorname{tg} a$	$\operatorname{tg}(\frac{3\pi}{2} - a) = \operatorname{ctg} a$	$\operatorname{tg}(2\pi - a) = -\operatorname{tg} a$
$\operatorname{ctg}(\frac{\pi}{2} - a) = \operatorname{tg} a$	$\operatorname{ctg}(\pi - a) = -\operatorname{ctg} a$	$\operatorname{ctg}(\frac{3\pi}{2} - a) = \operatorname{tg} a$	$\operatorname{ctg}(2\pi - a) = -\operatorname{ctg} a$

Приложение № 5.

Задание для ученика с ООП (определение темы и цели урока)

Здание шириной 12 м имеет двускатную крышу с наклоном 30° с обеих сторон. Найди длину скатов крыши.

Дано: AC=12м

∠BAC = ∠BCA = 30°

Найти: АВ-?, ВС-?

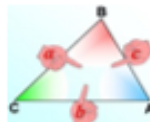
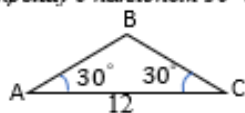
Решение:

Угол конька крыши ∠ABC = 180° — _____ (Найди угол ∠ABC)

Так как ∠BAC = ∠BCA, то ΔABC — равнобедренный ⇒ AB=BC.

По теореме синусов:

$$\frac{a}{\sin A} = \frac{b}{\sin B} = \frac{c}{\sin C}$$

градусы	0°	30°	45°	60°	90°
радианы	0	$\frac{\pi}{6}$	$\frac{\pi}{4}$	$\frac{\pi}{3}$	$\frac{\pi}{2}$
Sin x	0	$\frac{1}{2}$	$\frac{\sqrt{2}}{2}$	$\frac{\sqrt{3}}{2}$	1
Cos x	1	$\frac{\sqrt{3}}{2}$	$\frac{\sqrt{2}}{2}$	$\frac{1}{2}$	0
tg x	0	$\frac{1}{\sqrt{3}}$	1	$\sqrt{3}$	—
ctg x	—	$\sqrt{3}$	1	$\frac{1}{\sqrt{3}}$	0

(1)Используя теорему синусов, составьте отношение и найдите сторону a

(2) Используя таблицу, найдите значения тригонометрических функций:

(3)Произведите сокращения и избавьтесь от иррациональности

Ответ: _____ м.(Запишите ответ)

КРАТКОСРОЧНЫЙ ПЛАН УРОКА БИОЛОГИИ

Журавкина Олеся Борисовна
учитель биологии КГУ
«Средняя общеобразовательная школа № 12»
г. Семей, область Абай

Раздел:	9.3D Закономерности наследственности и изменчивости	
ФИО педагога:	Журавкина Олеся Борисовна	
Дата:		
Класс: 9	Количество присутствующих:	Количество отсутствующих:
Тема урока	Генетика человека. Методы изучения наследственности у человека.	
Цели обучения в соответствии с учебной программой	9.2.4.9 - характеризовать основные методы изучения генетики человека.	
Цели урока	-описывают основные методы изучения генетики человека; -оценивают роль методов изучения генетики человека в улучшении генетики популяции и здравоохранении.	

Ход урока

Этапы урока/ Время	Действия педагога	Действия ученика	Оценивание	Ресурсы
Начало урока 2 мин	1.Организационный момент Тренинг «Хвалитки» для создания коллаборативной среды	Приветствие, позитивный настрой. <i>Положите правую руку себе на голову, погладьте и скажите: "Ах, какой я молодец!" А теперь положите руку соседу на голову, погладьте и скажите: "Ах, какой ты молодец!"</i>	Формативное оценивание. Учитель отмечает действия учащихся словами «Молодцы», «Хорошо»	Презентация https://cloud.mail.ru/public/qbri/bzHpztdAn
3 мин	Определение темы урока, показывает видеоролик. Учитель задает наводящие вопросы	Просматривают видеоролик, отвечают на вопрос учителя: 1.Можно ли определить возникновение наследственных заболеваний? Формулируются тема и цель урока. Исходя из цели урока, учащиеся определяют критерии оценивания.	Формативное оценивание. «Оценивание стикерами»	Видео https://youtu.be/5KH0PTmbg0
5 мин	Актуализация знаний Мы продолжаем изучение раздела закономерности наследственности и изменчивости. В начале урока вспомним то, что нам уже известно по этому разделу. Поиграем	Отвечают на вопросы: 1.Универсальными донорами считаются люди с 2.Универсальными реципиентами считаются люди с какой группой крови? 3.Ген гемофилии от отца передается только?	Формативное оценивание. «Оценивание стикерами»	Игра – презентация «Крестики –нолики» https://cloud.mail.ru/public/cRcp/i3ZJB4tfl

	в игру «Крестики нолики»	4. С кокой половой хромосомой сцеплены заболевания дальтонизм и гемофилия? 5. Кем и когда открыты группы крови? 6. Сколько типов гамет образует особь с генотипом АаВв? 7. Что такое резус-конфликт? 8. Какие группы крови можно переливать человеку с IV группой крови ? 9. Как изображают генотип дигетерозиготы?		
Середина урока 25 мин	Групповая работа Обучающимся дается объяснение по теме, затем предложить познакомиться с информацией из учебника	Каждая группа выполняет задание «на соотношения»	Формативное оценивание «Оценивание стикерами»	Доска, учебник, Лист ФО (1) Презентация https://cloud.mail.ru/public/qbri/bzHpztdAu
	Индивидуальная работа Организовать ученикам ссылку викторины	Обучающиеся выполняют интерактивные задания на сайте Wordwall	Формативное оценивание осуществляется автоматически на сайте	Лист ФО (2) Интерактивная игра https://wordwall.net/ru/resource/52823073
	Работа в парах Дифференцированные задания Объясняет алгоритм работы	Учащиеся работают в парах: -определяют вероятность рождения больного гемофилией ребенка - анализируют таблицу «Методы генетики человека»	Самооценивание	Лист фо (3)
5 мин Конец урока	Подведение итогов урока. Рефлексия - Все ли получилось? Что вызвало затруднения? Как вы можете это исправить? -Если бы Вы готовили этот урок сами, что бы Вы изменили? -Определитесь, какие гены доминируют в вашем настроении на данный момент	Обучающиеся отвечают на вопросы. Обмениваются информацией.	Формативное оценивание.	Приложение 1

БАЛАЛАРДЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖАҒЫНАН ДАМУ

Иманбаева Кенжегуль Аубакировна
Балабақша тәрбиешісі
Абай облысы білім басқармасының
Бесқарағай ауданы білім бөлімінің
Борас орта мектеп-бақшасы

Балаларды шығармашылық жағынан дайындау балабақшада өте маңызды процесс болып табылады. Бұл кезеңде балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту арқылы олардың ойлау, қиялдау, өз ойын еркін білдіру дағдылары қалыптасады. Балабақшада шығармашылықты дамыту үшін бірнеше әдістер мен тәсілдерді қолдануға болады:

1. Сурет салу және мүсіндеу: Балаларға түрлі материалдармен жұмыс істеу мүмкіндігін беру (сурет салу, мүсіндеу, аппликация жасау) олардың эстетикалық сезімін және шығармашылық ойлау қабілетін дамытады. Сурет салу, түрлі мүсіндер жасау, аппликация жасау сияқты әрекеттер балалардың қолдарын дамытып, көркемдік түсініктерін қалыптастырады.

2. Музыка және би: Музыкалық ойындар мен би элементтері балалардың қозғалыс және музыкалық қабылдау дағдыларын жақсартады. Сонымен қатар, музыка мен би арқылы балалар эмоционалды тұрғыдан да дамиды. Музыкалық тәрбие шығармашылық дамудың маңызды бөлігі болып табылады. Музыкалық ойындар мен би элементтері балалардың ырғақты сезіну қабілетін, музыкалық тілін дамытады. Мұндай әрекеттер баланың эмоциялық жағдайын реттейді және шығармашылық әлеуетін ашады.

3. Әңгімелер мен ертегілер құрастыру: Балаларды ертегілер мен әңгімелерді құрастыруға тарту олардың тілдік дағдыларын дамытуға көмектеседі. Қиялмен ойлап, әртүрлі кейіпкерлер мен жағдайларды сипаттау оларды шығармашылық тұрғыдан қозғайды.

4. Жаратылыстану және эксперименттер: Жаратылыстану бағытындағы ойындар мен шағын эксперименттер балалардың зерттеу қабілеттерін арттырып, шығармашылық ойлауды ынталандырады[1,3].

5. Рөлдік ойындар: Рөлдік ойындар арқылы балалар әртүрлі рөлдерді ойнай отырып, шығармашылық пен әлеуметтік дағдыларын дамытады. Әңгімелер мен ертегілерді құрастыру балалардың сөйлеу дағдыларын жақсартады, сонымен қатар қиялдау мен шығармашылық ойлауды дамытуға көмектеседі. Балалар өз әлемін бейнелеп, ертегілердегі кейіпкерлер арқылы әртүрлі ситуацияларды ұсына алады. Рөлдік ойындар балалардың әлеуметтік дағдыларын дамытып, өз ойларын еркін білдіруге мүмкіндік береді. Рөлдерді ауыстырып,

әртүрлі жағдайларды қойып, бала әртүрлі көзқарастар мен эмоцияларды зерттейді. Бұл шығармашылық үшін өте тиімді әдіс болып табылады[2,7].

6. Қолданбалы өнер: Түрлі қолөнер түрлерімен таныстыру, мысалы, киім тігу, сәндеу, көкөністер мен жемістерден түрлі бұйымдар жасау арқылы баланың қиялы мен қолы шынығып, шығармашылыққа деген ынта артады. Қолданбалы өнерді қолдану балалардың шығармашылық қиялын әрі қарай дамытуға көмектеседі. Кішігірім қолөнер бұйымдарын жасау, түрлі материалдармен жұмыс істеу арқылы балалардың шығармашылық қабілеті кеңейеді. Бұл жұмысты орындау барысында бала өз идеяларын жүзеге асыра алады. Бұл әдістердің барлығы балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді, оларды қоғамдағы өмірге дайын етіп шығарады[3,12].

Балаларды шығармашылық тұрғыдан дамыту — олардың тұлғалық дамуында аса маңызды рөл атқаратын процесс. Ерте жастағы шығармашылық дамыту баланың ойлау қабілетін, қиялын, эмоционалдық интеллектісін қалыптастыруға көмектеседі. Балабақшада балалардың шығармашылық қабілеттерін дамыту мақсатында түрлі әдістер мен тәсілдер қолданылады. Шығармашылық балалардың тек интеллектуалдық қабілеттерін ғана емес, сонымен қатар олардың эмоциялық және әлеуметтік дамуын да жақсартады. Қиялдау, өнермен айналысу, еркін пікір білдіру дағдылары баланың өзін-өзі тануына, әлемді түсінуіне, басқа адамдармен қарым-қатынас жасауына ықпал етеді[4,3].

Шығармашылық баланың өз ойын нақты әрі еркін жеткізуіне, әртүрлі жағдайлар мен міндеттерді шешу үшін жаңаша әдіс-тәсілдерді іздеуіне мүмкіндік береді. Сонымен қатар, шығармашылық іс-әрекет баланың сенімділігі мен жауапкершілігін арттырады, қиындықтар мен проблемаларға шыдамдылық танытуға үйретеді. Қолданбалы өнерді қолдану балалардың шығармашылық қиялын әрі қарай дамытуға көмектеседі. Кішігірім қолөнер бұйымдарын жасау, түрлі материалдармен жұмыс істеу арқылы балалардың шығармашылық қабілеті кеңейеді. Бұл жұмысты орындау барысында бала өз идеяларын жүзеге асыра алады. Балабақшадағы шығармашылық дамытудың маңызы зор. Әртүрлі әдістер мен тәсілдер балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған. Бұл процестер балалардың дамуына, олардың өзін-өзі тануына және шығармашылық әлеуетін ашуына ықпал етеді. Бала бақша педагогтары балаларды шығармашылық тұрғыдан дамыту үшін әртүрлі әдіс-тәсілдер мен құралдарды қолдануы тиіс, өйткені шығармашылық болашақта баланың жеке тұлғасын қалыптастыруда маңызды рөл атқарады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Құдайбергенова, С. М. (2019). Балалар психологиясы. Алматы: Білім.
2. Балапан, М. Р. (2020). Балабақшадағы тәрбие мен оқыту негіздері. Алматы: Мектеп.
3. Айтмұхамбетова, Г. К. (2018). Шығармашылық педагогикасы: теория және практика. Астана: Педагогика баспасы.
4. Меңдібаева, С. Б. (2021). Шығармашылық даму және оны жүзеге асыру жолдары. Қарағанды: Қарағанды университетінің баспасы.
5. Назарбаев, Н. Ә. (2017). Қазақстан Республикасының білім беру саласындағы жаңа бастамалар. Алматы: Қазақстан.

МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ БІЛІМІН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕР АРҚЫЛЫ ЖЕТІЛДІРЕ ОҚЫТУ

Муканов Саят Дулатович
математика пәнінің мұғалімі
Ақмола облысы білім басқармасының
Степногорск қаласы бойынша
білім бөлім Ақсу кентінің №1
жалпы орта білім беретін мектебі

Математика — бұл оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытатын және олардың проблемаларды шешу дағдыларын арттыратын пән. Қазіргі таңда білім беру саласында жаңа әдіс-тәсілдерді енгізу маңызды рөл атқарады, әсіресе оқушылардың функционалдық білімін дамыту тұрғысынан. Функционалдық білім арқылы

оқушылардың тек теориялық білімді меңгеріп қана қоймай, оны өмірде, күнделікті тұрмыста тиімді қолдана білу қабілеті. Математика сабағында оқушылардың функционалдық білімін жетілдіру инновациялық әдіс-тәсілдерді қолдану арқылы жүзеге асады. Бұл мақалада оқушылардың функционалдық білімін арттыруға арналған инновациялық әдістер мен олардың тиімділігі қарастырылады. Функционалдық білім дегеніміз — математикалық білім мен дағдыларды оқушылардың күнделікті өмірінде, нақты мәселелерді шешуде қолдану қабілеті. Математика сабағында функционалдық білімді дамытудың негізгі мақсаты — оқушылардың алған теориялық білімдерін практикалық жағынан қолдануға бейімдеу. Бұл білімнің негізінде оқушылардың жеке тәжірибесін, логикалық ойлауын, шығармашылық қабілетін дамыту жатыр. Инновациялық әдіс-тәсілдер арқылы функционалдық білімді жетілдіру мысалы, жобалық әдіс. Жобалық әдіс оқушылардың пәнді тереңірек түсінуіне және алған білімдерін іс жүзінде қолдануына мүмкіндік береді. Бұл әдіс арқылы оқушылар белгілі бір тақырып бойынша жобалар жасап, математикалық модельдер мен шешімдер ұсына алады. Мысалы, оқушылар белгілі бір салада, мысалы, экономикада немесе экологияда, математиканы қалай қолдануға болатынын зерттейді. Ал, математикалық модельдеу арқылы оқушылар нақты өмір жағдайларын математикалық түрде бейнелеуге дағдыланады. Бұл тәсіл оқушылардың математикалық тілін меңгеруіне, ойлау қабілетін жетілдіруіне және өмірде кездесетін түрлі проблемаларды математикалық тұрғыдан шешуге мүмкіндік береді. Ақпараттық технологиялардың, әсіресе, математикалық бағдарламалар мен компьютерлік модельдер қолдану оқушылардың функционалдық білімін жетілдіруге ықпал етеді. Математика сабағында компьютерлік графиктер, математикалық есептерді шешу бағдарламалары және интернет ресурстары қолданылады. Бұл әдіс оқушылардың өз бетімен жұмыс істеу дағдыларын арттырып, пәнге деген қызығушылығын арттырады. Қазіргі уақытта білім беру жүйесінде ақпараттық технологиялар кеңінен қолданылып, пәндер бойынша оқу процесін жаңартып, оқушылардың білім сапасын арттыруға үлкен ықпал етуде. Математика пәні де осы өзгерістерден тыс қалмай, ақпараттық технологияларды енгізу арқылы оқыту әдістерін жаңарту қажет. Ақпараттық технологиялар математиканы оқытуда жаңа мүмкіндіктер ұсынады, бұл оқушылардың математикалық білімін тереңдетуге, олардың логикалық ойлауын дамытуға, сондай-ақ пәнге деген қызығушылығын арттыруға септігін тигізеді. Ақпараттық технологиялар математикалық білімді визуалды түрде ұсынуға, күрделі есептерді оңай әрі түсінікті етуге, оқушылардың білім деңгейін тез бағалауға мүмкіндік

береді. Сонымен қатар, олар оқушылардың математикалық дағдыларын практикада қолдануға көмектеседі[1,23].

Ақпараттық технологияларды қолданудың бірнеше негізгі тиімділіктері бар:

1. Интерактивті және визуалды оқыту

Ақпараттық технологиялар математикалық тақырыптарды визуалды түрде ұсынуға мүмкіндік береді. Мысалы, геометрия, тригонометрия, алгебра сияқты пәндерде түрлі графиктер, диаграммалар, анимациялар арқылы түсіндіру баланың пәнге деген қызығушылығын арттырады және оқу процесін жеңілдетеді[2,16].

2. Жеке оқыту әдістерін қолдану

Ақпараттық технологиялардың көмегімен әр оқушының қажеттіліктеріне қарай жеке оқыту бағдарламаларын жасауға болады. Компьютерлік бағдарламалар мен интернет-ресурстар оқушылардың өз бетімен жұмыс жасауына мүмкіндік береді, олардың білім деңгейін қалыптастырып, жетілдіреді[3,15].

3. Математикалық есептерді шешу

Ақпараттық технологиялар математикалық есептерді автоматты түрде шешуге мүмкіндік береді. Бұл тәсіл әсіресе күрделі есептерді шешуде тиімді. Оқушылар математикалық бағдарламаларды пайдалана отырып, әртүрлі есептерді тез әрі дәл шешуді үйренеді.

4. Әртүрлі ресурстар мен бағдарламалар

Ақпараттық технологиялар оқытуда әртүрлі ресурстар мен бағдарламаларды қолдануға мүмкіндік береді. Мысалы, GeoGebra, Mathcad, MATLAB, Wolfram Mathematica сияқты математикалық бағдарламалар оқушылардың есептерді шешу дағдыларын дамытуға және математикалық модельдерді құруға септігін тигізеді[4,12].

GeoGebra — бұл геометрия, алгебра және анализ пәндеріне арналған қуатты ақпараттық технологиялық құрал. Бұл бағдарлама арқылы оқушылар геометриялық фигураларды сыза алады, графиктерді тұрғыза алады, алгебралық есептерді шешеді. GeoGebra оқушыларға көрнекі түрде есептерді шешуге мүмкіндік береді.

MATLAB — ғылыми есептеулер мен инженерлік есептерді шешуге арналған бағдарлама. Ол күрделі математикалық есептерді шешуге және графиктерді тұрғызуға қолайлы. Mathcad бағдарламасы да математикалық есептерді шешу, теңдеулер мен графиктерді визуализациялау үшін пайдаланылады[5,17].

Wolfram Mathematica — математикалық есептеулер мен символдық шешімдер жасау үшін қолданылатын қуатты бағдарлама. Бұл бағдарлама көмегімен әртүрлі математикалық мәселелерді шешіп, графиктер мен анимацияларды көрнекі түрде жасауға болады. Математика сабағында оқушылардың функционалдық білімін инновациялық әдіс-тәсілдер арқылы жетілдіру — қазіргі білім беру жүйесінің маңызды аспектісі болып табылады. Жобалық әдіс, математикалық модельдеу, ақпараттық технологиялар, интерактивті әдістер мен кейс-стадия әдісі сияқты инновациялық тәсілдер оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыруға тиімді. Бұл әдістер білім беру процесін қызықты әрі тиімді етеді, оқушылардың математикалық дағдыларын өмірде қолдануға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ахметова, Ш. Ж. (2020). Математика пәнін оқытудағы инновациялық технологиялар. Алматы: Ғылым.
2. Нұрбекова, С. А. (2019). Қазіргі білім беру технологиялары және математика сабағында қолдану. Астана: Педагогика баспасы.
3. Баймаханов, Р. С. (2021). Жобалық оқыту әдісі: теория және практика. Алматы: Мектеп.
4. Шарипова, Г. К. (2018). Инновациялық әдістер арқылы білім сапасын арттыру. Қарағанды: Қарағанды университетінің баспасы.
5. Нұрсейітов, С. М. (2017). Математика сабағында ақпараттық технологияларды қолдану. Астана: Елтаным.

**МАТЕМАТИКА САБАҒЫНДА ОҚУШЫЛАРДЫҢ
ФУНКЦИОНАЛДЫҚ БІЛІМІН
ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘДІС-ТӘСІЛДЕР АРҚЫЛЫ
ЖЕТІЛДІРЕ ОҚЫТУ**

Тезекова Гульнур Саулехановна
Математика пәнінің мұғалімі
Абай облысы білім басқармасының
Мақаншы ауданы білім бөлімінің
«Тұрағұл Қоңыр атындағы орта мектеп-бақшасы»
КММ

Технология қарқынды дамып жатқан және ақпарат орасан зор көлемде қолжетімді қазіргі әлемде функционалдық сауаттылық табыстың негізгі факторына айналуға бастады. Ол белгілі бір фактілер мен формулаларды білуді ғана емес, білімді өмірлік жағдайларда қолдана білуді, мәселелерді шешуді,

ақпаратты талдауды және негізделген шешім қабылдауды қамтиды. Оқушылардың функционалдық сауаттылығын дамытуда математика сабақтарының маңызы зор. Ережелерді есте сақтауға және стандартты есептерді шешуге негізделген дәстүрлі оқыту әдістері көбінесе математикалық білімді практикалық іс-әрекетте қолдану үшін қажетті сыни ойлау мен психикалық икемділіктің дамуына ықпал етпейді. Сондықтан бүгінгі таңда функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған математиканы оқытудағы инновациялық тәсілдер өзекті бола түсуде. Бұл тәсілдерге мыналар жатады:

- Проблемалық оқыту: Оқушылар математикалық білімдерін шешімдерді табу үшін қолдануды талап ететін нақты мәселелерге тап болады.
- Жобалық іс-әрекет: Математиканы практикалық қолданумен байланысты жобалармен жұмыс істеу студенттерге топтық жұмыс, деректерді талдау және нәтижелерді ұсыну дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді.
- АКТ қолдану: Ақпараттық-коммуникациялық технологиялар интерактивті оқытуға, өмірлік жағдайларды модельдеуге және абстрактілі ұғымдарды визуализациялауға мүмкіндік береді[1,25].

Сонымен қатар, жоспарлау, өзін-өзі бағалау және рефлексия сияқты метатанымдық дағдыларды дамытуға көңіл бөлу керек. Оқушылар өздерінің күшті және әлсіз жақтарын тануды, мақсат қоюды және олардың жұмысын бағалауды үйренуі керек. Математиканы оқытудың инновациялық тәсілдерін жүзеге асыру мұғалімнен жоғары біліктілікті, үздіксіз кәсіби дамуға дайын болуды және мектеп әкімшілігі тарапынан қолдауды талап етеді. Сонымен қатар, функционалдық сауаттылықты дамыту қысқа мерзімді жоба емес, жүйелі тәсілді қажет ететін үздіксіз процесс екенін атап өткен жөн. Мұғалімдердің, ата-аналардың және жалпы қоғамның бірлескен күш-жігері оқушыларды заманауи әлемдегі табысты өмірге дайындауға көмектеседі[2,35].

Интернеттегі түрлі платформалар мен ресурстар да математика пәнін оқытуда кеңінен қолданылады. Мысалы, Khan Academy, Coursera сияқты онлайн курстар оқушыларға математиканы үйренуге арналған интерактивті тапсырмаларды ұсынады. Сонымен қатар, YouTube-те математикалық сабақтар мен түсіндірмелер бар, олар оқушылардың сабақ барысында дұрыс түсінік қалыптастыруына көмектеседі. Оқушылардың математикалық дағдыларын дамыту үшін онлайн ойындар мен тесттерді пайдалану өте тиімді. Олар балаларды белсенді түрде сабаққа тартуға және олардың математикалық білімдерін

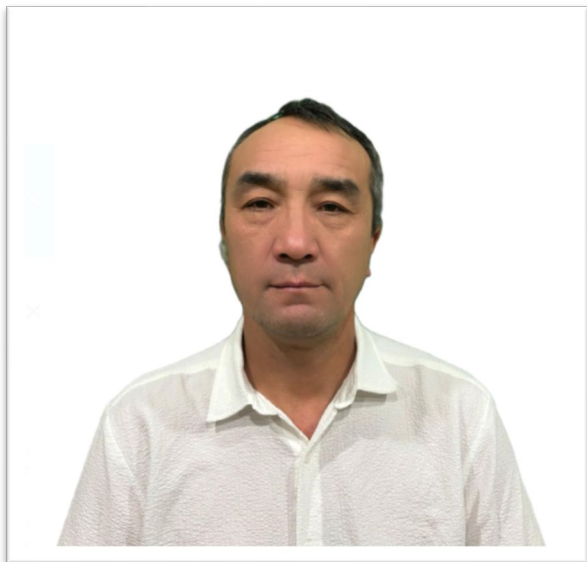
бақылауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бұл тәсіл оқушылардың өз білімін тексеруге және жетілдіруге мүмкіндік береді. Ақпараттық технологияларды қолдану сабақтарды қызықты және тиімді етеді, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Ақпараттық технологиялар оқушылардың білімін жылдам бағалауға және кері байланысты тез беруге мүмкіндік береді. Бұл оқушылардың өз білімдерін жетілдіру үшін қосымша уақыт пен ресурстарды тиімді пайдалануға мүмкіндік береді[3,23].

Ақпараттық технологиялар оқушылардың математикалық сауаттылығын арттырып, математикалық түсініктерді тереңірек меңгеруге ықпал етеді. Сонымен қатар, бұл оқушылардың мәселелерді шешу үшін математикалық әдістерді қолдана білу дағдыларын қалыптастырады. Ақпараттық технологияларды математика сабағында қолдану оқыту процесін жаңартып, оқушылардың функционалдық және математикалық сауаттылығын арттырады. Бұл технологиялар математикалық білімді терең меңгеруге, логикалық ойлау қабілетін дамытуға, шығармашылық дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік береді. Математика пәнінде ақпараттық технологияларды тиімді қолдану оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып, білім сапасын жоғарылатады. Интерактивті оқыту әдістері оқушыларды белсенді түрде сабаққа қатыстыруға мүмкіндік береді. Математикалық ойындар, пазлдар, логикалық тапсырмалар мен тесттер оқушылардың қызығушылығын арттырып, математикалық теорияны өмірмен байланыстыруға көмектеседі[4,14].

Бұл тәсіл балалардың функционалдық сауаттылығын арттыруға тиімді. Кейс-стадия әдісі нақты өмірде кездесетін математикалық мәселелерді шешуге бағытталған. Мұнда оқушылар алдымен мәселені анықтап, оны шешу үшін қажетті математикалық құралдарды таңдайды. Бұл әдіс арқылы оқушылар теорияны практикада қолдануға үйренеді. Құзыреттілік тәсілі — оқушылардың пән бойынша ғана емес, жалпы өмірде қолдануға болатын білімдерін дамытуға бағытталған. Математика сабағында құзыреттілік негізінде оқыту оқушылардың математикалық ойлауын, мәселелерді шешу қабілетін дамытады. Бұл тәсіл функционалдық білімді арттыру үшін өте тиімді. Инновациялық әдістердің тиімділігі оқушылардың функционалдық білімін арттыруға ықпал етеді. Бұл әдістер арқылы оқушылар математикалық теорияны өмірде қолдануға үйренеді, өз ойларын нақты әрі дәл білдіруге дағдыланады. Сонымен қатар, инновациялық әдістер оқушылардың өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын дамытады, олардың шығармашылық қабілеттерін ашады. Бұл әдістердің нәтижесінде оқушылардың математикалық білімдері тереңдеп, практикалық тұрғыда қолдануға дайын болады. Математика пәнінің функционалдық бағытқа негізделуі оқушылардың болашақта әртүрлі мамандықтарда жұмыс істегенде өздерінің білімін пайдалануға мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ақылбаев, А. Қ. (2021). Ақпараттық технологиялар арқылы математика пәнін оқыту. Алматы: Мектеп.
2. Сейдахметова, А. М. (2019). Математиканы оқытуда ақпараттық технологияларды қолданудың тиімділігі. Астана: Назарбаев университетінің баспасы.
3. Султанов, Б. К. (2020). Қазіргі білім беру жүйесінде ақпараттық технологияларды қолдану. Алматы: Білім.
4. Байжанов, Т. Ж. (2018). Математика пәнін ақпараттық технологиялар арқылы оқыту. Қарағанды: Қарағанды университеті.

**ОҚУШЫЛАРҒА ТОҒЫЗҚҰМАЛАҚ
ҮЙРЕТУ АРҚЫЛЫ ҰЛТТЫҚ
ҚҰНДЫЛЫҚҚА ТӘРБИЕЛЕУ**

Зайкенов Төлеген Муратович
Дене шынықтыру пәні мұғалімі
«Мұхтар Әуезов атындағы орта мектебі»
КММ

Бородулиха ауданы, Новопокровка ауылы

Ұлттық ойындар мен спорт түрлері — қазақ халқының мәдени мұрасының маңызды бөлігі болып табылады. Бұл ойындар халықтың ғасырлар бойы қалыптасқан өмір салтын, дүниетанымын және рухани құндылықтарын білдіреді. Тоғызқұмалақ — қазақ халқының ертеден келе жатқан ұлттық ойыны, ол ойлау қабілетін дамытуға, стратегиялық ойлауға және математикалық дағдыларды

қалыптастыруға үлкен ықпал етеді. Қазіргі мектептерде тоғызқұмалақ ойынын оқушыларға үйрету арқылы балаларды ұлттық құндылықтарға тәрбиелеу мүмкіндігі бар. Бұл мақалада тоғызқұмалақ ойынының мәні мен маңызы, оның оқушыларға беретін тәрбиелік артықшылықтары және оны мектеп бағдарламасына енгізудің тиімділігі қарастырылады. Тоғызқұмалақ — қазақ халқының көне ойындарының бірі. Бұл ойында екі адам бір-бірімен қарсы тұрып, арнайы тақтада «құмалақ» деп аталатын ұсақ тас немесе дөңгелек заттармен ойнайды. Ойынның мақсаты — қарсыластың құмалақтарын жинап алу арқылы жеңіске жету. Тоғызқұмалақтың басты ерекшелігі — ойыншылардың терең стратегиялық ойлауды қажет ететін әрекеттері. Ойын барысында тек қана физикалық емес, сондай-ақ ақыл-ой мен шыдамдылықты да талап етеді. Тоғызқұмалақ — бұл тек ойын ғана емес, ол қазақ халқының дүниетанымын, еңбекқорлығын, шыдамдылығын, ақыл-ой қабілетін арттыруға арналған тәрбиелік құрал. Ол жастарды ел мен жерге деген құрмет, ынтымақ пен бірліктің маңыздылығын түсінуге баулиды [1,26].

Тоғызқұмалақ арқылы ұлттық құндылықтарды тәрбиелеуге келсек, ойын логикалық ойлау қабілетін дамытуға бағытталған. Оқушылар ойын барысында әр қадамды мұқият ойластырып, өз шешімдерін қабылдайды. Бұл олардың ақыл-ойын шындайды, кез келген мәселеге жауапкершілікпен қарауға дағдыландырады. Ойын барысында жеңіс пен жеңіліс болады, сондықтан балалар шыдамдылық пен табандылықты үйренеді. Олар қиындықтарды жеңе отырып, әрқашан нәтижеге жету үшін жұмыс істейді. Тоғызқұмалақ ойынын мектепте оқыту арқылы балаларды қазақ халқының тарихи мұраларымен таныстыруға болады. Бұл ұлттық ойын оларды ата-бабаларымыздың мәдениетіне құрметпен қарауға тәрбиелейді, сондай-ақ туған елге деген патриоттық сезімді оятады. Тоғызқұмалақ ойынында бір ойыншының жеңісі екіншісінің жеңілісіне әкеледі, сондықтан оқушылар ойын барысында әділдікке, теңдікке, әркімнің құқығын сыйлауға үйренеді. Бұл тәрбие командалық рухты, ынтымақтастықты және өзара қолдауды дамытуға ықпал етеді [2,23].

Ойынға қатысушылар өз әрекеттерін әділ әрі ұқыпты түрде орындауға мәжбүр болады. Ойынның әр қадамы алдын ала жоспарлануы тиіс, бұл оқушыларды шешім қабылдаудағы ұқыптылыққа және әділдікке тәрбиелейді [3,21].

Тоғызқұмалақ ойынын мектепте енгізу әдістері

1. Тоғызқұмалақ үйірмелерін ұйымдастыру

Мектептерде тоғызқұмалақ ойынына қызығушылық танытатын оқушылар үшін арнайы үйірмелер мен секциялар ашу қажет. Бұл үйірмелерде оқушыларға ойынның ережелері мен стратегиясын үйретіп, олардың қызығушылығын арттыруға болады.

2. Мектеп ішінде жарыстар ұйымдастыру

Тоғызқұмалақ ойынын мектеп көлемінде ұйымдастырылатын жарыстар мен турнирлерге енгізу тиімді. Мұндай жарыстар оқушылардың ойынға деген қызығушылығын арттырып, олардың арасындағы достықты нығайтады[4,12].

3. Мұғалімдер мен оқушылар үшін тренингтер мен семинарлар ұйымдастыру

Мұғалімдер мен оқушылар үшін тоғызқұмалақ ойынын үйретудің әдіс-тәсілдері бойынша арнайы тренингтер мен семинарлар өткізу маңызды. Бұл мұғалімдердің ойынның ерекшеліктерін толық түсініп, оны оқушыларға тиімді үйретуге мүмкіндік береді.

4. Тоғызқұмалақтың тарихи мәні туралы дәрістер

Тоғызқұмалақ ойынының тарихын оқушыларға таныстыру үшін арнайы дәрістер мен сабақтар өткізу қажет. Бұл балаларға қазақ халқының мәдениеті мен тарихын түсінуге, сонымен қатар ұлттық мұраны сақтауға деген жауапкершілікті қалыптастыруға көмектеседі[5].

5. Ойын элементтерін сабақтарда қолдану

Тоғызқұмалақтың кейбір элементтерін математика, логика және стратегия пәндерінде қолдануға болады. Бұл оқушыларға тек ойынның ережелерін үйретіп қана қоймай, математикалық ойлау қабілетін де дамытуға мүмкіндік береді.

Тоғызқұмалақ ойынын оқушыларға үйрету арқылы оларды ұлттық құндылықтарға тәрбиелеу — бұл ұрпаққа қазақ халқының мәдени мұрасын сақтап, дамытуға үлкен ықпал етеді. Тоғызқұмалақ ойыны оқушылардың ақыл-ойын, логикалық және стратегиялық ойлауын дамытуға, шыдамдылықты, әділдікті және ұқыптылықты қалыптастыруға көмектеседі. Сонымен қатар, бұл ұлттық ойын балаларды өз халқының мәдениетіне, дәстүрлеріне деген құрметпен қарауға және оларды өмірде қолдануға үйретеді. Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың физикалық және рухани дамуын қамтамасыз ету басты мақсаттардың бірі болып табылады. Ұлттық спорт түрлері — бұл еліміздің мәдениеті мен тарихынан айқын көрініс беретін, ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан құндылықтар. Олар жастарды физикалық тұрғыдан дамытып қана қоймай, ұлттық сана-сезім мен патриотизмді қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Оқушыларды ұлттық спорт түрлеріне баулу олардың денсаулығын нығайтып, оларды ұлттық мұраға құрметпен қарауға тәрбиелейді. Ұлттық спорт түрлері қазақ халқының мәдениетінен, салт-дәстүрлерінен, тіршілік тәсілінен туындаған. Әрбір ұлттық спорт түрінің өзіндік ерекшелігі мен тарихы бар. Олар тек физикалық белсенділікті арттырып қана қоймай, ұрпақтардың тарихи жады мен рухани мәдениетін сақтау, келешек ұрпақты өз халқының мәдени мұраларымен таныстыру мақсатында маңызды. Ұлттық спорт түрлері балаларға өз халқының мәдени мұрасын танытып, ұлттық құндылықтарды дәріптеуге мүмкіндік береді. Бұл балалардың ұлттық сана-сезімін қалыптастырып, олардың тарих пен дәстүрлерге деген құрметін арттырады. Тоғызқұмалақ сияқты ұлттық спорт түрлеріне оқушыларды баулу — олардың денсаулығын жақсартып, ұлттық құндылықтарды, салт-дәстүрлерді меңгеруге мүмкіндік береді. Бұл білім берудің маңызды құрамдас бөлігі ретінде балалардың рухани және физикалық тұрғыдан дамуына ықпал етеді. Ұлттық спортты мектептерде енгізу оқушылардың бойында патриоттық сезім, күш-қуат, топта жұмыс істей білу және өзін-өзі дамыту қабілеттерін қалыптастырады. Мектептерде ұлттық спорт түрлерін үйрету арқылы біз болашақ ұрпақтың мәдениетті, сауатты және дені сау тұлғалар болып қалыптасуына ықпал етеміз.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Султанғазиев, А. Ә. (2018). Тоғызқұмалақ ойынының тәрбиелік мәні. Алматы: Мектеп.
2. Жанәділ, Н. Р. (2020). Ұлттық ойындар мен спорт түрлері және оларды білім беру жүйесінде қолдану. Астана: Педагогика.
3. Байжанов, Т. Ж. (2019). Қазақ халқының ұлттық ойындары мен спорт түрлері. Қарағанды: Қарағанды университеті.
4. Ахметов, Б. М. (2017). Ұлттық құндылықтар мен тәрбиелік әдістемелер. Алматы: Білім.
5. Досқұлова, М. К. (2021). Тоғызқұмалақ ойынын оқыту әдістемесі. Астана: Білім.

ОҚУШЫЛАРДЫ ӘСКЕРИ ДАЙЫНДЫҚҚА ДАЯРЛАУ — ОТАНСҮЙГІШТІККЕ ТӘРБИЕЛЕУ

Абдраслов Ерлан Жастылекович
Алғашқы әскери және технологиялық дайындық
пәнінің
оқытушы- ұйымдастырушысы
Абай облысы білім басқармасының
Жаңасемей ауданының білім бөлімі
Бөкенші жалпа орта білім беретін мектебі КММ

Әскери дайындық — оқушылардың физикалық және психологиялық тұрғыдан дайын болуын қамтамасыз етіп, оларды Отанын қорғауға әзірлеу процесі. Бұл процесс тек қана әскери білім мен дағдыларды үйретумен шектелмей, сонымен қатар ұлттық патриотизмді қалыптастыруға, Отанға деген сүйіспеншілікті арттыруға бағытталған. Әскери дайындықты мектеп деңгейінде оқушыларға әскери қызметке даярлық, оларды ерлікке тәрбиелеу және Отан қорғауға деген жауапкершілікті сезіну арқылы жүзеге асыру қажет. Бұл мақалада оқушыларды әскери дайындыққа даярлау мен олардың Отансүйгіштікке тәрбиеленуінің маңызы, сондай-ақ оқу орындарында бұл бағыттағы тәрбие жұмысын ұйымдастыру тәсілдері қарастырылады. Әскери дайындық және Отансүйгіштікке тәрбиелеудің маңызы қандай деген сұраққа жауап іздейік.

1. Әскери білімнің маңызы

Әскери дайындық оқушылардың әскери білім алуы мен соған сәйкес дағдыларды игеруін қамтиды. Мектепте әскери дайындық сабағы физикалық жаттығулардан, тактикалық жаттығулардан, қару-жарақ пен әскери техниканы меңгеруден тұрады. Бұл білімдер оқушылардың шыдамдылығын, қайсарлығын және стратегиялық ойлау қабілетін арттыруға көмектеседі.

2. Отансүйгіштікке тәрбиелеу

Отансүйгіштік — Отанға деген сүйіспеншілік пен құрмет. Оқушыларға Отан қорғаушы болудың маңыздылығын түсіндіру, ұлттық мұраларымызды қадірлеу және қорғаныс жүйесіне деген жауапкершілікті сезіну тәрбиесінің негізі болып табылады. Бұл оқушыларды елінің тарихымен таныстыру, оларды әскери дәстүрлермен құрметтеуге баулуға бағытталған.

3. Ұлттық құндылықтарды сақтау

Оқушыларды әскери дайындыққа үйрету арқылы оларды ұлттық құндылықтарға, елінің қауіпсіздігін қамтамасыз етуге үйретеміз. Әскери даярлықтан өтетін жас буын ұлттық бірлікті, татулықты және Отанды қорғаудың маңыздылығын түсініп, оларды қорғауға дайын болады.

4. Патриотизм мен азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру

Әскери дайындық тек қана физикалық дамуды емес, сонымен қатар патриотизмді қалыптастыруға да үлкен ықпал етеді. Оқушылардың ел алдындағы борышы мен азаматтық жауапкершілігі ұғынылады. Олар елімізді қорғау үшін қандай қадамдар жасау керек екенін түсінеді.

Әскери дайындыққа даярлау әдістері

1. Мектептегі әскери дайындық пәні.

Мектептерде арнайы әскери дайындық пәнін енгізу оқушылардың өздерін Отан қорғаушы ретінде сезінуіне мүмкіндік береді. Бұл пән оқушыларға әскери қызметтің негіздерін үйрету, қару-жарақ пен әскери техниканы таныстыру арқылы жүзеге асады. Сонымен қатар, әскери жаттығулар, алғашқы медициналық көмек көрсету, дағдарыс жағдайында әрекет ету сияқты дағдыларды меңгерту де маңызды.

2. Әскери-патриоттық клубтар мен секциялар.

Әскери-патриоттық клубтар мен секциялар оқушыларды әскери спортпен шұғылдануға, әскери әндер мен мәдени шараларға қатысуға мүмкіндік береді. Бұл клубтар жастардың Отанға деген сүйіспеншілігін арттырып, оларды бірлесе жұмыс істей білуге, өзара көмек көрсетуге баулиды.

3. Әскери жиындар мен оқу-жаттығулар.

Мектептерде оқушылар үшін арнайы әскери жиындар мен оқу-жаттығулар ұйымдастыру қажет. Бұл шаралар оқушыларды топтық жұмысқа баулып, оларды қиын жағдайда шешім қабылдауға, тәртіпке және жүйелілікке үйретеді. Әскери дайындықтың бұл түрі оқушылардың өзін-өзі бақылауын арттырады.

4. Тарихи сабақтар мен әңгімелер.

Әскери дайындыққа байланысты оқушыларға тарихи сабақтар өткізу, Отан қорғаушылардың ерліктері туралы әңгімелер мен деректі фильмдер көрсету өте маңызды. Бұл олардың тарихқа деген қызығушылығын арттырады, еліміздің тәуелсіздігі мен тыныштығын сақтауға арналған тарихи тұлғалардың ерліктерін үлгі ретінде көрсетеді.

5. Әскери-спорттық жарыстар

Әскери-спорттық жарыстар мен жарыс түрлерін мектепте ұйымдастыру арқылы оқушылардың физикалық белсенділігін арттыруға болады. Бұл жарыстар патриоттық рухты көтеріп, жастардың ұлт алдындағы жауапкершілігін арттырады.

Отансүйгіштікке тәрбиелеудің педагогикалық әдістері

1. Рухани-адамгершілік тәрбие.

Әскери дайындықтың негізінде рухани-адамгершілік тәрбие тұр. Оқушыларды Отанды қорғауға, ел мен жерді қадірлеуге, елі үшін еңбек етуге үйрету маңызды. Бұл тәрбие оқушыларға патриотизмді қалыптастырып, оларды азаматтық жауапкершілікке баулиды.

2. Ұлттық тарих пен мәдениетті таныту.

Әскери даярлыққа бағытталған сабақтарда ұлттық тарихты және мәдениетті ұлықтау арқылы оқушыларға өз елінің өткені мен болашағы үшін жауапкершілікті сезінуге мүмкіндік беруге болады. Бұл арқылы олар өз Отанының тарихын құрметтеп, оның еркіндігі мен тәуелсіздігі үшін күрескен батырларды үлгі тұтады.

3. Құқықтық және азаматтық тәрбие.

Әскери дайындық процесінде оқушыларды әскери қызметке деген заңды қатынасты қалыптастыру керек. Азаматтық борышын адал атқарып, елінің заңдары мен тәртіптерін құрметтеуге үйрету өте маңызды. Бұл өз кезегінде олардың жеке басының жауапкершілігін арттырады.

4. Этика мен моральдық қағидаларды үйрету.

Әскери қызметтің этикалық аспектілерін түсіндіру арқылы оқушыларды бір-біріне деген сыйластыққа, адалдыққа және жігерлілікке тәрбиелеуге болады. Олар ерліктің, батырлықтың және құрметтің символы ретінде өздерін ел алдындағы борышын атқаратын азамат ретінде сезінеді.

Оқушыларды әскери дайындыққа даярлау — бұл патриоттық тәрбие беру, азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру және Отан қорғаушы болуға дайындау процесі. Бұл дайындық оқушылардың физикалық, моральдық, психологиялық тұрғыдан дамуында маңызды рөл атқарады. Әскери дайындықты мектеп бағдарламасына енгізу арқылы жастардың Отанға деген сүйіспеншілігін арттырып, оларды ұлттық мұра мен тарихқа құрметпен қарауға тәрбиелейміз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Рахметова, Н. Т. (2020). Оқушыларды патриотизм мен әскери дайындыққа тәрбиелеу. Алматы: Мектеп.
2. Сейітжанов, С. Б. (2019). Әскери дайындықтың педагогикалық негіздері. Астана: Білім.
3. Құнанбаев, А. (2021). Әскери патриотизмді қалыптастыру жолдары. Қарағанды: Қарағанды университеті.
4. Досмұхамедов, А. (2017). Ұлттық патриотизм және жастарды әскери қызметке даярлау. Алматы: Білім.

ЖАСАМПАЗДЫҚ ЖӘНЕ ЖАҢАШЫЛДЫҚ БІРТҮТАС ТӘРБИЕ БАҒДАРЛАМАСЫНЫҢ НЕГІЗІ

Сахаева Ажар Кадрешовна
Мектеп директорының тәрбие ісі
жөніндегі орынбасары
Атырау облысы, Құрманғазы ауданы
Еңбекші жалпы орта мектебі

Қазіргі уақытта білім беру жүйесінің басты мақсаты — жас ұрпақты жан-жақты дамытып, қоғамның қажеттілігіне сай тұлға ретінде қалыптастыру. Осы бағытта жасампаздық пен жаңашылдыққа тәрбиелеу маңызды рөл атқарады. Жасампаздық — шығармашылық қабілеттің дамуы, жаңа идеялар мен инновацияларды енгізу, ал жаңашылдық — жаңа тәсілдер мен әдістерді қолдану арқылы білім мен тәрбие процесін жаңарту болып табылады. Мақаламызда жасампаздық және жаңашылдық негізіндегі тәрбие бағдарламасының ерекшеліктері, оның мақсаттары мен әдістері қарастырылды. Жасампаздық пен жаңашылдықтың маңызы тәрбие саласында маңызы зор. Жасампаздық — адамның шығармашылық қабілетін дамыту, жаңа идеялар мен шешімдер табуға, проблемаларды шеше білуге бағытталған қасиет. Жасампаздықты қалыптастыру әрбір баланың өзін-өзі дамытуына, жаңа нәрселерге талпынуына мүмкіндік береді. Бұл қасиет мектепте оқу барысында, әртүрлі жобалар мен шығармашылық тапсырмалар арқылы дамытылады. Жаңашылдық — білім беру жүйесінде жаңа әдістер мен технологияларды қолдану, жаңа бағдарламалар мен құралдарды енгізу, оқыту және тәрбиелеудің заманауи тәсілдерін іздеу. Жаңашылдық педагогиканың дамуында үлкен рөл атқарып, оқушыларды жаңалыққа, өзгерістерге бейімдейді, оларды қоғамдағы өзгерістерге жылдам жауап беруге үйретеді. Жасампаздық және жаңашылдықтың өзара байланысы бар екенін ұмытпаған жөн. Жасампаздық пен жаңашылдық біртұтас тәрбие бағдарламасында бірігіп, оқушыларды жаңа білім мен тәжірибеге ұмтылдырады. Жаңашылдық жасампаздықтың негізі болып табылады, өйткені жаңа тәсілдер мен идеялар оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытады, өз бетімен шешім қабылдауға үйретеді. Бұл екі қасиет бір-бірін толықтырып, оқушының әлеуметтік, интеллектуалдық және тұлғалық дамуына әсер етеді[1,17].

Жасампаздық және жаңашылдыққа тәрбиелеудің негізгі бағыттары

- Шығармашылық тапсырмаларды орындау

Жасампаздықты дамыту үшін шығармашылық тапсырмалар мен жобалар өте маңызды. Оқушыларға әртүрлі проблемаларды шешу, жаңа идеялар ұсыну, жобалар жасау тапсырмалары беріледі. Бұл оларды өз ойларын еркін білдіруге, қорытынды жасай білуге, инновациялық ойлауға үйретеді[2,5].

- Педагогикалық инновациялар мен жаңа технологиялар

Жаңашылдықты тәрбиелеу үшін заманауи оқыту әдістерін, ақпараттық технологияларды қолдану қажет. Мысалы, білім беру процесінде электрондық оқулықтар, мультимедиялық құралдар, интерактивті такталар және басқа да цифрлық технологиялар қолданылады. Оқушылар осылайша қазіргі заманғы технологияларды меңгеріп, оны күнделікті өмірде тиімді пайдалану дағдыларын алады.

- Қатысушыны оқыту әдісі

Қатысушыны оқыту әдісі оқушылардың белсенді түрде білім алуы мен өзіндік жұмыс істеуін талап етеді. Бұл әдіс бойынша оқушылар бір-бірімен ынтымақтастықта жұмыс істеп, идеялармен бөлісіп, өз шешімдерін ұсынады. Мұндай орта жасампаздықты дамытуға, жаңашылдыққа деген қызығушылықты арттыруға ықпал етеді.

- Креативті жобалар мен зерттеу жұмыстары

Жасампаздықты дамыту үшін оқушыларды креативті жобаларға, ғылыми-зерттеу жұмыстарына қатыстыру маңызды. Бұл оларды ғылыми ізденістерге, жаңа бағыттар мен инновациялық шешімдерге жол ашады. Мұндай жобалар мен зерттеулер оқушылардың аналитикалық ойлау қабілеттерін дамытады, сонымен қатар олардың өз идеяларын жүзеге асыруға мүмкіндік береді[3,14].

- Командалық жұмыс пен серіктестік

Жасампаздық пен жаңашылдықты дамытуда командалық жұмыс үлкен маңызға ие. Оқушылар топпен жұмыс істей отырып, бір-бірінен үйренеді, ортақ мақсатқа жетуге бағытталады. Бұл әдіс инновациялық ойлау мен шығармашылық көзқарастарды дамытуға ықпал етеді. Командалық жұмыс балалардың әлеуметтік дағдыларын арттырады, шешімдер қабылдауда серіктестермен пікір алмасуды қажет етеді[4].

- Қоршаған ортамен байланыс

Оқушыларды қоршаған ортамен байланыс орнатуға тәрбиелеу де маңызды. Бұл оларға әлемді жаңа көзқараспен қарауға мүмкіндік береді, сондай-ақ олар табиғатпен, қоғаммен, мәдениетпен танысу арқылы өз ойларын жаңаша бағытта өрбітуге үйренеді. Мұндай білім оқушылардың жасампаздық және жаңашылдық қабілеттерін жетілдіреді[5].

Жасампаздық пен жаңашылдыққа тәрбиелеудің нәтижелері.

- ✓ Шығармашылық қабілеттердің дамуы

Оқушылардың ойлау қабілеттері кеңейіп, оларды әртүрлі жағдайларда шығармашылықпен жұмыс істеуге үйретеді. Олар жаңа шешімдер табуға дағдыланады, өмірдегі мәселелерді әртүрлі қырынан қарауға мүмкіндік алады.

- ✓ Инновациялық ойлау мен қабылдау дағдылары

Оқушылар жаңашылдыққа бейім болады, жаңа идеяларды ұсына біледі және оларды іске асыруда жауапкершілік алады. Олар тек оқыту процесінде ғана емес, күнделікті өмірде де жаңашыл ойларымен ерекшеленеді.

- ✓ Білімге қызығушылықтың артуы

Жасампаздық және жаңашылдыққа негізделген бағдарлама оқушылардың білімге деген қызығушылығын арттырады. Олар оқыту әдістерінің әртүрлілігі мен жаңа технологиялардың қызықты жақтарын байқайды, бұл олардың білім алу процесіне деген оң көзқарасын қалыптастырады.

- ✓ Әлеуметтік және тұлғалық даму

Оқушылардың әлеуметтік дағдылары, өзара байланыс орнату қабілеті, топтық жұмыс істеу дағдылары да дамиды. Олар өздерінің шығармашылық әлеуетін толық пайдалану арқылы өздеріне деген сенімділік пен жауапкершілікті сезінеді.

Жасампаздық пен жаңашылдыққа тәрбиелеу қазіргі білім беру жүйесінің маңызды бағыттарының бірі болып табылады. Бұл тәрбие бағдарламасы оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға, жаңа идеялар мен инновациялық тәсілдерді игеруге мүмкіндік береді. Мұндай бағдарлама олардың жеке тұлғалық және әлеуметтік дамуына ықпал етіп, қоғамға қажетті азаматтар қалыптастыруға негіз болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Жаркова, О. М. (2020). Жасампаздық және жаңашылдық: білім беру жүйесіндегі жаңа тәсілдер. Алматы: Мектеп.
2. Әбдіқалықова, Б. А. (2019). Білім беру саласында жаңашылдықтың мәні. Астана: Педагогика.
3. Байқадамова, Ш. Б. (2021). Шығармашылықтың педагогикалық негіздері. Қарағанды: Қарағанды университеті.
4. Сарыбекова, М. Ж. (2022). Жаңашыл әдістер мен білім беру: тәжірибе мен инновация. Алматы: Білім.
5. Шамшыбекова, Л. А. (2018). Қазіргі білім беру жүйесінде жаңашылдық пен жасампаздық. Астана: Елтаным.

МАТЕМАТИКА САБАҒЫН ОҚУШЫЛАРҒА ЖАҢАША ӘДІС-ТӘСІЛДЕРМЕН ОҚЫТУ

**Дюсенова Жулдыз Оразамбаевна,
математика пәні мұғалімі**

№ 15 жалпы білім беретін орта мектебі

Семей қаласы білім бөлімі

Абай облысы білім басқармасы

Математика — мектептің оқу бағдарламасында маңызды орын алатын пәндердің бірі. Оның мәні мен маңызы әрқашан жоғары. Математика балаларды логикалық ойлауға, жүйелі және дәйекті түрде шешім қабылдауға үйретеді. Бірақ қазіргі замандағы оқыту әдістері мен тәсілдері өзгеріп отырады. Осыған байланысты, математика сабағын жаңаша әдіс-тәсілдермен оқыту қажеттілігі туындайды. Оқушылардың білімін тереңдету, қызығушылығын арттыру, ой-өрісін кеңейту мақсатында жаңашыл тәсілдерді қолдану өте маңызды. Жаңаша әдіс-

тәсілдердің маңызы зор. Қазіргі таңда білім беру жүйесінде жаңаша әдіс-тәсілдер арқылы оқытуды енгізу оқушылардың оқу процесіне деген қызығушылығын арттырып, нәтижелі оқытуды қамтамасыз етеді. Әсіресе, математика пәнінде оқушылардың теориялық білімін тәжірибеде қолдана білу дағдыларын қалыптастыру маңызды. Бұл әдістер оқушылардың логикалық ойлау қабілеттерін дамытады, есептерді шешуде шығармашылық тұрғыдан қарай білуге үйретеді. Жаңаша оқыту әдіс-тәсілдерінің негізгі түрлері:

❖ **Проблемалық оқыту әдісі.**

Проблемалық оқыту әдісі арқылы оқушыларға қиындық туғызатын сұрақтар қойылады, олар осы мәселелерді шешу үшін қажетті ақпаратты іздеп, талдап, өз пікірлерін білдіреді. Бұл әдіс оқушыларды өз бетінше ізденуге, шығармашылықпен ойлауға, мәселелерді шешудің әртүрлі жолдарын қарастыруға үйретеді.

❖ **Интерактивті әдіс.**

Интерактивті әдіс оқушылар мен мұғалім арасындағы қарым-қатынасты белсенді түрде құруға мүмкіндік береді. Мұнда оқушылар тек тыңдаушы емес, өз пікірлерін білдіріп, тапсырмаларды орындауда белсенді қатысады. Математика сабағында бұл әдіс әртүрлі тапсырмаларды топтық және жұптық жұмыстар арқылы орындауға, өз ойларын бөлісуге, талқылауға мүмкіндік береді.

❖ **Ақпараттық технологияларды қолдану.**

Қазіргі таңда ақпараттық технологиялар білім беру үдерісінде үлкен рөл атқарады. Математика сабағында интерактивті тақталарды, компьютерлік бағдарламаларды, мобильді қосымшаларды пайдалану оқушылардың қызығушылығын арттырып, сабақты түсінуді жеңілдетеді. Мысалы, геометриялық фигураларды моделдеу, математикалық есептерді шешу үшін түрлі онлайн платформалар мен қосымшалар қолданылады.

❖ **Деңгейлік тапсырмалар.**

Деңгейлік тапсырмалар оқушылардың жеке қабілеттерін ескере отырып, әрбір оқушыға сәйкес деңгейде тапсырмалар беріледі. Бұл әдіс әрбір оқушының жеке білім деңгейін анықтауға және оған сәйкес тапсырма беруге мүмкіндік береді. Математика сабағында деңгейлік тапсырмалар оқушылардың білімін жетілдіріп, өз мүмкіндіктерін дамытуға септігін тигізеді.

❖ **Сын тұрғысынан ойлау.**

Сын тұрғысынан ойлау әдісі оқушылардың алған білімін нақты өмірмен байланыстырып, сыни тұрғыдан талдауға бағытталған. Бұл әдіс оқушылардың ақпаратты өңдеуде, шешім қабылдауда, қорытынды жасау кезінде сын тұрғысынан ойлау дағдыларын дамытуға

мүмкіндік береді. Математика сабағында осы әдісті қолдану арқылы оқушылар есептерді шешуде әртүрлі тәсілдер мен әдістерді қолдануға үйренеді.

❖ Жоба әдісі.

Жоба әдісі оқушылардың өз бетімен жұмыс істеуіне мүмкіндік береді. Мұғалім тапсырманы беріп, оқушыларға оның шешімін тапқаннан кейін, жобаны қорғау қажет екенін түсіндіреді. Математика пәнінде жобалар әртүрлі есептерді шешу, математикалық концепцияларды зерттеу, нақты өмірде қолдану жолдарын табу арқылы жүзеге асырылады. Жоба әдісі оқушылардың математикалық ойлауын кеңейтеді, шығармашылық қабілеттерін арттырады.

❖ Кейс әдісі.

Кейс әдісі нақты өмірлік жағдайларды талдауға негізделген. Оқушыларға нақты математикалық мәселе ұсынылады, және олар осы мәселені шешу үшін қажетті есептерді шығарып, нақты шешім ұсынады. Кейс әдісі оқушыларды проблемаларды нақты өмірмен байланыстыруға және оның шешімдерін ойластыруға бағыттайды.

Жаңаша әдістердің артықшылықтары

1. Оқушылардың қызығушылығын арттыру

Жаңаша әдіс-тәсілдер оқушылардың сабақты қызығушылықпен тыңдауына, өз ойларын ашық айтуына мүмкіндік береді. Бұл әдістер арқылы оқушылардың пәнге деген қызығушылығы артады, әрі олар өз білімін толықтырып, тереңдетуге мүмкіндік алады.

2. Шығармашылық қабілеттерін дамыту

Жаңаша әдістер оқушыларды өз бетінше ойлауға, тапсырмаларды шешуде шығармашылық тәсілдерді қолдануға үйретеді. Бұл математика сабағында жаңа идеялар мен шешімдер ұсынуға ықпал етеді.

3. Оқушылардың логикалық ойлауын дамыту

Математика пәні логикалық ойлау мен жүйелі ойлауды дамытудың ең тиімді құралы болып табылады. Жаңаша әдіс-тәсілдер арқылы оқушылар өз ойларын дұрыс құрылымдауға, есептерді тез әрі тиімді шешуге үйренеді.

4. Әлеуметтік дағдылардың дамуы

Топтық және жұптық жұмыстар арқылы оқушылар әлеуметтік дағдыларын дамытады. Олар бір-бірімен пікір алмасып, өз шешімдерін қорғап, топтық тапсырмаларды орындау кезінде ынтымақтастық пен жауапкершілікті сезінеді.

Математика сабағын жаңаша әдіс-тәсілдермен оқыту — білім беру үдерісінің тиімділігін арттыратын, оқушылардың қызығушылығын оятатын, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытатын маңызды қадам. Бұл әдістер оқушылардың тек қана математикалық білімін емес, сонымен қатар логикалық ойлауын, әлеуметтік дағдыларын, сыни тұрғыдан ойлау қабілеттерін де дамытуға бағытталған. Әрбір оқушыға өзіне тән әдіс-тәсілмен білім беру, оны үнемі жаңартып отыру, сабақтың тиімділігін арттырады және оқушылардың математика пәніне деген қызығушылығын нығайтады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Байқадамова, Ш. Б. (2021). Жаңаша оқыту әдістері және олардың тиімділігі. Алматы: Білім.
2. Жармұхамедов, Ә. (2019). Математика пәнін оқытудың инновациялық әдістері. Астана: Қайнар.
3. Тұрсынова, Г. Т. (2020). Интерактивті оқыту әдістері: Математика пәні бойынша. Қарағанды: ҚарУ.
4. Құралбекова, С. М. (2021). Қазіргі заманғы білім беру: әдіс-тәсілдер мен технологиялар. Алматы: Мектеп.
5. Мусаев, Е. (2018). Математика сабағында шығармашылықты дамыту әдістері. Астана: Дәуір.

ОҚУШЫЛАРҒА БИОЛОГИЯ САБАҒЫНДА БОТАНИКА ТАҚЫРЫБЫН ТҮСІНДІРУ АРҚЫЛЫ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТАРЫН ЖЕТІЛДІРУДІҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Мәскенова Айнұр Амангелдіқызы
Биология пәні мұғалімі
Абай ауданы білім басқармасы
Семей қаласы білім бөлімі
«Экономикалық лицей» КММ

Қазіргі білім беру жүйесі әлемдік білім кеңістігімен интеграциялануға ұмтылып, оқушыларды функционалдық сауаттылыққа тәрбиелеуді маңызды бағыт ретінде қабылдады. Оқушылардың функционалдық сауаттылығы — бұл олардың нақты өмірде өз білімдерін, дағдыларын тиімді пайдалану, шешімдер қабылдау, өз ойын жеткізу және сыни тұрғыдан ойлау қабілетін дамытуға бағытталған білім жүйесінің бір бөлігі. Биология пәні оқушыларға тек табиғатты танып-білуді ғана үйретпейді, сонымен қатар оларды экологиялық мәселелер, денсаулық сақтау, биотехнология туралы ойлануға итермелейді.

Биология сабағында функционалдық сауаттылықты дамыту оқушылардың тек пән бойынша білімін ғана емес, сонымен бірге олардың әлеуметтік, экологиялық және ғылыми тұрғыдан сауатты болуын қамтамасыз етеді. Айта кетейік, ботаника — биология бөлімінің негізі және ол өсімдіктерді зерттейтін биология бөлімінің бір саласы. Ол өсімдіктердің құрылымы, өмір сүру процестері, даму заңдылықтары, таралуы мен экологиясы сияқты маңызды мәселелерді қамтиды. Ботаника ғылымы өсімдіктер әлемін жан-жақты зерттеу арқылы тірі ағзалардың өмір сүру ортасын, олардың бір-бірімен және қоршаған ортамен байланысын түсінуге мүмкіндік береді. Ботаника бөлімінің негізгі мақсаты — өсімдіктерді зерттеу арқылы табиғаттағы заңдылықтарды, биологиялық үдерістерді анықтап, экологиялық және ауылшаруашылық проблемаларды шешуге көмектесу. Бұл ғылымның адам өміріндегі маңызы зор, өйткені өсімдіктер табиғаттың негізгі тіршілік көзі болып табылады, олар ауа, су, тамақ, жануарлар мен адамға қажетті көптеген заттармен қамтамасыз етеді.

Ботаника бөлімінің негізгі тармақтары

1. Өсімдіктердің морфологиясы.

Морфология өсімдіктердің сыртқы құрылымын зерттейді. Бұл бөлімде өсімдіктердің мүшелері (тамыр, сабақ, жапырақ, гүлдер, тұқымдар) мен олардың функциялары қарастырылады. Морфология өсімдіктердің бейімделу ерекшеліктері мен өмір сүру ортасына тәуелділігін түсінуге мүмкіндік береді[1,5].

2. Өсімдіктердің анатомиясы.

Анатомия өсімдіктердің ішкі құрылымын зерттейді, яғни олардың ұлпалары мен клеткаларының құрылысы мен қызметін анықтайды. Бұл бөлімде өсімдіктердің тыныс алу, фотосинтез, су мен қоректік заттарды тасымалдау сияқты процестердің қалай жүзеге асатыны қарастырылады.

3. Өсімдіктердің физиологиясы.

Физиология бөлімі өсімдіктердің өмірлік процестерін зерттейді, атап айтқанда олардың тыныс алу, фотосинтез, транспирация, қоректену және өсу үдерістерін. Бұл бөлімде өсімдіктердің әртүрлі экологиялық жағдайларға бейімделу механизмдері зерттеледі[2,11].

4. Өсімдіктердің экологиясы.

Экология бөлімі өсімдіктердің қоршаған ортадағы рөлі мен олардың бір-бірімен және жануарлармен өзара қарым-қатынасын зерттейді. Бұл бөлімде экологиялық жүйелер, өсімдіктердің табиғи ортадағы орны мен олардың экологиялық жағдайларға әсері қарастырылады[3,7].

5. Өсімдіктердің таксономиясы.

Таксономия өсімдіктердің түрлерін, туыстарын, отбасыларын, кластарын және т.б. жүйелеумен айналысады. Бұл ғылым өсімдіктерді жіктеу, олардың таксономиялық санаттарға бөлінуін анықтау, өсімдіктердің әртүрлі түрлері мен топтарын сипаттау мақсатында қолданылатын классификация әдістерін зерттейді[4,12].

6. Генетика және өсімдік селекциясы.

Бұл бөлім өсімдіктердің генетикалық құрылымын зерттейді. Генетика өсімдіктердің тұқым қуалаушылық қасиеттерін, генетикалық вариацияларды және олардың жаңа сорттарын шығару жолдарын анықтайды. Өсімдік селекциясы ауылшаруашылығында жаңа өнімді және тұрақты өсімдіктердің түрлерін алу мақсатында өсімдіктердің генетикалық қасиеттерін пайдаланады.

7. Ботаникалық география.

Ботаникалық география өсімдіктердің таралуын зерттейді. Бұл бөлімде өсімдіктердің әртүрлі климаттық аймақтарда қалай таралатыны, олардың экологиялық ерекшеліктері мен табиғи жағдайларға бейімделуі зерттеледі[5,3].

Ботаниканың маңызы мен қолданылуы

Ботаника ауылшаруашылық дақылдарын өсіруде, олардың ауруларынан қорғауда және өнімділігін арттыруда маңызды рөл атқарады. Өсімдіктердің физиологиясы мен генетикасын зерттеу арқылы жаңа, дәнді дақылдардың түрлерін шығаруға мүмкіндік туады. Селекция әдістері ауылшаруашылығында өнімділікті арттыру үшін кеңінен қолданылады. Өсімдіктердің экологиясын зерттеу табиғаттағы экологиялық тепе-теңдікті сақтауға көмектеседі. Өсімдіктер табиғаттың биоалуантүрлілігін қамтамасыз ететін маңызды элементтер болып табылады, сондықтан олардың экологиялық рөлін түсіну табиғатты қорғау мен қоршаған ортаны сақтау үшін маңызды. Кейбір өсімдіктер дәрілік мақсатта қолданылады. Ботаника өсімдіктердің құрамындағы белсенді заттарды зерттейді, бұл адам денсаулығына пайдалы әсер ететін дәрілік шөптер мен өсімдіктерді анықтауға мүмкіндік береді. Ботаника өсімдіктердің табиғи ортаны қорғаудағы маңызды рөлін анықтайды. Олар ауаны тазартуда, топырақтың эрозиясын болдырмауда және климаттық өзгерістерді реттеуде маңызды қызмет атқарады. Сонымен қатар, ормандар мен жасыл желектердің экожүйедегі орны ерекше. Ботаника — биологияның маңызды бөлімдерінің бірі болып табылады және өсімдіктер әлемін терең зерттеу арқылы адамның табиғатпен үйлесімді қарым-қатынасын жақсартуға мүмкіндік береді. Оның пән ретінде тереңдетіле оқытылуы оқушыларды табиғаттың тірі компоненттері мен олардың экологиясымен таныстырып, өсімдіктердің адам өміріндегі маңызы туралы түсінік қалыптастыруға ықпал етеді. Сонымен қатар, ботаника ғылымы ауылшаруашылығында, экологияда, медициналық зерттеулерде, сондай-ақ табиғатты қорғау саласында қолданылатын көптеген практикалық маңызды шешімдер ұсынады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Мақсұтов, Б. А. (2020). Ботаника негіздері. Алматы: Мектеп.
2. Құдабаева, Л. М. (2019). Өсімдіктер анатомиясы мен морфологиясы. Астана: Қайнар.
3. Жақсылықов, Н. Б. (2021). Ботаника және экология. Қарағанды: ҚарУ.
4. Әбілова, С. Т. (2022). Өсімдіктердің физиологиясы мен экологиясы. Алматы: Қазақ университеті.
5. Ахметова, С. М. (2020). Биология пәнінде функционалдық сауаттылықты дамыту әдістері. Алматы: Мектеп.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПОДДЕРЖКА УЧАЩИХСЯ ШКОЛ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Тулёуова Жанна Жёнысовна

педагог - психолог

КГУ «Кара -Мурзинская основная школа»

отдела образования Бескарагайского района

управления образования области Абай

В современных условиях, когда образовательные процессы и требования к ученикам становятся всё более сложными и многогранными, психолого-педагогическая поддержка учащихся играет ключевую роль в их всестороннем развитии. Она направлена на помощь в преодолении трудностей обучения и личностного роста, а также на улучшение общего психоэмоционального состояния учеников. Важность психолого-педагогической поддержки возрастает в условиях цифровизации образования, с учетом социальных, культурных и

экономических изменений, а также влияния пандемии COVID-19. Психолого-педагогическая поддержка представляет собой систему психологических, педагогических и организационных мер, направленных на создание оптимальных условий для развития учащихся, их социальной адаптации и успешного обучения. Основная цель поддержки — это помощь учащимся в решении проблем, связанных с личностным развитием, обучением, социализацией и адаптацией в образовательной среде. Психолого-педагогическая поддержка должна ориентироваться на следующие ключевые задачи:

1. Психологическая поддержка — помощь в эмоциональной стабилизации учащихся, помощь в разрешении внутреннего конфликта, развитие уверенности в себе и позитивного отношения к обучению.
2. Педагогическая поддержка — разработка индивидуальных образовательных траекторий, помощь в преодолении учебных трудностей, адаптация к изменениям учебного процесса.
3. Социальная поддержка — помощь в адаптации в коллективе, налаживание контактов с окружающими, формирование навыков взаимодействия в социальной среде[1,5].

Формы психолого-педагогической поддержки

Психолого-педагогическая поддержка в образовательных учреждениях может быть реализована в различных формах:

1. Индивидуальное консультирование — психологи и педагоги проводят беседы с учащимися, помогая им справиться с личными переживаниями, трудностями в учебе, отношениях с одноклассниками.
2. Групповые занятия — проведение тренингов, развивающих групповых упражнений и мероприятий, направленных на развитие социально-психологических навыков.
3. Классовые и школьные мероприятия — проведение тематических лекций, семинаров и мастер-классов, которые могут быть направлены на улучшение атмосферы в классе и на развитие эмоциональной сферы учащихся[2,4].

4. Образовательные программы, нацеленные на развитие психоэмоциональных навыков — внедрение программ, направленных на стрессоустойчивость, эмоциональное регулирование, развитие коммуникативных навыков.

5. Сетевое взаимодействие с родителями — активная работа с родителями, направленная на улучшение взаимодействия между семьей и школой, помощь в воспитании и развитии ребенка[3,5].

Современные школьники сталкиваются с различными трудностями, которые требуют индивидуального подхода и поддержки со стороны педагогов и психологов. Некоторые из них включают:

1. Высокая нагрузка и стрессы — учащиеся часто испытывают давление из-за высокой учебной нагрузки, стремления к успеху и ожиданий родителей, что может приводить к эмоциональному выгоранию, депрессиям и другим психологическим проблемам.

2. Проблемы адаптации — переход из начальной школы в старшие классы или из школы в университет может сопровождаться психологическими трудностями, связанными с новыми социальными и учебными требованиями.

3. Социальная изоляция и интернет-зависимость — в условиях удаленного обучения и широкого использования интернета учащиеся могут сталкиваться с проблемами социальной изоляции, снижением коммуникативных навыков и развитием зависимости от виртуального мира.

4. Проблемы в отношениях с сверстниками — многие школьники испытывают трудности в общении с одноклассниками, что может проявляться в виде буллинга, неуверенности и стеснительности.

Учителя и школьные психологи играют ключевую роль в психолого-педагогической поддержке учащихся. Учителя создают комфортную атмосферу в классе, используют индивидуальные подходы к каждому ученику и помогают ему справляться с трудностями. Школьные психологи активно помогают учащимся через консультации, тренинги, проведение групповых и индивидуальных занятий, а также через работу с родителями.

Кроме того, важно, чтобы все сотрудники образовательного учреждения (педагоги, психологи, социальные работники) работали в тесном взаимодействии, обеспечивая комплексную поддержку и вовлекая в процесс родителей и самих учеников[4,17].

Современные реалии образовательного процесса предъявляют новые требования к психолого-педагогической поддержке. С учетом быстро меняющихся технологий и образовательных стандартов важно разрабатывать и внедрять новые подходы к психологическому сопровождению учащихся. Это может включать использование цифровых платформ для онлайн-консультирования, создание программ по развитию эмоционального интеллекта и обучению стрессоустойчивости, а также развитие креативных методов работы с учащимися. Психолого-педагогическая поддержка учащихся в современных условиях является неотъемлемой частью образовательного процесса, способствующей созданию здоровой и продуктивной образовательной среды. Эффективная поддержка помогает ученикам справляться с трудностями, развиваться личностно и социально, а также успешно адаптироваться в учебной и социальной среде. Для этого необходимо комплексное сотрудничество всех участников образовательного процесса, использование новых методик и технологий, а также внимание к индивидуальным потребностям каждого ученика.

Использованная литература:

1. Антонова, Л. В., & Шмидт, С. Н. (2020). Психолого-педагогическая поддержка школьников: теория и практика. Москва: Просвещение.
2. Иванова, А. С. (2021). Современные методы психолого-педагогической работы с детьми в школе. Санкт-Петербург: Речь.
3. Дьякова, Т. В., & Кузнецова, Е. И. (2022). Психологическое сопровождение образования: новые подходы и практики. Казань: Издательство Казанского университета.
4. Лаврова, Т. И. (2020). Психологическая помощь учащимся в образовательных учреждениях. Москва: ВЛАДОС.

ХИМИЯ ПӘНІН ОҚЫТУДА АҚПАРАТТЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ЖАҢАША БАҒЫТТА ҚОЛДАНУ

Какибаева Индира Аскаровна
химия пәнінің мұғалімі, педагог-эксперт
Семей қаласы «№50 IT мектеп»
Абай облысының білім басқармасы

Қазіргі уақытта білім беру жүйесінде ақпараттық технологиялардың қолданылуы өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Бұл тұрғыда химия пәнін оқытуда ақпараттық технологияларды пайдалану – білім беру сапасын арттыруға, оқушылардың қызығушылығын оятуға, сабақтың тиімділігін көтеруге мүмкіндік береді. Ақпараттық технологиялар жаңа мүмкіндіктер туғызып, дәстүрлі оқыту әдістеріне қосымша бірқатар инновациялық тәсілдер ұсынады. Мұндай тәсілдер арқылы оқушылардың теориялық білімдерін практикамен ұштастыру, пәнге деген қызығушылықтарын арттыру және шығармашылық қабілеттерін дамытуға жол ашылады. Ақпараттық технологиялар (АТ) білім беру саласына көптеген оң өзгерістер әкелді. Олар химия пәні бойынша әртүрлі жаңа әдіс-тәсілдер мен құралдарды пайдалану мүмкіндігін береді. Олардың ішінде, электрондық оқулықтар мен виртуалды зертханалардың мүмкіндігі зор. Химия пәнін оқытуда электрондық оқулықтар мен виртуалды зертханалар оқушыларға химиялық тәжірибелерді қауіпсіз әрі қолжетімді түрде орындауға мүмкіндік береді. Виртуалды зертханаларда химиялық реакцияларды зерттеу, түрлі қосылыстардың қасиеттерін зерттеу және олардың арасындағы байланыстарды түсіну жеңілдетіледі. Интерактивті тақта химия сабағында қолданылатын жаңа құралдардың бірі болып табылады. Оқушылар теориялық материалды визуалды түрде қабылдап, тәжірибелер мен реакцияларды көзбен көре алады. Мультимедиялық материалдар (бейнемазмұн, анимациялар, модельдер) химияның күрделі ұғымдарын түсінуге көмектеседі. Онлайн ресурстар, электрондық оқулықтар, білім беру порталдары мен бағдарламалар оқушыларға химия пәні бойынша тапсырмаларды орындау және өз бетімен оқып үйрену үшін көптеген мүмкіндіктер ұсынады. Оқушылар виртуалды сабақтарға қатысып, түрлі тапсырмаларды орындау арқылы білімдерін кеңейтеді. Химиялық реакцияларды, молекулалардың құрылымын және олардың әрекеттесуін түсіну үшін химия пәнінде арнайы моделдер мен симуляторларды пайдалану тиімді. Бұл құралдар химиялық процестерді зерттеуге және оларды оқушыларға жеңіл түсіндіруге көмектеседі[1,17].

Ақпараттық технологияларды қолданудың химия пәнін оқытуда көптеген артықшылықтары бар. Оқушылардың қызығушылығын арттырады. Визуалды құралдар мен бейнемазмұн оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады. Олар күрделі химиялық процестерді анимация арқылы көріп, түсінуі жеңілдейді. Бұл, өз кезегінде, олардың білім деңгейін жақсартады. Ақпараттық технологиялар қашықтықтан оқыту әдістерін қолданысқа енгізуге мүмкіндік береді. Әсіресе пандемия жағдайында оқушыларға химия пәнін үйде оқып-үйрену мүмкіндігі туындайды. Онлайн платформалар мен ресурстар оқушыларға өздерінің оқу процесін еркін жоспарлауға мүмкіндік береді. Жеке оқыту траекторияларын құру да қажет. Әрбір оқушының білім деңгейі мен мүмкіндігі әртүрлі болғандықтан, ақпараттық технологиялар арқылы жеке оқыту траекториялары қалыптасады. Бұл оқушылардың өз бетімен жұмыс істеуін, өзін-өзі бағалауын және өз білімдерін бақылауын жеңілдетеді[2,15].

Ақпараттық технологиялар қолданудың арқасында химия сабағында әртүрлі оқу әдістері мен тәсілдері біріктіріле алады. Оқытушы дәстүрлі түсіндіру әдістерін, тәжірибелер мен интерактивті тапсырмаларды, ойын элементтерін қосып, сабақтың мазмұнын жан-жақты қызықты ете алады[3,56].

Ақпараттық технологияларды қолданудың кейбір әдіс-тәсілдеріне тоқтала кетейік:

❖ **Онлайн химия эксперименттері.**

Интернет арқылы әртүрлі химиялық эксперименттер мен реакцияларды модельдеу, зертханалық жұмыстарды виртуалды түрде жүргізу. Мысалы, Google Classroom немесе Moodle платформаларында тапсырмалар мен тәжірибелер жүргізуге болады.

❖ **Мультимедиялық презентациялар.**

PowerPoint, Prezi сияқты бағдарламалар арқылы оқытушы химия пәнінен әртүрлі тақырыптар бойынша презентациялар құрастырып, оқу материалын көрнекі түрде ұсына алады.

❖ **Смартфондар мен планшеттерді қолдану.**

Әрбір оқушының қолында смартфон немесе планшет болса, химияға қатысты әртүрлі қосымшалар мен бағдарламалар арқылы тәжірибелерді орындауға, химиялық элементтер мен қосылыстар туралы ақпарат алуға болады.

❖ **Виртуалды зертханалар мен симуляторлар.**

ChemCollective, PhET Interactive Simulations сияқты платформалар арқылы оқушылар химия пәнін тереңірек түсініп, тәжірибелерді орындауға мүмкіндік алады[4,12].

Ақпараттық технологияларды химия пәнін оқытуда пайдалану оқушылардың білім алу процесін жетілдіруге, пәнге деген қызығушылығын арттыруға және химия ғылымы бойынша терең білім алуға мүмкіндік береді. Бұл әдістерді қолдану арқылы оқушылар тәжірибелік дағдыларын жақсартып, химиялық процестерді теориямен байланыстырған кезде толық түсінік алады. Сондықтан мектептерде ақпараттық технологияларды тиімді қолдану өте маңызды және бұл үрдіс қазіргі білім беру жүйесінің қажетті бөлігі болып табылады.

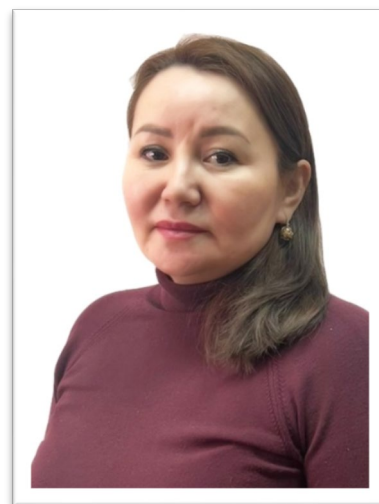

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ермекова, А. М. (2021). Ақпараттық технологиялар химияны оқытуда. Алматы: Атамұра.
2. Химия пәнін оқытудың әдіснамалық негіздері / Под ред. С. Н. Сергеева. (2019). Москва: Высшая школа.
3. Көшекбаев, Н. Қ., & Мусин, М. К. (2020). Ақпараттық технологиялар және педагогика. Астана: ҚазАқпарат.
4. Шмидт, И. С., & Зиновьева, Л. Г. (2018). Инновационные методы в обучении химии. Санкт-Петербург: Лань.

ОҚУШЫЛАРДЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ БІЛІМ МЕН ЖАНАШЫРЛЫҚҚА ТӘРБИЕЛЕУ – ХИМИЯ ПӘНІНІҢ ӨЗЕКТІ САЛАСЫМЕН ТІКЕЛЕЙ БАЙЛАНЫСТЫ

Сериккулова Гулнар Сериккулқызы
химия пәні мұғалімі
№23 жалпы орта білім беретін мектебі
Семей қаласының білім бөлімі

Абай облысының мектеп, гимназия, лицейлерінде экологиялық мәдениетті дамыту мақсатында биылғы 2024-2025 оқу жылы да және одан да бұрын еліміз бойынша іске асырылып жатқан жалпыадамзаттық және ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген ұрпақ тәрбиелеу мақсатында көптеген игі істер атқарылды. «Біртұтас тәрбие» бағдарламасы негізінде «Таза аула», «Жасыл мектеп», «Эковолонтерлер», «Экологиялық мониторинг», «Экологиялық туризм», «Үнемді тұтыну», «Қалдық заттарға екінші өмір сыйла» сынды әлеуметтік жобаларын іске асыру арқылы оқушылар бойында экологиялық сана қалыптастыру жұмыстары тұрақты жүргізілуде. Бұл жұмыстардан біздің мектеп те қалыс қалмай, атсалысуда.

Экология мен химия ғылымдары бір-бірімен тығыз байланысты, өйткені химия табиғаттағы барлық процестерді түсіну үшін маңызды рөл атқарады, ал экология бұл процестердің әсерлерін зерттейді. Химияның экологияға әсері – бұл қоршаған ортадағы заттардың алмасуы, химиялық реакциялар мен олардың экологиялық жүйелерге тигізетін әсерлері арқылы көрінеді. Химия экологияның маңызды аспектілерінің бірі болып табылады, өйткені экологиялық жүйелердегі биотикалық және абиотикалық факторлар арасындағы химиялық байланыстар табиғаттағы көптеген процестерді басқаруға ықпал етеді. Химиялық заттар, мысалы, табиғи және жасанды пестицидтер, тыңайтқыштар мен ауыр металдар экологиялық тепе-теңдікті бұзуы мүмкін. Химиялық заттардың токсикологиясы және олардың организмдерге әсері экология ғылымының маңызды саласы болып табылады. Сонымен қатар, ауадағы, судағы және топырақтағы химиялық заттардың деңгейі экологиялық жағдайға ықпал етеді[1,26].

Химиялық ластану – экологияның маңызды мәселелерінің бірі. Адамның іс-әрекеттері нәтижесінде табиғатқа химиялық заттар – ауыр металдар, пестицидтер, тыңайтқыштар, синтетикалық химиялық қосылыстар – таралуы мүмкін. Бұл заттар қоршаған ортаға теріс әсер етіп, биоалуантүрлілікті төмендетіп, экологиялық тепе-теңдікті бұзады. Мысалы, агрохимикаттар мен өнеркәсіптік қалдықтар су көздеріне түсіп, су экосистемаларының бүлінуіне себеп болады. Химиялық ластанудың ұзақ мерзімді әсері экожүйелердің орнықтылығына кері әсерін тигізеді. Химияның экологиядағы рөлі тек қана ластануды зерттеумен шектелмейді, сондай-ақ экологиялық дағдарыстарды болжау және олардың алдын алу үшін химиялық тәсілдер қолданылады. Мысалы, ауадағы көмірқышқыл газының артуы, жаһандық жылыну мен климат өзгерісі химиялық процестермен тығыз байланысты. Бұл жағдайда химия табиғаттағы көміртек циклін зерттеу арқылы, сондай-ақ көмірқышқыл газының табиғи және антропогендік көздерін анықтау арқылы климаттық өзгерістерге ықпал ететін процестерді бақылауға алады. Экологиялық химия – қоршаған ортаны қорғау және басқару саласындағы маңызды бағыттардың бірі. Бұл сала экологиялық жүйелердегі химиялық заттардың таралуын, әсерлерін және оларды бақылауды зерттейді. Экологиялық химияның негізгі міндеттері – табиғи және антропогендік көздерден қоршаған ортаға түсетін химиялық заттарды бақылау, оларды анықтау, және осы заттардың экосистемалар мен адам өміріне әсерін зерттеу[2,5].

Қоршаған ортаны қорғау үшін экология мен химияның өзара байланысын зерттеу маңызды. Химия табиғаттағы барлық процестердің негізінде жатса, экология осы процестердің нәтижелерін зерттейді. Тек осы екі ғылымның тығыз байланысы арқылы ғана

біз қоршаған ортадағы тепе-теңдікті сақтап, табиғатқа тигізетін теріс әсерлерді азайта аламыз. Экологиялық дағдарыс – бұл қазіргі әлемнің ең өзекті мәселелерінің бірі. Климат өзгерістері, табиғи ресурстардың сарқылуы, биологиялық әртүрліліктің жоғалуы, табиғатқа зиянды әсер ететін өндіріс және тұрмыс қалдықтарының көбейуі – бұл адамзаттың болашағына қауіп төндіретін проблемалар. Осы жағдайда экологиялық білім мен жанашырлық тәрбиесі маңызды рөл атқарады. Оқушыларға табиғатқа құрметпен қарауды, қоршаған ортаны қорғауды үйрету – тек жеке адамның ғана емес, бүкіл қоғамның, тіпті бүкіл планетаның амандығы үшін маңызды[3,71].

Экологиялық білім мен табиғатқа деген жанашырлықтың маңызы

Экологиялық білім – бұл адамзаттың табиғатпен өзара әрекеттесуін терең түсінуін қалыптастыратын білім түрі. Ол адамды табиғаттың заңдылықтарымен таныстырып қана қоймай, оған жауапкершілікпен қарауға үйретеді. Экологиялық жанашырлық – табиғатқа деген терең сүйіспеншілік пен оны қорғауға деген ұмтылыс. Осы жанашырлықтың негізінде экологиялық мәселелерге бейжай қарамайтын қоғамды қалыптастыру міндеті тұр[4,27].

Әлемнің көптеген елдерінде экологиялық проблемаларға ерекше көңіл бөлініп, мектеп бағдарламаларына экология және қоршаған ортаны қорғау пәндерін енгізу кеңінен қолданысқа енгізілуде. Осы орайда, экологиялық білім беру мен жанашырлыққа тәрбиелеу – бұл тек жеке тұлғаның ғана емес, бүкіл қоғамның экологиялық мәдениетін арттырудың негізі болып табылады[5,11].

Оқушыларды экологиялық білім мен жанашырлыққа тәрбиелеу әдістері

Оқушыларға табиғатқа деген жанашырлықты үйретудің ең тиімді тәсілдерінің бірі – олардың табиғатпен тікелей байланысын орнату. Бұл үшін экологиялық зерттеулер, табиғатқа шығып зерттеу жұмыстары, табиғатты қорғау бойынша іс-шаралар ұйымдастыру қажет. Мысалы, орманға ағаш отырғызу, су көздерін тазарту жұмыстарын жүргізу, табиғат аясында білім беру жобалары өте тиімді. Оқушыларды экологиялық жобаларға қатыстыру олардың белсенділігін арттырады. Мысалы, мектептерде экологиялық айлықтар, тазалық күндері, экологиялық конференциялар мен семинарлар ұйымдастыру арқылы оқушыларды экологиялық проблемаларға назар аударуға шақыруға болады. Оқушыларды экологиялық мәселелер туралы көпшілік алдында сөйлесуге үйрету олардың белсенді азаматтық позициясын қалыптастырады[6,5].

Экологиялық форумдар мен дебаттар ұйымдастыру, табиғатты қорғау мәселелері бойынша пікірталастар өткізу оқушылардың шығармашылық ойлау қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Оқушыларға қоршаған ортаға қатысты дағдыларды үйрету, яғни қалдықтарды дұрыс өңдеу, суды үнемдеу, энергияны тиімді пайдалану, қайта өңдеу мен қайта пайдалану мәдениетін қалыптастыру өте маңызды. Бұл дағдылар олардың өмірінде тұрақты экологиялық мінез-құлықты қалыптастыруға ықпал етеді. Оқушылар экологиялық мәселелерге тереңірек үңіліп, табиғатқа ұқыптылықпен қарауды үйренеді. Олар табиғаттың бір бөлігі екенін түсініп, оның сақталуына өз үлестерін қосуға дайын болады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Сулейменова, А. Ж. (2018). Экологиялық білім мен тәрбие: теория және практика. Алматы: Қазақ университеті.
2. Кенжебекова, Б. М. (2020). Табиғат қорғау және экологиялық тәрбие. Астана: Нұр-Сұлтан.
3. Задаева, И. В., & Михайлов, С. А. (2019). Экология және адам: әлеуметтік-экологиялық аспектілер. Санкт-Петербург: Лань.
4. Ермакова, Н. А. Экология және химия: табиғаттың сақталуы мен басқару жолдары. – Алматы: Ғылым, 2019.
5. Козлов, В. П. Экологиялық химия. – Мәскеу: Наука, 2018.
6. Иванова, А. В. Қоршаған ортаға химиялық заттардың әсері: экологиялық зерттеулер. – Санкт-Петербург: Химия, 2020.

ХИМИЯ САБАҒЫНДА ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУ ТАПСЫРМАЛАРЫНЫҢ ОҚУШЫНЫҢ БІЛІМ, БІЛІК DAҒДЫЛАРЫН АРТТЫРУДАҒЫ МАҢЫЗЫ

Кабдолданова Айнур Турсынбековна
химия пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші

Абай облысы білім басқармасы

Аягөз аудандық білім бөлімінің

«Шынқожа батыр атындағы ЖОББМ» КММ

Химия пәні оқушылардың ғылыми дүниетанымын қалыптастыруға, логикалық ойлау қабілетін дамытуға, табиғаттың химиялық процестерін түсінуге бағытталған. Химия сабақтарында оқушылардың білім, білік дағдыларын арттыру үшін әртүрлі бағалау түрлері қолданылуы керек. Соның ішінде, қалыптастырушы бағалау тапсырмаларының маңызы ерекше. Қалыптастырушы бағалау – оқушының білімін тексеру және оны дамытудың нәтижесін бақылау арқылы білім беру процесін жетілдірудің бір тәсілі. Бұл бағалау түрі оқушының оқу жетістіктерін дамытуға бағытталған, мұнда басты назар оқушының күшті және әлсіз тұстарын анықтауға, оқытуды жетілдіруге қойылады. Қалыптастырушы бағалау тапсырмалары оқушының білімін анықтау және оны нақты тапсырмалар арқылы дамыту үшін пайдаланылады. Химия сабағында қалыптастырушы бағалау тапсырмаларының әртүрлі түрлері қолданылады, олар оқушылардың химиялық білімін тексеріп, практикалық дағдыларын арттыруға мүмкіндік береді. Қалыптастырушы бағалау тапсырмалары келесідей болуы мүмкін:

- Сұрақтар мен тест тапсырмалары: Оқушылардың теориялық білімін тексеру үшін сұрақтар мен қысқа жауаптар түріндегі тесттер қолданылады. Бұл әдіс оқушының түсінігін тексеріп, қажетті түзетулер енгізуге мүмкіндік береді.
- Практикалық жұмыстар: Химия сабағында оқушыларға тәжірибелер жүргізу тапсырмалары беріледі. Бұл тапсырмалар оқушының тәжірибелік дағдыларын дамытуға көмектеседі.
- Дебаттар мен талқылаулар: Оқушылардың химиялық құбылыстарды түсіну және олардың тұрмыстағы маңызы туралы пікірлерін білдіруі үшін талқылау сабақтары ұйымдастырылады.
- Рефераттар мен презентациялар: Оқушыларға белгілі бір тақырып бойынша реферат жазу немесе презентация дайындау тапсырмалары беріледі. Бұл тапсырмалар химиялық білімді тереңірек меңгеруге, зерттеу дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді[1,18].

Қалыптастырушы бағалау тапсырмаларының оқушының білім, білік дағдыларын арттырудағы маңызы зор. Қалыптастырушы бағалау тапсырмалары оқушылардың химия пәніндегі білімдерін тереңдетуге және дағдыларын дамытуға үлкен ықпал етеді. Бұл бағалаудың артықшылықтары:

- ❖ Оқушының өз білімін бағалауға мүмкіндігі: Қалыптастырушы бағалау тапсырмалары оқушыға өзінің күшті және әлсіз тұстарын бағалауға мүмкіндік береді. Бұл өз кезегінде оқу процесіне деген жауапкершілікті арттырады.
- ❖ Жеке даму мүмкіндіктері: Қалыптастырушы бағалау тапсырмаларының негізінде әр оқушының жеке даму траекториясы анықталады. Оқушы өзінің білім деңгейін жақсартуға бағытталған нақты әрекеттер жасай алады[2,15].
- ❖ Оқушының дағдыларын дамыту: Химия сабағындағы практикалық жұмыстар мен тест тапсырмалары оқушының практикалық дағдыларын арттыруға мүмкіндік береді. Химиялық процестер мен заңдарды түсіну үшін оқу барысында алған теориялық білімді нақты өмірде қолдану маңызды[3,17].

❖ Үйренуді жақсарту: Оқушы өзінің білімін және дағдыларын түсініп, қай жерлерде қателіктер жібергенін біледі, бұл оқыту процесінің тиімділігін арттырады.

Есеп және тапсырмаларды қолдану арқылы білім мен дағдыларды арттыруларына да мән беру керек. Химия сабағында есептер мен тапсырмаларды қолдану оқушының аналитикалық ойлау қабілетін дамытуға және химиялық құбылыстарды түсінуге көмектеседі. Мысалы:

Сандық есептер: Химиялық есептер оқушының математикалық дағдыларын, логикалық ойлау қабілетін дамытуға ықпал етеді. Бұл есептер арқылы оқушылар химиялық реакциялар мен олардың теңдеулерін дұрыс құрастырып, сандық мәндерді есептей алады.

Теориялық тапсырмалар: Теориялық тапсырмалар арқылы оқушы химиялық заңдар мен ұғымдарды тереңірек түсініп, оларды нақты өмірде қолдану жолдарын үйренеді[4,5].

Мысал 1. 1 моль NaCl мен 1 моль H₂O-ның қатынасын анықтау. Химиялық реакция теңдеуі арқылы, мұндай тапсырмалар оқушының реакциялар арасындағы байланыстарды түсінуге мүмкіндік береді

Мысал 2. Қарапайым химиялық есепті шығару. Мысалы, затың молярлық зат мөлшеріне қатынасты анықтау оқушының химиялық реакцияларды дұрыс теңдестіру дағдыларын арттырады:

Заттың молярлық массасы М зат массасының зат мөлшеріне қатынасына тең шама.

Молярлық масса г/мольмен, яғни граммен алынған мольмен өрнектеледі: $M = m / \nu$.

Мысалы:

$M(H_2) = 2 \text{ г/моль}$;

$M(O_2) = 32 \text{ г/моль}$;

$M(H_2O) = 18 \text{ г/моль}$.

Қалыптастырушы бағалау тапсырмаларының химия сабағында қолданылуы оқушылардың білім, білік және дағдыларын арттыруда маңызды рөл атқарады. Бұл тапсырмалар оқушылардың теориялық білімдерін практикада қолдануға көмектеседі, олардың химияға деген қызығушылығын арттырады және ғылыми ойлау қабілеттерін дамытады. Мұғалімдерге оқушылардың жетістіктерін үнемі бағалап, оқу процесін жетілдіруге бағытталған тапсырмалар беру маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ахметова, Р. М. Химия сабақтарында оқушылардың білім сапасын бағалау. – Алматы: Мектеп, 2017.
2. Ибраимова, Н. К. Қалыптастырушы бағалау: теория және практика. – Астана: Қазақ университеті, 2018.
3. Әбдікәрімова, Ә. Қ. Оқушылардың химия пәнінен білімін бағалау жүйесі. – Шымкент: Шымкент университеті, 2019.
4. Рахматуллина, А. Г. Химияны оқыту әдістемесі. – Мәскеу: Высшая школа, 2020.

ВОКАЛЬНО-ХОРОВАЯ РАБОТА НА УРОКАХ МУЗЫКИ В ШКОЛЕ

Оразбекова Гульдана Жиеншеевна
преподаватель ГККП «Детская школа
Искусств» по классу Вокал
отдела образования по Бескарагайскому району
Управления образования области Абай

Музыка сопровождает человека на протяжении всей жизни, начиная с рождения и до глубокой старости. Она является важной частью человеческой культуры и играет значительную роль в эмоциональном, психо-социальном и даже физическом развитии человека. Музыка оказывает влияние на различные аспекты жизни, начиная от формирования личности до поддержки в трудные моменты жизни. Одним из самых ярких и непосредственных воздействий музыки является её способность вызывать сильные эмоции. Музыка может радовать,

вдохновлять, успокаивать или же наоборот, вызывать грусть, тревогу и боль. В зависимости от жанра и настроения композиции, музыка влияет на психоэмоциональное состояние человека, способствуя снятию стресса, расслаблению или наоборот — мотивируя к активным действиям. Многие психологи утверждают, что музыка помогает человеку выразить чувства и эмоции, которые он не может передать словами. Именно поэтому музыка является важным инструментом в самовыражении и саморегуляции личности. Музыка может быть использована как способ психологической реабилитации, например, в терапии, направленной на снятие стресса и тревожных состояний. Музыка оказывает важное влияние на личностное развитие. Она способствует улучшению памяти, внимания, мышления и творческих способностей. Слушание музыки, а тем более её исполнение, развивает музыкальный слух, чувство ритма, гармонию и эстетику. Особенно важна роль музыки в детском возрасте, когда происходит формирование базовых навыков восприятия и оценки искусства. Для детей и подростков музыка также является источником воспитания нравственных и этических ценностей. Через музыку дети учат ценить труд, дисциплину, уважение к чужому мнению и совместную деятельность. Музыка помогает развить чувство коллективизма, особенно если речь идет о совместных музыкальных активностях, таких как хоровое пение или оркестровая игра. Музыка является важной частью образовательного процесса, способствующей всестороннему развитию школьников. Вокально-хоровая работа на уроках музыки в школе играет ключевую роль в развитии музыкальных способностей учащихся, формировании их чувства ритма, слуха, а также воспитании коллективизма и дисциплины. В данной статье рассматривается значение вокально-хоровой работы, её роль в образовательном процессе, методы и формы работы с детьми в школьном хоре[1,23].

Вокально-хоровая деятельность на уроках музыки способствует комплексному развитию учащихся. Прежде всего, она развивает музыкальный слух, внимание и память, а также помогает детям лучше понимать и чувствовать музыкальные произведения. Хоровое пение способствует формированию у школьников таких качеств, как ответственность, умение работать в коллективе, дисциплинированность[2,15].

Кроме того, хоровое пение имеет терапевтическое воздействие: оно способствует улучшению настроения и снижению стресса у детей, развивает их эмоциональную сферу, помогает в социализации. Важно отметить, что вокально-хоровая работа в школе имеет значительный образовательный потенциал, так как позволяет учащимся не только научиться петь, но и понимать музыкальные произведения, их структуру, гармонию и ритм[3,7].

На уроках музыки используются различные методы и подходы к вокально-хоровой работе. Основными являются:

- Этапы разучивания произведения. Разучивание хорового произведения включает в себя несколько этапов: ознакомление с текстом и музыкой, разучивание отдельных частей, работа над техническими аспектами (тональность, интонация, ритм), объединение голосов и формирование целостного исполнения.
- Групповая работа. Важно, чтобы хоровая работа проводилась не только индивидуально, но и в группе, где каждый учащийся чувствует себя частью коллектива. Это помогает развивать чувство коллективизма, уважение к партнёрам по хору, умение слушать друг друга.
- Вокальная техника. Важной частью работы является обучение правильной вокальной технике. Для этого используется ряд упражнений на дыхание, артикуляцию, развитие голосового аппарата[4,7].
- Использование разных стилей и жанров. Вокально-хоровая работа не должна ограничиваться только классическими произведениями. Включение различных музыкальных жанров, таких как народная музыка, популярные песни, музыкальные произведения различных эпох, помогает расширить музыкальный кругозор учащихся.

Хоровая работа является важным инструментом для развития эмоций и чувства прекрасного. Музыка помогает детям выразить свои эмоции и переживания, а также служит каналом для самовыражения. Вокальное исполнение помогает учащимся научиться концентрироваться на звучании музыки, чувствовать её атмосферу и эмоциональную окраску. Кроме того, хоровая работа помогает развить у школьников такие качества, как чувство ответственности, честность, доброжелательность и терпимость. Работа в хоре способствует формированию командного духа, что крайне важно для социализации школьников. Занятия в школьном хоре оказывают значительное влияние на личностное развитие детей. Хоровая работа формирует у учащихся навыки самовыражения, коммуникабельности и социальной адаптации. Участие в хоровых выступлениях укрепляет уверенность в себе, помогает развить лидерские качества и учит работать в команде. Это важный аспект воспитательной работы, так как хоровая деятельность способствует формированию у детей положительных черт характера, таких как настойчивость, трудолюбие и стремление к успеху. Несмотря на все преимущества хоровой работы, в школе существует ряд проблем, связанных с её реализацией. Одной из основных проблем является нехватка времени для полноценной работы с детьми. Школьные программы зачастую не предусматривают достаточное количество часов для хоровых занятий. Кроме того, не всегда есть возможность для создания полноценного хорового коллектива, так как для этого необходимы ресурсы, такие как инструменты, музыкальные руководители и музыкальные помещения. Для совершенствования вокально-хоровой работы в школе необходимо больше внимания уделять созданию школьных хоров, улучшению условий для занятий музыкой, а также вовлечению детей в различные музыкальные мероприятия и конкурсы. Музыка играет неоценимую роль в жизни человека, влияя на его эмоции, развитие, здоровье и социализацию. Она является мощным инструментом для самовыражения и межличностной коммуникации, а также важным фактором в образовании и воспитании. Музыка помогает людям справляться с трудностями, вдохновляет на творчество и выражение своих чувств, а также служит важным связующим звеном в социальной жизни и культуре.

Использованная литература:

1. Михайлова, Л. В. Хоровое пение в школьном образовании. – Москва: Просвещение, 2017.
2. Кузнецова, Н. А. Методика преподавания музыки в школе. – Санкт-Петербург: Литера, 2016.
3. Васильева, Т. В. Вокально-хоровая работа в школе. – Екатеринбург: УрФУ, 2018.
4. Реброва, Т. И. Музыка и педагогика: основы хоровой работы. – Москва: Наука, 2020.

АБАЙДЫҢ ҚАРА СӨЗДЕРІ.

ЖЕТІНШІ СӨЗ

Жас бала анадан туғанда екі түрлі мінезбен туады: біреуі - ішсем, жесем, ұйқасам деп тұрады. Бұлар - тәннің құмары, бұлар болмаса, тән жанға қонақ үй бола алмайды. Һәм өзі өспейді, қуат таппайды. Біреуі - білсем екен демекшілік. Не көрсе соған талпынып, жалтыр-жұлтыр еткен болса, оған қызығып, аузына салып, дәмін татып қарап, тамағына, бетіне басып қарап, сырнай-керней болса, дауысына ұмтылып, онан ержетіңкірегенде ит үрсе де, мал шуласа да, біреу күлсе де, біреу жыласа да тұра жүгіріп, «ол немене?», «бұл немене?» деп, «ол неге үйтеді?» деп, «бұл неге бүйтеді?» деп, көзі көрген, құлағы естігеннің бәрін сұрап, тыныштық көрмейді. Мұның бәрі - жан құмары, білсем екен, көрсем екен, үйренсем екен деген.

Дүниенің көрінген Һәм көрінбеген сырын түгелдеп, ең болмаса денелеп білмесе, адамдықпен орны болмайды. Оны білмеген соң, ол жан адам жаны болмай, хайуан жаны болады. Өзелде құдай тағала хайуанның жанынан адамның жанын ірі жаратқан, сол әсерін көрсетіп жаратқаны. Сол қуат жетпеген, ми толмаған ессіз бала күндегі «бұл немене, ол немене?» деп, бір нәрсені сұрап білсем екен дегенде, ұйқы, тамақ та есімізден шығып кететұғын құмарымызды, ержеткен соң, ақыл кіргенде, орнын тауып ізденіп, кісісін тауып сұранып, ғылым тапқандардың жолына неге салмайды екеміз?

Сол өрістетіп, өрісімізді ұзартып, құмарланып жиған қазынамызды көбейтсек керек, бұл жанның тамағы еді. Тәннен жан артық еді, тәнді жанға бас ұрғызса керек еді. Жоқ, біз олай қылмадық, ұзақтай шулап, қарғадай барқылдап, ауылдағы боқтықтан ұзамадық. Жан бізді жас күнімізде билеп жүр екен. Ержеткен соң, күш енген соң, оған билетпедік. Жанды тәнге бас ұрғыздық, ешнәрсеге көңілменен қарамадық, көзбен де жақсы қарамадық, көңіл айтып тұрса, сенбедік. Көзбен көрген нәрсенің де сыртын көргенге-ақ тойдық. Сырын қалай

болады деп көңілге салмадық, оны білмеген кісінің несі кетіпті дейміз. Біреу кеткенін айтса да, ұқпаймыз. Біреу ақыл айтса: «Ой, тәңірі-ай, кімнен кім артық дейсің!» - дейміз, артығын білмейміз, айтып тұрса ұқпаймыз.

Көкіректе сәуле жоқ, көңілде сенім жоқ. Құр көзбенен көрген біздің хайуан малдан неміз артық? Қайта, бала күнімізде жақсы екенбіз. Білсек те, білмесек те, білсек екен деген адамның баласы екенбіз. Енді осы күнде хайуаннан да жаманбыз. Хайуан білмейді, білемін деп таласпайды. Біз түк білмейміз, біз де білеміз деп надандығымызды білімділікке бермей таласқанда, өлер-тірілерімізді білмей, күре тамырымызды адырайтып кетеміз.

МЕН ЖАЗБАЙМЫН ӨЛЕҢДІ ЕРМЕК ҮШІН

Абай Құнанбайұлы

Мен жазбаймын өлеңді ермек үшін,
Жоқ-барды, ертегіні термек үшін.
Көкірегі сезімді, тілі орамды,
Жаздым үлгі жастарға бермек үшін.
Бұл сөзді тасыр ұқпас, талапты ұғар,
Көңілінің көзі ашық, сергек үшін.

Түзу кел, қисық-қыңыр, қырын келмей,
Сыртын танып іс бітпес, сырын көрмей.
Шу дегенде құлағың тосаңсиды.
Өскен соң мұндай сөзді бұрын көрмей.
Таң қаламын алдыңғы айтқанды ұқпай,
Және айта бер дейді жұрт тыным бермей.

Сөз айттым «Әзірет Әлі», «айдаһарсыз»,
Мұнда жоқ «алтын иек, сары-ала қыз».
Кәрілікті жамандап, өлім тілеп,
Болсын деген жерім жоқ жігіт арсыз.
Әсіре қызыл емес деп жиренбеңіз,
Түбі терең сөз артық, бір байқарсыз.

Батырдан барымташы туар даңғой,
Қызшыл да, қызықшыл да әуре жан ғой.
Арсыз, малсыз, ақылсыз, шаруасыз,
Елірмелі маскүнем байқалған ғой.
Бес-алты мисыз бәңгі күлсе мәз боп,
Қинамай қызыл тілді кел, тілді ал, қой!

Өлеңі бар өнерлі інім, сізге
Жалынамын, мұндай сөз айтпа бізге.
Өзге түгіл өзіңе пайдасы жоқ,
Есіл өнер қор болып кетер түзге.
Сәнқой, даңғой, ойнасшы, керім-кербез,
Қанша қызық болады өзіңізге?

«АБАЙ ТАҒЫЛЫМЫ»

Құрметті ЖОО, колледж, мектеп және балабақша ұжымы!
Білім саласында еңбек етіп жүрген ұстаздар қауымының еңбектерін, атап айтқанда мақала, ғылыми еңбек қабылданады. Материалдар үш тілде: қазақ, орыс, ағылшын тілінде жарияланады.

Аттестацияға жарамды сертификат міндетті түрде беріледі.

✅ Толық ақпарат үшін ватсапп: wa.me/77474704125

Қойылатын техникалық талаптар:

1. Мақала және басқа да материалдар 3 беттен аспау керек.
2. Формасы Microsoft Word (книжный вариант) форматында;
3. Суреттер JPG түрінде болуы керек. Және электронды поштаға да қабылданады;
4. Шрифт Times New Roman, кегль 14
5. Жолдарының арасы 1 интервал;
6. Азат жол 1,0 см
7. Сурет материал басына қойылады;
8. Мақала соңына аты-жөні толық, қызметі, мекеме атауы, ауыл, қала, аудан, облыс жазылады;

Ұйымдастыру алқасы мақалалар мазмұнына жауап бермейді.

Материалдар: abay.tagylymy@mail.ru электрондық поштасына немесе +7 747 470 41 25 ватсап номеріне жолданады. Қосымша сұрақтар үшін: +7 747 470 41 25 телефонына хабарласып, жазуға болады.